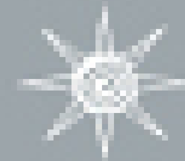
Franz Kafka

BİR SAVAŞIN TASVİRİ

SERİ K.

FRANZ KAFKA

BİR SAVAŞIN TASVİRİ

Türkçesi: Kâmuran Şipal

(Çevirisi yeniden gözden geçirilmiş 5. Basım)

Düzenleme: **rapunzel**

Dördüncü Basım, 1993

Dizgi: Cem Yayınevi
Baskı: Başaran Ofset, İstanbul 1992

BÎR SAVAŞIN TASVİRİ

Ve giysiler içinde insanlar
Gezerler sallanarak çakıl yolda
Üzerlerinde gökyüzü kocaman
Uzaktaki tepelerden
Uzak tepelere uzanan.

I

Saat on iki sularında ilk birkaç kişi ayağa kalktılar, birbirlerinin önünde eğilip birbirlerine ellerini uzattılar, pek güzeldi dediler, sonra giyinmek üzere büyük kapı boşluğundan hole geçtiler. Evin Hanımı orta yerde durmuş çevik reveranslar yapıyor, etekliğindeki göz alıcı pliler salıncak gibi sağa sola gidip geliyordu.

Ben küçücük bir masada oturmuş —gergin ve ince üç ayağı vardı masanın—, o anda üçüncü kadehçik benediktiner'imi[I] yudumluyor, gözlerimi kendi elimle seçerek tabağıma yığdığım kurabiyeler ve pastalar üzerinde dolaştırıyordum. Bir de baktım, benim yeni Tanış, kendini koyvermiş ve saçı sakalı biraz birbirine karışmış, bitişik bir odanın kapısında göründü; ben başımı çevirmek istedim, çünkü bana göre bir şey yoktu ortada. Ama Tanışım doğru yanıma geldi ve benim neyle vakit geçirdiğime bakıp dalgın gülümsedi. "Size gelmemi bağışlayın", dedi. "Şimdiye kadar benimkisiyle baş başa bitişikteki odalardan birinde oturdum. Ta saat on buçuktan beri. Hey be birader, böyle nefis bir gece geçirmedim ömrümde. Biliyorum, yakışık almaz size bunu anlatmam, çünkü birbirimizi pek tanımıyoruz, öyle değil mi, bu akşam merdivenlerde karşılaştık, aynı evin konukları olarak bir iki laf ettik, hepsi o kadar. Ama şu anda —ne olur— bağışlayın beni —mutluluğumu içimde tutamıyorum, çaresiz kaldım. Hani

burada kendilerine açılabileceğim başka tanıdıklar da göremediğimden.”

Üzülerek kendisine baktım —ağzımdaki meyvalı pastanın pek tadı yoktu— ve alttan, hoş bir kırmızılığa bürünmüş yüzüne doğru: “Tabii”, dedim, “size güvenilir biri görünmem beni sevindirdi, ama bana açılmış olmanızdan da memnun değilim. Böyle şaşkın durumda bulunmasaydınız, siz kendiniz de, tek başına oturmuş içkisini yudumlayan birine bir kızın sevgisinden dem vurmanın yersizliğini hissederdiniz.”

Ben bunu söyleyince, birden oracıktaki sandalyeye çöktü, arkasına yaslanıp kollarını sarkıttı, sonra dirseklerini sivriltip geriye aldı onları. Derken hayli yüksek bir sesle kendi kendine konuşmaya başladı:

“Daha demin o odada biz bizeydik Annerl’le. Ve onu öptüm, öptüm —onu— ağzından —omuzlarından öptüm. Aman Yarabbi, aman Yarabbi!”

Bizim tarafta daha ateşli bir söyleşinin kokusunu alan konuklardan birkaçı, bir yandan esneyerek, sandalyelerini bize doğru yaklaştırdı. Bu yüzden ayağa kalkıp, herkesin işitebileceği bir tonla:

“Pekâlâ, madem istiyorsunuz geliyorum sizinle”, dedim, “Ama bakın yine söylüyorum, şu kış günü, üstelik geceleyin Laurenziberg’e[II] çıkmak deliliktir. Hem hava ayazladı; az buçuk kar da var ortalıkta, dışarıda yollar şimdi paten alanları gibidir. Artık siz bilirsiniz”.

İlkin hayretle bana bakıp dudakları ıslanmış ağzım açtı; ama sonra, hemen yakınımıza yerleşmiş baylan görerek güldü ve ayağa kalkıp:

“Yo yo, serin hava iyi gelir,” dedi, “giysilerimiz ateş ve dumanla dolu. Hem ben de, pek içmiş değilim ama, nihayet biraz sarhoş sayılırım. Eh, şimdi Allahaısmarladık deyip gidebiliriz.”

Böylece Evin Hanımı'na vardık. Benim Tanış elini öpünce: "Bugün ne kadar da mutlu görünüyorsunuz, sevindim doğrusu", dedi kadın.

Bu sözlerdeki iyiyüreklilik benim Tanış'ı duygulandırmıştı, tutup bir kez daha kadının elini öptü; bunun üzerine gülümsedi kadın. Tanışımı çekip götürmek zorunda kaldım. Holde bir hizmetçi kız bekliyordu, ilk kez görüyorduk kendisini. Bize paltolarımızı tuttu, sonra merdivenleri aydınlatmak üzere eline küçük bir lamba aldı. Çıplaktı boynu, yalnız alt kısmı kadife bir yakalıkla sarılmıştı; bol bir giysinin içinde vücudu eğik duruyor, lambayı yere doğru tutarak önümüz sıra merdivenlerden inerken ikide bir gerilip uzanıyordu. İçtiği şaraptan al al olmuştu yanakları. Merdiveni baştan aşağı aydınlatan lambanın güçsüz ışığında dudakları titriyordu.

Merdivenin sonuna gelince, lambayı bir basamağın üzerine bırakıp benim Tanış'a doğru bir adım attı, onu kucaklayıp öptü ve öylece, kucaklar durumda kaldı. Ancak ben eline bir bahşiş tutuşturunca, kollarını uykulu uykulu çözüp aldı benim Tanış'tan ve acele etmeden evin küçük kapısını açarak bizi gecenin içine saldı, bizi.

Tekdüze bir aydınlığa gömülmüş boş sokağın üstünde, hafiften bulutlu, dolayısıyla daha bir genişlemiş görünen gökyüzünde kocaman bir ay vardı. Buz tutmuş karda ancak ufak adımlarla yürünebiliyordu.

Dışarı çıkar çıkmaz, anlaşılan enikonu bir neşeye kaptırmıştım kendimi. Sanki bir dostum köşeyi dönmüş de kayıplara karışmış gibi sokak içerisine bir isim haykırdım. Sıçrayıp havaya fırlattım şapkamı ve çalımlı bir pozla yeniden yakaladım.

Tanışım hiç oralı olmadan yürüyordu yanıbaşımda. Başını eğik tutuyor, konuşmuyordu.

Bu tuhafıma gitti; çünkü onu evdeki topluluk içinden dışarı çıkardım mı, sevincinden çılgına döneceğini düşünmüştüm. Eh, şimdi ben de biraz ağır davranabilirdim. Tam onu coşturup

neşelendirmek ister gibi sırtına şöyle bir vurmuştum ki, takındığı tavrı birden anlayamaz olup geri çektim elimi. Elimin şimdilik bana gereği olmadığından, ceketimin cebine soktum.

Böylece sus pus yürümeye koyulduk. Adımlarımızın çıkardığı sese dikkat ediyor, Tanış'ıma nasıl bir türlü ayak uyduramadığımı anlayamıyordum. Oysa hava açıktı, çok iyi görebiliyordum bacaklarını. Beri yandan, yer yer bir pencereye yaslanmış, bizi izleyenler vardı. Ferdinand Sokağı'na geldiğimizde, baktım, Tanışım "Dolar Prensesi" operetinden bir melodi mırıldanmaya başladı. Yavaşçacık hani; ama ben pek iyi işitiyordum. Bu da nesiydi yani? Bana hakaret etmek miydi amacı? Bu müziğe senin olsun demeye, üstelik bütün gezintiden vazgeçmeye o saat hazırdım, öyle ya, ne diye konuşmuyordu benimle? Bana gereksinmesi yoktu da ne demeye rahatımı bozdu, beni sıcacık odada likörümün ve çerezimin başında bırakmadı. Doğrusu bu gezinti için can atan ben değildim. Hem ben tek başıma da çıkıp gezebilirdim. Ama işte bir toplantıda bulunmuş, nankör bir genci mahcup olmaktan kurtarmıştım ve şimdi de ay ışığında dolaşıp duruyordum. Bu da mümkündü işte. Bütün gün daire, akşam toplantı, gece de sokaklar ve hepsi kararınca. Bir kez doğallığı içinde sınırsız bir yaşayış!

Ne var ki, Tanışım henüz arkadan geliyordu; hatta geride kaldığını anlayınca adımlarını açtı. Hiç bir şey konuşmuyorduk; hani seğirtiyorduk da denemezdi. Ama ben, acaba bir yan sokağa sapsam daha iyi etmez miyim, diye geçirdim içimden; nihayet onunla bir gezinti yapmak zorunda değildim. Tek başıma kalkıp eve gidebilirdim, kimse beni bundan alıkoyamazdı.

Eve varır, Tanışımın, nasıl bizim sokağın ağzından hiç bir şeyden habersiz geçtiğine bakardım. Sağlıcakla kal, sevgili Tanışım! Odama ayak atınca bir sıcaklık karşılar beni, masamın üzerinde duran demir ayaklı lambayı yakar ve işim bitti mi, lime lime şark halısı üzerindeki koltuğa yan gelir kurulurdum. Ne güzel düşler! Neden olmasındı yani? Peki sonra? Sonrası yok. Sıcacık odada koltuktayım, lamba göğsümü aydınlatmaktadır. Böylece giderek

serinler, üzerine resimler çizilmiş duvarlar arasında ve arka duvardaki altın yaldız çerçeveli aynaya çapraz yansıyan döşeme üzerinde tek başıma saatler geçirirdim.

Bacaklarım yorulmuş ve artık ne olursa olsun varıp yatağıma uzanmaya karar vermiştim ki, ayrılırken Tanışıma veda etsem mi, etmesem mi diye duraksadım. Ama veda etmeden gitmemi çekingenliğim, sesimi yükseltip veda etmemi de bitkinliğim engelliyordu. Bu yüzden durdum; bir evin duvarına ay ışığı vurmuştu, duvara yaslanıp beklemeye başladım.

Tanışım yoldan ayrıldı, sanki kendisini kucaklayıp tutmam gerekiyormuş gibi hızla üzerime doğru geldi. Aramızda herhalde benim unutmuş olacağım bir anlaşmaya uyarak gözlerini kırptı.

"Ne var, ne var?" diye sordum.

"Yok bir şey, canım!" dedi. "Şu holde beni öpen hizmetçi konusunda düşüncenizi soracaktım, o kadar. Kimin nesi kuzum bu kız? Onu daha önce bir yerde gördünüz mü? Hayır mı? Ben de öyle. Hani gerçekten bir hizmetçi mi acaba? Önümüz sıra merdivenlerden iniyordu ya, daha o zaman size sormak istemiştim."

"Bir hizmetçi, üstelik birinci sınıf bir şey olmadığını, kırmızı ellerini görür görmez anlamıştım; bahşişi avucuna tutuşturunca da cildinin sert olduğunu hissettim."

"Ama cildinin sertliği kızın epeydir bu meslekte çalıştığını gösterir yalnız, ki buna benim de bir diyeceğim yok."

"Belki haklısınız. O ışıkta herşey seçilebilecek gibi değildi. Bilmem ama, yüzü tanıdığım yaşlıca bir subay kızını anımsatır gibi oldu bana."

"Bende böyle bir izlenim uyanmadı", dedi Tanışım.

"Bu, benim eve gitmeme engel değil; vakit geç, yarın sabah dairede bulunmam gerekiyor; dairede pek uyunmaz da." Böyle deyip veda için elimi uzattım.

“Öf, ne soğuk el!” diye yükseltti sesini. “Böyle bir elle eve gitmek istemezdim. Siz de kendinizi öptürmeliydiniz, azizim, bu bir kayıp. Şey, bunu giderebilirsiniz ilerde. Ama uyumak? Böyle bir gecede? Ne diyorsunuz, kuzum? Düşünsenize bir, insan tek başına yatakta yattı mı, nice mutlu düşünceler boğulup gider yorganın altında ve nice mutsuz düşler yorgan altında pişirilip kotarılır.”

“Ne boğup attığım, ne pişirip kotardığım bir şey var benim.”

“Bırakın Allah aşkına, adamı güldürmek için birebirsiniz.” Gene yürümeye koyulmuştu Tanışım. Farkında olmaksızın arkasından gittim, çünkü söyledikleri kafamı kurcalıyordu.

Sözlerinden, Tanışımın bende belli bir şeyin varlığını tahmin ettiğini çıkarır gibi olmuştum. Tahmin ettiği şey bende her ne kadar yoksa da, Tanışımın var sanması, beni onun gözünde saygın bir duruma yüceltiyordu. İyi ki kalkıp eve gitmemiştim. Kim bilir, belki şimdi yanımda, ağzından soğukta dumanlar salarak hizmetçi kızları falan düşünen bu adam, haketmemi beklemeden bana başkaları önünde değer verebilecek biriydi. Allah vere de kızlar onu yoldan çıkarmasaydı. Onu öpüp sıkabilirler; bu kızların kuşkusuz ödevi, onun ise hakkıdır; ama benden kaçırmamalıydılar onu. Çünkü Tanışımı öpüyorlar mı, istenirse beni de biraz öperlerdi şöyle, hani ağız ucuyla; ama onu kaçırdılar mı, benden çalmış olurlardı. Oysa Tanışımın her vakit benim yanımda kalması gerek, her vakit; ben olmazsam kim korur onu. Çünkü öylesine aptal ki! Şubat ayında, gel Laurenziberg’e gidelim deyin, koşar gelir sizinle. Sonra ya şimdi düşüverirse? Ya üşütür, ya kıskanç adamın biri Postane Sokağından çıkıp üzerine çullanırsa? O zaman nice olur halim? Dünya başıma zindan mı kesilsin o zaman? Görürüz bakalım, yo, elimden kurtulamaz artık.

Yarın Froylayn Anna ile konuşacak Tanışım; ilkin kuşkusuz gelişigüzel konular üzerinde; ama birden daha çok içinde tutamayıp söyleyecek: “Dün gece, Annacığım, biliyor musun, bizim toplantıdan sonra öyle bir adamla beraberdim ki, vallahi hiç daha bunun gibisine raslamamışsındır. Öyle bir adam ki, nasıl anlatayım, sağa sola sallanır bir sırık gibi, tepede de kara kıllı bir

kafa. Vücudu bir alay sarı soluk kumaş parçacığıyla donanmıştı ve bunlar bedenini tümüyle örtüyordu; çünkü dün geceki esintisiz havada hiç oynamadan dümdüz duruyordu hepsi. Ne o, Annacığım, için mi bulandı? Öyleyse suç benim, iyi anlatamadım demek. Yanımda o çekingen gidişini bir görecektin! Sevdalı halimi sezip, ki bunu anlamak işten değildi, beni böyle bir durumda rahatsız etmemek için epey bir yolu önüm sıra tek başına yürüyüşünü bir görecektin! Sanırım, Annacığım, biraz güler, biraz da korkardın; ama ben onun yanımda bulunuşuna sevindim doğrusu. Çünkü sen neredeydin Annacığım? Yatağında; ve Afrika senin yatağından daha uzakta değildi. Ama kimi zaman da, vallahi, yassı göğsüyle soludu mu, yıldızlı bir göğün inip kalktığını görür gibi oluyordum. Sanıyorsun ki, abartıyorum. Hayır, Annacığım, ruhum üzerine yemin ederim ki, hayır!"

Bana gelince —o anda Franzens rıhtımına doğru ilk adımlarımızı atıyorduk— böylesi bir konuşma sırasında duyması gereken utancın en ufak bir parçasından Tanışımı kurtarmaya kalkmıyordum. O anda birbirine karışıyordu düşüncelerim, çünkü Moldau[III] ile karşı yakadaki semtler aynı karanlık içinde serilmiş yatıyordu. İlerde birkaç ışık yanıyor ve kendilerinden tarafa bakan gözlerle oynuyordu.

Aradaki yolu geçerek ırmağın korkuluğuna vardık ve burada durduk. Ben bir ağaç bulup yaslandım. Sudan doğru soğuk bir esinti geldiğinden, tutup eldivenlerimi geçirdim elime. Gece ırmak başında dikilince, çokluk yapıldığı gibi durup dururken iç geçirdim, ama sonra yürüyüşümü sürdürecek oldum. Ne var ki, Tanışım suya bakıyor ve kımıldamıyordu. Derken daha çok sokuldu korkuluğa; ayakları demir çubuklara dayandı. Dirseklerini korkuluğa yaslayıp alnını ellerine gömdü. Peki sonra mı? Sonra ben üşüyordum, paltomun yakasım kaldırmadan yapamadım. Tanışım ansızın gerindi; sırtı, omuzlan ve boynu hep birden katıldı bu devinime; gergin kollan üzerinde dinlenen vücudunun üst kısmı korkuluktan dışarı taştı.

"Anılar, değil mi?" dedim, "Daha anımsamanın kendisi üzücü, kaldı ki içeriği! Kendinizi böyle şeylere kaptırmayın, size göre, bana göre değil bu. Böylelikle insan hani gün gibi ortada bir şey —içinde bulunduğu durumu zayıflattığı gibi, öncekini de güçlendiremez; daha önceki durum güçlendirilmeyi gereksinmez ya, o da başka. Siz sanıyor musunuz, benim yok anılarım? Oh, sizin bir tek anınıza karşılık hatta on tane, örneğin, şimdi nasıl L.'de, bir bank üzerinde oturduğumu anımsayabilirdim: Geceydi; sonra ırmak kıyısında. Elbet yazın. Ve âdet edinmişimdir, böyle geceler bacaklarımı karnıma çekip onları ellerimle sararım. Başımı bankın tahta arkalığına yaslamıştım, öyle ki karşı sahilin bulutlu tepelerini görüyordum. Sahildeki otelden ince bir keman sesi geliyor, her iki kıyıdan, arada bir, ışıl ışıl dumanlarla yerde sürüklenir gibi trenler geçiyordu." Tanışım sözümü keserek ansızın arkasına döndü, beni hâlâ orada gördüğüne adeta şaşırmıştı. "Oh, daha bir sürü şey anlatabilirdim!" diye ekledim ve sustum.

"Ne söylüyorsunuz, hep böyle oluyor", diye başladı Tanışım. "Bu geceki toplantıdan önce ufak bir gezinti yapacaktım, oturduğum evin merdivenlerinden inerken ellerimin manşetler içinde nasıl sağa sola sallandığını görerek şaşmaktan kendimi alamadım; bir de neşeli oynuyorlardı ki! Hemen düşündüm: Dur hele, dedim, bugün Allah bilir bir şey olacak. Nitekim oldu işte." Son sözleri söylerken yürümeye başlamıştı, gülümseyerek gözlerini açıp bana baktı.

Demek işi buraya kadar vardırmıştım. Bana böyle şeyler anlatmaktan çekinmeyecek, beri yandan gülümseyip gözlerini açarak beni süzecekti. Bense, bense kolumu omuzlarına koyup, bana hiç gereksinme duymayışını ödüllendirmeye kalkarak, onun gözlerinin içini öpmeyeyim diye kendimi tutacaktım. Ama en kötüsü, bunun da artık zararı dokunamazdı bana, çünkü hiç bir şeyi değiştiremezdi. Değil mi ki gitmem, hemen şimdi mutlaka gitmem gerekiyordu.

Hiç değilse biraz daha tanışımın yanında kalabilmek için tez elden bir çare aranıyordum ki, aklıma geldi: Belki de uzun boyluluğum

Tanışımın hoşuna gitmeyebilir, kendisini benim yanımda pek ufak tefek görebilirdi. Bu düşünce beni öylesine rahatsız etti ki — kuşkusuz gecenin hayli geç vaktiydi, kimselere raslamıyorduk—, yürürken ellerim dizlerime değene kadar sırtımı kamburlaştırdım. Ama Tanışım niyetimi sezmesin diyerek, pek yavaş değiştirdim durumumu, dikkatini üzerimden başka tarafa çekmeye çalıştım, hatta onu bir ara ırmaktan yana döndürdüm, elimi uzatıp Schützeninsel'in[IV] **ağaçlarını ve köprünün ırmakta yansıyan lambalarını gösterdim. Ama Tanışım, birden dönerek bana baktı —ben bu bakışa henüz hazır değildim— ve dedi ki: "Hoppala, bu da nesi? İki büklüm olmuşsunuz! Ne yapıyorsunuz böyle, kuzum?" — "Çok doğru", diye cevapladım ben; başım aşağıda, pantolonun dikiş yerindeydi, bu yüzden doğru dürüst yukarı bakamıyordum. "Keskin bir gözünüz var."**

"Haydi bakalım! Doğrulun şöyle! Bırakın şu saçmalıkları!"

"Hayır!" dedim ben, hemen burnumun ucuna, yere bakarak. "Nasılsam öyle kalacağım."

"Hani şunu söyleyeyim ki, insanı kızdırmak için birebirsiniz. Boşuna burada durmak da ne oluyor yani! Haydi, bu işe bir son verin artık!"

"Nasıl da bağırıyorsunuz yok mu! Şu sakin sessiz gecede!"

"Vallahi, siz bilirsiniz", diye ekledi. Biraz sonra da: "İkiye çeyrek var", dedi. Belli ki, değirmen kulesinin saatine bakmıştı.

Birden, saçlarımdan tutup yukarıya çekmişler gibi doğruldum, içimdeki heyecan sanki çıkıp gitsin diye bir an açık tuttum ağzımı. Onu anlıyordum, beni başından savmak istiyordu. Yanında bana bir yer yokmuş, hani varsa da bulunur gibi değilmiş. Şey, hem ben neden bu kadar yanında kalmaya can atıyormuşum. Hayır, çekip gitmeliymişim işte —hem de o saat—; beni şu anda bekleyen akrabalarıma, dostlarıma yollanmalıymışım. Ama akrabalarım, dostlarım bulunmuyorsa, o vakit tabii başımın çaresine tek başıma kendim bakmalıymışım. (Sızlanıp yalanmak neye yarar). Ne var ki, buradan çekip gitmekte geç kalmamalıymışım, çünkü

onun yanında artık hiç bir şey yardımıma koşamazmış, ne boyum bosum, ne iştahım, ne de soğuk elim. Yok ama gitmeyip de kalmayı düşünüyorsam, o zaman tehlikeli bir düşünceymiş bu.

"Söylediklerinize karnım tok", dedim ve gerçeğe de uygundu böyle deyişim.

"Hele şükür doğrulabildiniz. Ben yalnız dedim ki, ikiye çeyrek var, o kadar."

"Peki, peki!" diye cevapladım, iki parmağımın tırnaklarını takırdayan dişlerimin aralarındaki boşluklara soktum. "Bana söylediklerinize karnım toktu, nerde kaldı şimdi bir açıklamanıza gereksinme duyayım. Anlayacağınız, merhametinizden başkası gerekli değil bana. N'olur, sözlerinizi geri alın!"

"İkiye çeyrek olduğunu mu? Hay hay, hele saat ikiye çeyrek kalayı da geçtiğine göre."

Sağ kolunu kaldırıp elini çırptı ve manşet zincirinin kastanyet sesine kulak kabarttı.

Artık besbelli cinayetteydi sıra. Ben onun yanında kalacaktım, o ise şimdi cebinde sapından kavradığı bıçağı ceketi boyunca yukarı kaldırıp bana yöneltecekti. Bu işin kolaylığına şaşması olasılık dışıydı, ama belki şaşardı, kimbilir. Ben bağırmayacak, dayanabildiğim süre gözlerimle kendisine bakacaktım, o kadar.

"E?" dedi Tanışım.

Uzaktaki siyah camlı bir kahvenin önünde, bir polis memuru, bir kayakçı gibi kaldırımlar üzerinde kayıp gidiyordu. Kaymasını zorlaştırdığını görünce eline aldı meçini, epey bir yol gittikten sonra adeta bir yay çizip durdu. Derken sevinç çığlıkları atarak, kafasında melodiler, yeniden buzlar üzerinde sürüklenmeye başladı, işte pek yakında işlenecek bir cinayetten iki yüz metre ötede yalnız kendini görüp işiten bu polis memurudur ki, bir çeşit korku saldı içime. Kendimi ister bıçaklatayım, ister kaçayım, her iki durumda da işimin bitik olduğunu anladım. Ama madem öyle, koşup kaçarak kendimi uzun boylu, dolayısıyla daha acılı bir

ölümün eline teslim etmem doğru olmaz mıydı? Böyle bir ölümün üstünlüğünü kanıtlayan nedenlerden haberim yoktu o anda; ancak elimdeki son ânı bu nedenleri araştırmakla geçiremezdim. Bunun zamanı ilerde gelecekti, hele bir kararımı vereyim de; ve kararımı vermiştim. Kaçacaktım ve bu pek kolay gerçekleşecekti. Az sonra o sola, Kral Köprüsü'ne kıvrılırken, ben sağdaki Kari Sokağı'na atacaktım kendimi. Sokak eğri büğrüydü ve karanlık kapıları, henüz açık meyhaneleri içeriyordu. Umudumu yitirmemeliydim.

Rıhtımın sonuna gelip kemerli kapıdan geçerek Kreuzherren alanına çıkar çıkmaz, kollarımı kaldırarak adı geçen sokağa daldım. Ama işte Seminar Kilisesi'nin küçük bir kapısının önünde tökezledim, beklemediğim bir basamak çıkmıştı karşıma. Biraz gürültü oldu, en yakın fener epey uzaktaydı; karanlıkta yatakaldım.

Şişman bir kadın, elinde küçük bir lamba, ne olup bittiğine bakmak üzere karşı meyhaneden çıktı. İçerden gelen piyanonun sesi hafifledi, tek elle çalınmaya başlamıştı piyano ve piyanoyu çalan kapıdan yana dönmüştü. Derken, ceketinin düğmeleri boydan boya iliklenmiş bir adam, meyhanenin yarı açık kapısını ağzına kadar araladı, sonra bir tükürük attı sokağa; kadını öyle sımsıkı bağrına bastırdı ki, kadın lambayı kollamak için yukarı kaldırdı. "Yok bir şey canım!" diye seslendi adam, içeriye doğru. Bunun üzerine dönüp yine meyhaneye girdiler ve kapı kapatıldı.

Bir ara kalkayım dedim, tekrar yuvarlandım. "Yerler de cam gibi mübarek!" diye söylendim kendi kendime ve dizimde bir sızı duydum. Ama öte yandan, meyhanedekilerin beni görmediklerine, dolayısıyla bulunduğum yerde ortalık ağarana dek rahat rahat yatıp kalabileceğime seviniyordum.

Tanışım, anlaşılan benim yanından ayrıldığımı farketmeden köprüye kadar gitmişti; çünkü ancak bir süre sonra dönüp geldi. Bana doğru eğilip —boynunu bir sırtlan gibi eğmişti sanki— yumuşacık şakak kemiklerimin üzerinde elini aşağı yukarı gezdirdi ve sonra alınma koydu: "Canınız acıdı, değil mi? Eh, yerler buz, dikkatli olmak gerekir; hani siz kendiniz böyle dememiş

miydiniz bana? Başınızda ağrı var mı? Yok mu? Ha, diziniz, öyle mi? Bakın bu fena!"

Ama beni tutup kaldırmayı da düşündüğü yoktu. Başımı sağ elime dayadım; dirseğim kaldırım taşlarından birinin üzerinde duruyordu, "işte", dedim, "gene bir araya geldik." Ve yine içimde o korku uyandığından, iki elimi de bacaklarına dayayarak onu başımdan uzaklaştırmak istedim. "Git be, git be!" dedim.

Elleri ceplerindeydi; ilkin boş sokağa, sonra Seminar Klisesi'ne, ardından başını kaldırıp göğe baktı. Nihayet, bitişik sokakların birinden tangur tungur bir araba sesi işitince beni anımsadı: "Peki ama, neden konuşmuyorsunuz, azizim? Kendinizi yoksa iyi hissetmiyor musunuz? Ne diye sanki doğrulup kalkmıyorsunuz ayağa? Bir araba bakayım mı, ha? İsterseniz şu karşı meyhaneden biraz şarap alıp geleyim. Yo, burada, bu ayazda kalamazsınız böyle. Hem Laurenziberg'e çıkacaktık hani?"

"Tabii tabii!" dedim ben kendi kendime, ama işte öylesine zorlu bir acıyla doğrulup kalktım. Kalkar kalkmaz da sallanmaya başladım ve dengemi koruyabilmek üzere gözlerimi hiç sağa sola oynatmadan Dördüncü Karl'ın heykeline diktim. Ne var ki, boynunda siyah kadifeden yakalık taşıyan bir kızın tutkuyla değilse de sadakatle beni sevdiğini aklıma getirmeseydim, bunu yapmam da para etmeyecekti. Sonra ayın ışığını benim üzerime de yollaması bir incelikti doğrusu. Alçakgönüllülükten gidip köprü kulesinin kemerinin altına dikilecektim ki, ayın herşeyi aydınlatmasının pek doğal olduğunu düşündüm. Bu yüzden, mehtabın tastamam zevkine varabilmek için sevinçle açtım kollarımı. Tembel kollarıma yüzme devinimleri yaptırarak, acısız ve zahmetsiz ilerlemeye koyulunca, üzerime bir hafiflik geldi. Bunu sanki önceleri ne diye hiç sınamamıştım! Başım serin havada dinleniyor, hele sağ dizim en önde uçup gidiyordu ve dizime tık tık vuruşlarla övgümü belli etmeye çalışıyordum. Derken, Allah bilir hâlâ altımda yürüyen bir tanışla bir vakitler yıldızımın pek barışmadığını anımsadım. Bütün bu işte beni sevindiren tek şey, belleğimin böylesi konulan bile kendisinde tutabilecek kadar

sağlamlığıydı. Ne var ki, uzun boylu düşünemezdim, fazla dibe batmamak için yüzme işini sürdürmem gerekiyordu. Ama ilerde bana, kaldırım üzerinde herkes yüzer, sözü mü olur bunun, demelerini istemediğim için, kendimi toparlayıp köprü korkuluğunun hizasına yükseldim ve yüze yüze, karşıma çıkan her ermiş heykelinin çevresinde dolanmaya başladım. Beşinci heykele gelince —tam o anda belli belirsiz kulaçlar atarak kendimi kaldırım üzerinde tutuyordum— Tanışım elimden yakaladı beni. Birden yine kaldırımda dikilmeye başladım ve dizimde bir sızı duydum.

“Her vakit”, dedi Tanışım, bir eliyle beni tutup, öbür eliyle Ermiş Ludmilla’nın heykelini göstererek, “her vakit şu soldaki meleğin ellerine hayranlık duymuşumdur. Bakın Allah aşkına, ne narin eller! Hiç bunun gibilerini gördünüz müydü? Siz görmedinizse ben gördüm, çünkü benim bu akşam öptüğüm o eller.”

Ama benim için şimdi bir üçüncü yok olma olasılığı daha belirmişti: Kendimi bıçaklatmayacak ya da kaçmayacaktım; kendimi yalnız havaya atarak yapacaktım bunu. Tanışım buyursun, Laurenziberg’e gitsindi; kendisini rahatsız etmeyecek, kaçışımla olsun rahatsız etmeyecektim.

Ve derken haykırdım: “Haydi açsanıza torbanın ağzım! Artık parça pörçük bir şey dinlemek istemiyorum. Bana her şeyi anlatın, sona dek; yoksa dinlemem, söyleyeyim size. Ama bütününü dinlemek için can atıyorum.” Bana baktığını görünce, bağırmayı bıraktım. “Hem ağzımın sıkılığına da güvenebilirsiniz! İçinizde ne var, ne yok, anlatın bana hepsini. Böyle benim gibi ağzı pek bir dinleyiciyle karşılaşmamışsınızdır.”

Sonra, ağzımı kulağına yaklaştırıp usulcacık: “Ve benden de korkmayın hani!” diye sürdürdüm konuşmamı. “Buna gerçekten hiç gerek yok.”

Onun hâlâ güldüğünü işitiyordum.

“Evet, evet!” dedim. “Sanırım öyle. Bundan hiç kuşkum yok.” Derken parmaklarımı elinden kurtarabildiğim kadar kurtarıp,

bacaklarını çimdikledim. Ama o bir şey hissetmedi. Bunun üzerine: 'Ne diye sanki bu adamla gidersin?' dedim kendi kendime. 'Onu sevip ettiğin söylenemez, nefret de etmiyorsun, çünkü tüm mutluluğu bir kıza bağlı, hani kızın sağlam ayakkabı olduğu bile belli değil. Yani bu adamın varlığıyla yokluğu senin için bir —tekrar et— varlığıyla yokluğu bir. Ama tehlikeli biri de sayılamayacağı anlaşıldı. Yani Tanışınla yürümeni sürdür, git Laurenziberg'e, çünkü bu güzel gecede bir kez yola düşmüşsün; git, ama konuştur onu ve kendince eğlenmene bak. Böylelikle — kimse duymasın— kendini de hepsinden iyi korumuş olursun.'

II

EĞLENMELER YA DA YAŞAMA OLANAKSIZLIĞININ KANITLANMASI

1

At üzerinde

Ansızın — sanki ilk kez yapıyormuşum gibi, şöyle bir yaylanıp Tanışımın omuzlarına sıçradım ve yumruklarımla sırtına vurarak onu hafiften tırısa kaldırdım. Gelgelelim ilk anda biraz istemeye istemeye yol aldığını ve hatta kimi zaman durduğunu görüp, daha hızlı devinimini sağlamak için pek çok kez çizmelerimle karnına tekmeler savurdum. Böyle davranmam da semeresini verdi ve bir solukta geniş, ama henüz tamamlanmamış bir bölgeden içeri girdik.

Üzerinde at koşturduğum yol taşlı ve hayli bayırdı; ama böyle oluşu hoşuma gitti, yolu tutup daha da taşlı ve bayır duruma soktum. Tanışım tökezledikçe, yakasına yapışıp çektim yukarı ve

ahlayıp pofladıkça kafasına yumruğumu indirdim. Beri yandan, bu güzel havada atla gezintimin ne denli sağlığıma yararlı olduğunu hissettim ve Tanışımı daha da zıvanadan çıkarmak için, karşıdan bize doğru uzun süreli darbelerle bir rüzgâr estirdim.

Derken Tanışımın omuzlarındaki sıçrayıp hoplamalarımı aşırılığa vardırdım, iki elimle boynuna sımsıkı tutunmuş dururken, başımı alabildiğine geriye attım, benden daha hafifliklerine karşın rüzgârda hantal hantal sağa sola devinen bulutları izledim. Güldüm ve gözüpekliğimden korkup titrer gibi oldum. Ceketim açıldı esen yelde ve beni güçlendirdi. Ellerimi sımsıkı birbirine kenetledim, böyle yapmakla da Tanışımı kuşkusuz boğuyordum. Ancak, benim yol kenarında yetiştirdiğim ağaçların dallarıyla gökyüzü yavaş yavaş örtülüp görünmez olunca, aklım başıma geldi.

“Bilmiyorum!” diye bağırdım kof bir sesle. “Zorla mı, bilmiyorum. Kimse gelmiyorsa, kimse gelmiyor işte. Kimseye bir kötülükte bulunmadım, kimse de bana kötülükte bulunmadı, ama kimse bana yardım etmek istemiyor. Bitip tükenmeyen kimseler! Ama öyle de değil pek. Bana kimsenin yardım elini uzatmayışı fena ancak, yoksa bu hiçkimseler güzel; böyle bir hiçkimseler topluluğuyla bir gezinti yapmayı — niçin olmasındı hani — ne kadar isterdim. Elbet dağlara doğru, başka nereye? Bu hiç kimseler nasıl da birbirine sokulurdu; bir sürü çapraz, uzanmış ya da iç içe girmiş kol, birbirinden küçücük adımlarla ayrılan bir sürü ayak. Tabii hepsi de fraklı. Şöyle böyle yürüyüp gidiyoruz. Gövdelerimizin ve kollarımızla bacaklarımızın arasından bir rüzgâr esiyor. Dağda boyunlarımız özgürlüğe kavuşur. Bir türkü çağırmayışımız şaşılacak şey!”

Ansızın düşüverdi Tanışım; baktım, dizinden ağır yaralanmıştı. Eh, bundan böyle bana bir yararı dokunamayacağından, dünden hazır, onu oracıkta taşlar üzerinde bıraktım. Sonra havadan birkaç atmaca ıslıklayıp indirdim aşağı; atmacalar söz dinleyerek gelip, kendisine göz kulak olmak için heybetli gagalarıyla Tanışımın üzerine kondular.

2

Gezinti

Tasa etmeksizin yürüyüşümü sürdürdüm. Ama bir yaya olarak sarplığının zahmetinden korktuğum için, giderek düzledim yolu ve sonunda, ilerde bir ovaya doğru alçalttım. Kayalar dilediğim gibi gözden kayboldu, rüzgâr dindi.

Küçümsenmeyecek bir tempoyla ilerliyordum. Yokuş aşağı indiğimden başımı kaldırıp vücudumu dikleştirmiş, ellerimi ensemde kenetlemiştim. Çam ormanlarını seviyor, dolayısıyla hep bu ormanlar içinden geçiyordum. Konuşmadan ve zevkle yıldızlara baktığım için, gökte yavaş yavaş her zamanki doğuşlarıyla yıldızlar doğuyordu. Ancak ince uzun bir iki bulut gözüme çarptı; onları da yalnız kendi bulundukları yükseklikte esen bir rüzgâr, yayalar için şaşırtmaca olsun diye önüne katmış götürüyordu.

Yolumun üzerine, hayli uzağa — arada bizi ayıran bir de ırmak bulunabilirdi —, kocaman yüce bir dağ oturttum; fundalıklarla örtülü doruğu göğe yaslanıyordu. En tepedeki küçücük dalları ve bunların devinimlerini bile açık seçik görebiliyordum. Bu manzara, ne denli beylik olursa olsun beni bir sevindirdi ki, uzaktaki karmakarışık çalıların dallarında minik bir kuşa dönüştüm, o anda çoktan dağın gerisinde bekleyen ve Allah bilir gecikmeden ötürü kızıp duran ayı doğdurmak aklımdan çıktı. Ama derken ayın doğacağını müjdeleyen serin parıltı dağın üstünde açılıp yayıldı ve birden ayın kendisi tedirgin bir çalının gerisinden çıkıverdi. Bense bu sırada bir başka yöne bakıyordum, başımı yine önümde çevirip ayın hemen tüm yuvarlağıyla ansızın karşımda parıldadığını görür görmez yaslı gözlerle durakaldım; çünkü bayır aşağı inen yol, beni bu korkunç ay içine götürür gibiydi. Ama çok geçmeden aya alıştım ve onun ne zahmetlerle gökyüzünde yükseldiğini dalgın seyrettim. Birbirimize doğru epey yürüdük,

derken bir uyku bastırdı; sanırım alışık olmadığım gezintinin verdiği yorgunluğun bir sonucuydu bu. Kısa bir süre yumuk gözlerle yürümemi sürdürdüm; ellerimi gürültüyle ve düzenli birbirine vuruyor, kendimi ancak böylece uyanık tutmaya çalışıyordum.

Ama yolun ayaklarımın altından kayıp gitme tehlikesi gösterip, herşey, bencileyin yorgun, gözden silinmeye yüz tutunca, belki ileride bizi bekleyen geceyi geçirmeye niyetlendiğim yüksekteki dağınık çam ormanına vaktinde ulaşmak için, yolun sağındaki bayırı acele tırmanmaya koyuldum.

Acele de etmek gerekiyordu. Yıldızlar, önlerini kapayan bulutlar olmadan kararmaya başlamıştı. Ayı da silik soluk görüyordum; sanki çalkantılı bir suya gömülür gibi gökte batıyordu. Zifiri bir karanlık şimdiden dağın üzerine çökmüştü. Yol ise, benim bayıra yöneldiğim yerde ufalanıp dökülerek son bulmuştu. Ormanda yıkılan ağaçların giderek yaklaşan çatırtılarını işitiyordum. Hani uyumak üzere hiç vakit yitirmeden yosunların üzerine atabilirdim kendimi, ama ormanda yerde uyumaya çekindiğimden hemen bir ağacın üzerine tırmandım — kol ve bacaklarımın arasından hızla aşağı kaydı ağacın gövdesi —; ağaç da rüzgâr falan yokken sallanmaya başlamıştı. Bir dalın üzerine yatıp, başımı ağacın gövdesine dayadım ve o anda keyfim öyle isteyip yarattığım bir sincap dimdik kuyruğuyla dalın titreyen ucunda tünemiş sallanırken, ben çarçabuk uykuya daldım.

Düşsüz, kendimden geçerek, uyudum. Ne ayın batışı, ne güneşin doğuşu uyandırmadı beni. Uyanacak gibi oldumsa da: "Dün bütün gün az zahmet çekmedim, ne haram edersin uykunu," deyip kendimi yatıştırdım ve yeniden uyumaya baktım.

Hani düş görmemiştim ama, uykumun gene de sürekli olarak hafiften sekteye uğratılmadığı söylenemezdi. Bütün gece birinin yanıbaşımda konuştuğunu işitmiştim. "Irmak kıyısında bank", "bulutlu tepeler", "ışıl ışıl dumanlı trenler" gibi tek tek sözler dışında konuşulanları işitmemiş, ancak bunların ne türlü vurgulandıklarını duymuştum. Ve anımsıyorum, uyuyor

oluşumdan teker teker söylenilenleri anlayamadığıma sevinmiş, daha uyurken sevincimden ellerimi oğuşturmuştum.

“Tekdüze bir yaşamın vardı”, dedim, kendimi buna inandırmak için bağırarak. “Başka bir yerlere götürülmen inan ki gerekliydi, işte şimdi memnun kalabilirsin, neşeli bir yer burası. Güneş de çıkıyor.”

Derken güneş çıktı, yağmur bulutlan mavi gökte ak ak olup inceldi ve giderek ufaldı; ışıldıyor ve şaha kalkıyorlardı. Baktım, ovada bir ırmak.

“Evet, tekdüzeydi, dolayısıyla bu eğlenmeyi hakettin sen”, diye sürdürdüm konuşmamı, sanki buna zorlanmış. “Ama tehlikeye de düşmüş değil miydi?” O anda birinin burnumun ucunda içini çektiğini işittim. Çabucak ağaçtan sıyrılıp inmeye davrandım, ama dal da tıpkı elim gibi titrediğinden korkudan kaskatı düştüm yere. Ayaklarım toprağa pek hızlı vurmadı ve hiçbir yerimde ağrı sızı duymadım; ama kendimi öyle güçsüz ve mutsuz hissediyordum ki, dünyanın nesnelerini çevremde görme çabasına kazanamadığımdan yüzümü ormanın zeminine gördüm. Her devinim ve düşünmede bir zorlamanın varlığına, dolayısıyla bunlardan sakınmanın gerektiğine kuşkum yoktu; oysa yapılacak en doğal şey, kollar vücuda yapışık, yüz saklı, otlar içinde yatmaktı. Ve o sırada zaten bu pek doğal durumda bulunduğundan sevinmesi için kendi kendimi uyardım; hani başka vakit böyle bir duruma gelebilmek bir sürü zahmetli kasılmalara, bir sürü yürümelere ve konuşmalara mal olacaktı.

Irmak genişti; gürültülü ve ufak dalgalan ışıl ışıldı. Öbür yakası da çayır çimenlikti; çayır giderek fundalığa dönüşüyor, fundalığın arkasında, çok ötelerde, yeşil tepelere doğru uzanan ve iki yanı yemiş ağaçlarıyla pırıl pırıl parlayan yollar seçiliyordu.

Bu manzaraya sevinerek uzandım yere; başlamasından korkulan bir ağıda kulaklarımı tıkarken, ‘burada seve seve yaşayabilirdim’, diye düşündüm. ‘Burası ıssız ve güzel bir yer. Pek bir gözüpekliğe bakmaz burada yaşamak. İnsan burada da eza ve cefa içindedir,

gelgeldim güzel devinme zorunluğu yoktur. Böyle bir şey gerekmez hiç, çünkü burada yalnız dağlarla kocaman bir ırmak bulunuyor; bana gelince, onlara cansız gözüyle bakacak kadar Allaha şükür aklım yerinde. Evet, akşam üstü tek başıma çayır çimenli bayır yollarda yalpalarken, dağdan daha öksüz hissetmeyeceğim kendimi; şu kadar ki, ben öksüzlüğümü duyacağım. Ama sanırım, bu da geçecektir sonradan.'

Böylece ilerdeki yaşamımla oynuyor ve inatla unutmaya savaşıyordum. Beri yandan, gözlerimi kırpıştırarak, işte öylesine mutluluk taşan bir renge boyanmış göğe bakıyordum. Hanidir gökyüzünü böyle görmemiştim: Derken duygulandım ve onu yine böyle görür gibi olduğum kimi günleri anımsadım. Kulaklarımdan ellerimi çekip kollarımı açtım, sonra da onları birden otlar içine bıraktım.

Uzaktan birinin belli belirsiz hıçkırık sesi geldi kulağıma. Derken bir rüzgâr çıktı; daha önce farketmediğim kuru yapraklar, kalabalık kümeler oluşturarak hışırtıyla havada uçuşmaya başladı. Ağaçlardaki henüz ham yemişler, akıllarını oynatmış gibi pat küt yeri dövmeye başladı. Bir dağın arkasından çirkin bulutlar çıktı ortaya. Irmağın dalgalan gümbürdedi ve rüzgârla sürülüp geriye atıldı.

Tez elden ayağa kalktım. Yüreğimde bir sızı vardı; çünkü artık görülüyordu ki, dertli durumumdan ayrılabilmem olur şey değildi. Bulunduğum yerden ayrılmak ve eski yaşamıma kavuşmak üzere geri dönmeye davranıyordum ki, şu düşünce geçti kafamdan: "Ne tuhaf, hâlâ zamanımızda kibar kişiler bu yöntemle ırmağın karşı yakasına geçiriliyor. Eski bir alışkanlık işte, başka nedeni yok." Başımı salladım, şaşırmıştım.

3

Şişko

a

Araziye Söylev

Karşı kıyıdaki ağaçlar içinden iri yarı dört çıplak adam çıktı; omuzlarında bir tahtırevan taşıyorlardı. Üzerine şarklı oturuşuyla devcileyin bir adam kurulmuştu. Çalılar arasından, açılmamış bir yoldan götürülüyor, öyleyken dikenli dalları eliyle tutup aralamıyor, devinimsiz gövdesiyle bunları serinkanlı yarıp geçiyordu. Vücudunun katmer katmer yağları sağa sola öyle hesaplı yayılmıştı ki, bütün tahtırevanı kapladıktan başka, sarımtırak bir halının uçlan gibi yanlardan sarkıyor, ama yine de rahatsız etmiyordu kendisini. Dazlak kafası küçüktü ve sarı sarı parlıyordu. Düşünen ve düşündüklerini saklamak zahmetine girmeyen bir kimsenin saf ifadesi vardı yüzünde. Arada bir yumduğu gözlerini her açışında çenesi buruşup büzülüyordu, "Arazi, düşünürken rahatsız ediyor beni", diye söylendi usulca. "Hırçın bir akıntıya karşı zincirden köprüler gibi, düşüncelerimi bocalatıyor. Güzel bir arazi; güzel olduğu için de seyredilmek istiyor."

"Gözlerimi kapayıp diyorum ki: Ey ırmak kıyısında yükselip, suya taşlan yuvarlanan yeşil dağ, sen güzelsin!"

"Ama dağ bu kadarına razı olmuyor; istiyor ki, gözlerimi açıp bakayım ona."

"Ama kapalı gözlerle desem ki: Dağ, seni sevmiyorum, çünkü sen bana bulutlan, akşam kızıllığını ve gökyüzünde doğan yıldızları anımsatıyorsun, bunlar da işte beni adeta ağlamaklı yapan şeyler; çünkü küçücük bir tahtırevanda taşındı mı, bunlara dünyada erişemez insan. Bana bunları göstermekle, seni düzenbaz dağ, erişebileceklerimi güzel güzel, derli toplu karşıma çıkararak içimi şenlendiren uzakların manzarasını perdeliyorsun. İşte bu yüzden de seni sevmiyorum, su kıyısında yükselen dağ; hayır, seni sevmiyorum."

“Ama açık gözlerle konuşmadım mı, bu konuşmamı da önceki gibi umursamıyor dağ, ille de açık gözle konuşmak gerek, yoksa memnun olmuyor. Oysa dağın bizlere hep dost kalmasına çalışmamız ve bunu da salt onu, beyinlerimizin lâpasma böyle kaprisli düşkünlük gösteren onu aman ayakta tutalım diye yapmamız gerekmez mi! Yoksa çatallı gölgelerini üzerime çökertecek, sağır, korkunç ve yalın duvarlarını önüme sürecek ve taşıyıcılarım da yol kenarlarındaki minik taşlara toslayıp tökezleyecektir.”

“Ama işte böyle kendini beğenmiş, böyle usandırıcı ve böyle kinci olan dağ değil yalnız, başka ne varsa öyledir. Dolayısıyla, gözlerimi belertip — ah, ne ağrıyorlar — aralıksız yinelemem gerekiyor:

“Evet, dağ, sen güzelsin ve batı yamacındaki ormanlar da beni sevindiriyor doğrusu. Hani senden de, çiçek, memnunum, pembe rengin ruhumu şenlendiriyor. — Ve sen, ot, çayırlarda boy atmış bulunuyorsun artık, güçlüsün ve serinlik veriyorsun. — Sana gelince, garip çalılık, öyle ansızın batırıyorsun ki dikenlerini, aklımız başımızdan gidiyor. — Ama sen, ırmak, bir hoşuma gidiyorsun ki, uysal sularında sana taşıtacağım kendimi.” Bu övgüyü şişko on kez yüksek sesle yineleyip, arada birkaç kez süklüm püklüm belini bükerek başını önüne eğdi ve gözlerini yumarak dedi ki:

“Ama şimdi — ne olur — dağ, çiçek, ot, çalılık ve ırmak; bana biraz yer açın da soluk alabileyim!”

Bunun üzerine çevredeki dağlar apar topar yerlerini bırakıp, itiş kakış, havada asılı sislerin gerisine yollandı. Hani ağaçlıklı yollar yerlerinden kımıldamadı ve genişliklerinden pek bir şey yitirmedi; ama erkenden bir belirsizlik içerisine gömüldüler. Gökte, güneşe karşı, kenarları hafif aydınlık nemli bir bulut duruyordu; bulutun gölgesinde arazi daha da alçaldı ve tüm nesneler o güzelim kenar çizgilerini yitirdi.

Taşıyıcıların ayak seslerini ta benim kıyıdan işitebiliyor, ama yüzlerinin karanlık dikdörtgeninde hiçbir şeyi kesinlikle

seçemiyordum. Ancak şu kadarını görüyordum ki, başlarını yana eğmiş, bellerini bükmüşlerdi; çünkü sırtlarındaki yük bilindiği gibi değildi. Onlar hesabına tasalanıyordum, çünkü yorulmuşlardı. Bu yüzden, kıyıdaki otlar içine daldıklarını görünce, kendilerini merakla izlemeye başladım. Derken, henüz düzgün adımlarla, ıslak kumlara bata çıka yürümeye başladılar ve sonunda balçıklı sazlığa gömüldüler, arkadaki taşıyıcılar tahtırevanı yatay durumda tutabilmek için kamburlarını daha da çıkardılar. Ben, ellerimi birbirine kenetledim. Bundan böyle, taşıyıcıların her adımda ayaklarını yukarı çekip almaları gerekiyor, dolayısıyla vücutları bu değişken öğle sonrasının serin havasında terden ışıl ışıl parlıyordu.

Elleri kalçalarında, sessiz sakin oturuyordu, Şişko. Sazların uzun uçları, öndeki taşıyıcılar geçerken geriliyor, sonra bu durumlarından kurtularak Şişko'nun orasını burasım sıyırıp geçiyordu.

Suya yaklaştıkça, devinimleri de düzenini yitiriyordu taşıyıcıların, Bazan, artık dalgalar üzerinde bulunuyormuş gibi tahtırevanın yalpaladığı görülüyordu. Sazlıktaki küçük su birikintileri, belki derindir diye düşünülerek ya üzerlerinden atlanıp geçiliyor, ya da kenarlarından dolaşılıyordu. Bir ara, yaban ördekleri çığlık çığlığa havalanıp dimdik yükselerek, gökteki yağmur bulutunun içine girdi. Ansızın, kısa süreli bir devinim içinde, Şişko'nun yüzünü gördüm; düpedüz tedirgin bir yüzdü. Ayağa kalkıp, zikzak sıçrayışlarla suyla aramdaki kayalık yamaçtan aşağı seğirttim. Bunun tehlikeli bir iş olduğuna aldırmıyor, uşakları artık kendisini taşıyamaz duruma gelince Şişko'nun yardımına yetişmeyi, tasarlıyordum. Hani öyle hesapsız seğirtiyordum ki, aşağıda ırmak başında kendimi tutamayıp, etrafa sıçrayan sular arasında bir süre koşmamı sürdürdüm; sular ne zaman diz boyuma çıktı, o zaman durabildim ancak.

Karşıda taşıyıcılar, vücutlarını bükerek tahtırevanı suya indirmişlerdi; bir elleriyle kendilerini çalkantılı sular üzerinde tutarken, kıllı dört kolla tahtırevanın havada durmasına

uğraşıyorlar, bu arada alabildiğine şişmiş pazuları gözüküyordu. Sular taşıyıcıların çenelerine vuruyordu ilkin, daha sonra ağızlarına kadar çıktı; taşıyıcıların başlan geriye kaykılıp, tahtırevanın kollan omuzlarına düştü. Sular burunlarının çevresinde dolanıyor, öyleyken uğraşıp didinmeyi elden bırakmıyorlardı; henüz ırmağın ortalarına da gelmemişlerdi pek. Derken başlarına vuran alçacık bir dalga öndekileri dibe çökertti ve dört adam çırpınan elleriyle tahtırevanı da kendileriyle aşağı çekerek sessiz sedasız boğulup gitti.

Sular bir atılışta onlardan boşalan yerleri doldurdu. Derken, büyük bulutun kenarlarından akşam güneşinin yatay ışığı sızıp, ufuktaki dağlarla tepeleri aydınlattı. Bulutun altında kalan yerlerle ırmak, silik bir parıltı içinde uzanmış yatıyordu. Şişko, yavaş yavaş akıntı yönüne döndü ve artık gereği kalmayarak suya atılmış tahtadan parlak bir tanrı heykeli gibi ırmakta sürüklenmeye başladı. Yağmur bulutunun yansısı da onu izliyordu. Uzun bulutlar önden çekiyor, küçük ve tıknazları ise arkadan itiyordu Şişko'yu; bu da küçümsenmeyecek bir kaynaşmaya yol açıyor, kaynaşma dizlerime ve kıyıdaki taşlara vuran sularla da kendini belli ediyordu.

Yol boyunca Şişko'ya arkadaşlık edebilmek için çarçabuk bayırı tırmandım, çünkü gerçekten onu seviyordum. Hem olur a, bu görünürde güven dolu ülkenin içerdiği tehlikeler konusunda kendisinden bir şeyler öğrenebilirdim. Böylece, dar bir kum şeridi üzerinde yürümeye koyuldum. Kum şeridinin darlığına önce alışmak gerekiyordu. Ellerimi cebime sokmuş, yüzümü dik bir açıyla ırmağa döndürmüştüm; öyle ki, çenem nerdeyse omuzuma yapışmıştı.

Kıyıdaki taşlara kırlangıçlar konmuştu.

Şişko dedi ki: "Kıyıdaki efendi, sakın beni kurtarmaya uğraşmayınız. Suyun ve rüzgârın bir öç alışıdır bu; artık işim bitiktir. Evet, bir öç alış bu; çünkü dostum Tapınan'la şimdiye dek kaç kez kılıçların şakırtısı ve zillerin göz kamaştırıcılığında,

boruların engin görkemi ve davulların hop hop parıltılarında bu nesnelerin üzerine saldırdık.”

Derken küçük bir sinek, gerilmiş kanatlarıyla, hızında bir yavaşlama olmaksızın Şişko’nun karnının bir tarafından girip öbür tarafından çıktı. Şişko anlatmasını sürdürdü:

b

Tapınan’la Başlanmış Konuşma

Bir zaman bir kilise vardı, her gün oraya giderdim; çünkü gönlümü kaptırdığım kız akşamlan bir yarım saat burada diz çöküp tapınır, ben de rahatlıkla onu seyrederdim.

Bir gün kız gelmedi; canım sıkılmış, tapınanlara bakıyordum ki, çelimsiz vücuduyla kendini boylu boyunca döşemenin üzerine atmış genç bir adam ilişti gözüme. Zaman zaman var gücüyle başını tutup, ahlayıp oflayarak taşlar üzerinde dinlenen ellerinin ayalarına indiriyordu.

Hepsi birkaç yaşlı kadın vardı kilisede; başörtüleriyle sarıp sarmaladıkları başcağızlarını sık sık yana eğerek döndürüyor ve Tapınan’a bakıyorlardı. Şahsına karşı gösterilen ilgi mutlu kılar gibiydi genç adamı; çünkü her sofuluk nöbetinden önce gözlerini çevresinde gezdiriyor, kendisine bakanların çok olup olmadığını anlamak istiyordu. Bense bunu yakışıksız bir davranış gördüm, kiliseden çıkar çıkmaz gidip adamla konuşmaya ve neden bu türlü tapındığını sorup öğrenmeğe karar verdim. Hani o sırada her ne kadar yalnız benim kızın görünmeyişine içerlemişsem de, kente geldim geleli herşeyde bir açıklık arıyor, buna hepsinden çok önem veriyordum.

Ama ancak bir saat sonra doğrulup kalktı adam, hayli zaman pantolonunu temizlemeye uğraştı; nerdeyse seslenmek: “Yeter, yeter be artık, hepimiz gördük işte, pantolonun var, daha!” demek

üzereydim ki, binbir titizlikle istavroz çıkarıp, tayfaların o hantal adımlarıyla kutsal su kurnasına yürüdü.

Hemen seğirtip kurna ile kapının arasına dikildim, bana bir açıklamada bulunmadan ona yol vermemeyi kafama koymuştum. Kesin konuşmalar için en iyi hazırlık olması nedeniyle ağzımı büzdüm, vücudumu ileri uzattığım sağ ayağıma yaslayıp sol ayağımı parmak uçları üzerinde tuttum; çünkü çok denemiştim, bu bana direnç sağlıyordu.

Hani adam, kutsal suyla yüzünü ıslatırken yan gözle bana bakıyor olabilirdi. Belki de benim daha önce kendisine baktığımı farkedip telâşlanmıştı; çünkü hiç beklenmedik bir anda fırlayıp çıktı kapıdan. Kendisini tutayım diye elimde olmayarak ileri atıldım, cam kapı çat diye arkasından kapandı. Hemen peşi sıra seğirttim, kapının önüne çıkınca baktım, kayıplara karışmıştı; çünkü o yakında birkaç dar sokak bulunuyordu ve trafik pek yoğundu.

Sonra birkaç gün ortalarda gözükmedi adam, ama kız yine eskisi gibi gelip yan cemaat yerlerinden birinde, bir köşede tapınmasını sürdürdü. Omuz kısımlarında saydam danteller görülen — gömleğinin yarım ayı dantellerin altında kalıyordu — siyah bir giysi giyiyor, dantellerin alt kenarlarından aşağı inen ipek kumaş güzelim bir yaka oluşturuyordu. Kız artık geldiğinden adamı çoktan unutup gitmiştim ve sonraları adam yine düzenli kiliseye uğrayıp, alışık olduğu gibi tapınmasını sürdürdüğünde de ilkin aldırmadım. Ama o hep, yüzü başka yana dönük, ansızın dolu dizgin geçiyordu yanımdan. Oysa tapınırken sık sık bana bakıyordu. Sanki kendisini ilk gördüğüm zaman konuşmadım diye bana içerlemişti; onunla konuşmayı denemekle bunu yapma görevini de gerçekten üstlenmişim gibi bir hali vardı. Ve bir vaazdan sonra benim kızın ardından kapıya doğru ilerlemeye çalışıyordum ki, yarı karanlıkta kendisine tosladım, gülümser gibiydi.

Onunla konuşmak diye bir görev kuşkusuz yoktu ortada, ama konuşmak isteğini de artık pek duymuyordum. Hatta bir gün koşa koşa kilise alanına vardığım vakit, saat yediyi vuruyordu, yani kız

çoktan kiliseden çıkıp gitmişti, yalnız bu adam mihrap korkuluğu önünde tapınacağım diye kendini helâk ediyordu; öyleyken duraksadım.

Sonunda parmaklarımın uçlarına basarak kapıya vardım; burada oturan kör bir dilencinin eline birkaç kuruş tutuşturup kapının açık kanadının arkasına, dilencinin yanıbaşına sıkıştım. Burada, aşağı yukarı bir yarım saat Tapınan'a yapacağım şaşırtmacanın sevinci içinde yaşadım. Ne var ki, sevincim uzun sürmedi; çok geçmeden örümceklerin giysimin orasına burasına tırmandığım gördüm, keyfim kaçtı iyice. Üstelik kilisenin karanlığından sesli sesli soluyarak dışarı çıkanlar oldukça, her seferinde öne doğru eğilmek canımı sıkıyordu.

Derken o da göründü. Anladım ki, demin çalmaya başlayan çanların sesi kendisine uğur getirmemişti. Ayaklarını basmadan önce, parmak uçlarıyla ilkin usulcacık yeri yokluyordu.

Ayağa kalktım, attığım bir tek uzun adımda onu yakaladım. "İyi akşamlar!" dedim. Elim yakasında, onu itip kakarak basamaklardan aşağı indirip kilisenin önündeki aydınlık alana çıkardım.

Alana gelince bana döndürdü vücudunu. Ben hâlâ arkadan yapışmış, onu bırakmıyordum; derken göğüs göğse dikilmeye başlamıştık. "Şu arkamdan elinizi çekecek misiniz?" dedi. "Benden ne diye kuşkulandığınızı bilmiyorum ama, ben suçsuzum." Sonra bir kez daha tekrarladı: "Benden ne diye kuşkulandığınızı tabii bildiğim yok."

"Ne kuşku, ne suçsuzluk sözünün yeri var burada. Rica ederim, bu konuda daha çok konuşmayın. İkimiz de birbirimize yabancı kişileriz; şunun şurasında tanışalı ne kadar zaman geçti aradan! Dolayısıyla, şimdi hemen suçsuzluğumuzdan söze başlarsak, sonra nerede alırız soluğu!" — "Benden de alın o kadar! Şey, bizim suçsuzluğumuz, dediniz, bununla hani ben kendi suçsuzluğumu kanıtlarsam, siz de kendinizinkini kanıtlamak zorunda

kalacağınızı mı söylemek istediniz? Bu muydu yani demek istediğiniz?”

“Ya bu, ya da başkası”, cevabını verdim ben. “Sizinle konuşmak, sizden sormak istediğim bir şey var da onun için; aklınızdan çıkarmayın bunu.”

“Eve gitsem çok iyi olacak”, dedi ve hafif bir dönüş yaptı.

“Tahmin ederim. Yoksa ne diye sizinle konuşacaktım? Güzel gözlerinizin hatırı için sizinle konuştuğumu sanmazsınız herhalde.”

“Acaba pek açıkyürekli değil misiniz, ha?”

“Burada bu gibi şeylerin yeri yok diye bir kez daha mı söyleyeyim size? Açıkyürekliliğin ne işi var burada, açıkyürekli olmayışın ne işi var? Ben soracağım, siz sorduklarımı yanıtlayacaksınız, sonra eyvallah. Sonra evinize mi gideceksiniz, buyrun, hem de dilediğiniz kadar çabuk.”

“İlerde yine buluşsak daha iyi değil mi? Şöyle uygun bir zamanda? Bir kahvede örneğin? Hem nişanlınız bayan gideli henüz birkaç dakika oldu. Pekâlâ yetişe-bilirdiniz kendisine, sizi ne çok bekledi bilseniz!”

O sırada yanımızdan geçen tramvayın gürültüsünden içeri: “Hayır!” diye haykırdım, “Elimden kurtulamazsınız artık. Hatta giderek sizden hoşlanmaya başladım. Siz benim için bir devlet kuşusunuz. Bravo doğrusu bana, sizi yakalayabildim.”

Bunun üzerine dedi ki: “Hay Allah! Hayat fışkıran bir kalbiniz, sanki mermerden oyulmuş bir kafanız var. Benim için devlet kuşu diyorsunuz, buna göre ne kadar mutlu olmalısınız! Hani benim mutsuzluğum sallanıp duran bir mutsuzluktur, dokunulmaya görsün, dokunanın üzerine yıkılır hemen. Onun için iyi geceler.”

“Güzel!” dedim ben ve onu gafil avlayıp sağ elini yakaladım.

“Gönül rızasıyla cevap verdiniz verdiniz, yoksa sizi buna zorlayacak, sağa mı olur, sola mı, nereye giderseniz ardınızdan

geleceğim. Hatta evinizin merdiveninden çıkacak, odanızda bir yer bulup oturacağım. Hiç kuşkusuz, bir bakın yüzüme şöyle, dayanacağım sonuna kadar. Peki ama siz—" İyiden iyiye kendisine sokuldum, benden bir baş daha uzun olduğundan boynuna doğru konuşmaya başladım. "— Peki ama siz bundan beni hangi cesaretle alıkoyacaksınız, merak ediyorum."

Bunun üzerine geriye çekildi, ellerimin birini bırakıp birini öpmeye başladı, gözyaşlarıyla ıslattı onları: "Sizden bir şey esirgenemez. Siz nasıl benim eve gitmekten memnunluk duyacağımı biliyorsanız, ben de sizden bir şey esirgenemeyeceğini daha önceden biliyordum. Yalnız, ne olur, şu karşıki yan sokağa girsek." Başımla hay hay dedim ve yürüdük. Bir araba aramıza girip ben geride kalınca, iki eliyle işaret ederek acele etmemi bildirdi.

Fenerlerin pek aralıklı olarak ve neredeyse evlerin ilk katları hizasında dizildiği sokağın karanlığıyla yetinmeyip, beni köhne bir evin alçacık sofasına, ahşap bir merdivenin önünde asılı durup içinden yere gaz damlayan bir lambanın altına götürdü.

Basıla, basıla içe doğru kaykılmış bir basamağın çukursu yüzeyine bir mendil yayarak beni oturmaya buyur etti: "Oturduğunuz yerden sorularınızı daha iyi sorabilirsiniz; bana gelince, ben ayakta kalacağım, çünkü sorduklarınızı ayakta daha iyi cevaplandırabilirim. Ama bakın, eziyet etmek yok!"

İşi böylesine ciddiye aldığını görünce oturdum, ama yine de söylemeden duramadım: "Sanki bir komplo hazırlayıcılarıymışız gibi beni bu izbe yere çekip getirdiniz; oysa ben yalnız merak, siz de yalnız korku duygusuyla birbirimize bağlı bulunuyoruz. Hani kilisede neden öyle tapmıyorsunuz, sorup soracağım bu size. O nasıl davranıştır! Tam bir aptal gibi! Ne gülünç, görenler için ne tatsız, dindarlar için ne katlanılmaz bir manzara."

Vücudunu duvara yapıştırmıştı, yalnız başı havada serbest hareket ediyordu: "Bu sizinkisi bir yanılma sadece, çünkü sofular davranışımı doğal, sofu olmayanlar ise sofuca buluyor."

“Ama benim size kızmam bunu çürütüyor.”

“Kızgınlığınız — diyelim ki gerçek bir kızgınlıktır — sizin ne sofulardan, ne de ötekilerden olduğunuzu gösterir ancak.”

“Haklısınız davranışınız beni kızdırdı demekle biraz abartmaya kaçtım; yo, başta doğru söylediğim gibi, biraz meraklandırdı, o kadar. Peki ya siz? Siz kendiniz nasıl bir kimsesiniz?”

“Oh, onun bunun bana kakmasından, hani ara sıra mihraba bir gölge düşürmekten zevk duyan biriyim.”

“Zevk mi?” diye sordum, yüzümü buruşturarak.

“Bilmek istiyorsanız, hayır. Söyleyeceğimi yanlış dile getirdiğim için darılmayın; zevk değil, gereksinme, üzerime çevrilmiş bakışların örsüne şöyle bir saatçik uzanmak gereksinmesi. Ben uzanırken bütün—”

“Neden bahsediyorsunuz siz, Allah aşkına!” diye bağırdım, bu birkaç söz ve basık tavan için fazla yüksek çıkmıştı sesim; ama sonra susmaktan veya ses tonumu alçaltmaktan korktum. “Sahi, neden bahsediyorsunuz? Vallahi, ta başından beri durumunuzu seziyormuşum da, haberim yokmuş. Bu nöbet, karada bu deniz tutması bir çeşit cüzzam hastalığına benzemiyor mu, ha? Sizde de öyle olmuyor mu? Ateş içinde kavruluyor ve nesnelerin gerçek adlarıyla yetinmiyorsunuz; bunlarla doymuyor, bir çırpıda rasgele adlar yağdırıyorsunuz üzerlerine. Aman çabuk, aman çabuk! Ne var ki, kendilerinden kaçar kaçmaz da, adlarını yine unutuveriyorsunuz. Kırda ‘Babil Kulesi’, adını verdiğiniz kavak — çünkü bir kavak olduğunu bilmek istemezdiniz — yine isimsiz sallanıp durur ortada ve siz ona şimdi ‘Sarhoş Nuh’ dersiniz.”

Sözümü keserek: “Söylediklerinizi anlamadığıma seviniyorum”, dedi..

Öfkeli : “Ama sevinmekle de anladığınızı gösteriyorsunuz”, diye cevapladım hemen.

“Dedim ya, sizden bir şey saklanamaz.”

Ellerimi bir yukarıki basamağın üzerine koyarak arkama yaslandım ve boksörlerin son kurtuluş çaresi olup, karşı tarafın saldırısına adeta imkân vermeyen bir pozisyonda sordum: "Affedersiniz ama, size sunduğum bir açıklamayı gerisin geri bana fırlatıp atmanız açıkyürekliliğe sığar mı?" Bunun üzerine cesaretlendi. Vücuduna bir birlik ve bütünlük sağlamak isteyerek ellerini kavuşturdu ve hafif bir karşıkoyma havası içinde: "Açıkyüreklilik üzerinde çekişmeyi daha başta kapı dışarı ettiniz. Ve doğrusu artık tapınma biçimimi, size tastamam açıklamaktan başka bir şey umurumda değil. Şimdi, biliyor musunuz, neden öyle tapınıyorum?"

Beni şöyle bir süzdü. Hayır, bilmiyordum ve bilmek de istemiyordum. Buraya gelmek de istememiştim zaten, dedim kendi kendime; gel gör ki, bu adam kendisini dinleyeyim diye bayağı zorladı beni. Dolayısıyla, yalnız başımı sallayıp hayır demem yetecek, herşey yoluna girecekti; ama işte o anda bunu yapamadım. Karşımda dikilen o ise gülümsedi. Sonra da başını dizlerinin üzerine eğip uykulu bir yüzle anlatmaya koyuldu: "Eh artık, neden benimle konuşmanıza ses çıkarmadım, bunu size açıkça söyleyebilirim: Meraktan, umuttan. Bakışlarınız hanidir avutuyor beni. Diğer insanlar için masanın üstündeki bir rakı kadehi bile heykel gibi sapasağlam dururken, benim çevremdeki nesnelerin yağan bir kar gibi dibe çöküşlerindeki hikmeti hani sizden öğrenebileceğimi umuyorum."

Sustuğum ve yalnız elimde olmadan bir seğirme yüzümü boydan boya dolaştığı için sordu: "Başka kimseler için böyle olduğuna inanmıyorsunuz, öyle mi? Gerçekten inanmıyor musunuz? Oh, dinleyin bakın! Küçük bir çocuktum, kısa bir öğle uykusundan gözlerimi açtığım zaman, henüz yarı gerçek, yarı düşte, annemin doğal bir sesle balkondan aşağı şöyle sorduğunu işittim: 'Ne yapıyorsunuz, şekerim? Aman ne sıcak, değil mi?' Bahçeden bir kadın sesi cevap verdi: 'Yeşillikler ortasında ikindi kahvesi içiyorum.' Bu sözler hani düşünülmeden, pek de açık seçik olmayan bir biçimde söylenmişti; kadın soruyu, annem de cevabı beklemişti adeta."

Sanki tarafıma bir soru yöneltilmiş gibi, pantolonumun arka cebine attım elimi ve bir şey arıyormuşum gibi yaptım. Ama aradığım bir şey yoktu, yalnız o andaki durumumu değiştirip konuşmayla ilgilendiğimi göstermek istemiştim. Beri yandan, bana anlattığı olayın düpedüz tuhaflığını ve buna bir türlü akıl erdiremediğimi söyledim. Üstelik doğruluğuna da inanmadığımı, benim sezinleyemediğim bir amaçla uydurulmuş olması gerektiğini sözlerime ekledim. Sonra da çiğ ışıktan kurtulmak için gözlerimi yumdum.

"Yok ama, çekinmeyin; hani siz de bu konuda benim gibi düşünüyorsunuz ve çıkar gözetmez bir kimse olduğunuzdan bunu söylemek için durdurdunuz beni. Böylelikle bir umudumu yitiriyor, bir diğer umuda kavuşuyorum. Değil mi yani? Dimdik ve normal adımlarla yürümüyor, bastonumla kaldırım üzerine vurmuyor, gürültüyle yanımdan geçenlerin giysilerine sürtünerek ilerlemiyorum diye neden utanacakmışım. Daha çok, doğru dürüst sınırlardan yoksun bir gölge gibi evler boyunca sektiğim, bazan vitrin camlarında kaybolarak gittiğim için inatla ve haklı olarak yakınmam gerekmez mi?

Şu geçirdiğim günlere bakın bir! Niçin herşey böylesine berbat yapılmış; öyle ki, ortada görünür bir neden bulunmaksızın yüksek evler çökü çöküveriyor bazan. Enkaz yığını üzerine tırmanıyor, karşıdan kim gelirse soruyorum: 'Nasıl olur a canım? Bizim kentte — daha yeni bir bina — hem bu kaçıncı bugün! — düşünsenize bir! Bakıyorum, kimse bana cevap veremiyor.

Çokluk insanlar sokakta devrilerek, cansız serilip kalıyor yerde. Derken dükkân ve mağaza sahipleri, dükkân ve mağazalarının mallardan geçilmeyen kapılarını açarak çevik adımlarla seğirtiyor, ölüyü alıp oradaki bir evden içeri tıkıyor, sonra dönüp geliyorlar; ağız ve gözlerinin çevresinde bir gülümseme, gevezeliğe başlıyorlar derken.

'Günaydın — gökyüzü de soluk bugün — Eşarpların sürümüne diyecek yok — öyle, savaş.' Söz konusu eve seğirtiyor ve parmağımı büküp elimi pek çok kez çekinerek kaldırıp indirdikten sonra

kapıcının küçük penceresini tıklatıyorum: ‘Günaydın’, diyorum, ‘yanılmıyorsam, demin ölmüş birini getirdiler buraya. Acaba onu, bir zahmet, bana gösterebilir misiniz?’ Adam, karar veremezmiş gibi başım sallayınca ekliyorum: ‘Bakın, karışmam sonra! Ben gizli polisim, hemen ölüyü göreceğim.’ Bunun üzerine, kapıcı, kararsızlığından sıyrılıp: ‘Defolun!’ diye bağırıyor. ‘Fena dadandı şu, serseriler, her Allah’ın günü buralarda sürtüp duruyorlar, ölü falan yok bizde, bitişiktedir belki, oraya bakın.’ Selam verip uzaklaşıyorum.

Ama derken büyük bir alandan geçmek zorunda kalınca, hepsini unutuyorum bunların. Böyle kocaman alanlar yaparlar da, ne diye alanın içinden parmaklıklı bir yol yapmazlar? Bugün yine güney-batı’dan esiyor rüzgâr, Belediye Sarayındaki kulenin sivri tepesi çemberler çiziyor. Tüm pencerelerin camları takırdıyor, sokak fenerleri bambu kamışları gibi eğilip bükülüyorlar. Sütun üzerindeki Hazreti Meryem’in pelerini kıvrım kıvrım; rüzgâr pelerini çekip çekiştiriyor. Peki ama, kimseler görmüyor mu bunu? Kaldırım taşlan üzerinde yürümeleri gereken kadın ve erkekler, boşlukta süzülüyor adeta. Rüzgâr kesilmeye yüz tutunca, durup birbirleriyle birkaç laf ediyor, karşılıklı eğilerek birbirlerini selamlıyor, ama rüzgâr yeniden esmeyegörsün, karşı duramayıp hep birden tabanları kaldırıyorlar. Uçmaması için sımsıkı sarılmaları gerekiyor şapkalarına; ama gene de gözlerinin içi gülüyor; havaya en küçük kusur buldukları yok. Korkan bir tek benim.”

Bunun üzerine dedim ki: “Daha önce anlattığınız olay var ya, anneniz ve bahçedeki kadınla ilgili, doğrusunu isterseniz ben hiç tuhaf bulmuyorum. Böylesi çok olaylar işittiğim, yaşadığım, hatta kendim de bu olaylara karıştığım için değil yalnız, pek doğal bir şey de, onun için. Hani siz gerçekten sanır mısınız ki, yazın o dediğiniz balkonda dikilsem, ben de aynı soruyu soramaz ve bahçeden de aynı cevabı alamazdım? İşte öylesine sıradan bir olay.”

Ben böyle deyince, yatışmış göründü. Şık giyinmiş olduğumu, boyunbağımın hoşuna gittiğini açıkladı. Ve itiraflar sonradan geri alındılar mı, hepsinden kesin niteliğe kavuşurmuş.

c

Tapınan'ın Hikâyesi

Sonra yanıma oturdu, çünkü bir çekingenlik gelmişti üzerime. Kendisine yer açtım, başımı yana eğmiştim, öyleyken, kendisinin de bir sıkılmışlık içinde oturduğu, benimle arasında az buçuk bir uzaklığı korumaya çalıştığı gözümden kaçmadı. Konuşmakta zahmet çekiyordu:

"Şu geçirdiğim günlere bakın bir!

Dün gece bir toplantıdaydım. 'Eh artık, kışa yaklaştığımıza pek seviniyorum' deyip, gaz ışığında bir bayanın önünde tam eğilmiştim ki, sağ üst bacağımın eklem yerinden burkulduğunu öfkeyle farkettim. Diz kapağım da hafifçe oynamıştı yerinden. Bu yüzden oturdum ve hâlâ cümleler üzerinde kontrol gücümü yitirmemeye çalışarak: 'Değil mi ki, kış çok daha az zahmet verir insana.' diye sürdürdüm konuşmamı: 'Devinimleri kolaylaşır, konuşacağı sözler o kadar yormaz insanı, öyle değil mi, Froylayn'cığım. Umarım, bana hak veriyorsunuzdur bu konuda.' öte yandan, sağ bacağım pek canımı sıkıyordu. Bütün bütün çıkmış gibiydi ilkin; ancak ovarak, itip çekerek zamanla biraz yerine oturtmaya çalıştım. Derken durumuma acıyıp, kendi de oturan kızın alçak perdeden şöyle dediğini işittim: 'Hayır ama, hiç de beni etkilemiyorsunuz, neden derseniz—'

'Durun canım!' diye cevapladım, memnun ve mutlu, 'Benimle konuşmanız size beş dakikaya bile mal olmayacak. Sonra isterseniz, Froylayn'cığım, konuşurken bir şeyler de yiyebilirsiniz.'

Bunun üzerine kolumu kaldırdım, bronz bir kanatlı oğlanın elinde tuttuğu meyvalıktan sık taneli bir salkım üzüm aldım, salkımı

biraz havaya kaldırıp kıza uzattım. Hani belki bir incelik de vardı uzatışımda.

'Yo, hiç de etkilemiyorsunuz beni?' dedi kız yeniden. 'Bütün söyledikleriniz sıkıcı, anlaşılmaz şeyler ve gerçekle de ilgisi yok. Yani bana kalırsa, Bayım — ne demeye bana hep Froylayn'cığım diyorsunuz bilmem — bana kalırsa, siz yalnız pek yorucu bulduğunuz için gerçekle uğraşmıyorsunuz.'

Allah bilir ya, işte bunun üzerine keyiflenmiştim. 'Evet, Froylayn, evet.' diye bağırdım adeta. 'Ne kadar da haklısınız! Hani, Froylayn'cığım, insan pek üstüne düşmeden böyle ansızın anlaşıldığını görünce ne seviniyor bilseniz!'

'Evet, gerçek sizin için pek yorucu, bayım; çünkü baksanıza şu halinize! Boylu boyunca pelür kâğıdından oyulmuşa benziyorsunuz, sarı pelür kâğıdından, işte öylesine bir siluetten farkınız yok; yürürseniz, hışırdadığınız duyulacak mutlaka. Eh, bu durumda davranışınızı, düşüncenizi ne diye merak etmeli; çünkü siz odadaki anlık esintilere göre eğilip bükülmek zorundasınız.'

'Aklım almıyor. Şuracıkta, odada dikilen birkaç kişi var. Kollarını sandalyelerin arkalıklarına koyuyor ya da piyanoya yaslanıyor veya bir bardağı duraksayarak kaldırıp ağızlarına götürüyorlar, ya da çekinerek bitişik odaya geçiyor ve sağ omuzlarını karanlıkta bir dolaba çarpıp incittikten sonra açık pencere önünde derin derin soluyarak düşünüyorlar: İşte orada akşam yıldızı Venüs duruyor, ben ise bu topluluk içindeyim. Bu toplulukla aramda bir ilişki varsa, anlamıyorum nasıl bir ilişkidir. Ama bir ilişki de var mı, orasını bile bilmiyorum. — Ve bakınız, Froylayn'cığım, içlerindeki belirsizliğe uyarak böyle kararsız, hatta gülünç davranan bu insanlar arasında kendisine ilişkin düpedüz açık sözler işitmeye layık bir tek ben varım sanki. Ve hoşa gitmesi için, alaylı söyleyin bu sözleri; öyle ki, baştanbaşa yanmış bir evden nasıl temel duvarlar artakalırsa, sizin de söyleyeceklerinizden göze görünür bir şeyler kalsın. Bakışlar pek bir engele raslamıyor şimdi; kocaman pencere boşluklarından gündüz bulutlar, gece yıldızlar görülüyor gökyüzünde. Ama henüz bulutlar çokluk gri taşlardan

yontulmuş, yıldızlar doğallıktan uzak tablolar oluşturmakta. — Buna teşekkür için size bir sır verip desem ki, bir gün gelip yaşamak isteyen bütün insanlar benim gibi görünecek, ne buyururdunuz; sarı pelür kâğıdından, öylesine siluetimsi oyulup çıkarılmış — hani siz söylemiştiniz ya öyle —, yürüdüler mi hışırdadıkları duyulur. Başka türlü olmayacaklar şimdikinden, ama işte anlattığım gibi görünecekler. Hatta siz bile, Froylayn'cığım—'

Birden baktım, kız artık yanımda oturmuyor. Söylediğim son sözlerden sonra çekip gitmişti anlaşılan; çünkü şimdi benden uzakta, bir pencere önünde dikiliyordu; çevresini üç genç almıştı, beyaz ve dik yakalıklarıyla gülerek konuşuyorlardı.

Bunun üzerine kıvançla bir bardak şarap yuvarlayıp, piyano başında oturan adama doğru yürüdüm; adam büsbütün ayrı bir köşede, o anda başını eğip kaldırarak acıklı bir parça çalıyordu. Birden korkmasın diye kollayarak kulağına eğildim ve parçanın ezgisine uyup usulca dedim ki:

'Ah ne olur, Sayın Bay, bırakınız, biraz da ben çalayım, çünkü şu anda mutlu olmak üzereyim.'

Sözlerime kulak asmadığından, bir süre ne yapacağımı şaşırmış, durdum; sonra çekingenliğimi yenerek salondaki konukları tek tek dolaştım ve aşağı yukarı hepsine şöyle söyledim: 'Bu gece piyano çalacağım. Tamam mı!'

Hepsi de piyano çalan biri olmadığımı biliyor gibiydi, ama konuşmalarının böyle tatlılıkla kesilmesinden ötürü nazik gülümsediler. Ne var ki, piyano çalana yüksek sesle bağırınca, tüm dikkatleri bana yöneldi: 'Ah ne olur, bırakınız, biraz da ben çalayım, şu anda mutlu olmak üzereyim de. Bana bir zafer kazandıracak bu!'

Adam piyano çalmasına son verdi, ama oturduğu kahverengi banktan kalkmadı, üstelik beni anlamamışa benziyordu; iç geçirip uzun parmaklarıyla yüzünü kapadı.

Kendisine biraz acır gibi olup, ona sen yine çalmana bak falan demek istiyordum ki, evin hanımı, yanında bir toplulukla çıkageldi.

'Komik bir rastlantı bu!' dediler ve akıl almayacak bir şeye kalkışmışım gibi sesli sesli güldüler.

Kız da gelmişti, küçümsemeyle bana bakarak dedi ki: 'Aman Hanımefendi, bırakın çalsın. Belki bu toplantının havasına bir şeyler katmak istiyordur; bu da doğrusu övülecek bir davranış. Lütfen, hanımefendi!'

Buna hepsi de sevinmişti, sevinçlerinden bağırıp çağırmaya başladılar; çünkü anlaşılan onlar da benim gibi bu sözlerin alay için söylendiğini sanıyordu. Yalnız piyano çalanın çıkmıyordu sesi; başını önüne eğmiş, sol elinin işaret parmağını kum üzerine bir şeyler çiziktirir gibi, oturduğu bankın üzerinde gezdiriyordu. Ben titremeye başlamıştım; titrediğimi belli etmemek için ellerimi pantolonumun ceplerine soktum. Artık eskisi gibi açık seçik de konuşamaz olmuştum, hani bütün yüzümde bir ağlama isteği dolaşıyordu. Dolayısıyla, sözlerimi o türlü seçmem gerekiyordu ki, ağlamak istiyormuşum gibi bir düşünce beni dinleyenlere gülünç görünsün.

'Sayın Hanımefendi,' dedim, 'şu anda piyano çalmam gerekiyor, nedenine gelince-' Ama nedenini unuttuğumdan, dosdoğru gidip piyanonun başına oturdum. Derken durumumu kavradım yeniden. Piyano çalan kalkarak nazik bir hareketle bankın üzerinden atladı, çünkü ben geçmesini engelliyordum. 'Bir zahmet, şu ışığı söndürür müsünüz. Hani yalnız karanlıkta çalabilirim de' Sonra doğruldum.

O anda iki bay, bankı kavradığı gibi, bir ıslık öttürüp beni de biraz sağa sola sallayarak piyanodan çok uzağa, yemek masasının başına taşıdılar.

Tüm salondakilerin halinde, yapılanı onaylar bir ifade vardı. Deminki Kız: 'Gördünüz mü, Sayın Hanımefendi', dedi, 'Ne de güzel çaldı. Biliyordum zaten ben. Oysa siz bir korktunuz ki.'

Anlamıştım; pek güzel bir reveransla teşekkür ettim. Derken benim için bardağa limonata koydular; kırmızı dudaklı bir kız, ben limonatayı içerken bardağı mı tuttu. Evin hanımı gümüş bir tabak içinde kaymaklı kurabiye ikram etti ve üzerinde kar gibi beyaz giysiyle bir kız kurabiyeleri ağzıma verdi. Gür ve sarı saçlı tombul bir kız da, tepemde bir üzüm salkımı tutuyordu; bana yalnız taneleri tek tek koparmak kalıyor, bu arada kız kendini geriye kaçıran gözlerimin içine bakıyordu.

Bana, böylesine iyi davrandıkları için yeniden piyanoya yanaşacak olur olmaz, el birliğiyle beni bundan alıkoymak istemelerine kuşkusuz şaştım. 'E, yeter artık bu kadar' dedi, benim o ana dek ortada görmediğim evin beyi; sonra hemen dışarı çıkıp kocaman bir silindir şapka ve çiçek motifleriyle süslenmiş bakır kahverengisi bir pardösüyle döndü. 'Buyurun giysilerinizi!' dedi.

Hani benim pardösümle şapkam değildi, ama adamı bir kez daha gidip arama zahmetine de sokmak istemedim. Evin beyi eliyle pardösüyü giydirdi, pardösü ince vücuduma sımsıkı oturdu, tıpatıp uydu bana. Yüzünde iyilikseverlik okunan bir bayan da eğilip teker teker pardösünün düğmelerini ilikledi.

'Eh, haydi güle güle!' dedi evin hanımı, 'arayı uzatmayın, yine gelin; biliyorsunuz, her vakit başımızın üzerinde yeriniz var.' Derken orada bulunanlar, sanki pek gereği varmış gibi önümde eğildiler. Ben de eğilmek istedim, ama pardösüm pek dardı; dolayısıyla şapkamı alıp, sanırım pek savruk sakar çıktım kapıdan.

Ama ufak adımlarla kapıdan çıkar çıkmaz, ayı ve yıldızlarıyla, büyük kubbeli göğü, belediye sarayı, Meryem sütunu ve kilisesiyle Ring Alanı birden üzerime çullandı.

Sessiz sakin, gölgeden ayrılıp ay ışığına geçtim; pardösümün düğmelerini çözüp ısınmaya çalıştım, sonra ellerimi kaldırarak gecenin uğultusunu susturdum ve düşünmeye koyuldum: 'Hani öyle gerçekmişsiniz gibi yapmanız da ne oluyor! Yeşil kaldırım üzerinde böyle gülünç bir durumda dikilen benim gerçek olmadığıma beni inandırmak mı niyetiniz? Ama senin gerçek

olduğun zamanlar çok gerilerde kaldı, ey gök! Ve sen ey Ring Alanı, asla gerçekten varolmadın.’

‘Doğru, hâlâ bir üstünlüğünüz var bana, ama ben ancak sizi rahat bıraktığım zaman.’

‘Allaha şükür ki, ay, ay değilsin sen artık. Ama belki ay adını verdikleri sana hâlâ ay demem bir savsaklıktan başka şey değil. Sana ‘Acayip renkli unutulmuş kâğıt fener’ diyecek olsam, ne diye öyle kibirli davranmazsın artık. ‘Meryem Ana Sütunu’ desem, ne diye kendini bayağı çekip geriye alırsın. Sonra sana ‘Sarı ışık saçan ay’ dedim mi, eskiden takındığın o gözdağı veren tavrını da göremiyorum artık.’

‘Vallahi, bana öyle geliyor ki, sizi düşünmek yaramıyor size, cesaret ve sağlığınızdan bir şeyler yitiriyorsunuz.’

‘Tanrım! Düşünen Adam, Sarhoş’tan ders alsa, ne verimli bir şey olurdu bu.’

‘Niçin her taraf sessizleşti böyle? Galiba rüzgâr kesildi. Ve çokluk sanki küçük tekerlekler üzerinde alanda ordan oraya yuvarlanan evceğizler, şimdi yere kakılmış gibi duruyor suskun suskun; başka vakit onları zeminden ayıran ince ve kara çizgi şimdi asla seçilmiyor.’

Derken koşmaya başladım. Bir engelle karşılaşmaksızın üç kez büyük alanın çevresini dolandım ve bir sarhoşa rastlamayınca, hızımı azaltmadan ve bir yorgunluk hissetmeden Karl Sokağı’na doğru seğirttim. Gölgem de, çokluk benden kısa, duvar boyunu izleyerek, sanki duvarla yol arasındaki çukur bir yolda benimle geldi, itfaiye binasının önünden geçerken, Kleiner Ring’ten[V] doğru bir ses işittim. O yana sapınca, çeşmenin korkuluğunun önünde bir sarhoşun dikildiğini gördüm; kollarını yatay durumda uzatmış tutuyor, ayağındaki tahta sandallarla yeri dövüyordu.

İlkin durup biraz soluklanmaya çalıştım, sonra ona doğru yürüyüp silindir şapkamı çıkardım ve tanıttım kendimi:

‘İyi akşamlar, benim nazenin Beyzadem! Yaşım yirmi üç, ama bir adım yok henüz. Size gelince: Şaşırtıcı, hatta ahenk taşan isimlerle donanmış olarak, o büyük kent Paris’ten geliyorsunuz kuşkusuz. Baştan çıkmış Fransız sosyetesinin o düpedüz yapay kokusu çevrenizi sarmış.’

‘Giysilerinin cicili bicili kuyrukları merdivenlerin basamakları üzerine yayılır, kuyrukların uçları henüz bahçenin kumları üzerinde dinlenirken, kendileri çoktan yüksek ve dört bir yanı açık terasa varmış, incecik belleriyle alaylı alaylı dönüp arkalarına bakan o gözleri boyalı büyük hanımları gördünüz elbet. — öyle değil mi, dört bir yana dikilmiş uzun direklere daracık fraklar ve beyaz pantolonlarla uşaklar tırmanır, ayaklarım direklere dolar, belden yukarılarını çokluk arkaya ve yana eğerler; kalın iplerle gri kocaman bez perdeleri yerden kaldırıp yukarıya germeleri gerekmektedir, büyük hanım sisli bir sabah dilemiştir çünkü.’

Onun geğirmesi üzerine adeta ürkmüş, sürdürdüm konuşmamı: ‘Sahi doğru mu? O bizim Paris’ten mi geliyorsunuz, beyciğim? O fırtınalı Paris’ten, ah o romantik hayaller kasırgasından mı geliyorsunuz?’

Onun yeniden geğirmesi üzerine şaşırmış: ‘Biliyorum’, dedim, ‘büyük bir şeref veriyorsunuz bana.’ Sonra pardösümün düğmelerini acele ilikleyerek, coşkulu ve çekingen, konuşmamı sürdürdüm:

“Biliyorum, beni bir cevaba layık görmüyorsunuz; ama size bugün bunları sormasaydım, artık hep ağlamaklı bir hayat yaşardım.’

‘Rica ederim söyleyin, benim şık beyzadem. Anlatılanlar doğru mu? Sadece süslü püslü giysilerden oluşan insanlar var mı Paris’te? Sonra sokak kapısından başka kapılan bulunmayan evler var mı? Doğru mu pazarları kent üzerinde gökyüzünün açık mavi renge boyandığı? Hepsi yürek biçiminde yoğun ak bulutçuklarla süslendiği? Sonra içinde ağaçlardan başka şeye rastlanmayan ve ziyaretçilerle dolup taşan bir müzenin bulunduğu? Üzerlerine

asılmış küçük levhalarda ağaçların en ünlü kahramanlar, caniler ve sevgililerin isimlerini taşıdığı doğru mu?'

'Sonra bir de şu haber! Şu anlaşılan yalancı haber! Öyle değil mi? Şu Paris sokakları ansızın dallanıp budaklanır; sessiz sakin değildir, öyle değil mi? Her şey her vakit yolunda gidecek diye bir şey yoktur; hem nasıl gitsin! Kimi bir kaza olur ve kaldırımlara adeta dokunmayan büyük kentli adımlarıyla bitişik sokaklardan insanlar gelerek bir araya üşüşür. Hani hepsi merak içindedir, ama düş kırıklığına uğramaktan da çekinirler. Çabuk çabuk solur, küçük başçağızlarını ileri uzatırlar. Ama birbirlerine çarptılar mı, yerlere kadar eğilir ve özür dilerler: 'Çok üzgünüm — kazara oldu — bu kalabalıkta — öyle olduğunu kabul ediyorum. Adam — adım Jerome Paroche; Rue de Cabotin'de baharatçı dükkânım var — müsaade buyurursanız, sizi yarın öğle yemeğine davet etmek istiyorum — karım da hani pek sevinecektir.' İşte böylece konuşup dururlar; oysa sokak uyuşukluk içindedir ve bacalardan tüten dumanlar evlerin arasına çöker. Böyledir herhalde. Ayrıca, olacak şey mi: Kibar bir semtin işlek bir bulvarında iki araba dursun; uşaklar, ağırbaşlı, kapıları açsınlar. Sekiz soylu kurt köpeği, tin tin adımlarla arabalardan insin aşağı, havlayıp sıçrayarak doludizgin yolu tutsun. Ve sonra densin ki, Paris'in kılık değiştirmiş züppe gençleridir bunlar.'

Gözlerini sımsıkı yummuştu. Ben susunca, iki elini ağzına sokup alt çenesini çekiştirmeye başladı. Giysisi baştan aşağı pislik içindeydi. Belki şarap içilen lokallerin birinden kapı dışarı edilmişti de, olup bitenin farkında değildi henüz.

Belki gündüz ve gece arasındaki o küçük ve alabildiğine durgun ara idi, bu; hani başımız, biz beklemezken ensemizden sarkar, hani herşey, biz farkına varmaksızın, biz seyretmediğimiz için devingenliğini yitirir kesilir ve sonra kaybolup gider; biz ise, yumru karınlarımızla tek başımıza kalırız; sonra çevremize bakınır, artık bir şey görmez, havanın herhangi bir karşı koymasını da hissetmez, ama içten içe anılanınıza tutunuruz: Az çok yakınımızda evler olacaktı, evlerin çatıları ve Allaha şükür köşeli

bacakları vardı; bacaklardan evlerin içine yağan karanlık, tavan aralarından geçerek çeşitli odalara dökülürdü. Ve yarın, bütün inanılmazlığına karşın, herşeyin görülebildiği bir gündüzün başlayacak oluşu ne mutluluktur!

Sarhoş birden kaşlarını kaldırdı; kaşlarıyla gözleri arasında parlak bir gölge belirdi. Sonra kesik kesik konuşarak açıklamaya koyuldu: 'Hani diyeceğim - hani uykum var — uykum olduğu için de gidip yatacağım — hani diyeceğim, Wenzel Alanı'nda bir eniştem oturuyor— işte oraya gidiyorum—eniştemin yanında kalıyorum çünkü, çünkü yatağım orada — gidiyorum evet —ancak adı ne eniştemin, nerede oturuyor, bildiğim yok — unuttum sanırım — ama ne çıkar, çünkü bir eniştem var mı, onu da bilmiyorum — eh, gidiyorum artık — ne dersiniz, onu bulabilecek miyim?'

Hiç duraksamadan: 'Elbette!' diye cevapladım, 'ama siz yabancı diyarlardan geliyorsunuz,' diye ekledim, 'tesadüfen uşaklarınız yanınızda değil. Müsaade buyurun, sizi ben götüreyim.'

Sesini çıkarmadı. Girmesi için kolumu uzattım.

d

Şişko ile Tapınan Arasındaki Konuşmanın Devamı

Bense bir süredir kendimi yüreklendirmeye uğraşıyordum. Vücudumu ovuşturup, kendi kendime dedim ki; "Eh, zamanı geldi artık konuşmanın. Daha şimdiden şaşırmış gibisin. Ne o, sıkıldın mı? Dur canım? Bu durumları bilmez değilsin. Acele etmeden düşün taşın! Çevren de bekler, merak etme."

"Geçen haftaki toplantı var ya, tıpkı oradaki gibi. Biri, elindeki bir kâğıttan bir şeyler okuyor. Ricası üzerine, bir sahifeyi kendim kopya etmiştim. Onun kaleminden çıkmış sahifeler arasında kendi yazdıklarımı görünce irkiliyorum. Tutarsız şeyler. Masanın üç

başından yazının üzerine eğiliyorlar. Ben ağlayarak yeminler ediyor, benim yazım değil diyorum."

"Ama niçin bugünküne benzesindi. Sınırlı bir konuşmanın doğması yalnız sana bakmıyor mu. Herşey sessiz sakin. Sık işte dişini biraz, azizim! — Bir bahane nasıl olsa bulursun. — 'Uykum var. Başım ağrıyor. Haydi hoşça kal!' diyebilirsin. Durma işte, durma! Göster kendini! -

O ne? Yine mi engeller, yine mi? Ne geliyor aklına? — Kocaman gökyüzüne karşı yeryüzünün kalkanı gibi yükselen bir yaylayı anımsıyorum. Onu bir dağdan görüp içinden geçmek üzere yola koyulmuş ve şarkı söylemeye başlamıştım."

Dudaklarım kuru ve laf anlamaz durumda: "Başka türlü yaşanabilmeliydi, değil mi!" dedim.

"Hayır", diye cevapladı o, sorar gibi ve gülümseyerek. Kendisiyle aramdaki, o ana kadar sanki uykuda desteklediğim herşey çöküp yıkılırken: "Peki neden akşamları kilisede tapınıyorsunuz?" diye sordum.

"Hayır ama, bunun üzerinde konuşmasak olmaz mı? Tek başına yaşayan hiç kimse akşamleyin bir sorumluluk taşımaz. Kimi şeyler korku verir insana: Ya maddî varlık uçup gidiyorsa? Ya insanlar gerçekten alacakaranlıkta göründükleri gibiyseler? Dolayısıyla, bastonsuz yürünmez yolda, onun bunun bakışlarını üzerinde duyup maddi bir varlık kazanmak için kiliseye gitmek ve kilisede bağıra çağıra tapınmak acaba daha iyi olmaz mı diye düşünülür." O böyle konuşup susunca, cebimden kırmızı mendilimi çıkardım ve iki büklüm, ağlamaya başladım.

Bunun üzerine ayağa kalkarak beni öptü ve dedi ki: "Niçin ağlıyorsun? Bak uzun boylusun, uzun boyu severim; adeta istediğin gibi davranan uzun ellerin var, ne diye kıvanç duymazsın bundan. Sana bir öğütte bulunayım: Her vakit koyu manşetler tak kollarına. — Bak sen, sana iltifatlar ediyorum, öyleyken ağlıyor musun? Yaşamın bu güçlüğünü omuzlayacak kadar aklı başında birisin sanırım."

“Gerçekte işe yaramaz savaş araçları, kuleler, duvarlar, ipek perdeler yapıyoruz. Vakit bulabilsek hayli şaşardık bu işe. Ve boşlukta tutuyoruz kendimizi, düşmüyoruz. Yarasalardan daha da çirkiniz, öyleyken uçmaya bakıyoruz… Ve güzel bir gün: ‘Oh Tanrım, bugün ne güzel bir gün’ demekten artık pek alıkoyamıyor kimse bizi, çünkü bir kez yeryüzüne yerleşmişiz; peki demiş, yaşayıp gidiyoruz.”

“Yani karda ağaç gövdelerinden kalır yerimiz yok. Ağaç gövdeleri hani hemen toprak üzerinde duruyor gibidir; ufak bir yüklenişte yerinden sökülüp atılırmış sanılır. Ama hayır, nerde, çünkü sımsıkı bağlıdırlar toprağa. Bak işte, bu bile yalnız görünürde böyledir.”

Düşünüp durman, beni ağlamaktan alıkoyuyordu: “Vakit gece, kimse şu anda söyleyebileceğim sözlerden ötürü yarın beni kınayamaz, çünkü uykuda konuşulmuş olabilir hepsi.”

Bunun üzerine dedim ki: “Evet, doğru. Evet ama, neden konuşuyorduk? Sanırım gökyüzündeki ışıklardan değil, çünkü bulunduğumuz yer bir sofranın ortası. Hayır —, ama bunlardan da söz edebilirdik, madem ki konuşmamızda düpedüz özgürüz, mademki ne bir amaca, ne de gerçeğe varmaktır niyetimiz, bunu yalnız lâtife için, eğlenelim diye yapıyoruz. Ama olsun, siz yine bahçedeki kadın öyküsünü bana bir kez daha anlatamaz mısınız? Ne hayran kalınacak, ne akıllı bir kadın bu! Davranışlarımıza kendisini örnek almalıyız. Doğrusu bayıldım bu kadına! Hem sonra sizinle karşılaşmam, sizi ele geçirmem de iyi bir rastlantı. Sizinle konuşmaktan büyük zevk duydum. Sizden, benim şimdiye kadar belki bile bile kendimi öğrenmekten alıkoyduğum kimi şeyler işittim.”

Sevinmişe benziyordu. Bir insan vücuduna dokunmak benim için her vakit tatsız bir şey olmasına karşın, onu kucaklamadan duramadım.

Sonra sofadan açık havaya çıktık. Dostum dağınık bir kaç bulutçuğu üfleyerek bir kenara itince, yıldızlardan kesintisiz bir uzam belirdi karşımızda. Dostum güçlükle yürüyordu.

4

Şişko'nun Yokuşu

Derken herşey birden hızla alınıp uzaklara savruldu. Irmağın suları bir uçurum kenarından aşağılara çekildi, ama gitmek istemeyip direndi sular; uçurumun çatlak ve pütürlü kenarında bir süre sallanıp sonra top top ve duman duman yuvarlandılar aşağı.

Şişko fazla konuşamadı, ister istemez geriye döndü, gürül gürül ve hızla akan çağlayanda kayboldu.

O kadar eğlencelerle karşılaşan ben, kıyıda duruyor ve olup bitenleri seyrediyordum. "Akciğerlerimiz ne halt etsin yani!" diye bağırdım. "Çabuk solusalar, kendiliklerinden, kendi içlerindeki zehirlerden boğulur, yavaş solusalar, solunamaz havadan, başkaldırı durumundaki nesnelerden boğulurlar. Gelgelelim, tutturacakları tempoyu aramaya kalksalar, daha bu arayışta yıkılır giderler."

Bu arada ırmağın kıyıları uçsuz bucaksız uzanıyordu, ama ben yine de elimin ayasıyla uzaktaki minik bir işaret levhasının demirine dokundum. Hani pek de aklım ermedi bu işe; oysa boyum kısa, sanki her zamankinden daha kısaydı ve birden şöyle bir silkinen beyaz yabanmersini çalısının boyu boyumu aşmıştı. Gözümden kaçmamıştı bu, çünkü demin çalının yanından geçmiştim.

Ama yine de yanılmıştım; çünkü kollarım bir uzundu ki, geniş bölgeleri kaplayan yağmur bulutlarına benziyordu; ne var ki onlardan daha aceleciydiler. Ne diye sanki zavallı başımı ezmek istiyorlardı bilmem.

Hani başım öyle küçüktü ki, bir karınca yumurtasını andırıyordu; ama biraz örselenmişti, artık o kadar yuvarlak sayılmazdı. Bu

yuvarlağı rica yollu döndürüp çeviriyordun"; çünkü gözlerimdeki ifadenin farkına varılmayabilirdi; işte öylesine küçüktü gözlerim.

Ama bacaklarım, o şaşılası bacaklarım ormanlık dağların üzerinde dinleniyor ve köylük ovaları gölgelendiriyordu. Büyüyor, durmadan büyüyorlardı! Araziden yoksun boşluklara doğru uzanmaya başlamışlar, uzunlukları çoktan görme sınırımı aşmıştı. Ama hayır, o değil — boyum kısa, şimdilik kısa —, ve yuvarlanıyorum — yuvarlanıyorum — dağlarda bir çığım! Ah ne olur, gelip geçenler, lütfen söyleyin, boyum ne kadar benim; şu kollarımı, bacaklarımı bir ölçün!

III

"Bu da ne!" dedi, benimle toplantıdan çıkıp Laurenziberg'e giden yolların birinde sessiz sakin yanımda yürüyen Tanışım, "eh artık biraz durun da, ne olduğunu anlayayım. — Şey, görülecek bir işim var. O kadar da zor ki — bu soğuk denebilecek esinti, sonra bu aydınlık gece, hele vakit vakit şu akasyaların yerini bile değiştirir görünen somurtkan rüzgâr."

Bahçıvan kulübesinin gölgesi ay ışığında biraz bombemsi yolun üzerine gerilmiş duruyordu, biraz da karla bezenmişti. Kapının yanındaki sırayı farkedince elimi kaldırıp gösterdim; çünkü cesaretim yoktu ve ondan sitemler bekliyordum; bu yüzden, sol elimi göğsümün üzerine koydum.

Tanışım bir bezginlikle gidip, güzel giysilerine aldırmadan sıraya oturdu ve dirseklerini kalçalarına dayadı, alnını dışa doğru büktüğü parmak uçlarına dayayarak şaşırttı beni:

"Evet, işte şimdi söyleyeceklerim: Biliyor musunuz, düzenli bir yaşamım var, bir yerinde yok bir kusuru; zorunlu ve değerli ne varsa bu yaşamın içinde yer alıyor.

Girip çıktığım topluluğun alışık olduğu felaket, çevremle benim memnunlukla izlediğimiz gibi, beni de esirgemedi, sonra o genel mutluluk da gecikmeden gösterdi kendini ve ufak topluluklarda

bu mutluluktan söz açabildim. Evet, şimdiye dek hiç sevmemiştim gerçekten. Buna ara sıra yerinir, ama sıkışınca sevdiğimi ileri sürerdim. Ne var ki, şimdi söylemek zorundayım: Evet âşığım ve galiba aşkın heyecanı içindeyim. Kızların sahip olmayı dilediği ateşli bir âşığım. Ama bende daha önce bulunan bu eksikliğin, ilişkilerime apayrı ve eğlenceli, herşeyden önce eğlenceli bir yön vereceğini düşünmem gerekmez miydi?"

"Durun canım, durun!" dedim ben, ilgisiz ve yalnızca kendimi düşünerek. "İşittiğime göre, sevgiliniz güzelmiş, değil mi?"

"Evet, güzel. Ne zaman yanında otursam, hep şunu düşünmüşümdür: Bu ataklık — hani pek gözü kara biriyimdir — haydi derken bir deniz yolculuğuna çıkarım — galonlarla şarap içerim. Ama o gülünce, beklendiği gibi dişlerini göstermez; bütün seçilebilecek şey, karanlık, dar ve eğri büğrü bir ağız boşluğudur. Bu boşluğun da, gülerken başını ne denli geriye atarsa atsın, kurnaz ve pek kocamış bir görünümü vardır."

"Orası öyle!" diye cevapladım, iç geçirerek. "Belki ben de farketmişimdir bunu, çünkü göze çarpar bir şey olmalı. Ama yalnız bu değil ki! Zaten kızlardaki güzelliğin kendisi göze çarpıcıdır! Çok vakit türlü pliler, dantel ve süslerle güzel bir bedene güzelce oturmuş giysiler gördüm mü, uzun süre öyle kalmayacaklarını, yer yer bir daha kaybolmayacak kırışıklarla örtüleceklerini, süslerin içerisine parmak kalınlığında bir daha temizlenemeyecek tozların dolacağını, kimsenin bu zengin giysisi her gün sabah giyip akşam çıkaracak kadar kendini üzüntüye ve gülünç duruma sokmak istemeyeceğini düşünürüm, öyleyken kızlar görürüm, güzel olmaya güzeldirler; zarif kasları, kemikçikleri, gergin tenleri, ipek gibi gür saçları vardır; gelgelelim her Allahın günü bu bir tek doğal karnaval giysisiyle boy gösterir, hep aynı yüzü aynı avuçların içerisine yatırır ve aynada yansıtırlar. Ancak kimi akşamlar bir eğlenceden eve döndüler mi, aynada yüzleri pörsümüş, şişmiş, herkeslerce yeteri kadar görülmüş ve artık taşınacak yanı kalmamış gelir kendilerine."

“Ama ben yol boyunca ikide bir size sormuştum, kızı güzel buluyor musunuz, demiştim; oysa siz hep başka yana döndürdünüz yüzünüzü, bana cevap vermediniz. Söyleyin, fena bir şeyler mi tasarlıyorsunuz? Ne diye avutmaya kalkmıyorsunuz beni?”

Ayaklarımı gölgenin içine daldırdım ve nazikçe: “Avutulmak sizin için gerekli değil, çünkü siz seviliyorsunuz”, dedim. Serin havada üşütmemek için, mavi üzüm motifleriyle süslü mendilimi ağzıma tuttum.

Derken bana dönüp, tombul yüzünü oturduğu sıranın alçak arkalığına yasladı: “Biliyor musunuz, genellikle henüz vaktim var; bu yeni başlayan sevgiyi alçakça bir davranışla ya da sadakatsizliğe saparak veya kalkıp uzak bir ülkeye giderek hâlâ bir sona erdirebilirim; çünkü Allah için, bu heyecanı yüklensem mi, pek bilmiyorum. Hani bir kesinlik bulunmuyor ortada, kimse bu işin alacağı yönü ve süresini tastamam söyleyemez. Kafayı tütsülemek istesem de kalkıp bir meyhaneye gitsem, bilirim ki bu gece kafayı tütsülemiş olacağım; ama şimdiki durumumda! Bir haftaya kadar bir gezinti yapmak, dostumuz olan bir aileyi dolaşmak istiyoruz; bu, insanın kalbinde iki hafta boyu fırtınalar estirmez mi? Akşamın öpücükleri başıboş düşlere kucak açmak için uykumu getiriyor. Ama aldırmıyor, kalkıp bir gece gezintisine koyuluyorum; gezinti boyunca üzerimde hep bir heyecan, suratım sanki rüzgârın darbelerini yemiş gibi soğuk ve sıcak, elimi cebimdeki pembe bir eşarba dokundurmadan duramıyorum; alabildiğine büyük tasalar kımıldıyor içimde, ama peşlerine takılamıyorum; hatta başka zaman kendisiyle hiç bu kadar uzun boylu konuşamayacağım size bile katlanıyorum.”

Pek üşüyordum, gökyüzü de biraz ağarmaya yüz tutmuştu. “Bu durumda ne bir alçaklık para eder, ne sadakatsizlik, ne de kalkıp başka ülkelere gitmek. Kendinizi ister istemez katledeceksiniz”, dedim ve gülümsedim.

Yolun karşı yakasında iki koruluk vardı; onların gerisinde, aşağıda ise kent bulunuyordu ve hâlâ az buçuk aydınlıktı.

"Öyle olsun!" diye bağırıp ufak ve sert yumruğunu sıraya vurdu ve geriye çekmeyerek öylece bıraktı. "Ama siz yaşıyor, siz kendinizi öldürmüyorsunuz. Kimse sizi sevmiyor. Elinizden bir iş geldiği yok. Bir an ötesine bile söz geçirecek durumda değilsiniz, öyleyken kalkmış, benimle konuşuyorsunuz, alçak herif sizi! Sevgi uzak sizden, korkudan başka şey size heyecan vermez. Şu benim göğsüme bakın bir!"

Hemen ceketini, yeleğini ve gömleğini çıkardı.

Göğsü Allah için geniş ve güzeldi.

Ben anlatmaya koyuldum: "Evet, bu çeşit başkaldırılar ara sıra gelir üzerimize. Bu yaz bir köyde bulunurken ben de böyleydim. Köy, bir ırmak kenarındaydı. Daha dün gibi anımsıyorum. Çok vakit sahildeki bir bankta çarpık çurpuk otururdum. Yakında bir de sahil oteli vardı ve çokluk otelden keman sesi gelirdi. Güçlü kuvvetli gençler bahçedeki masalara üşüşür, bira içer, av partilerinden ve daha başka serüvenlerden konuşurlardı. Ayrıca karşı sahilde bulutlu dağlar görülürdü."

Derken ağzımı çarpıtıp ayağa kalktım, bankın gerisindeki çimene yürüdüm; birkaç küçük karlı dal koparıp, Tanışımın kulağına fısıldadım: "İtiraf edeyim, nişanlıyım."

Tanışım ayağa kalktığıma şaşırmamıştı. "Nişanlı mısınız?" Doğrusu pek eğreti oturuyor, yalnız bankın arkalığı vücuduna destek oluyordu. Sonra şapkasını çıkardı; hoş kokulu, güzelce taranmış yuvarlak başını, bu kış mevsiminde moda olan keskin bir kıvrımla boynundan ayıran saçlarını gördüm.

Ona böyle zeki cevap vermeme seviniyordum. "Evet", dedim kendi kendime, "topluluk içinde nasıl da çevik boynunu ve özgür kollarını oynatıyor. Bir kadını alıp tatlı tatlı konuşarak bir salonun içinden geçirebilir, evin önünde yağmur yağıyormuş ya da orada utangaç bir kimse dikiliyormuş ya da daha başka berbat bir şey oluyormuş, kılı kıpırdamaz vallahi! Hayır, bayanların önünde biri ötekisi kadar güzel reveranslarda bulunabilir bu adam. Ama şimdi oracıkta sessiz oturuyor işte."

Tanışım patiskadan bir mendili alnında gezdirip: "Lütfen", dedi, "elinizi biraz alnıma kor musunuz. Rica ediyorum." Ben hemen söylediğini yapmayınca, ellerini kavuşturdu.

Sanki derdimiz tasamız herşeyi karartmıştı, yukarıdaki tepede küçücük bir odada oturur gibi oturuyorduk; daha önce sabahı müjdeleyen aydınlığı ve rüzgârı farketmiştik oysa. Hemen yan yanaydık, ama birbirimizden hiç de hoşlanmıyorduk, ne var ki birbirimizden fazla da uzaklaşamazdık, çünkü kesin ve sağlam duvarlar vardı çevremizde. Ama gülünç ve insan onuruna yakışmayacak gibi davranabilirdik, çünkü üstümüzdeki dallardan ve karşımızdaki ağaçlardan utanmamız gerekmiyordu.

Derken Tanışım, uzun boylu düşünmeksizin, cebinden bir bıçak çıkardı, dalgın açtı bıçağı, sanki oyun oynar gibi sol kolunun yukarısına sapladı ve öylece bıraktı. Hemen kolundan kanlar akmaya başlamış, değirmi yanakları sararmıştı. Bıçağı çekip aldım, paltosunu ve frakını keserek kolunu açtım, gömleğin kolunu da boydan boya yırttım. Sonra, belki bana yardımcı olabilecek birini bulurum umuduyla yoldan biraz aşağı seğirtip döndüm. Ağaçlardaki tüm dallar nerdeyse apaçık seçiliyor ve hiçbiri kımıldamıyordu. Derken derin yarayı şöyle biraz emdim. O anda bahçıvan kulübesi geldi aklıma. Evin solundaki dik çimenliğin oluşturduğu merdiveni koşarak çıkıp, pencereleri ve kapılan acele gözden geçirdim. Evde kimsenin oturmadığını hemen anlamıştım, ama yine de hırsımdan ayaklarımla deli gibi yeri döverek zili çaldım. Sonra ince bir yol halinde kanayan yaranın başına döndüm. Tanışımın mendilini karda ıslatıp, elden geldiği kadar sardım kolunu.

"Ne yaptın be canım, ne yaptın!" diye söylendim. "Benim yüzümden kendini yaraladın. Hani durumun o kadar iyi ki, dostlukla sarılı çevren; şık giyinmiş bir alay insanın uzakta yakında, masa başlarında ve dağ yollarında görüldüğü bir gündüz vakti kalkıp gezmeye gidebilirsin. Düşün bir, baharda arabaya atlayıp fidanlıklara uzanacağız; ama hayır, biz değil, ne yazık ki değil, ama sen Anna'cığına gideceksin, sevinerek, doludizgin, öyle

vallahi; sonra güneş de en güzel biçimde herkeslere gösterecek sizi. Oh, müzik de olacak, uzaktan atların sesleri duyulacak, derde tasaya yer kalmayacak, bağırıp çağırmalar işitilecek, ağaçlıklı yollarda laternalar çalacak."

"Aman Allahım!" dedi Tanışım. Ayağa kalkarak bana yaslandı; yürümeye başladık: "Yardım edecek kimseler yok. Bu hoşuma gitmedi işte. Affedersiniz. Vakit pek geç mi? Yarın sabah belki biraz çalışmam gerekecek. Aman Allahım!"

Yukarıda, duvardan az beride yanan bir fener, ağaç gövdelerinin gölgesini yolun ve karın üzerine yansıtıyor, kat kat dallar, eğilip bükülmüş, adeta kırık dökük, yamacın üzerinde dinleniyordu.

ÇİN SEDDİ'NÎN İNŞASINDA

Çin Seddi en kuzeye bakan yerinde tamamlanıp bütünlendi, inşaat güney-doğu ve güney-batıdan alınarak getirilip burada bağlandı birbirine. Bu parça parça inşa yöntemi, doğu ve batıdaki işçi orduları içinde de küçük çapta uygulanmıştı. Şöyle ki: Yirmişer kişilik postalar düzenleniyor, bir posta diyelim seddin beş yüz metre uzunluğundaki bir parçasını örüp çıkarınca, bir komşu posta karşı yönden buna denk uzunlukta bir diğer parçayı örüyordu. Ama iki parça birbirine bağlandıktan sonra inşaat hani bin metrenin bitiminde yeniden sürdürülmüyor, tersine postalar seddin inşası için yine apayrı yerlere yollanıyordu. Elbet böyle olunca arada bir sürü geniş boşluklar doğuyor, bu boşluklar ancak zamanla yavaş yavaş dolduruluyordu; seddin yapılıp bittiğinin açıklanmasından sonra bile doldurulan kimi boşluklar vardı. Hatta hiç kapatılmamış boşluklar bulunuyordu bir söylentiye göre. Orası öyle, ileri sürülen bir savdı hepsi; yapı çevresinde doğmuş, yapının büyüklüğünden dolayı en azından tek kişinin kendi gözü ve ölçüsüyle doğruluğunu denetleyemeyeceği o bir sürü efsaneden yalnız biriydi belki.

Tutarlı, hiç değilse iki ana bölüm arasında tutarlı bir inşaatın her yönden daha elverişliliğine hani daha baştan inanılabilirdi. Değil mi ki set herkesçe söylenip bilindiğine göre, kuzeyli uluslardan korunmak amacıyla yapılıyordu, iyi ama, tutarlı inşa edilmemiş bir set nasıl koruyabilir? Korumak şöyle dursun, kendisi sürekli tehlike içindedir böyle bir seddin.

Issız yerlerde kaderine terkedilmiş bu duvar parçaları her vakit kolay tahrip edilir göçebeler tarafından; hele o zamanlar set inşasıyla korkuya kapılıp çekirgeler gibi akıl almaz bir çabuklukla oradan oraya konup duran göçebelerin, set yapımındaki ilerlemeyi bizim kendimizden, biz set yapımcılarından daha iyi görebildiği düşünülürse. Ama yine de set olduğundan başka türlü

yapılamazdı sanırım. Bunu anlayabilmek için şu noktayı unutmamak gerekiyor: Set, yüzyıllar boyu koruyucu bir rol oynayacaktı; dolayısıyla inşaatın titizlikle yürütülmesi, bütün zaman ve ulusların yapı bilgeliğinden yararlanılması, inşaatı yürütenlerde sürekli bir kişisel sorumluluk duygusunun varlığı yüzde yüz zorunluydu. Hani işin kaba bölümlerinde halk arasından devşirilmiş deneyimsiz gündelikçiler, erkekler, kadınlar ve çocuklar, kısaca iyi paraya koşup gelenler çalıştırılabilmekteydi; ama daha dört gündelikçiyi yönetmek için aklı başında, yapı alanında yetişmiş biri gerekiyordu; öyle biri ki, tüm kalbiyle set inşasında neyin söz konusu olduğunu hissedebilsindi. Ve görülecek işin inceliği ölçüsünde kişilerde aranan erdemler de artıyordu. Böyle erdemli kişiler de gerçekten bulunmuyor değildi el altında, inşaatın gerektirdiği kadar değilse bile yine çok sayıda vardı, öyle düşünülmeden bu işe girişilmiş değildi hani; inşaata başlanmadan elli yıl önce surlarla çevrilecek tüm Çin'de mimarlık, özellikle duvarcılık en önemli bilim dalı ilan edilmiş ve bütün öbür bilimler bunlarla ilişkisi ölçüsünde hüsnü kabul görmüştü. Çok iyi anımsıyorum: Henüz küçücüktük, doğru dürüst yürümesini bile beceremiyorduk; öğretmenimizin ufak bahçesine doluşmuş, çakıl taşından bir çeşit duvar örmeğe zorlanmıştık; öğretmenimiz ansızın pelerinin eteklerini toplayıp koşmuştu da duvara toslamıştı; kuşkusuz ortada duvar falan bırakmayıp çökertmiş hepsini, bizi de ördüğümüz duvarın güçsüzlüğünden ötürü öylesine paylamıştı ki, ağlayıp feryat ederek dört bir yana dağılmış, anne ve babalarımızın yanına dönmüştük. Küçücük bir olay ama, o zamanın havası için tipik bir örnek.

Talihim varmış; ben yirmi yaşında en alt kademedeki okulun en üst sınavını vermiştim ki, seddin yapımına başlandı. Talih diyorum, çünkü benden önce elde edebilecekleri eğitim ve öğrenimin doruğuna ulaşmış birçokları yıllar yılı bilgileriyle ne yapacaklarını bilememiş, kafalarında devcileyin inşa tasarılarıyla sağda solda boş yere sürtüp durmuş, yığınla telef olup gitmişlerdi. Ama sonunda, en alt kademelerden bile olsa yapı kalfası göreviyle

set inşasında çalışanlar, gerçekten bu işe layık kimselerdi. Set inşası için uzun boylu kafa yormuş ve durmadan kafa yoran, temele koydurdukları ilk taşla kendilerini yapının bir parçası hisseden duvarcılardı hepsi. Böylesi duvarcıları yöneten itici güç, kuşkusuz, doğru dürüst iş başarma tutkusunun yanı sıra inşaatı nihayet şöyle tastamam bitmiş görme sabırsızlığıydı. Bir gündelikçi ise böyle bir sabırsızlıktan habersizdir, yalnız parasını almaya bakar o. Üst kademedeki yöneticiler, hatta orta kademedekiler yapının çeşitli kollardan gelişip büyüdüğünü görerek kendilerini manen güçlü tutabilirdi; ne var ki, duygu ve düşünceleri dıştan bakınca küçük ödevlerinin çok ötesinde bulunan alt kademedekilere başka türlü davranmak gerekiyordu, örneğin, kimselerin oturmadığı bir dağlık bölgede, yurtlarından, yuvalarından yüzlerce mil uzakta aylar, hatta yıllar boyu habire bir yapı taşını alıp öbürünün yanına koymaları istenemezdi bunlardan. Böylesi harıl harıl sürdürülen, ama uzun bir insan ömrünün bile amaca ulaşmak için yetmeyeceği bir işin doğuracağı umutsuzluk bu insanların kolunu kanadını kıracak, en başta onları işe daha az yararlı duruma sokacaktı. İşte bu düşünceden yola koyularak parça parça inşa yöntemi seçilmişti. Beş yüz metrelik bir sur parçası aşağı yukarı beş yılda bitirilebiliyordu; kuşkusuz bu arada yöneticiler genellikle pek bitkin düşüyor, kendi kendilerine, inşaata ve dünyaya karşı tüm güvenlerini yitiriyor, dolayısıyla daha bin metrelik iki sur parçasının birbirine bağlanma şenliğinin coşkusu içerisinde bulunurlarken yerlerinden alınıp çok, pek çok uzaklara gönderiliyorlardı. Yolculukları sırasında orda burda yükselen bitmiş sur parçalarıyla karşılaşıyor, daha üst kademeden yöneticilerin bulunduğu konaklardan geçiyor, ilgili yöneticiler tarafından nişanlarla ödüllendiriliyor, köylerin kentlerin içerlerinden akın akın gelen yeni işçi ordularının sevinç bağrışmalarını duyuyor, iskeleler için ormanlarda ağaçların kesildiğini, dağların yontularak yapı taşlarına dönüştürüldüğünü görüyor, kutsal yerlerde dini bütün vatandaşların ilahiler söyleyip inşaatın bitmesi için yakardıklarını işitiyorlardı. Bütün bunlar da sabırsızlıklarını yatıştırıyordu onların. Birkaç zaman yurtlarında sürdürdükleri sessiz yaşam

kendilerini güçlendiriyor, set yapımında çalışanlara verilen değer, anlattıklarının herkes tarafından inanç dolu bir alçakgönüllülükle dinlenmesi, basit ve sessiz insanlar olan hemşerilerinin günün birinde seddin bitirileceğine karşı besledikleri güven ruhlarındaki telleri geriyordu. Derken, umudunu hiç yitirmeyen çocuklar gibi yurtlarına veda ediyorlar, yeniden bu kamu işinde çalışmak hevesi yüreklerinde önüne geçilemeyecek bir güç kazanıyordu. Gereğinden daha erken evden ayrılıp yola düzülüyorlar, köy halkının bir yarısı epey bir uzaklığa kadar onları uğurluyordu. Geçtikleri bütün yerlerde hep insan toplulukları, flamalar, bayraklar; ülkelerinin böyle kocaman, böyle zengin, güzel ve şirin olduğunu daha önce hiç görmemişlerdi. Her vatandaş kendisine koruyucu set inşa edilen bir kardeşti ve bütün varlığı, bütün varı yoğuyla ömür boyu bunun için onlara teşekkürde bulunuyordu.

Birlik! Birlik! Göğüs göğse, tüm ulus bir halka yapmış; kan, artık tek tek bedenlerin zavallı damarlarında tutuklu kalmıyor, uçsuz bucaksız Çin ülkesi içinden tatlı tatlı akıyor, sonra gerisin geri dönüp geliyordu.

İşte bu da, parça parça inşa yönteminin akla uygunluğunu kanıtlamaktaydı. Ama belki başka nedenler de vardı işin içinde; dolayısıyla, sorun üzerinde benim öyle uzun boylu durmamın hiç yadırganacak yanı yok; ilk bakışta ne denli önemsiz görünürse görünsün, bütün sur inşaatının ana sorunuydu, bu. Madem o dönemin düşünce ve yaşantılarını iletmek ve açıklamak istiyorum, bu işi ne denli kurcalasam gene azdır.

Sanırım herşeye karşın ilkin şunu söylemek gerekiyor ki, o zamanlar Babil Kulesi'ni pek aratmayan, ama Tanrının boşuna gitmesi bakımından hiç değilse beşerî ölçülere göre Babil Kulesi'nin tam karşıtını oluşturan işler başarılmıştı. Bundan söz etmem şunun için: İnşaatın başlangıç döneminde bilginin biri bir kitap yazmış, kitapta pek büyük bir titizlikle ilgili karşılaştırmaları yapmıştı. Kitapta kanıtlanmak istendiğine göre, Babil Kulesi genellikle ileri sürülen nedenlerden ötürü amacına erişememiş değildi ya da hiç değilse bilinen nedenler içinde en

başta gelmesi gerekenlere rastlanmamaktaydı. Bilgin, salt yazılar ve raporlar ileri sürerek kanıtlamaya çalışmıyordu bunu; sözde kendisi gidip yerinde incelemelerde bulunmuş ve yapının temeldeki çürüklük yüzünden yıkıldığını, zaten yıkılmaya da mahkûm olduğunu ortaya çıkarmıştı. Elbet bu bakımdan içinde yaşadığımız çağ, o hanidir geçmişe karışmış çağdan çok daha üstündü. Bizim dönemde hemen her okumuş kişi meslekten duvarcıydı ve temel atma işinde asla yanılgıya düştüğü görülmezdi. Ama bilgin, hiç de bunu anlatmak istiyor değildi; onun ileri sürdüğüne göre, ancak Büyük Çin Seddi'dir ki insanlık tarihinde ilk kez yeni bir Babil Kulesi için güvenilir temeli oluşturacaktı. Yani ilkin set, sonra kule. Söz konusu kitap o zamanlar herkesin elinde dolaşıyordu; ama itiraf edeyim ki, bilginin kafasından geçirdiği kule yapımına, bugün bile akıl erdiremiyorum bir türlü. Tam bir çember bile değil de bir çeyrek ya da yarım çember oluşturan set üzerine mi oturacaktı kule? Böyle bir şey sanırım yalnız mecazî anlamda açığa vurulmuştu. İyi ama o vakit, gerçek niteliği bulunan bu set, yüz binlerce kişinin bu emek ve yaşamının sonucu da ne oluyordu? Ne diye kitapta kuleyle ilgili planlar bulunuyordu? Kuşkusuz söz konusu planlar açık seçiklikten uzak, sisli ve bulanık nitelik taşıyor, ama beri yandan ulusal gücün bu yaman eserde nasıl bir araya toplanacağını gösteren ve ayrıntılara dek inen önerilere de rastlanıyordu. O zamanlar — bu kitap yalnız bir örnekti — ne karışık düşünceler geçmiyordu akıllardan; belki pek çok kişi bir amaç üzerinde birleşmek istiyordu da, en başta onun içindi bu. Havada uçuşan toz niteliğinde olup özce hoppa ve hafif insan varlığı hiçbir bağı kaldırmıyor; bu varlık kendi kendini bağlamaya görsün, çok geçmeden çılgıncasına bağlarını sarsmaya başlayacak, seddi de, zincirlerini de, kendi kendisini de parça parça edip dört bir yana fırlatacaktır.

Seddin inşasını hatta onaylamayan bu düşünceler, parça parça inşa yöntemine karar verilirken, yöneticilerce dikkate alınmazlık da edilmemiştir belki. Bizler — burada birçoklarının adına konuştuğunu sanıyorum — doğrusu istenirse en üst kademedeki

yöneticilerin direktiflerini okuyup incelerken kendi kendimizi tanıdık ve başımızdaki yöneticiler bulunmasa, gerek okulda edindiğimiz bilgilerin, gerek insan aklımızın o büyük bütün içindeki küçük görevimiz için bize yetmeyeceğini kavradık.

Yöneticiler bürosunda — büro neresidir, içinde kimler oturur, şimdiye dek sorduğum kimseler bilemedi ve şimdi de kimsenin bildiği yok — işte bu büroda galiba insanların tüm düşünce ve istekleri çemberler çizip duruyor, insanların tüm amaçları ve bu amaçlara ulaşmaları ise karşıt çemberler oluşturuyor. Ve pencereden, yöneticilerin planlar çizen ellerine pırıl pırıl yansısı vuruyor tanrısal dünyaların.

Bu yüzden, gerçekten dileseler, yöneticilerin tutarlı bir set inşasına karşı duran güçlükleri yenemeyeceğini şaşmaz bir gözlemcinin kafası almıyor. Böyle olunca da kala kala şu sonuç kalıyor geriye: Parça parça inşa yöntemi, yöneticilerin kendileri tarafından tasarlanmıştır. Ama ilgili yöntem darda kalınca başvurulacak bir şeydi ve uygun bir yol değildi. Yani buna göre, yöneticilerin uygun görülemeyecek bir şey istediği sonucunu çıkarmak gerekiyor ki, doğrusu tuhaf bir sonuç! — Orası öyle; ama gene de bir başka bakımdan pek haksız sayılmaz, bugün belki bir sakıncası yok bunun üzerinde konuşmanın. O vakit birçokları, hatta üstün kişiler bile gizli bir ilkeyi benimsemişti; deniyordu ki, var gücünle yöneticilerin direktiflerini anlamaya çalış; ama belli bir sınıra kadar; bu sınıra geldin mi düşünmeyi bırak! Pek de akla yatkın bir ilkeydi hani ve sonra ikide bir yinelenen bir karşılaştırmayla daha da yakından açıklanıp yorumlanmıştı: Sana zarar verebileceği için olmasın düşünmeyi bırakman, sana zarar verebileceği de hani hiç kesin değildir. Zaten ne zarar vermenin, ne de vermemenin sözü edilebilir burada. Çünkü sen de baharda bir ırmağa benzersin; ırmak baharda kabarır, daha bir palazlanır, uzun kıyıları boyunca daha bir güçle besler toprağı ve bu durumunu ta denize ulaşıncaya dek korur, denizin daha dengi bir duruma gelir ve onun tarafından daha bir memnun karşılanır. Yöneticilerin direktifleri üzerinde de işte bu noktaya kadar düşünebilirsin. — Ama derken ırmak taşar, su altında bırakır

kıyılarını, eski biçimini yitirir, bayır aşağı akışını yavaşlatır, yazgısına aykırı bir davranışla ülke içinde küçük göller oluşturur, kırlara bayırlara zarar verir; ne var ki, hep bu genişlikte kendini tutamaz, tersyüz edip kıyılarına döner, hatta arkadan gelen sıcak mevsimde acınacak ölçüde kurur, çekilir suyu. — Yöneticilerin direktifleri üzerinde de sakın bu noktaya kadar düşünmeyesin!

Evet, bu karşılaştırma set yapımına alabildiğine uygun düşmüş olabilir; ama benim şimdi anlatacaklarım için geçerliği sınırlı ölçüdedir ancak. Benim incelemem ne de olsa salt tarihsel nitelik taşıyor, çoktan dağılıp gitmiş fırtına bulutlarından şimşek çakmaz artık; bu yüzden, parça parça inşa yöntemine ilişkin olup bir zaman yeterli görülmüş açıklamanın dışına taşan bir açıklama sanırım arayabilirim kendime. Düşünme yeteneğimin benim için çizdiği sınırlar dar mı dar; oysa bu konuda geride bırakılması gereken yolun ucu bucağı yok. Bir kez bizleri kime karşı koruyacaktı Büyük Set? Ben Çin'in güney-doğusundanım. Hiç bir kuzeyli kavim yok ki, benim için tehlike oluştursun. Biz, eskiden kalma kitaplarda okuruz ancak kendilerini; yaradılışlarının gereğine uyarak işledikleri zalimlikleri okur öğrenir, rahat ve huzur taşan kameriyelerimizde göğüs geçiririz. O lanetlenmiş suratları, ardına kadar açılmış ağızları, o sipsivri dişlerle donanmış çeneleri, ağızlarının parçalayıp öğüteceği avı yan gözle kollar görünen kısık gözleri sanatçıların gerçeğe uygun yaptığı resimlerden biliriz. Çocuklarımız arsızlık yaptı mı bu resimleri gösteririz kendilerine, onlar da hemen ağlaşarak koşup boyunlarımıza sarılır. Ama kuzeyli kavimlere ilişkin bundan öte bilgimiz yoktur. Kendilerini görmüş değiliz, köyümüzde kaldıkça ilerde de asla onlarla karşılaşmayacağımız kuşkusuz; isterlerse azgın atlarına atlayıp dolu dizgin gelsinler üzerimize, ülkemiz fazla büyüktür, bize kadar koyvermez kendilerini; atlarını koşturur koşturur, sonunda boşlukta eriyip giderler.

Madem durum böyle, ne diye yurdumuzu yuvamızı, ırmağımızı, köprülerimizi, annemizi babamızı, ağlayan eşimizi ve çocuklarımızı bırakır, uzak kentlere öğrenime gideriz? Aklımızsa daha ötelerde, kuzeydeki seddedir hep. Ne diye mi? Yöneticilere

sormalı; onlar bizi tanır, devcileyin kaygı ve tasalar içinde yuvarlanan yöneticiler bilir bizi, bizim küçük işlerimizden haberleri vardır, alçacık kulübede hep bir arada otururken görürler bizi, evin reisinin gün kavuştu mu aile bireyleri arasında okuduğu duadan hoşlanır ya da hoşlanmazlar. Yöneticilere ilişkin bir düşüncemi açıklamama izin verilirse şunu söyleyebilirim ki, bence öteden beri var olagelmişti yöneticiler, örneğin, yüce mandarinler gibi sonradan türemiş değillerdi; o mandarinler ki, güdelim bir sabah düşünün uyarısıyla bakarsın hemen meclisi toplantıya çağırır, hemen karar alır, bir önceki gün beylere güler yüz gösteren, ama ertesi gün daha donanma fenerleri söner sönmez kendilerini karanlık bir köşeye sıkıştırıp sopadan geçirecek bir Tanrı onuruna fener alayı düzenlemek gibi bir karar da olsa bu, yerine getirilmesi için davullar çaldırtıp halkı daha o akşam yataklarından dışarı uğratırlar. Doğrusu öteden beri vardı yöneticiler ve set yapımı kararı da gene öyle öteden beri vardı. Masum kuzeyli kavimler bu seddin yapımına kendilerinin yol açtığını, saygıdeğer masum İmparator bu seddin inşasını kendisinin buyurduğunu sanıyor. Oysa biz set yapımı içinde olanlar, bizler başka türlü biliyor ve dilimizi tutuyoruz.

Ben, henüz set yapılırken ve daha sonra hemen yalnız karşılaştırmalı kavimler tarihiyle uğraştım — hani belli birtakım sorunlar var, ancak bu yoldan özleri kavranabiliyor — ve şu sonuca vardım: Biz Çinlilerde kimi halk ve devlet kuruluşlarının açık seçiklikte üzerlerine yok; öte yandan kimilerinin de kapalılıkta bir benzeri daha bulunmuyor. Bu sonuncu durumun nedenlerini araştırıp bulmak bildim bileli beni cezbetmiştir, hâlâ da cezbedip durur kendine. Hem set yapımında bu sorunların enikonu etkisi seziliyor.

Hani bizim en kapalı ve karanlık kuruluşlarımızdan biri de hiç kuşkusuz imparatorluğumuzdur. Elbet Pekin'de, özellikle saray erkânı arasında biraz bir aydınlık sezilir bu bakımdan; ne var ki, bu da gerçek olmaktan çok görünürde bir aydınlıktır. Ayrıca, yüksekokullardaki devlet hukuku ve tarih kürsüsü hocaları da ilgili konuda eksiksiz bilgileri olduğunu ve bu bilgileri öğrencilere

aktarabildiklerini ileri sürerler. Alt kademedeki okullara inildikçe, insanın kendi bildikleri üzerindeki kuşkuları anlaşılacağı üzere o denli silinip gidiyor ortadan; dolayısıyla, yarı bilgililik, ezelî gerçeklerinden bir şey yitirmeyen, ama pus ve sisler içinde hiç bir vakit tanınmayan ve yüzyıllardan beri donup kalmış bulunan üç beş ilke çevresinde dağlar gibi yükseliyor.

Ne var ki, özellikle imparatorluğu da bana kalırsa, halka sormalı; çünkü imparatorluğun son dayanakları halkın içinde bulunuyor. Bu konuda, kuşkusuz, ben gene ancak kendi yurdumdan söz açabilirim. Yurdumda tarla ve kır tanrılarına tapınırız; bütün yılımızı öylesine değişiklik ve güzelliklerle dolduran bu tapınma dışında aklımız fikrimiz hep imparatordadır. Ama şimdiki imparatorda değil; doğrusu kendisini tanısak ya da kendisine ilişkin kesin bir şeyler bilsek, şimdikinde de olabilirdi. Elbet bizler — içimizdeki biricik meraktı işte — bu yolda bir şey öğrenelim diye uğrayıp duruyorduk hep, ama ne kadar tuhaf görünürse görünsün bir şey de öğrenemiyorduk; ne bunca yer gezip dolaşan hacılardan, ne yakın ve uzak köylerden, ne de yalnız bizim ırmaklar değil, kutsal nehirlerde de çalışan gemicilerden öğrendiğimiz bir şey oluyordu. Bir sürü şey kulağımıza çalınıyor, bir sürü şey işitiyor, ama bu bir sürü şeyden hiç bir şey çıkaramıyorduk. Ülkemiz işte öylesine büyüktür, hiç bir masal onun büyüklüğünü anlatamaz, gökyüzü bile pek kapatamaz üzerini. Pekin ise ancak bir nokta, imparator sarayı desen bir noktacıktır. Orası öyle; imparator, imparator kimliğiyle dünyanın bütün yüce katlarından daha yücedir. Ama yaşayan imparator, bizim gibi bir insan olan imparator bizim gibi bir yatakta yatar, yatak hani zengince döşenmiştir, ama belki dar ve kısadır boyu. Bizim gibi imparator da kimi uzanıp gerinir ve çok yorulmuşsa narin ve ince ağzıyla esner. Ama bizlerin nerden haberimiz olsun bunlardan, binlerce mil uzakta, güneyde yaşayan bizlerin; öyle ya, nerdeyse Tibet yaylasına komşudur sınırlarımız. Hem bir haber bize kadar ulaşsa bile pek geç ulaşır, çoktan bayatlamış olur. Saray erkânı ışıl ışıl, ama yine de karanlık bir kitle yaparak kaynaşır imparatorun çevresinde — hizmetkâr ve gözde kişiler giysisine

bürünmüştür tüm kötülük ve düşmanlık — imparatorluğa karşıt ağırlığı oluşturur, ağulu oklarım imparatora saplayıp onu bulunduğu terazinin kefesinden alaşağı etmeye bakarlar hep. İmparatorluk ölümsüzdür, ama imparatorlar birer birer devrilir gider, hatta bütün bir hanedanlığın yıkıldığı, tek bir hırıltılı solukla can verdiği görülür. Bütün bu çekişmelerden ve başa gelen felaketlerden halk bir şey öğrenemez; gecikmiş haberciler, kentin yabancısı kişiler gibi tıklım tıklım sokakların başında dikilir; pazar meydanının ortalarında, çok ilerlerinde efendilerinin idam işlemi sürdürülürken, yanlarında getirdikleri azıktan sessiz sakin atıştırırlar. Hani bu ilişkiyi dile getiren bir anlatı vardır:

Denir ki, İmparator sana, sen tek kişiye, sen zavallı kuluna, imparator güneşinin önünden çok, çok uzaklara kaçan sen minicik gölgeye, işte doğruca sana ölüm döşeğinden bir haber yollamıştır. Yatağının yanı başında haberciye diz çöktürmüş ve haberi kulağına fısıldamıştır; hatta ne kadar önemli olmalı ki, haberciye tekrarlatıp kulağına söyletmiştir haberi. Sonra da başını sallayıp söylenenin doğruluğunu onaylamıştır. Ve ölmesini seyreden bütün kalabalık önünde — aradaki duvardan engeller yıkılıp yüksek dış merdivenlerde devletin büyükleri halka yapmış dikilmektedir — bütün bunların önünde haberciyi salmıştır. Haberci o saat yola koyulmuştur; güçlü kuvvetli, yorulmak bilmez biridir; kimi bu kolunu, kimi öbür kolunu uzatarak, kalabalık arasından yol açar kendine. Bir direnişle karşılaştı mı, göğsündeki güneş resmini gösterir ve hiç kimseye nasip olmayacak bir kolaylıkla ilerleyip durur. Ancak kalabalık da işte öylesine büyüktür, evlerin sonu gelmez bir türlü, önünde kır bayır şöyle bir açılıverse, nasıl da kuş gibi uçacak ve sen de Allah bilir çok sürmeden onun görkemli yumruklarının sesini kapında işiteceksin. Ama işte nasıl boşuna çırpınıp durur; hâlâ en iç sarayın odalarından güçlükle geçmeye çalışmaktadır; ve asla bu odaların üstesinden gelemeyecektir; gelse de bir şey kazanılmış olmayacak, bu kez dış merdivenlerden inmeye uğraşacaktır. Merdivenleri de inse, yine bir şey elde edilmeyecek, bu kez avlulardan geçmesi gerekecektir ve avlular bitecek, birinci sarayı içerisine alan bir ikinci saray çıkacaktır

karşısına; sonra yine merdivenler, yine avlular; ve bin yıllar boyu sürüp gidecektir bu. Haydi sonunda en dış kapıdan kendini dışarı atabilirdi diyelim — ama dünyada, dünyada olmaz böyle bir şey — bir de bakacak ki, daha yeni duruyor karşısında başkent, dünyanın göbeği başkent, dünyanın posasıyla dağ gibi önünde yükselen başkent; kimse bir yol bulup içinden geçemez, hele bir ölünün haberiyle asla. — Sana gelince, pencerenin başında oturur, akşam olunca İmparator'un haberini düşlersin.

Tıpkı böyle işte, böyle umutlu ve umutsuz, imparatoru görmektedir halkımız. Hangi imparator ülkeyi yönetiyor, bildiği yoktur; hatta imparator sülâlesinin adı üzerinde bile kuşkular vardır. Okulda buna ilişkin bir sürü bilgi tek tek öğretilmektedir; ama ortadaki genel kesinsizlik havası o kadar büyüktür ki, en değme öğrenci bile bu havaya kaptırır kendini. Çoktan ölüp gitmiş imparatorlar bizim köylerimizde tahta çıkarılır; öte yandan, artık yalnız şarkı ve türkülerde yaşayan bir imparator, bakarsın az önce bir bildiri yayınlamıştır da, rahip mihrabın önünde dikilmiş okur bunu. Tarihimizin en eski çağlarındaki savaşların daha yeni yapıldığı olur ve alı al moru mor, bir savaş haberiyle damlar evinize komşu. İmparator hanımları, ipekli yastıklarda fazla semirmiş, açıkgöz soylularca yüce âdetlere yabancılaştırılmış, içleri hükmetme tutkusuyla taşıp kabararak, hırsla gözleri dönmüş, şehvet içine yayılıp kurulmuş, kötü işlerini durmadan işler dururlar. Aradan ne çok zaman geçmişse, o kadar daha bir korkunç parıldar tüm renkler ve derken günün birinde köy feryat ve figanla öğrenir ki, imparatoriçelerden biri binyıllar öncesi kocasını öldürüp uzun soluklu yudumlarla kanını içmiştir.

İşte halkın geçmiş hükümdarlara karşı böyledir tutumu; şimdikilere gelince, onları da ölüler arasına karıştırdığı görülür. Bir kez, insan ömrü boyunca bir kez, imparatorun eyalette geziye çıkmış bir memuru yolu düşüp bizim köye uğrasa, yöneticiler adına birtakım istekler öne sürse, vergi listelerini gözden geçirse, okula gidip dersleri dinlese, işimiz gücümüz üzerine bilgi alsa bizden, sonra bütün bu öğrendiklerini tahtırevanına binmeden çevresinde toplanmış köy halkı önünde uzun uyarmalara

dönüştürerek özetlese, o zaman tüm yüzlerde bir gülümseme dolaşır, bizimkiler kaçamak yollu birbirine bakar, memurun kendilerini gözlemlemesine fırsat vermemek için yüzlerini yanlarındaki çocuklara doğru eğerler. Amma da iş, diye düşünür herkes, bir diriden söz eder gibi bir ölüden söz ediyor bu memur; çünkü dediği imparator öleli, sülâlesi ortadan silinip gideli ne kadar zaman geçti. Memur Bey eğleniyor bizimle, ama biz gene onu gücendirmeyelim de bir şey sezmemiş gibi yapalım. Ama gerçekten kulluk etmeye gelince, bunu ancak şimdiki hükümdarımıza karşı yaparız; çünkü başka türlüsü günaha girmek sayılır. Ve işte memurun tahtırevanı uzaklaşırken artık dağılıp dökülmüş bir kavanozun külleri arasından çıkarılan rasgele biri, ayaklarını yere vurarak kendini köyün efendisi ilan eder. Bunun gibi, bizim köyün insanları devlet yönetimindeki değişmelerden, kendi zamanlarında yapılan savaşlardan genellikle pek az etkilenir. Bu konuda çocukluğumdan bir olayı anımsıyorum. Bize komşu, ama yine de uzak eyaletlerin birinde bir ayaklanma başgöstermişti. Ayaklanmanın nedenleri aklımda kalmadı, sonra önemli de değil, çünkü o eyalette her yeni doğan günle ayaklanma için de yeni nedenler doğar, sinirli ve ateşli kimselerdir oradakiler. Ve işte günün birinde ayaklananların dağıttığı broşürlerden biri o eyaletten geçen bir dilenci aracılığıyla bizim eve ulaşmıştı. Tam da bir bayram günüydü, evimizin odalarını konuklar doldurmuştu; rahip ortada oturmuş, broşürü inceliyordu. Birden herkes gülmeye başladı, broşür topluluk tarafından parçalandı, başka zaman kuşkusuz bol bol bağışlara gömülen dilenci itilip kakılarak odadan dışarı atıldı ve herkes dağılıp giderek dışarıdaki güzelim günün kucağına attı kendini. Neden mi oldu bunlar? Komşu eyaletin lehçesi bizimkinden enikonu değişiktir, yazı dillerinin bizim için antik karakter taşıyan kimi biçimlerinde de kendini belli eder bu. Rahip işte böyle iki sayfa okur okumaz kesinlikle karar verilmişti: Eskimiş şeylerdi hepsi, öteden beri işitilmiş, öteden beri acıları çekilip unutulmuş şeyler. Ve — hani öyle anımsar gibiyim — dilencinin o yürekler acısı durumuna aldırmayarak herkes gülmüş, başını sallayıp geçmiş, bu konuda artık başka bir şey işitmek istememişti.

Şimdi bu gibi olaylara bakıp, doğrusu bizim bir imparatorumuz bulunmadığı sonucu çıkarılmak istenirse, gerçekten pek de uzaklaşılmış sayılmaz. Ben onu bilir, onu söylerim, bizim güneydeki halk gibi imparatoruna bağlı bir başka halk belki yoktur yeryüzünde; gel gör ki, bu bağlılıktan imparator bir şey anlamamaktadır. Hani köyün çıkış yerindeki küçük sütun üzerinde kutsal ejderha dikilmiş, bildik bileli alevden soluğunu doğru Pekin üzerine üfleyip durur; ama işte Pekin'in kendisi köyümüzdeki insanlara öbür dünyadaki yaşamdan çok daha yabancıdır. Bizim tepeden ne kadar uzağa bakabiliyorsak, ondan da geniş bir alanı kaplayan yan yana dizilmiş evlerin kırları ve tarlaları örttüğü, evler arasında gece gündüz insanların baş başa dikildiği bir kent var mıdır? Pekin ile imparatorun tek bir şey, örneğin bir bulut olup zamanın akışı içinde güneş altında sessiz sakin salınıp durduğuna inanmak, böyle bir kenti tasarlamaktan daha kolaydır bizler için.

Eh, böylesi görüş ve düşüncelerin sonucu da başıboş ve taşkın bir yaşam sürmek oluyor. Hiç de öyle ahlâksızca değil hani, ben kendi yurdumdaki kadar bir ahlâk temizliğine dolaşıp gezdiğim yerlerde hiç raslamadım; ama bir yaşam ki, şimdiki yasalardan hiç birine bağlı olmayıp, eski çağlardan bize ulaşmış buyruk ve uyarmalara önem veriyor yalnız.

Ama ben genellemelerden kaçıyor, eyaletimizin on bin köyünde, hele bütün Çin'in beş yüz eyaletinde de durumun böyle olduğunu ileri sürmüyorum. Ancak öyle sanıyorum ki, bu konu üzerinde okuduğum pek çok yazıya ve kendi gözlemlerime dayanarak - en başta set yapımında çalışan insanlar, sezip hissedebilen kimseye bütün eyaletlerin ruhunda gezip dolaşma fırsatını veriyordu -, işte bütün bunlara dayanarak sanırım diyebilirim ki, imparator üzerindeki görüşler, ne zaman ve nerde olursa olsun benim yurdumdaki görüşle belli bir ortak ana çizgi üzerinde birleşiyor. Doğrusu bu görüşü hiç de bir erdem gibi görmek amacında değilim, hatta tersine. Bunun da suçu en başta hükümetlerin kendisindedir; çünkü hükümetler yeryüzünün bu en eski ülkesinde şimdiye dek imparatorluk kuruluşunu ülkenin en uzak

sınırlarına dek doğrudan ve sürekli olarak etkisini hissettirecek gibi bir duruluk ve açıklığa kavuşturamamış ya da bu görevi başka görevler yanında savsaklamıştır. Ama öbür yandan, halktaki tasarlama ve inanç gücünün bir güçsüzlüğü de seçiliyor burada; çünkü halk, imparatorluğu Pekin'deki o gömülmüşlüğünden çıkarıp bütün diriliği ve canlılığıyla kendi kaba göğsüne bastırmasını başaramıyor; oysa göğsün, böyle bir dokunuşu bir kez yaşayarak onda eriyip gitmekten daha yüce bir isteği yok.

Dolayısıyla, böyle bir tutuma erdem gözüyle bakılamaz. Ama işte bu güçsüzlüğün bizim halkın birliğini sağlayan en önemli etken oluşu, deyim yerindeyse adeta doğrudan doğruya üzerinde yaşadığımız zemini oluşturması inadına tuhaf bir durum. Burada yerilip kınanacak bir şeyin varlığını uzun uzadıya kanıtlamaya kalkmak, kendi vicdanımızı silkip sarsmak değil, bundan çok daha kötüsü ayaklarımızın altındaki zemini çekip almak demektir. Onun için, sorunun irdelenmesinde şimdilik daha ileri gitmek istemiyorum.

GERİ ÇEVRİLME

Küçük kentimiz hani sınır boyunda değil, hayır hiç değil, sınır bizden bir ötede ki, Allah bilir, bugüne kadar kentimizden kimse oraya ayak atmamıştır. Sınıra varmak için ıssız yaylalarla geniş ve verimli topraklardan geçmek gerekiyor. Yolun daha bir parçasını göz önüne getirmek yoruyor insanı, kaldı ki bir parçasından çoğu da göz önüne getirilemiyor. Sonra kocaman kentler var yol üstünde, bizim küçük kentimizden çok, çok büyük kentler. Bizimki gibi on tanesi yan yana konsa, ayrıca bir on kent daha aralara sıkıştırılsa, bu devcileyin kalabalık kentlerden birini oluşturamaz. Yolu şaşırmasa bile bu kentlerde kaybolacağı yüzde yüz insanın ve kentler de öylesine büyük ki, bunlarla ne kadar yüzyüze gelmeyeyim dense boş.

Ama başkentin bizim kente uzaklığı, elbet bu tür uzaklıklar birbiriyle kıyaslanabilirse — çünkü üç yüz yaşında bir adam, iki yüz yaşındakinden daha yaşlıdır demeye benzer bu — başkentin uzaklığı, sınırın bize uzaklığından çok daha fazla. Sınır boyundaki savaşlardan yer yer haberler alabilirken, başkente ilişkin hemen hiç bir şey öğrenemiyoruz; biz halktan olanları söylüyorum kuşkusuz, yoksa başımızdaki yöneticiler elbet başkentle çok sıkı bir bağlantı içindeler, iki üç ay gibi kısa bir zamanda başkentten haber alabiliyor, hiç değilse aldıklarını ileri sürüyorlar.

Ve durum böyleyken, ne garip şeyse — dönüp dönüp şaşarım buna doğrusu — başkentin bizden bütün istediklerine sessiz sakin boyun eğeriz. Yüzyıllardır bizde siyaset alanında, halkın ön ayak olduğu bir değişiklik görülmemiştir. Başkentte yüce hükümdarların biri gelip biri gitti, hatta kimi hanedanların kökü kazındı ya da saf dışı bırakılıp yerlerini yenileri aldı; hatta geçen yüzyıl başkentin kendisi bile yıkılarak çok uzağın bir yenisi kuruldu, ama sonra o da yıkıldı, eski kent yeniden yapıldı, bütün bunlar doğrusu küçük kentimizi hiç etkilemedi. Bizim memurlar

yerlerinde kaldı hep; en yüksekleri başkentten geldiler, orta kademedekiler başkentten değilse de dışardan, en alt kademedekiler de bizim kendi aramızdan; hiç değişmedi bu, biz de ötesini aramadık. En yüksek memurumuz başvergicidir; albay rütbesinde bir adam olup öyle de çağrılıyor. Bugün İçin yaşlı biri, ama ben kendisini yıllardır tanırım, çünkü daha çocukluğumda albaydı; ilkin pek çabuk yükseldi, ama sonra durakladı sanırım; eh, rütbesi bizim için yetiyor, daha büyüğünü hiç de aramızda barındıracak gücümüz yok. Onu ne zaman gözlerimin önünde canlandırayım desem, pazar meydanındaki evinin verandasında, ağzında çubuğu, arkasına yaslanmış oturur görürüm. Başının üzerindeki çatıda imparatorluk bayrağı dalgalanır; arada bir askeri eğitimlerin yapılmasına elverecek genişlikteki verandanın sağına soluna kuruması için çamaşırlar asılmıştır, ipekten cici giysiler giymiş torunları Albay'ın çevresinde oynaşırlar, ama pazar meydanına inmeleri de yasaklanmıştır, öbür çocuklar kendilerinin dengi değildir çünkü. Ama yine de meydan çeker çocukları, en azından başlarını parmaklıklar arasından çıkarır, aşağıdaki çocuklar birbirleriyle dövüşürken, onlar da bu dövüşe yukarıdan katılırlar.

İşte bu albay bizim kenti yönetiyor. Sanırım, yönetim yetkisini kendisine veren bir belgeyi henüz kimseye göstermiş değil. Allah bilir, böyle bir belge de yok elinde. Belki gerçekten başvergicidir. Ama bu kadarı yeter mi? Bu kadarı tüm yönetim alanlarında söz sahibi olma yetkisini de verebilir mi kendisine? Devlet için çok önemli bir görevin başında, orası öyle; ama biz halk için bundan da önemlisi var. Biz halktan kişiler şöyle söyler gibiyizdir: "Eh, nemiz varsa aldın, bizim kendimizi de al bari!" Hani gerçekte yönetimi zorla ele geçirmiş değil Albay, dolayısıyla bir zorbadır denemez. Ta eski çağlardan beri gelişmeler öyle bir yol izlemiş ki, başvergici memurların başı aşamasına yükselmiş, Albay'ın kendisi de işte bizim gibi bu geleneğe uyuyor.

Hani paye bakımından bizden fazla bir ayrılığı bulunmaksızın yaşıyor aramızda, ama gene de biz halktakilerden büsbütün başka biri. Bir delege topluluğu bir dilekle karşısına çıktı mı, duvar gibi

dikilir oracıkta; geride kendisinden başka kimse bulunmaz. Yani bazı seslerin düpedüz arkadan doğru fısıldadığı hayal meyal duyulur, ama sanırım bir aldanıştır hepsi, bütün işi karara bağlayan yalnız odur, hiç değilse bizler için. Bu gibi kabullerde onu görecek insan! Onu! Çocukken ben de vardım birinde, bir yangın kentin en yoksul semtini silip süpürmüştü de, halkın arasından seçilen birkaç kişi hükümetten yardım dilemek için kendisine başvurmuştu. Nalbantlık yapan babam halk arasında saygın biridir; dolayısıyla o da delege seçilmiş, beni de yanına almıştı. Hani bu da olağanüstü bir şey değildi; çünkü böyle bir tiyatroya herkes koşar, kalabalıktan pek seçilmez olur gerçek delegeler. Albay bu gibi kabulleri çokluk verandada düzenlediğinden, bazıları da pazar meydanından doğru merdiven dayayıp yukarı tırmanır ve parmaklık üzerinden bakarak durumu izlemeye çalışır. Yangın olayında hani öyle düzenlenmişti ki, verandanın hemen dörtte biri Albay'a ayrılmış, geri kalanını da kalabalık doldurmuştu. Birkaç asker halkı göz altında tutuyor, ayrıca Albay'ın çevresinde bir yarım daire yapıyordu. Gerçekte bir teki bile yeterdi bu işler için, askerden korkumuz işte öylesine büyüktür. Pek bilmiyorum hani, bu askerler nereden geliyor, ama kuşkusuz çok uzaktandır. Hepsi birbirine öylesine benziyor ki, üniforma giymeseler de bir şey gerekmez. Ufak tefek, çelimsiz, ama çevik kimseler; en göze çarpan yanları da ağızlarını fazlasıyla dolduran dişleri ve küçük gözlerinde çakıp sönen tedirgin ışıltı. İşte bu yanlarıyla çocukları korkutuyor, ama beri yandan eğlendiriyor onları; çünkü çocukların 'kendileri hep bu dişler ve gözlerle korkutulmak, sonra da çığlık çığlığa kaçışmak istiyor. Çocukluktaki bu korkunun sanırım büyüyünce de kaybolduğu yok, en azından sürüp gidiyor etkisi. Kuşkusuz buna daha başka etkenler de katılıyor; bizim hiç anlamadığımız bir lehçe konuşuyor askerler, bizim lehçemize pek alışamıyorlar, bu da onların kendi içlerine kapanmasına ve yanlarına pek sokulunamamasına yol açıyor. Hani huylarına suylarına da uygun düşmüyor değil bu; işte öylesine sessiz, ağırbaşlı ve soğuk adamlar. Doğrusu bir kötülükleri yok kimseye, öyleyken kötü anlamda bayağı katlanılmaz şeyler. Bakıyorsun, içlerinden biri bir dükkâna girip

birkaç kuruşluk öteberi alıyor, sonra dükkândan çıkmayıp yaslanıyor tezgâha, orada öylece duruyor, konuşanlara kulak misafiri oluyor, belki anlamıyor bir şey, ama gören der ki sanki anlıyor; ağzını açıp bir şey söylemiyor kendisi, yalnız gözlerini dikip konuşana, arada bir dinleyenlere bakıyor, beri yandan da elini kemerindeki uzun bıçağının kabzasından ayırmıyor. Bu da işte iğrenç bir şey, konuşacakken konuşmak istemiyor insan. Derken dükkân boşalıyor ve içerde kimsecikler kalmayınca asker de çekip gidiyor. Yani nerede askerler boy gösterse, orada bizim cıvıl cıvıl halkın üzerine bir durgunluktur çöker. Diyeceğim yangın olayında da böyleydi durum. Bütün törenlerde ve resmi kabullerdeki gibi Albay dimdik dikiliyor, ileri doğru uzanmış ellerinde iki bambu çubuğu tutuyordu. Eski bir âdettir hani, anlamı da aşağı yukarı şöyledir: İşte Albay nasıl değnekleri tutuyorsa, yasaları da eliyle öylece tutup destekliyor ve dolayısıyla yasalar da kendisine destek oluyor. Herkes yukarıdaki verandada kendisini nelerin beklediğini bilir, öyleyken her seferinde donakalır korkudan. Diyeceğim, o zaman da delegeler arasından sözcü seçilen kişi bir türlü söze başlayamadı; Albay'ın karşısına gelip durdu, ama derken cesareti uçup gitti; bin dereden su getirdi, sonra yine dönüp kalabalığın arasına karıştı. O anda konuşmaya istekli başka da uygun biri çıkmadı — bu işe elverişli sayılamayacaklardan biz konuşalım diyenler bulundu elbet— enikonu karışmıştı ortalık, kentteki kimi hemşerilere, kimi ünlü konuşmacılara haberciler yollandı. Bütün bu süre içinde Albay hiç kımıldamadan yerinde dikiliyor, yalnız nefes alıp verirken göğsü göze çarpacak gibi inip kalkıyordu. Güçlükle soluyordu da ondan değildi, ancak enikonu belirgindi soluyuşu, hani nasıl kurbağalar solur, öyle. Ne var ki, kurbağalarda bilindi bilineli böyledir durum; bizim burada ise alışılmadık bir şeydi. Ben, büyükler arasından yavaşçacık ilerlere sokulmuştum; iki asker arasındaki boşluktan Albay'ı izlemeye başladım. Ansızın oradakilerden biri, diziyle bir kenara itip uzaklaştırdı beni. Derken daha önce sözcü seçilen kimse kendisini toparlamıştı ve iki kişi tarafından sıkı sıkıya koltuklanarak konuşmasını yaparken boyuna gülümsemesine, öylesine süklüm püklüm gülümsemesine ve Albay'ı da birazcık

olsun gülümsetebilmek için elden gelen çabayı harcamasına karşın, Albay'ın yüzünde hiç bir tebessüm belirtisinin görülmeyişi insanın içine işleyen dokunaklı bir manzaraydı doğrusu. Sözcü, en sonunda delegelerin dileğini bildirdi; sanırım hepsi bir yıl için vergiden bağışık kılınmaktı bu, ama imparator ormanlarından daha ucuza kereste sağlanmasına izin verilmesi de bu arada rica edilmiş olabilirdi. Sonra sözcü yerlere kadar eğildi; Albay'ın kendisi, askerlerle gerideki birkaç memur dışında oradaki herkes gibi eğilmiş durumda kaldı. Veranda kenarında, merdiven üzerindekilerin bu nazik anda göze görünmek istemeyip birkaç basamak aşağı inmeleri ve ancak vakit vakit başlarını kaldırıp durumu kolaçan etmeleri, bir çocuk için gülünecek şeydi hani! Bir vakit sürdü bu; derken bir memur, kısa boylu bir adam Albay'ın önüne geldi, parmak uçlarına basarak Albay'ın yüzüne doğru uzandı. Derin soluyuşlarım bir yana bırakırsak, hâlâ kımıldamaksızın orada dikilen Albay bir şeyler fısıldadı memurun kulağına; bunun üzerine memur ellerini çırptı ve herkes ayağa kalkınca şu açıklamada bulundu: "Dileğiniz kabul edilmemiştir!" Birden varlığı yadsınmaz bir ferahlık kalabalığı dolaştı, herkes itişe kakışa verandadan dışarı attı kendini. Yine bizim hepimiz gibi normal bir insana dönüşmüş Albay'a pek dikkat eden yoktu; ben yalnız şu kadarım gördüm ki, Albay, gerçekten bitkin halde elinden değnekleri bıraktı; değnekler düştü yere, sonra albay memurların hemen getirdiği bir koltuğa çöktü ve çubuğunu ağzına yerleştirdi. Hani seyrek karşılaşılan bir şey değildir bu, genelde durum böyledir. Bazan ufak tefek dilekler yerine getirilir getirilmeye; ama o zaman Albay, güçlü bir insan olarak sorumluluğu omuzlarına yüklenir ve böyle davranışının - her vakit değilse de havaya göre - hükümetten gizli tutulması gerekir. Hani küçük kentimizde Albay'ın gözleri, bizim bildiğimiz kadar, aynı zamanda hükümetin gözleridir. Ama öyleyken bir ayrım yapılır durumda ve bu ayrımın içyüzü de büsbütün kavranacak gibi değildir. Ne var ki, önemli sorunlarda halk bir geri çevrilmeyle karşılaşacağına her vakit güvenebiliyor. Ve öyle tuhaf ki, bu geri çevrilmeler olmadan da yapamıyor bir bakıma. Beri yandan, söz konusu başvurularda ve eli boş dönmelerde hiç de bir formalite

havası yok. Hep zinde ve ciddi gidiliyor, kuşkusuz bayağı güçlenilmiş olarak ve mutlu sayılmasa da asla düş kırıklığına uğranılmadan ve yorgun düşülmeden dönülüyor. Bu yolda kimseye bir şey sormam gerekli değil, herkes gibi ben de bunu kendi içimde duyuyorum. Hatta aradaki ilişkileri araştırmak merakına kapıldığım bile yok.

Gelgelelim, benim gördüğüm kadar, belli yaştakilerin oluşturduğu bir grup var ki, durumdan memnun değil. Aşağı yukarı on yedi ile yirmi yaş arasındaki gençler hepsi; yani en sudan düşüncenin, hele devrimci bir düşüncenin etkisinin nerelere dek varabileceğini uzaktan yakından sezemeyen pek toy oğlanlar. Ve işte böyleleri arasına hoşnutsuzluk sinsice sokuluyor.

YASALAR SORUNU ÜZERİNE

Yasalarımız bilinmez herkesçe, bizi yöneten o küçük soylular grubunun elinde bir sırdır. Bu eski yasalara tıpatıp uyulduğundan kuşkumuz yok hani, ama bilinmeyen yasalara göre yönetilmek gene de enikonu rahatsız edici bir şey. Bunu söylerken, gizli yasaların çeşitli biçimde yorumlanabileceğini ve tüm ulusun değil de, tek tek kişilerin yoruma katılmasından doğacak sakıncaları düşünmüyorum. Bu sakıncalar için belki hiç de o kadar büyük denemez. Çünkü yasalar öyle eski ki, yorumlarında da yüzyılların emeği var; yorumun kendisi de kuşkusuz artık yasalaşmış bulunuyor. Yorum bakımından hâlâ özgür davranma olanakları yok değil, ama bunlar pek sınırlı. Hem soylular yasaları yorumlarken, yalnızca kendi çıkarlarım düşünüp bizim zararımıza davranmak için besbelli bir neden görmüyor; çünkü yasalar, daha işin başında soylular için konmuş. Soyluların kendileri ise yasa dışında; işte bu yüzden, yasalar yalnız ve yalnız soyluların eline bırakılmış. Hani bunda bir hikmet olduğu kuşkusuz — eski yasaların hikmetinden kim sual edebilir? — ama beri yandan bir üzüntü kaynağı bizler için; sanırım bu da kaçınılmaz bir şey. Hem bu sözde yasaların varlığı, salt bir sanıya dayanmaktadır. Yürürlükteki bir geleneğe göre vardır işte yasalar ve sır olarak soylulara emanet edilmiştir; ama yalnız eskiliğinden ötürü inanılabilecek bir gelenek bu ve ondan öte bir gözle de bakılamaz; çünkü taşıdıkları nitelik, ilgili yasaların saklı tutulmasını gerektiriyor.

Biz halktan olanlar yine de kendi aramızda çok eski zamanlardan beri soyluların davranışlarını dikkatle izliyor, atalarımızın buna ilişkin notlarını elimizde bulunduruyor, ilgili notları özenle sürdürüyor, sayısız olgularda kimi ilkeleri sezer gibi oluyor, bunlara dayanarak falan ya da filan tarihsel yazgı sonucuna varıyor ve alabildiğine titizlikle elenmiş sonuçlara bakarak bugün

ve yarın hesabına kendimize çeki düzen vermeye çalışıyorsak, bütün bunlar sağlam bir temele dayanmayan davranışlardır, bakarsın bir zekâ oyunudur hepsi; çünkü belki bizim ele geçirmeye çalıştığımız yasalar diye bir şey yoktur hiç. İçimizde küçük bir topluluk gerçekten bu düşüncede ve kanıtlamaya çalışıyor ki, yasa diye bir şey varsa, bu şudur ancak: Soylular ne yaparsa, işte yasa odur. Yani bu topluluk ortada yalnız soyluların keyfi eylemlerini görüp halk geleneğini yoksuyor; bu geleneğin kimi biraz yarar sağladığı, oysa çokluk büyük zararlara yol açtığı, çünkü halka temelsiz ve yalancı bir güven verdiği, bu güvenin de onu ilerki olaylar bakımından düşüncesiz davranışlara sürüklediği kanısında. Söz konusu zararlar hani gizlenecek gibi değil, ama halkımızın büyük çoğunluğu bunun nedenini geleneğin henüz hiç de istenen zenginliğe ulaşamamasında görüyor; yani gelenek konusunda da çok araştırmalar gerekmekte; eldeki malzeme, bütün o devcileyin görünümüne karşın henüz pek cılız, yeterli duruma gelmesi daha yüzyılların geçmesine bağlı. Şimdilik bu karanlık tabloyu aydınlatan bir şey varsa, bir gün geleneğin ve gelenek araştırmalarının altına toplam çizgisinin çekilip rahat soluk alınacağı, herşeyin gün ışığına çıkacağı, yasaların salt halkın malına dönüşüp soyluların ortadan silinip gideceği inancıdır. Hani söz konusu inanç, soylulara karşı öyle bir nefret duygusuyla açığa vurulmuyor, yo asla, kimse yapmıyor bunu. Bizler, daha çok, yasalara henüz layık görülemediğimiz için kendi kendimizden nefret ediyoruz. Gerçekte yasa diye bir şeyin varlığına inanmayan, hani bir bakıma pek cazip bir parti ülkemizde serpilip gelişemediyse, işte bu yüzdendir, yani soylularla onların varoluş hakkını düpedüz kabullenmesidir nedeni. Doğrusu aranırsa, bir çeşit çelişik anlatımla şöyle dile getirilebilir bu: Hem yasaların varlığına inanacak, hem soylulara sırt çevirecek bir parti hemen bütün halkı arkasında bulurdu. Böyle bir partinin ise doğması olanaksız; çünkü soylulara sırt çevirmeyi göze alamaz hiç birimiz. İşte tepemizde bu keskin kılıç, yaşayıp gidiyoruz. Bunu yazarın biri şöyle özetlemişti: Bizim uymakla yükümlü kılındığımız, gözle görülüp varlığı kuşku götürmeyen tek yasa varsa soylulardır; nasıl olur da kendimizi bu tek yasadan yoksun bırakırız.

KENT ARMASI

Babil Kulesi'nin yapımında ilkin bütün işler hayli düzen içinde yürüyordu, hatta belki gereğinden fazla bir düzendi bu; kılavuzlar, tercümanlar, işçi barınakları, çevre yolları üzerinde gereğinden çok durulmuştu, sanki yüzyıllar boyu sürecek bir iş vardı ortada. Hatta o zamanlar egemen bir kanıya göre, bu işte ne denli ağır davranılsa gene azdı; ama bu kanıyı da asla pek aşırılığa vardırmamak, kulenin temellerini atmaktan ürkmemek gerekiyordu. Yani şöyle bir gerekçeden kalkılıyordu bu konuda: önemli olan, gökyüzüne dek uzanacak bir kuleyi yapma düşüncesidir, bu düşünce yanında üst tarafı ikinci planda kalır. Eh, bir kez de böyle bir düşünce tüm büyüklüğüyle kavrandı mı, bir daha yitip gitmezdi ortadan; insanlar dünya yüzünde yaşadıkça, kuleyi yapıp bitirmek için güçlü bir istek varlığını sürdürürdü. Ve bu bakımdan da gelecek hesabına tasalanmamak gerekiyordu; tersine, insanlığın bilgi dağarcığı zenginleşip duruyordu aralıksız, mimarlık sanatı gelişmiş ve daha da gelişecekti; bizim, bir yılda yapıp çıkardığımız iş yüzyıl sonra belki altı ayda görülecekti, hem daha iyi, daha sağlam, öyleyse şimdiden bütün gücü bu iş için seferber edip didinmek niyeydi? Kulenin bir kuşaklık süre içinde yapılma umudu bulunur da, o zaman bir anlam taşırdı bu. Ne var ki, böyle bir şey dünyada beklenemezdi. Hatta bakarsın gelecek ilk kuşak, daha üstün bilgi düzeyinden ötürü, kendinden önceki kuşağın işçiliğinde kusurlar bulacak ve yeniden yapmak için eski yapılanları yıkacaktı. İşte bu türlü düşünceler insanın elini kolunu bağlıyor, dolayısıyla kuleden çok işçi kentinin yapımına çalışıyordu. Ülkenin çeşitli bölgelerinden gelen her topluluk kentin en güzel sitesine kendisi konmak istiyor, en kanlı çarpışmalara dek vardırılan kavga dövüşlere kalkışılıyordu. Giderek kavgalar bir türlü arkası alınmaz duruma gelmiş, bu da baştakilerin eline yeni bir gerekçe vermişti: Yeteri kadar üzerine düşülemeyişi de kule yapımının pek ağır ilerlemesine yol açıyor,

hatta belki yapım işinin genel bir barışın sağlanmasından sonraya bırakılmasını gerektiriyordu. Ne var ki, yalnız savaşmakla geçirilmiyor vakit, aralarda kentin güzelleştirilmesine de çaba harcanıyor, ama bu da kuşkusuz kıskançlıklara ve yeni kavgalara yol açıyordu. Böylece ilk kuşak gelip geçmiş, ama arkadan gelen kuşakların hiç biri birincisinden başka türlü çıkmamıştı; yapı ustalığı zamanla gelişmiş, ama o geliştikçe savaş tutkusu da büyümüştü. Üstelik daha ikinci ve üçüncü kuşak, gökyüzünü ele geçirmede yararlanılacak bir kule yapımının saçmalığını anlamıştı; gelgelelim, kuşaklar o denli birbirine bağlanmıştı ki, kenti bırakıp gidemiyordu.

Efsane olsun, şarkı türkü olsun, bu kentin bağrından kopmuş ne varsa, hepsi de kâhinler tarafından geleceği önceden haber verilen bir günün özlemiyle doludur; o gün gelince, devcileyin bir yumruk birbirini kısa aralarla izleyen beş vuruşta kenti tuzla buz edecektir. Kentin armasındaki yumruk amblemi de işte buradan geliyor.

MECAZLAR ÜSTÜNE

Çokları dert yanar, "bilgelerin sözleri mecazlardan başka şey değil, günlük yaşamda bir işe yaramıyor, oysa bizim bu yaşamdan başkası yok elimizde", diye yakınır. Bilge: "Karşıya geç!" dese bununla söylemek istediği, gerçekten karşıya geçilmesi değildir; aradaki yol zahmete değiyorsa, eh nihayet altından kalkılabilir bunun; ancak, onun söylemek istediği efsanemsi bir Karşı, bizim tanımadığımız, onun da bize daha yakından açıklayamadığı, dolayısıyla bize burada yararı dokunmayacak bir şeydir. Bütün bu mecazların anlattığı, hani kavranılmayanın kavranılmazlığıdır ki, bunu da zaten biliyoruz. Oysa bizi her gün uğraştırıp duran sorunlar apayrı.

Bunun üzerine biri şöyle dedi: "Ne diye diretiyorsunuz? Mecazların ardından yürüdünüz mü, siz kendiniz de mecazlaşır, dolayısıyla günlük yaşamın mihnetlerinden kurtulursunuz."

Bir diğeri de şöyle söyledi: "Bahse girerim ki bu da bir mecaz."

Birincisi cevap verdi: "Bahsi kazandın."

İkincisi dedi ki: "Ama ne yazık sadece mecazî olarak."

Birincisi cevap verdi: "Hayır, gerçekten; mecazî olarak kaybettin."

POSEIDON

Poseidon çalışma masasının başında oturuyor ve hesap kitapla uğraşıyordu. Tüm suların yönetimi ona göz açtırmıyordu işten. Hani dilediği kadar yardımcı sağlayabilirdi kendisine ve zaten bir sürü yardımcısı vardı; ama görevini pek ciddiye aldığından bütün hesapları bir kez daha kendisi gözden geçiriyor, dolayısıyla yardımcıların ona pek bir yardımı dokunmuyordu, işinden zevk aldığı söylenemezdi, doğrusu bunu omuzlarına yüklenmiş görev olduğu için yapıyordu yalnız; hatta kaç kez, kendi deyimiyle daha elverişli bir iş için başvuruda bulunmuştu; ama ne zaman değişik iş önerileri önüne çıkarılsa görülüyordu ki, en uygunu yine de şimdiki işiydi. Sonra ona başka bir iş bulmak pek güçtü; örneğin belli bir denize bakmakla görevlendirilemezdi; çünkü burada da hesap işi küçülmüyor, yalnız daha küçük rakamlarla uğraşılmasını gerektiriyordu. Bu bir yana, koca Poseidon her zaman üstün bir mevkide olabilirdi ancak. Ne var ki, su dışında da kendisine bir iş önerisinde bulunulmasın, daha bu işi göz önüne getirmekten içi bulanıyor, tanrısal solunumu düzenini yitiriyor, tunçtan göğüs kafesi sarsılıyordu. Hem onun sızlanmalarını da önemseyen yoktu doğrusu; güçlü bir kişi sızlandı mı, en akıl almayacak şeyde bile peki demeye çalışmak, öyle görünmek gerekir. Poseidon'u gerçekten görevinden bağışlamayı ise kimse düşünmüyordu; dünya kuruldu kurulalı denizlerin tanrılığına atanmıştı ve öyle de kalacaktı.

Poseidon'un en çok canım sıkan şey —ki bu da görevinden memnun olmayışının başlıca nedeniydi — herkesin kendisini kafasından canlandırış biçimiydi, onu üç çatallı asasıyla arabasına kurulmuş, dalgalar, sular içinden habire yol alırken düşünmesiydi örneğin.

Oysa Poseidon okyanusun derinliklerinde oturuyor, boyuna hesap kitapla uğraşıyordu. Arada bir gidip Jüpiter'i dolaşması

sayılmazsa, tekdüze bir yaşam sürüyordu hep; hem Jüpiter'i her ziyaretinden de çokluk çileden çıkmış durumda dönüyordu. Yani denizleri pek doğru dürüst görmüş denemezdi; Olymp'e acele çıkıp inerken şöyle bir göz atıyordu o kadar; gerçekte bir baştan bir başka içinden geçmemişti hiç birinin. Hep söylerdi, dünyanın batacağı günü gözlüyordu; o gün kanısınca telaşsız bir ânı ele geçirecek, batış olayından hemen önce son hesabı da gözden geçirip denizlerde çarçabuk şöyle ufak bir tur yapabilecekti.

AVCI GRACCHUS

İki oğlan rıhtım duvarı üzerinde oturmuş zar atıyor, adamın biri bir anıtın basamakları üzerinde, kılıç sallayan bir kahramanın gölgesinde gazete okuyordu. Çeşme başında bir kız elindeki kovaya su dolduruyor, bir meyva satıcısı malının yanıbaşına uzanmış, denize bakıyordu. Bir meyhanenin açık kapı ve pencerelerinden içeride kuytu bir köşede şarap içen iki adam görülüyor, berideki bir masada oturan meyhaneci uyukluyordu. Derken bir tekne, su üstünde taşınır gibi hafiften süzülerek küçük limandan içeri kaydı. Mavi mintanlı bir adam, karaya atlayıp halatı oradaki halkalara geçirdi. Gümüş düğmeli siyah giysiler giymiş diğer iki kişi, kaptanın arkasından karaya bir tabut çıkardı; tabutun içinde çiçek motiflerinin süslediği, kenarları püsküllü kocaman bir örtü altında belli ki biri yatıyordu.

Kimse gelenlerle ilgilenmedi rıhtımda, halatlarla uğraşan kaptanı beklemek için adamlar tabutu yere indirdiklerinde bile kimse yanlarına sokulmadı, kimse bir soru yöneltmedi, kimse alıcı gözüyle bakmadı kendilerine.

Kaptan, kucağında bir çocukla o anda güvertede görünen dağınık saçlı bir kadın tarafından biraz daha alıkonuldu. Sonra gelip solda, kıyıya yakın dimdik yükselen sarımtırak ve iki katlı bir konağı gösterdi; adamlar tabutu yüklenip konağın ince ve zarif sütunlu, ama pek alçak kapısından içeri soktular. Küçük bir oğlan pencereyi açtı, tam kapıdan girip evin içinde kaybolurlarken gördü gelenleri ve yeniden çarçabuk pencereyi kapadı. Derken kapı da örtüldü, kara meşeden titiz bir işçilikle yapılmış bir kapıydı. Çan kulesinin çevresinde uçuşan bir küme güvercin o anda evin önüne indi ve sanki yemleri evin içinde saklanıyormuş gibi kapı önünde toplandı. Güvercinlerden biri havalanıp konağın ilk katına kadar yükseldi ve pencerenin camını gagalamaya başladı. Açık renkte, besili ve diri hayvanlardı hepsi. Tekneden var

gücüyle mısır taneleri savurdu kadın; güvercinler taneleri yerden topladı, sonra kadından yana uçtu gitti.

Silindir şapkasında matem kurdelesiyle bir adam, limana açılan dar ve pek dik sokakların birinden inerek geldi. Dikkatle çevresine bakındı; herşey kendisini üzüp tasalandırır gibiydi; gözü bir köşedeki çöplere takılarak yüzünü buruşturdu. Anıtın basamaklarında yemiş kabukları vardı, geçerken bastonuyla bunları aşağı iteledi. Sonra konağa gelip kapıyı vurdu, başından silindir şapkasını çıkarıp siyah eldivenli sağ eline aldı. Hemen açılmıştı kapı; uzun girişte iki sıra yapmış elli kadar oğlan adamın önünde eğildi.

Kaptan merdivenlerden inerek geldi, Bay'ı selamladı, alıp yukarı çıkardı onu; zemin kattaki avluyu çevreleyen derme çatma, ama zarif galerilerden geçirdi; sonra her ikisi, peşlerinde saygılı bir uzaklıktan itişip takışarak kendilerini izleyen çocuklar, evin arka cephesindeki serin ve büyük bir salona girdiler. Karşıda başka bir ev yoktu, yalnız çıplak ve gri siyah bir kayalık görülüyordu. Adamlar, tabutun başucuna yerleştirilmiş birkaç uzun mumu yaktılar; ama yakılan mumlar ortalığı aydınlatmadı, daha önce sessiz sakin duran gölgeleri ürküttü yalnız ve gölgeler duvarlar üzerinde oynaşmaya başladı. Tabutun örtüsü geriye atılmıştı. Adeta ormana dönmüş saç sakalı darmadağınık, avcıya benzeyen esmer bir adam yatıyordu tabutta. Kımıldamadan, yumuk gözlerle, besbelli soluk almadan yatıyor, ama ölmüş biri olabileceği ancak çevresinden anlaşılıyordu. Bay ilerden yaklaşıp bir elini tabutun içinde yatan adamın alnına koydu, sonra diz çöküp duaya başladı. Kaptan, tabutu taşıyanlara el edip odadan çıkmalarını bildirdi. Adamlar dışarı çıktı, oracıkta birikmiş çocukları kovup kapadılar kapıyı. Ama Bay'a bu sessizlik de az göründü, Kaptan'a baktı, Kaptan anladı hemen ve bir ara kapıdan bitişik odaya geçti. Bunun üzerine, tabuttaki adam hemen gözlerini açtı, acılı bir gülümseyişle yüzünü Bay'a döndürerek: "Siz kimsiniz?" diye sordu. Bay şaşırmadı hiç, diz çökmeyi bırakıp doğruldu ve "Riva Belediye Başkanı", diye cevapladı.

Tabuttaki adam başım salladı, şöylece kolunu uzatıp bir sandalyeyi gösterdi ve Belediye Başkanı oturduktan sonra: "Biliyordum zaten, Sayın Başkan", dedi. "Ama ne yaparsınız ki, ilk anda aklıma gelmiyor hiçbir şey, tüm nesneler gözlerimin önünde dönüp duruyor, bilmediğim bir şey bulunmasa da yine sormak en iyisi. Sanırım, siz de benim Avcı Gracchus olduğumu biliyorsunuzdur. "

"Kuşkusuz!" dedi Belediye Başkam. "Bana bu gece geleceğinizi haber verdiler. Çoktan uyumuştuk. Gece yansına doğru birden seslendi eşim: 'Salvatore' — adım Salvatore'dir — 'şu penceredeki güvercine bak!' Gerçekten güvercindi, ama bir horoz kadar vardı. Uçup geldi ve kulağıma şöyle fısıldadı: 'Yarın ölü Avcı Gracchus geliyor, kent adına karşılayasın onu!'"

Avcı başını sallayıp, dilini dudaklarının arasında gezdirdi:

"Evet, güvercinler önüm sıra uçuyorlar. Ama ne dersiniz Sayın Başkan, Riva'da kalacak mıyım?"

"Henüz böyle bir şey söyleyemem", diye cevapladı Belediye Başkam: "ölü müsünüz?"

"Evet", dedi Avcı, "gördüğünüz gibi. Çok yıl önce, ama çok, pek çok yıl olmalı, Karaorman'da — Almanya'da bir ormandır — bir dağ keçisini kovalarken kayalardan aşağı yuvarlanmıştım. O gün bugün ölüyüm."

"Ama yaşıyorsunuz aynı zamanda", dedi Belediye Başkam.

"Bir bakıma", dedi Avcı, "bir bakıma yaşıyorum aynı zamanda, ölüm teknem yolunu şaşırdı, dümenin döndürülmesindeki bir yanlışlıktan mı, kaptanın bir anlık dikkatsizliğinden mi, yurdumdaki o olağanüstü güzelliklerin yol açtığı bir dalgınlıktan mı, nedendi bilmiyorum; bildiğim tek şey, dünya yüzünde kalmam, teknemin de o gün bugün dünyevî sularda seyretmesidir. Böylece yurdunun dağlarında yaşamaktan başka bir şey istemeyen ben, öldükten sonra yeryüzünün tüm ülkelerini dolaşıp duruyorum."

“Ve öbür dünyayla da bir ilişkiniz yok?” diye sordu Belediye Başkanı, yüzünü buruşturarak.

“Yukarılara götüren o büyük merdivenin üzerindeyim hep”, diye cevapladı Avcı. “Bu uçsuz bucaksız dış merdivende dolaşıp duruyorum; kimi üstte, kimi altta, kimi sağda, kimi soldayım; boyuna devinip duruyorum. Sanki bir kelebek olup çıktı Avcı. Gülmeyiniz!”

“Gülmüyorum”, dedi Belediye Başkanı.

“Çok iyi edersiniz”, dedi Avcı. “Hep devinip duruyorum. Ama diyelim son hızla atıldım ileri; yukarıda kapı daha pırıl pırıl karşıma çıkar çıkmaz, rasgele bir dünyevî suda, ıpıssız teknemde açıyorum gözlerimi. Bir zamanki ölümümde işlenen hata, kamaramda dört bir yandan yüzüme karşı sırıtıyor. Derken Kaptan’ın karısı Julia kapıyı vurup kıyılarından geçtiğimiz ülkenin sabah içitini getiriyor tabutuma. Tahta bir kerevette yatıyorum, üzerimde — beni seyretmek hiç de hoş bir şey değil — pis bir kefen var, kır saç ve sakalım birbirine karışmış, çözülmez olmuş; uzun püsküllü, büyük ve çiçekli bir ipek şal örtmüş ayaklarımı, başucumda yanan bir mum vücudumu aydınlatıyor. Karşımdaki duvarda küçük bir resim asılı; bir boşiman besbelli; değme motiflerle bezenmiş kalkanım elden geldiği kadar kendisine siper ederek mızrağıyla bana nişan alıyor. Gemilerde kimi budalaca resimlere rastlanır, ama sözünü ettiğim resim hepsinden budalaca. Bunun dışında tahta kafesim bomboş. Bordadaki bir lombozdan güney gecesinin sıcak havası doluyor içeri ve köhne tekneye vuran suların sesini işitiyorum.

“İşte o gün bugün, sağ Avcı Gracchus iken yurdum Karaorman’da bir dağkeçisini kovalayıp kayalıktan aşağı yuvarlandığımdan beri burada yatıyorum. Hani herşey bir düzen içinde gerçekleşmişti; kovalamış, yuvarlanmış aşağı, bir uçurumda kanım aka aka can verip ölmüştüm ve bu tekne öbür dünyaya taşıyacaktı beni, İlk kez bu kerevet üzerine nasıl bir kıvançla uzandığımı hâlâ anımsarım: Bu loş dört duvarın işittiği kadar şarkı türküyü, o zamana dek dağlar benden asla işitmemiştir. Seve seve yaşamış, seve seve

ölmüştüm. Teknenin güvertesine ayak basmadan, kutu, çanta ve her zaman gururla yanımda taşıdığım av tüfeği gibi ıvır zıvır neyim varsa, mutluluktan hepsini kaldırıp atmıştım aşağı, gelinlik giyen bir kız gibi kefenimi bir güzel üzerime geçirmiştim. Bu tabutun içine uzanmış ve beklemeye başlamıştım. Derken felaket gelip çatmıştı."

"Kötü bir yazgı", dedi Belediye Başkanı, elini kendini savunur gibi havaya kaldırarak. "Peki, sizin bunda hiç suçunuz yok mu?"

"Hayır", diye cevapladı Avcı. "Ben bir avcıydım; yoksa bu bir suç mu? Karaorman'da avlanıyordum. O zaman henüz kurtlar vardı Karaorman'da. Pusuda bekler, ateş eder, derilerini yüzerdim; bu bir suç mu? Avcılıkta almış yürümüştüm, Karaorman'ın büyük avcısına çıkmıştı adım; bu bir suç mu?"

"Böyle bir şeye karar vermek bana düşmez", dedi Belediye Başkanı. "Ne var ki, bana da olup bitenlerde senin bir suçun yok gibi görünüyor. Peki, suç kimde?" "Kaptanda", dedi Avcı, "Buraya yazdıklarımı kimse okumayacak, kimse bana yardıma gelmeyecek; insanlar bana yardımla yükümlü kılınsaydı bile, gene tüm evlerin kapılan ve tüm pencereler kapalı kalırdı; herkes yataklarında yatıyor, yorganları başlarına çekmiş, tümüyle yeryüzü gece için bir barınağa dönüşmüş, bu da iyiye işaret, çünkü kimsenin haberi yok benden; benden haberi olsa bile yerimi bilmez; yerimi bilse, beni o yerde nasıl tutacağını bilmez ve dolayısıyla bana nasıl yardım edeceğini bilmezdi. Bana yardım düşüncesi bir hastalık; öyle bir hastalık ki, yatakta yatılarak iyileştirilmesi gerekiyor.

Bunu biliyor ve bildiğim için, örneğin şimdiki gibi kendimi tutamadığım anlar haykırıp yardım istemeyi çok düşünsem de, kendimi alıkoyuyordum bundan. Hani denebilir ki, bu düşünceleri kafamdan kovmam için çevreme bakınmam, nerede bulunduğumu ve yüzyıllardır — bunu ileri sürebilirim sanırım — nerede yaşadığımı aklımdan geçirmem yetiyor."

"Olur şey değil!" dedi Belediye Başkanı "Olur şey değil! Peki, şimdi bizim burada, Riva'da kalmayı mı düşünüyorsunuz? "

“Düşündüğüm yok”, dedi Avcı gülümseyerek ve sözlerindeki alaylı tondan ötürü gönlünü almak isteyerek elini Belediye Başkanı’nın dizi üzerine koydu. “Buradayım, ötesini bilmiyorum, bundan öte bir şey de gelmez elimden. Teknem dümensiz; ölüm ülkesinin en dip bölgelerinden esip gelen rüzgârla seyrediyor.”

ÇİFTLİK KAPISINA VURUŞ

Yaz içinde pek sıcak bir gündü. Kızkardeşimle eve giderken bir çiftlik kapısının önünden geçtik. Bilerek mi vurdu kardeşim kapıya, yoksa dalgınlıkla mı, ya da hiç vurmayıp yumruğuyla yalnız gözdağı mı verdi, farkında değilim. Yüz adım kadar ötede, sola kıvrılan yolun kenarında köy başlıyordu. Tanımadığımız bir köydü, ama daha ilk evi geçer geçmez ortaya birtakım adamlar çıkıp bize el etmeye başladılar, dostlukla ya da uyararak, kendileri de korkmuş, korkudan iki büklüm. Bize önünden geçtiğimiz çiftliği gösteriyor, çiftlik kapısına vuruşu anımsatıyorlardı: Çiftlik sahipleri bizi dava edecek ve soruşturma da hemen başlayacakmış. Ben pek sakindim, kızkardeşimi de yatıştırdım. Belki kardeşim asla vurmamıştı kapıya. Hem vurmuş da olsa, dünyanın hiç bir yerinde suç sayılmazdı bu. Çevremizi saran adamlara da durumu anlatmaya çalıştım; beni dinlediler, ama bir yargı vermekten kaçındılar. Sonra dediler ki, yalnız kızkardeşim değil, onun ağabeyi olarak ben de dava edilecekmişim. Gülümseyerek başımı salladım. Uzakta bir duman bulutu seçip alevlerin yükselmesini gözler gibi hepimiz başımızı çevirmiş, çiftlikten yana bakıyorduk. Ve gerçekten çok sürmedi, ardına kadar açık kapıdan içeri atlıların girdiğini gördük. Yerden bir toz bulutu kalktı, herşey toz dumana büründü; yalnız atlıların uzun mızraklarının uçlan ışıl ışıl parlıyordu. Ve anlaşılan daha avluda gözden kaybolur kaybolmaz, atlarının başlanın gerisin geri döndürmüş, üzerimize doğru gelmeye başlamışlardı. Kızkardeşimi yanımdan itip uzaklaştırmaya çalışarak, kendim herşeyi çözümleyeceğimi bildirdim. Ama kızkardeşim, beni yalnız bırakmaya yanaşmadı. Ben hiç değilse üstünü değiştirmesini, bayların karşısına daha iyi bir giysiyle çıkmasını söyledim. Sonunda sözümü dinleyip evin uzun yolunu tuttu. Atlılar yanımıza gelir gelmez, daha atlarından inmeden kardeşimi sordular. Ürkek çekingen, şu anda burada olmadığını, ama geleceğini açıkladım. Cevabımı adeta ilgisizlikle

karşıladılar; beni bulmuşlardı ya, bu kendileri için hepsinden önemli görünüyordu. Başlıca iki kişiydiler, genç ve dinamik bir yargıçla onun Asmann adında sessiz sakin yardımcısı. Derken köy odasına buyur edildim. Başımı sallayıp pantolon askılarımı çekiştirerek, bayların bakışları altında ağır ağır yürümeye koyuldum. Ben kentliyi, bu köylü insanların elinden kurtarmak, üstelik onlardan saygı, itibar görmek için tek bir sözün elvereceğine nerdeyse hâlâ inancımı sürdürüyordum. Ne var ki, köy odasına gelerek eşikten içeri ayak atar atmaz, benden önce seğirtip içerde bekleyen Yargıç'ın: "Bu adama acıyorum!" dediğini işittim. Ama bununla benim o andaki durumumu değil, ilerde başıma gelecekleri anlatmak istediği tüm kuşkuların üstündeydi. Oda, bir köy odasından çok bir tutukevi hücresine benziyordu: Döşemede kocaman malta taşları, çırılçıplak kara bir duvar, bir yerde ucu duvar içine yerleştirilmiş demir bir halka, ortada yarı kereveti, yarı ameliyat masasını andıran bir şey.

Acaba bundan böyle bana tutukevi havasından başka bir hava solumak kısmet olacak mıydı? İşte büyük sorun; daha doğrusu, salıverilmekten umudu kesmesem, işte o zaman söz konusu olacak büyük bir sorun.

MELEZLEME

Acayip bir hayvanım var, yarı kedi, yarı kuzu, öbür eşyalarla babamdan miras kaldı. Ama gelişip serpilmesi benim zamanımda oldu. Eskiden bir kediden çok kuzuya benziyordu, şimdi her ikisini de eşit ölçüde andırıyor. Başı ve pençeleriyle bir kedi, iriliği ve gövde biçimiyle kuzu, çakıp sönen vahşi gözleri, yumuşak ve gergin postu, hem hoplamayı, hem sürünmeyi andıran devinimleriyle kedi ve kuzu. Pencere pervazında güneş altında kıvrılıp mır mıra başlıyor, çayır çimende ise çılgıncasına koşup duruyor; öyle ki, yakalayabilene aşkolsun! Kediden kaçıyor, kuzu gördü mü de saldırmaya kalkıyor. Mehtaplı gecelerde çatıların yağmur oluklarında gezsin, can atıyor. Miyavladığı yok, farelerden tiksinti duyuyor. Tavuk kümesinin başında pusuya yatıp saatlerce bekliyor; gelgelelim, önüne çıkan fırsatlardan yararlanarak hakladığı bir tavuk olmadı şimdiye kadar.

Kendisini şekerli sütle besliyorum; bir iyi geliyor ki! İri iri yudumlarla yırtıcı hayvan dişleri arasından emip alıyor sütü. Çocuklar için kuşkusuz büyük bir eğlence kaynağı. Pazarları öğleden önce ziyaret saati. Ben hayvancığı kucağımda tutuyorum, bütün komşu çocuklar da çevremde dikilişiyor.

Derken hiç kimsenin cevaplandırmayacağı en akla gelmedik sorular soruyorlar bana: Ne diye böyle bir hayvan varmış, ne diye başkasının değil de benimmiş bu hayvan, daha önce de böyle bir hayvanla yaşamış mıymış, peki ölünce ne olacakmış, kendini yalnız hissediyor muymuş, neden yavrulan yokmuş, adı neymiş ve benzeri sorular.

Cevap vereceğim diye hiç zahmete sokmuyorum kendimi, başkaca bir açıklamaya başvurmadan kucağımdaki hayvanı göstermekle yetiniyorum. Bazan çocuklar yanlarında kedi getiriyor; hatta birinde iki kuzu getirdiler. Ama umdukları çıkmadı, bir kavga

dövüş sahnesi yaşayamadılar. Hayvanlar, hayvansı gözlerle sessiz sakin birbirlerini süzdü ve anlaşılan birbirlerinin varlıklarım bir tanrısal olgu olarak benimsedi.

Kucağımda ne korku biliyor hayvan, ne de onu bunu izleme hevesine kapılıyor. İyice bana sokulup, her yerdekinden rahat hissediyor kendini. Kendisini bakıp büyütmüş aileye bağlı. Bu da sanırım olağanüstü bir sadakat değil, dünyada dünürlük yoluyla sayısız akrabaları bulunmasına karşın, kan yoluyla belki tek akrabası olmayan, dolayısıyla bizim yanımızda kavuştuğu sevecenliğe kutsal bir gözle bakan bir hayvanın şaşmaz içgüdüsü.

Bazen beni koklayıp bacaklarımın arasından kıvrılarak geçmeye kalktı da, benden bir türlü ayrılmaya yanaşmadı mı, gülmeden duramıyorum. Kuzu ve kediliği yetmezmiş gibi, üstelik bayağı köpek gibi davranmak istiyor. Bir gün, herkesin bazan başına gelebileceği gibi, işlerim ters gitmiş, bir çıkar yol bulamaz olmuştum; herşeyimin yok olup gitmesine aldırmamak istiyor ve böyle bir ruh durumu içinde evde, kucağımda hayvan, bir salıncaklı sandalyeye oturuyordum ki, nasılsa bir ara gözüm yere ilişti; baktım, hayvanın o devcileyin bıyıklarından yaşlar damlıyor. — Benim mi, yoksa onun gözyaşları mıydı acaba? — Kuzu ruhlu bu kedide bir de insan duyguları mı vardı ne? Babamdan bana çok bir şey kalmadı, ama bu kalıta da diyecek yok doğrusu.

Hani birbiriyle hiç ilgisi bulunmamasına karşın, hayvanın içinde iki türlü tedirginlik var; bir kedinin ve bir kuzunun tedirginliği. Onun için de kendisine dar geliyor postu. Kimi sıçrayıp yanımdaki koltuğa çıkıyor, ön ayaklarını omuzlarıma dayayıp ağzını kulağıma yaklaştırıyor, bana bir şeyler söylüyor sanki. Ve gerçekten öne doğru eğiliyor ardından, sözlerinin üzerimdeki etkisini gözlemlemek ister gibi yüzüme bakıyor. Hatırı hoş olsun diye söylediklerini anlamışım gibi yapıyor, başımı sallıyorum. Bunun üzerine sıçrayıp yere iniyor, orası senin, burası benim hop hop dolaşmaya başlıyor.

Belki bu hayvan için kasabın bıçağı bir kurtuluş sayılırdı; ama bir miras işte, böyle bir kurtuluşu ondan esirgemek zorundayım.

Dolayısıyla, akıllıca bir işe çağıran o akıllı insan gözleriyle bazan beni ne kadar süzerse süzsün, kendiliğinden soluksuz kalana dek beklemesi gerekiyor.

KÖPRÜ

Katı ve soğuktum, bir köprüydüm, bir uçurum üzerinde bulunuyordum. Bir yakaya ayak uçlarım, öbür yakaya ellerim gömülmüştü; çatlayıp dökülen balçık toprağa sımsıkı geçirmiştim dişlerimi. Giysimin etekleri iki yanımda uçuşuyor, derinlerde o buz gibi suyuyla alabalıklı dere gürül gürül akıyordu. Hiç bir turist yolunu şaşırıp da bu geçit vermez yücelere uğramıyordu, henüz haritalara geçirilmemişti köprü. — Böylece uçurum üzerinde uzanmış, bekliyordum; çaresiz bekliyordum. Bir köprü bir kez kurulmaya görsün, yıkılıp çökmedikçe kurtulamaz köprülükten.

Bir gün akşama doğruydu — birinci akşam mı, bininci akşam mı, bildiğim yok artık — düşüncelerim aralıksız bir karmaşa içinde yüzüyor, boyuna çemberler çiziyordu. Yazın bir akşam üzeri — daha bir boğuk çağıldıyordu dere — ansızın bir insanın ayak seslerini işittim! Bana doğru, bana doğru! — Uzan, gerin köprü, çekidüzen ver kendine, korkuluksuz tahta köprü; sana kendini emanet edeni tut elinden, adımlarındaki güvensizliği sezdirmeden yok et ve baktın sendeliyor, kendini tanıt, bir dağ tanrısı gibi fırlatıp at karaya onu!

Adam gelip bastonunun demir ucuyla bir yokladı beni; sonra yine bastonunun ucuyla giysimin eteklerini kaldırıp üzerimde düzeltti. Bastonunun ucunu çalı gibi saçlarıma daldırdı ve belki yabansı bakışlarını çevresinde gezdirip uzun süre öylece tuttu. Ama derken — o anda dere tepe adamın arkasından seğirtiyordum düşümde — her iki ayağıyla sıçradığı gibi karnımın orta yerine gelip dikildi. Müthiş bir acıyla korkudan donakaldım; kim olduğundan şuncacık haberim yoktu. Bir çocuk mu? Bir düş mü? Bir eşkıya mı? Canına kıymak isteyen biri mi? Bir baştan çıkarıcı mı? Bir yok edici mi? Ve arkama döneyim de, şunu bir göreyim dedim. — Köprü arkasına dönüyor! Henüz dönmem sona ermemişti iki, birden çökmeye başladım; çöktüm ve çok geçmeden

paramparça oldum, dolu dizgin akan sularda şimdiye dek beni h**ep sessiz süzüp durmuş çakılların şişlerine geçirildim**.

AKBABA

Bir akbaba vardı. Ayaklarımı gagalıyordu. Çizme ve çoraplarımı didik didik etmiş, sıra ayaklarıma gelmişti. Durup dinlenmeden veriştiriyordu; arada bir havalanıp çevremde tedirgin dolanıyor, sonra yine çalışmasını sürdürüyordu. Derken bir bay geçti karşıdan, bir vakit durumu izledikten sonra, niçin akbabaya ses çıkarmadığımı sordu. "Ne yapabilirim ki!" dedim. "Geldi, haydi gagalamaya başladı; elbet ilkin kovmak istedim, hatta boğacak oldum kendisini; ancak, böyle bir hayvanın gücüne diyecek yok. Baktım hemen suratıma atlayacak, ben de ayaklarımı gözden çıkarmayı uygun buldum; artık didik didik edilmelerine de bir şey kalmadı." — "Vallahi bilmem ki neden bunca işkenceye katlanıyorsunuz!" dedi Bay. "Bir kurşun; akbabanın işi görülür hemen." — "Ya?" diye sordum ben. "Peki bunu siz yapar mısınız?" — "Hay hay!" dedi Bay. "Yalnız eve kadar gideyim de silahımı alıp geleyim. Bir yarım saat daha bekleyebilir misiniz?" — "Bilmem", diye cevapladım ben ve bir süre acıdan kaskatı kesildim, sonra dedim ki: "Ne olur, siz gene bir deneyin!" — "Peki, peki!" dedi Bay. "Bir koşu gider gelirim." Biz konuşurken, akbaba gözlerini bir Bay'a, bir bana çevirmiş, sessiz sakin bizi dinlemişti. Şimdi görüyordum ki, bütün söylenenleri anlamıştı; birden havalandı, hız almak için alabildiğine geriye kaykılıp usta bir mızrak atıcısı gibi gagasını ağzımdan içeri daldırdı, derinlere gömdü. Ben arka üstü yıkılırken, onun tüm çukurları dolduran, tüm kıyı kenarlardan ötelere taşan kanlar içinde kurtuluşsuz boğulup gittiğini görerek rahatladım.

YOLA ÇIKIŞ

Atımı ahırdan alıp gelmesini buyurdum. Uşağım ne dediğimi anlamadı. Kendim gittim, eyerleyip bindim üzerine. Uzaktan bir boru sesi işitip, bu nedir diye sordum. Uşağın bir şeyden haberi yoktu ve bir şey de işitmemişti. Kapıda beni durdurup sordu: "Bey nereye gidiyorlar?" — "Bilmem", dedim, "buradan uzağa işte, buradan uzağa, hep uzağa buradan, ancak böylelikle hedefime ulaşabilirim." — "Demek hedefinizi biliyorsunuz?" diye sordu uşağım. "Evet", diye cevapladım, "söyledim ya. Buradan uzağa — işte hedefim."

VAZGEÇ!

Sabahın pek erken saatiydi, yollar temiz ve boştu, istasyona gidiyordum. Bir kulenin saatini benimkiyle karşılaştırınca, baktım, sandığımdan çok daha geç olmuş; acele etmem gerekiyordu; bunun verdiği korku, yol konusunda bir duraksamaya götürdü beni, henüz bu kenti pek iyi tanımıyordum, Allahtan ki yakında bir polis memuru vardı, ona koştum ve soluk soluğa yolu sordum. Polis gülümseyerek: "Benden mi yolu öğrenmek istiyorsun?" dedi. "Evet", dedim. "Kendim bulamadığıma göre." — "Vazgeç, vazgeç!" diye cevapladı polis memuru ve gülüşüyle yalnız kalmak isteyen bir kimse gibi çarçabuk yüzünü döndürdü.

GECELEYİN

Gömülmek geceye. Bazan düşüncelere dalmak için baş eğilir ya, onun gibi tıpkı, düpedüz gömülmüş olmak geceye. Dört bir yanda insanlar uyumaktadır. Ufak bir oyunculuk, masum bir kendini aldatış, sanki evlerde uyumaktadırlar, sağlam yataklarda, sağlam çatılar altında, döşekler üzerinde boylu boyunca uzanmış ya da kıvrılıp büzülmüş, çarşaflar üzerinde, yorganlar altında; gerçekte bir araya gelmişlerdir, o bir vakitler ve sonraları olduğu gibi çöl bir yerde, açıkta bir konak, sayılamayacak kadar insan, bir önder, bir kavim, soğuk bir gök altında, soğuk topraklar üzerinde, önce ayakta, şimdi savrulmuş yerlere, alınlar kollara bastırılmış, yüzler yere doğru, sakin soluyarak. Ve sen uyanık durursun, nöbetçilerden birisin, yanıbaşındaki çalı çırpı yığınından yanan bir odun parçasını sallayarak sana en yakın kişiyi bulursun. Neden uyanıksın? Birinin uyumaması gerekiyor işte. Birinin nöbette beklemesi gerekiyor.

DÜMENCİ

“Ben dümenci değil miyim?” diye bağırdım. “Sen mi?” diye sordu kara, uzun boylu bir adam ve bir düşü uzaklaştırmak ister gibi eliyle gözlerini ovdu. Başımın üstünde ölü gözü bir fener, karanlık gecede dümenin başında dikilmiştim; derken bu adam çıkagelmiş, beni oradan kovmak istiyordu. Ben çekilmeyince, ayağını göğsüme dayadı ve beni yavaş yavaş yere çökertti; bense hâlâ dümeni bırakmıyordum ve yere yıkılırken elim boydan boya döndürdü dümeni. Ama hemen adam dümeni yakalayıp toparladı, beni de itip uzaklaştırdı oradan. Ne var ki, çok sürmeden aklım başıma gelmişti, tayfaların bulunduğu yere açılan lombar deliğine seğirtip bağırdım: “Hey tayfalar! Hey arkadaşlar! Çabuk koşun! Yabancının biri dümenin başından kovdu beni!” Derken ağır ağır geldiler, merdivenden tırmanıp çıktılar yukarı; yalpa vuran, yorgun, güçlü kişiler. “Ben dümenci değil miyim?” diye sordum. Başlarıyla onayladılar, ama gözleri yalnız yabancıdaydı; bir yarım daire yapmışlardı çevresinde. Yabancı: “Haydi rahatsız etmeyin beni!” deyince, bir araya toplandılar, bana doğru başlarını sallayarak gerisin geri merdivenden indiler. Ne biçim insanlardı böyle. Adamlarda düşünce denen bir şey var mıydı! Yoksa anlamsız, saçma, bu dünyada salt sürüklenip gidiyorlar mıydı?

TOPAÇ

Filozofun biri hep de çocukların oynadığı yerlerde eğleşiyordu. Ve eli topaçlı bir oğlan gördü mü, pusuya yatıyordu hemen. Daha topaç dönmeye başlar başlamaz, yakalamak için peşine düşüyordu. Çocukların bağırıp çağırmalarına ve onu oyuncaklarından uzak tutmak istemelerine kulak asmıyordu hiç. Topacı henüz döner durumda yakalamaya görsün, dünyalar kendisinin oluyordu; ama işte hepsi bir an, sonra topacı kaldırıp yere atıyor ve çekip gidiyordu. Çünkü ona göre rasgele küçük bir şeyi, dolayısıyla bir topacı tanımak, genel'i tanımak için yeterliydi. Bu yüzden büyük sorunlarla oyalanmıyor, bunu tutumlu bir iş görmüyordu. En küçük nesne gerçekten tanındı mı, her şey tanınmış demekti, dolayısıyla topaçlardan başka şeyle uğraştığı yoktu. Ve topacı döndürme hazırlıkları yapılırken her defasında işin bu kez başarıya ulaşacağı umuduna kapılıyor, topaç dönmeye başlayıp soluk soluğa arkasından koşarken bu umut ruhunda kesinlik kazanıyordu; ama o sersemce tahta parçasını eline almaya görsün fenalaşıyor, şimdiye dek işitmediği, şimdi birdenbire kulaklarından içeri dolan çocuk haykırışları onu önüne katıp kovalıyor, sanki beceriksizce savrulan bir kaytan altındaki topaç gibi sağa sola yalpalıyordu.

KISA HAYVAN MASALI

***Öf!" dedi fare. "Dünya da günden güne daralıyor. İlkin bir genişti ki, korktum, koştum ileri, uzakta sağlı sollu duvarlar görür görmez dünyalar benim oldu. Ama bu uzun duvarlar da bir çabuk birbirlerine doğru ilerliyor ki, en son odadayım işte; orada, köşede de kapan duruyor, gide gide kısılacağım kapana."**

Kedi: "Sen de öyleyse yönünü değiştir", dedi ve fareyi yedi.

KOVALI SÜVARİ

Harcanıp tükenmiş bütün kömür; kova tamtakır; anlamsız kürek; soğuğu soluyup duruyor soba; dondurucu rüzgâr odada kol geziyor; pencere önündeki ağaçlar kırağından kaskatı; gökyüzü kendisinden yardım dilenene karşı gümüşten bir kalkan. Çaresiz kömür bulmalıyım; donacak değilim ya. Ardımda acımasız soba, önümde gene öyle acımasız bir gökyüzü; atıma atlamalı, ustaca aralarından geçmeli ve orta yerdeki kömürcüye varıp yardım aranmalıyım. Ama benim alışılmış ricalarıma karşı adeta sağırlaşmış kömürcü; zerrece kömürüm kalmadığını, dolayısıyla kendisinin benim için gökyüzündeki güneşten bayağı farksız olduğunu bir güzel kanıtlamalıyım. Açlıktan hırıltıyla soluyarak kapı eşiğinde can vermek üzere bulunup, aşçı hanımefendinin son kahve tortusunu kendisine içirmeye karar verdiği bir dilenci gibi yapmalıyım; tıpkı onun gibi bana da kömürcü öfkesinden ateş püskürmeli, ama "Öldürmeyeceksin!" buyruğunun ışığı altında bir kürek kömür doldurup kovama boca etmeli.

Salt havalanışım çözümlemeli bu işi, dolayısıyla kovayı kendime at yapıyorum. Kovalı süvariyim, yukarı kalkık elim kovanın kulpunda, bu alabildiğine yalın dizginde. Güçlükle bir dönüş yapıp merdivenlerden iniyorum, ama aşağıda kovam şahlanıyor, enfes, enfes! Yere iyice çökmüş develer bile devecinin değneği altında bundan güzel şahlanamaz. Kaskatı donmuş sokaktan düzenli bir tırısla geçiyorum; evlerin ilk katları hizasına kadar havalanıyorum ikide bir, ama evlerin kapılarına kadar alçaldığım hiç olmuyor. Kömürcü dükkânının bulunduğu mahzenin önünde işte öylesine yükseklerde süzülüyorum, çok aşağılarda kalan kömürcü masacığının başına çökmüş, bir şeyler yazıyor; içerdeki aşırı sıcaklığın birazını dışarı salıvermek için dükkânın kapışım aralamış.

“Kömürcü, kömürcü!” diye sesleniyorum, soğuk çalığı ve kof sesimle, nefesten duman bulutlarına gömülerek. “Ne olur, kömürcü, biraz kömür ver! Kömür kovam öylesine boşaldı ki, üzerine binip dolaşabiliyorum. Ne olur, gel yap bu iyiliği! Elime para geçsin, öderim.” Kömürcü elini götürüp kulağına koyuyor. Şöminenin önündeki bankta oturmuş örgü ören karısına: “Yanlış duymuyorum ya?” diye soruyor omuzlan üzerinden.

“Yanlış duymuyorum ya? Bir müşteri.”

“Ben bir şey işitmiyorum”, diyor karısı; elinde iğler, sakin soluyor; sırtında tatlı bir sıcaklık.

“Evet evet”, diye sesleniyorum ben, “evet benim, eski bir müşteri; sadık, vefalı; ne var ki, şu günlerde parasız.”

“Hanım!” diyor kömürcü. “Biri, biri olacak, bu kadar da yanılmam herhalde; beni bu kadar duygulandıracak gibi konuşabildiğine göre, eski, çok eski bir müşterimdir sanırım.”

“Ne oluyor sana da böyle, Bey?” diyor kadın ve bir an dinlenerek örgüsünü göğsüne bastırıyor. “Hiç kimseler yok, sokak bomboş, bütün müşterilerimiz aldı alacağını, hani dükkânı kapayıp günlerce rahatımıza bakabiliriz.”

“Ama durun canım, ben burada kovanın üzerinde oturuyorum”, diye sesleniyorum ve soğuğun duygusuz gözyaşları gözlerimi perdeliyor. “Ne olur, başınızı kaldırın da bakın şöyle, hemen göreceksiniz beni. Bir kürek dolusu kömür rica ediyorum; ama yok iki kürek dolusu verirseniz, beni fazlasıyla mutlu kılarsınız. Nasıl olsa öbür müşterilerin hepsi aldı alacağını. Oh, şimdiden kömürlerin kova içinde takırdadığım duyar gibiyim.”

“Geliyorum”, diyor kömürcü ve kısa bacaklarıyla bodrum merdivenlerinden çıkmaya davranıyor; ama hemen yanında beliren karısı, onu kolundan sımsıkı kavrayıp diyor ki: “Hayır, gitmeyeceksin bir yere, inatçılığından vazgeçmezsen, ben çıkıp bakarım yukarı. Bu geceki öksürmelerini düşün, neydi o? Ama sen kalkmış, bir iş, belki de hayalî bir iş için karını, çocuğunu unutuyor,

ciğerlerini feda etmek istiyorsun. Sen kal, ben gidip bakayım." — "Peki o zaman depomuzdaki bütün çeşitleri söyle ona! Fiyatlarını ben sana seslenirim." — "Peki, peki!" diyor kadın ve sokağa çıkıyor. Kuşkusuz o saat görüyor beni. "Hanımefendiciğim!" diyorum ben. "Derin saygılarımı sunarım. Hepsi bir kürek kömür, hemen şuracıkta kova içine, kendim eve taşırım, en kötüsünden bir kürekçik. Elbet kuruşu kuruşuna ödeyeceğim, ama hemen değil, hemen değil." Bu iki sözcük "hemen değil", nasıl da bir çan sesi gibi çınlıyor ve akşam vakti yakındaki bir kiliseden gelen çan seslerine nasıl da zihinleri bulandırarak karışıyor.

"Ne istiyormuş bakalım?" diye sesleniyor kömürcü aşağıdan. "Hiç!" diye cevaplıyor kadın. "Hiç kimse yok ki! Ne bir şey görüyor, ne bir şey işitiyorum. Saat altı; kilisenin çanları çalıyor, o kadar! Eh, biz de kapayalım artık, fena ayaz var, yarın da sanırım çok işimiz olacak."

Kadın ne bir şey görüyor ne bir şey işitiyor; ama yine de kemerini çözüp önlüğünü silkerek beni oradan kaçırmaya bakıyor. Yazık, başarıyor da. İyi bir binek atının tüm üstünlükleriyle donatılmış kovam; ancak, karşı koyma güdünden yoksun; bir kadın önlüğü ona tabanları kaldırtıyor.

Kadın dükkâna doğru yönelip yarı küçümser, yarı memnun, eliyle havayı döverken "Seni hain kadın, seni!" diye haykırıyorum. "En kötü kömürden bir kürek rica ettim de vermedin." Böylece yükselip buzulsu bölgelere yöneliyor, bir daha görünmemek üzere izimi kaybettiriyorum.

KARI KOCA

İşlerin genel durumu bir kötü, bir kötü ki, bazan, bürodan vakit ayırabilirsem, örnek çantasını kendim yükleniyor, müşterileri kendim dolaşıyorum. Bu arada hanidir kafama koydum, bir yol N.'ye uğrayacağım; eskiden aramızda sürekli bir ticarî ilişki vardı, ama son yılda bu ilişki adeta gevşeyip çözüldü, bilmiyorum neden. Hem bu tür aksaklıklar için ortada gerçekten nedenler bulunması gerekmez; günümüzün değişen koşulları içinde çok zaman bir hiç, o andaki bir ruh durumu kesin rol oynar bu konuda; ama gene öyle bir hiç, bir söz herşeyi yine düzene sokabilir. Gelgelelim, N.'ye ulaşabilmek biraz çapraşık bir iş; yaşlı bir adam, son zamanlar hastalıkla başı pek dertte, işleri hâlâ kendi elinde bulundurmasına karşın mağazaya uğradığı pek yok; bu yüzden, kendisiyle konuşmak isteyenin kalkıp evine gitmesi gerekiyor, böyle bir iş ziyaretini de seve seve bugünden yarına erteliyor insan.

Ama dün akşam saat altıdan sonra ne olursa olsun deyip yola düştüm; kuşkusuz ziyaret saati geçmişti artık, ama nasılsa işin görgü kuralları değil, ticarî açıdan görülmesi gerekiyordu. Şansım varmış; N.'yi evde buldum. Antrede söylediklerine göre, az önce karısıyla bir gezintiden dönmüş ve şimdi de yatakta yatan hasta oğlunun odasındaymış. Buyrun, siz de gidin dendiyse de ilkin duraksadım, ama sonra bu baş belası ziyaretten bir an önce kurtulmak isteği baskın çıktı; üzerimde palto ve şapka, elimde çantayla olduğum gibi hizmetçinin peşine" takıldım; karanlık bir odadan geçip iyi aydınlatılmamış bir başka odaya girdik; içerde ufak bir kalabalık vardı. Bir içgüdüyle olacak, gözüm ilkin, benim çok iyi tanıdığım, bir bakıma rakibim sayılan bir pazarlamacıya ilişti. Demek tilki herif, benden önce merdivenleri çıkıp gelmişti buraya. Hastanın yatağının hemen yanıbaşına bir hekim gibi kurulmuştu; düğmeleri çözük duran kabarık ve güzel paltosuyla yüce dağları ben yarattım der gibi oturuyordu. Bir arsız ki, o kadar

olur! Hasta da Allah bilir benimkine benzer şeyler geçiriyordu kafasından; ateşten biraz kızarmış yanaklarla yatakta yatıyor, zaman zaman gözlerini çevirip pazarlamacıya bakıyordu. Hani genç denemezdi artık bu oğula, ben yaşta biriydi; hastalık nedeniyle biraz bakımsız top sakalı vardı. Uzun boylu, geniş omuzlu, ama sinsi sinsi sürüp giden rahatsızlığı dolayısıyla şaşılacak ölçüde kötülemiş, kamburu çıkmış, özgüvenini yitirmiş yaşlı N., dışardan geldiği gibi üzerinde kürk öylece duruyor, oğluna mırıldanarak bir şeyler söylüyordu. Ufak tefek, narin, ama alabildiğine hareketli karısı — hani bu hareketliliği yalnız adamla ilgiliydi, bizleri gördüğü yoktu pek — kocasının üzerinden kürkü çıkarmaya uğraşıyordu; boyları birbirine uymadığı için biraz güç bir işti bu, ama sonunda başardı. Asıl güçlük belki bir başka yerdeydi: N. pek sabırsızdı, ellerini sabırsızlıkla sağa sola gezdirerek oturacak bir koltuk aranıyordu; onu da yine kadın hemen getirip altına sürdü kocasının, içinde adeta kaybolduğu kürkü alarak dışarı çıkardı.

Sonunda dedim ki, eh vakit geldi; daha doğrusu vaktin geldiği falan yoktu ve böyle bir yerde sanırım asla da gelmeyecekti; bu durumda bir girişimde bulunmak istiyorsam, hemen davranmam gerekiyordu; çünkü öyle seziyordum ki, bir iş konuşması için şu anda koşullar zaman geçtikçe iyilenmeyecek, daha da kötüleşecekti; anlaşılan pazarlamacının niyetlendiği gibi buraya postu sermek bana göre değildi; üstelik onu şuncacık umursamayı düşünmüyordum, bu yüzden hemen meramımı açıklamaya koyuldum. Oysa anladığım kadar, N., tam bu sırada oğluyla biraz yarenlik etmeye heveslenmişti. Hani neylersin, bir alışkanlığım vardır, biraz şöyle konuşup coştum mu — bu da pek çabuk gerçekleşir, özellikle şimdi her vakitkinden de çabuk gerçekleşti — ayağa kalkar, bir aşağı bir yukarı dolaşırım. İnsanın kendi bürosunda iyi, güzel de, yabancı yerde biraz tatsız kaçıyor. Ama tutamamıştım kendimi, hele alışık olduğum sigaradan da uzak kalınca. Eh, herkesin kötü alışkanlıkları vardır, hatta benimkiler pazarlamacınınkinin yanında hiç kalır. Örneğin, onun dizi üzerinde tutup ağır ağır sağa sola oynattığı şapkasını bazan

ansızın, hiç beklenmedik anda başına geçirmesine ne demeli! Gerçi hemen, sanki bir yanlışlık yapmış gibi çıkarıyor yine, ama olsun, bir an başında tutuyor ya; üstelik bunu zaman zaman yineliyor. Böyle bir davranış da doğrusu yakışıksız bir şey. Beni rahatsız etmiyor etmeye, ben odada boyuna geziniyorum, aklım kendi işimde, onu gördüğüm yok; ama öyleleri bulunabilir ki, bu şapka hokkabazlığıyla çileden çıkabilir. Hani ben kendimi coşkunluğa kaptırdım mı, yalnız böyle bir rahatsızlığa değil, hiç kimseye aldırmıyorum; olup bitenin farkındayımdır, ama konuşmamı bitirmedikçe ya da bayağı itirazlar işitmedikçe, adeta görmezlikten geliyorum hepsini. Örneğin şimdi de N.'nin beni pek dinleyecek durumda olmadığını farketmiştim; elleri koltuğun dirsek dayayacak yerlerinde, rahatsızlıkla sağa sola dönüp duruyordu; gözlerini bana doğru kaldırmıyor, pek anlamsız bakışlarla bir şeyler arar gibi boşluğa bakıyordu. Yüzü de o kadar ilgisiz ve soğuktu ki, sanki sözlerimden hiç biri, hatta benim oradaki varlığıma ilişkin hiç bir duygu kendisine kadar sokulmuyordu. Beni pek de umutlu kılmayan bütün bu hasta davranışını görmesine görüyor, öyleyken sanki sözlerimle ve yaptığım kârlı önerilerle — doğrusu verdiğim ödünlerden, kimsenin benden istemediği ödünlerden kendim bile ürkmüştüm — herşeyi eninde sonunda bir düzene sokacağımı hâlâ umut eder gibi konuşmaktan geri kalmıyordum. Pazarlamacının — şöyle bir gözüme çarpmıştı — şapkasını nihayet kendi haline bırakıp, kollarını göğsü üzerinde kavuşturması da bir bakıma beni memnun etmişti; biraz da onu hedef alan sözlerim, kafasındaki tasarılara ağır bir darbe indirmişe benziyordu; ikinci derecede önemli bir kimse gibi görüp o âna kadar kendisiyle ilgilenmediğim oğul, yatakta birden yarı doğrulup yumruğuyla tehdit ederek beni susturmasaydı, bunun keyfiyle belki daha uzun bir zaman konuşmamı sürdürecektim. Oğul sanırım bir şey söylemek, bir şey göstermek istemiş, ama gücü yetmemişti. Ben ilkin bunu bir sayıklamaya verdim, ama hemen ardından gözlerim N.'ye ilişti, o vakit daha iyi kavradım durumu.

N., sanki bir an sonra görevini yapamayacak açık, camsı ve patlak gözlerle oracıkta duruyor, sanki biri ensesinden tutuyormuş ya da ensesine vuruyormuş gibi öne doğru kaykılmış titriyordu; alt dudağı, hatta apaçık gözüken diş etleriyle alt çenesi tümüyle sarkmış, bütün yüzü adeta dağılıp dökülmüştü. Güçlükle de olsa nefes alıyordu henüz, ama derken selamete çıkmış biri gibi geriye, koltuğun arkalığına yıkıldı, gözlerini yumdu; büyük bir çaba belirtisi bir an dolaştı yüzünde, sonra tamam. Hemen fırladım; cansız sarkan soğuk eli içim ürpererek yakaladım, nabız falan kalmamıştı. Eh, demek bitmişti işi. Elbet, yaşlı bir adam. Hepimizin ölümü böyle kolay olsun. Gelgelelim, ne de çok şey vardı şimdi yapılacak! Ama en başta hiç vakit geçirmeden yapılması gereken şey neydi? Yardım için çevreme bakındım; oğul yorganı başına çekmişti, hıçkırıp duruyordu sürekli. Pazarlamacı ise bir kurbağa gibi soğuk, N.'nin iki adım karşısında adeta sandalyesine çivilenmiş oturuyordu; görünüşe bakılırsa, olup bitecekleri beklemekten başka bir girişimde bulunmamak kararındaydı; yani ben, bir ben kalıyordum bir şeyler yapacak ve hemen de yapılacakların en zorunu yapmam, kadına katlanabileceği gibi, yani dünyada varolmayan bir biçimde ölüm haberini iletmem gerekiyordu. Kadının bitişik odadan yerde sürüklenerek yaklaşan hamarat adımlarını işitmeye başlamıştım bile. Derken — hâlâ sokak kıyafetiyleydi, üstünü değiştirmeye zaman bulamamıştı. — sobada güzelce ısıttığı bir gecelikle çıkageldi, geceliği kocasına giydirecekti. Bizi pek sessiz bulunca: "Uyudu ha!" dedi, gülümseyip başını salladı. Ve demin benim tiksinip çekinerek tuttuğum eli avucuna aldı, ufak bir karı koca oyunu oynar gibi öptü eli, bunun üzerine — biz odadaki diğer üç kişi nasıl da bakakalmıştık! — N. kımıldadı, sesli sesli esnedi, karısının elinden geceliği giydi, fazla uzun süren gezintiyle kendini pek yorduğu için karısının sevecen sitemlerini kızmış alaylı bir yüzle ses çıkarmadan dinledi, uyuyakalışını bize başka türlü açıklamak için, ne tuhafsa cansıkıntısı gibi bir şeylerden söz etti. Sonra, başka bir odaya geçerken belki üşütebilirim diye şimdilik oğlunun yatağına girdi; hemen kadının getirip oğulun ayakları dibine koyduğu iki yastık üzerine başı yerleştirildi Daha önce olup bitenlerden sonra, ben

bunda doğrusu bir gariplik görmemiştim. Derken N., akşam gazetesini istedi ve odadaki misafirleri hiç umursamaksızın gazeteyi gözlerinin önüne tuttu; ama henüz okumaya başlamadan orasına burasına bakıyor, arada bize önerilerimiz konusunda şaşılası bir ticarî zekâ eseri sayılabilecek pek can sıkıcı şeyler söylüyordu. Buyandan da boştaki elini boyuna hayır der gibi oynatıyor ve dilini şapırdatarak ağzında bizim davranışımızın yol açtığı kötü lezzeti üstü kapalı dile getiriyordu adeta. Derken, pazarlamacı bazı yersiz sözler çıkardı ağzından; sanırım, öyle ince düşünceli biri değilse de, olup bitenlerden sonra bir dengenin sağlanması gerektiğini hissetmekteydi; ama kuşkusuz onun davranışı hepsinden az sağlayabilirdi bu dengeyi. Dolayısıyla, birden veda edip ayrıldım; neredeyse minnettardım kendisine, o olmasa hemen çekip gitmeye karar verecek gücü kendimde göremezdim.

Holde Bayan N.'le karşılaştım. Acınacak durumunu görünce, bana biraz annemi anımsattığını söyledim. Kadın sesini çıkarmayınca ekledim: "Ne denirse densin, mucizeler yaratabilen bir kadındı. Bizim kırıp döktüklerimizi, o toplar düzeltirdi. Daha çocukken kendisini kaybettim." Bile isteye aşırı ölçüde yavaş ve açık seçik konuşmuştum; çünkü öyle sanıyordum ki, yaşlı kadıncağız ağır işitiyordu. Ama demek sağırmış, çünkü bir girişi gereksiz bularak sordu: "Kocamın durumu?" Veda sırasındaki üç beş sözünden çıkardığıma göre, beni pazarlamacıyla karıştırmıştı, yoksa bana daha bir yakınlık göstereceğinden kuşkum yoktu. Derken merdivenlerden indim. İniş, çıkıştan daha güçtü ve çıkışın kendisi de üstelik kolay olmamıştı. Of, ne de çok başarısız sonuçlanan iş ziyaretleri vardı ve ilerde de taşımak gerekiyordu bu yükü.

KOMŞU

İşimin bütün yükü benim omuzlarımda. Daktilolar ve defterlerle ön odada iki kız; yazıhanesi, kasası, toplantı masası, rahat büyük bir koltuğu ve telefonuyla benim kendi odam; işte bütün çalışma aygıtım, öylesine derli toplu, öylesine kolay yönetilir. Pek gencim ve işler tıkır tıkır yürüyor elimin altında. Allaha şükür, Allaha şükür.

Yılbaşından bu yana benim onca zaman beceriksiz davranıp kiralamakta duraksadığım bitişikteki küçük boş daireyi genç bir adam bir solukta tutuverdi. Burası da yine bir oda, odanın bir ön odası var, ama ayrıca bir de mutfağı bulunuyor. Odayla ön oda hani işime yarayabilirdi, yanımdaki iki kız kimi zaman işten göz açamaz olmuştu. Ama mızmız duraksamamla daireyi tutup başkasına kaptırmıştım. Şimdi ise söz konusu dairede bu adam kalıyor. Adı Harras. Hani orada ne yapar, ne eder, bildiğim yok. Kapı üzerinde "Harras, Büro" yazılı. Sordum soruşturdum, dediler ki, benimkine benzer bir işi varmış. Kredi vermekten ille sakınılmalı denemezmiş, çünkü nihayet yükselmek için çaba gösteren genç biri söz konusuymuş, ilerisi belki parlak, olabilirmiş. Ne var ki, kredi için yüzde yüz salık da verilemezmiş; çünkü görünür bir sermaye falan yok gibiymiş ortada. Yani hiç bir şey bilinmeyince verilmesi âdet olmuş bir bilgi.

Kimi merdivende rastlıyorum Harras'a. Sanırım her vakit çok, ama çok acele işi olmalı ki, önümden adeta kaşla göz arasında geçip gidiyor. Kendisini şöyle adamakıllı bir gördüm desem yalan. Büronun anahtarını önceden hazırlamış tutuyor elinde, hemen kapıyı açıyor, bir farenin kuyruğu gibi içeri süzülüyor. Bana gelince, şimdiye dek gereğinden çok okuduğum "Harras, Büro" tabelası önünde kalakalıyorum. Dürüst çalışanı ele veren, dürüst olmayanı ise saklayıp gizleyen şu inceliği rezalet duvarlar. Telefonum, odamı komşumun odasından ayıran duvara

yerleştirilmiş. Ama benim bunu belirtmem, özellikle komik bir şey oluşundan. Yoksa telefon karşı duvarda da bulunsa, bütün konuşulanlar yine bitişik daireden işitilirdi. Artık alıştım, telefonda müşterilerimin adlarını söylemiyorum. Ne var ki, geçen konuşmada karakteristik, ama zorunlu sözlerden söz konusu adları bulup çıkarmak için kuşkusuz pek kurnaz olmanın gereği yok. Bazan kulaklık kulağımda, içimde tedirginliğin dürtüsü, parmak uçlarıma basarak aygıtın çevresinde dönüp dolanıyor, yine de birtakım sırların ele geçmesini önleyemiyorum.

Elbet böyle olunca, işle ilgili kararlanın kesinlik taşımaktan uzak kalıyor sesim titrek çıkıyor. Ben telefon ederken, Harras ne yapıyor ola? Pek abartılmış bir söyleyişle — ama durumu açık seçik görebilmek için çokluk böyle yapmam gerekiyor — hani diyebilirdim ki, Harras neylesin telefonu, benimkini kullanıyor işte, kanepesini duvara bitiştirmiş, kulağı benim burada; ben ise, telefon çalınca ister istemez seğirtiyor, müşterilerimin dileklerini öğreniyor, önemli kararlar alıyor, hatırı sayılır konuşmalar yapıyor, ama her şeyden önce, bütün bunlar olup biterken, duvar aracılığıyla Harras'a raporlar sunuyorum. Belki Harras hiç beklemiyor konuşmamın sonunu, durum üzerinde kendisini yeterince aydınlatan konuşmalarımı dinler dinlemez kalkıyor, âdeti üzerine kent içinde bir gölge gibi sessiz seğirtiyor ve daha ben kulaklığı yerine asmadan Allah bilir benim aleyhimdeki çalışmalarına başlamış bulunuyor.

SINAV

Uşağım; ama ortada yapılacak iş yok benim için. Çekingen bir huyum var; başkalarından ileri geçeyim, hatta başkalarına yetişeyim diye uğraşmıyorum. Ne var ki, boş oturuşumun nedenlerinden ancak biri bu, hatta belki bu nedenin işsiz güçsüzlüğümle hiç ilişkisi olmayabilir. Asıl sorun, kuşkusuz işe çağırılmayışım. Başkaları çağrıldı; hani benden de çok işin ardına düşmediler, hatta belki çağrılmak isteğini bile duymadılar; bense bu isteği, hiç değilse zaman zaman, olanca gücüyle içimde hissediyorum.

İşte böylece uşaklar odasında kerevet üzerinde yatıyor, tavandaki direklere bakıyorum. Uyuyor, uyanıyor ve çok geçmeden gene uyuyorum. Kimi de kalkıp meyhaneye varıyorum. Kekremsi bir biraları var, bazan tiksintiden içmeyip döktüğüm bardaklar oluyor, ama sonra içiyorum. Meyhanede oturmak hoşuma gidiyor; çünkü kapalı küçük pencerenin gerisinde, kimse tarafından görülmeden karşıya, bizim evin pencerelerine bakabiliyorum. Pek bir şey seçilmiyor hani, sanırım yalnız koridorun sokağa bakan pencereleri görülüyor; üstelik Beyefendi ile Hanımefendi'nin dairelerine uzanan koridorun pencereleri de değil bunlar. Ama yanılabilirim; nitekim böyle olduğunu bir gün biri ben sormadan ileri sürdü; hem evin bu cephesinin bıraktığı genel izlenim de adı geçen savı doğruluyor. Ancak seyrek açılıyor pencereler, açıldı mı da hep bir uşak tarafından açılıyor ve sanırım sonradan uşak, biraz aşağıya bakmak üzere pervaza yaslanıyor. Demek bunlar, onun gafil avlanamayacağı koridorlar. Hani ben bu uşakları tanımıyorum; hep yukarıda çalışan uşaklar benim kaldığım odada değil, başka bir yerde yatıp kalkıyor.

Bir gün meyhaneye vardığımda, benim gözetleme yerine benden önce bir müşterinin gelip oturduğunu gördüm. Pek o yana bakmaya çekindim, hemen kapıdan dönüp gidecek oldum. Ama

müşteri beni yanına çağırdı; anlaşıldı ki, o da benim gibi bir uşak. Şimdiye kadar kendisiyle bir konuşmuşluğum yoktu, ama daha önce onu bir yerde görmüş gibiydim.

"Ne diye hemen savuşmak istiyorsun? Otur şöyle, benden bir şey iç!"

Bunun üzerine oturdum. Bana birkaç şey sordu, ama ben cevaplandıramadım sorduklarını, hatta ne sorulduğunu bile anlayamadım. Bu yüzden: "Olur ya, beni çağırdığına belki pişmanlık duymuşsundur, hani böyle bir şey varsa gideyim", dedim ve hemen kalkmaya davrandım. Ama o, elini masanın üzerinden uzatarak beni yerime oturttu. "Gitme, kal!" dedi. "Hani yalnız bir sınavdı bu; sorulan cevaplandıramayan sınavı kazanmış demektir."

LEHTE KONUŞUCULAR

Lehimde konuşacaklar var mı, belli değildi, bu konuda kesin bir şey öğrenememiştim; bütün yüzler benden kaçar gibiydi; karşıma çıkanların ve benim ikide bir koridorlarda rastladıklarımın çoğu şişman ve yaşlı kadınlara benziyordu; vücutlarını baştan aşağı örten koyu mavi ve beyaz yollu önlükleri vardı hepsinin, karınlarım sıvazlıyor ve hantal hantal sağa sola dönüp duruyorlardı. Bir mahkeme binasında mıydık, bunu bile öğrenememiştim. Bir mahkemede bulunduğumuzu gösteren kimi belirtiler yok değildi, ama pek çok şey de bunun tersini gösteriyordu. Bütün ayrıntılar bir yana, bana mahkemeyi en çok anımsatan şey bir uğultuydu; uzaktan uzağa işitiliyor, bir türlü arkası kesilmiyordu, hangi yönden geldiği söylenecek gibi değildi, her bir yanı öylesine dolduruyordu ki, bütün yönlerden geliyor sanılabilir ya da o anda nasılsa bulunulan yer uğultunun gerçek kaynağıdır denebilirdi; ama kuşkusuz bir aldanıştı bu, çünkü uğultu uzaktan geliyordu. Fazla süslü olmayan yüksek kapılarıyla dar, kemerli ve hafif dönemeçlerle uzayıp giden koridorlar hatta koyu bir sessizlik için yapılmış gibiydiler, bir müze ya da kitaplığın koridorlarına benziyorlardı. Peki bir mahkeme değilse, ne diye o zaman burada bir lehte konuşucu arıyordum? Çünkü her tarafta lehte bir konuşucu arıyordum da ondan; hani her tarafta gereklidir böyle bir konuşucu, hatta başka yerde mahkemeden daha gereklidir; çünkü kabul edilmelidir ki, mahkeme yargısını yasalara göre verir. Burada adaletsiz ya da üstünkörü çalışıyor dendi mi, nasıl yaşanır o zaman; mahkeme yasaklardaki görkemin kendini serbestçe açığa vurmasını sağlar, buna güvenilmelidir, bu biricik görevidir onun; suçlama, lehte konuşma ve yargı gibi şeylerin hepsi yasaların özünde saklı yatar, bir kimsenin burada işe karışması cinayet olur. Ama bir yargıya gelince iş başkadır; bir yargı şurada burada, akrabalar ve yabancılar, dostlar ve düşmanlar arasında, aile içinde ve topluluklarda, köyde kentte,

kısaca her yerde yapılacak soruşturmalara dayanır. Burada işte öylesine gereklidir lehte konuşucular, yığınla lehte konuşucular, üstelik en iyileri, biri ötekinin hemen yanıbaşında, diri ve kalın bir duvar; çünkü lehte konuşucular yaradılıştan ağır kişilerdir; oysa suçlayıcılar, bu kurnaz tilkiler, bu çevik gelincikler, bu göze görünmez fareler en küçük deliklerden kayıp geçer, lehte konuşucuların bacakları arasından şipşak süzülüverirler. Onun için de sakınmak gerekir. Ben de zaten bu yüzden değil mi buradayım, lehte konuşucular topluyorum kendime. Ama bir tek olsun bulamadım henüz, yalnız bu kocakarılar gelip gidiyor, durmadan gelip gidiyorlar; arama işiyle uğraşmasaydım, onların bu davranışlarının uykumu getirmesi işten değildi. Yanlış yere geldim; yanlış bir yere geldiğim duygusundan ne çare kurtaramıyorum kendimi. Öyle bir yerde olmalıydım ki, ortada çeşit çeşit insanlar bir araya gelmiş bulunsun, çeşitli bölgelerden, toplumun değişik sınıflarından ve her türlü meslekten değişik yaşta insanlar; bir kalabalık içinden işe yarayacakları, dost olanları, benim için lehte bir çift söz söyleyecekleri seçebilmeliydim. Büyük bir panayır da sanırım bu iş için hepsinden elverişliydi. Oysa ben bu koridorlarda sürtüp duruyor, yaşlı kadınlardan başka kimseleri göremiyordum; Üstelik onlar da kalabalık değillerdi pek ve hep aynı kişilerdi; bu üç beş kişi bile o hantal davranışlarına karşın kendilerini bana yakalatmayarak elimden kayı kayı veriyorlardı; yağmur bulutlan gibi süzülüp gidiyorlar, gözleri benim bilmediğim işgüçlerinden başka şey görmüyordu. Ne diye böyle körü körüne bir binadan içeri dalıyor, giriş kapısı üstündeki tabelayı okumuyor, göz açıp kapamadan kendimi koridorlarda buluyor ve postu seriyorum buraya; öyle ki, ne zaman binanın önüne geldim, ne zaman merdivenleri koşup çıktım yukarı, hiç anımsadığım yok. Ama geri de dönemem; bu zaman kaybı, bu yanlış yolda olduğumu itiraf benim için katlanılacak gibi değil. Nasıl yani? Sabırsız bir uğultunun eşliğindeki bu kısa süreli hızlı yaşam içinde bir merdivenden aşağı mı ineceğim? Olacak şey mi? Senin payına ayrılmış zaman o kadar kısa ki, bir saniye yitirdin mi bütün ömrünü yitirdin demektir; çünkü ömrün, yitirdiğin zamandan daha uzun değildir, uzunluğu

yitirebileceğin zamanla birdir hep, yalnız o kadardır. Yani bir yolu tuttun mu, ne olursa olsun onu izlemeye bak, yalnızca kazanır, bir tehlikeye atmazsın kendini; belki sonunda yuvarlanırsın aşağı, ama daha ilk adımların ardından geri dönüp koşarak merdivenleri inmeye kalkarsan, daha işin başında yuvarlanıp gidersin, hem belki falan da değil, yüzde yüz. Yani baktın ki bu koridorlarda bir şey göremedin, daha başka katlar vardır; ama yukarlarda da bir şey bulamadın mı zararı yok, yeni merdivenlere atıl, tırman yukarı; sen çıkmaktan vazgeçmedikçe, basamakların sonu gelmez, senin yukarlara tırmanan ayaklarının altında onlar da yükselip durur.

DÖNÜŞ

Döndüm işte. Koridoru yürüyüp geçtim. Sağıma soluma bakınıyorum. Babamın eski çiftliği. Orta yerde bir su birikintisi. Eski, işe yaramaz, iç içe geçmiş araçlar tavan arasına çıkan merdivenin önünü kapıyor. Kedi, korkuluk üzerine sinmiş. Vaktiyle oyun oynanırken bir çubuğa dolanmış yırtık pırtık bez rüzgârda uçuşuyor. Geldim. Kim karşılayacak beni? Mutfak kapısının arkasında bekleyen kim? Bacadan duman tütüyor, akşam kahvesi pişiriliyor. Evinde misin? Kendini evinde hissediyor musun? Bilmem, hiç de emin değilim. Babamın evi, ama eşyalar yan yana, soğuk soğuk duruyor; sanki hepsi de benim kimini unuttuğum, kimini hiç bilmediğim kendi sorunlarına dalmış. Onlara ne yararım dokunabilir ki? Onlar için neyim? O babanın, yaşlı çiftlik sahibinin oğlu olsam da ne çıkar? Ve mutfak kapısını vurmayı göze alamıyor, yalnız uzaktan kulak kabartıyorum, yalnız uzaktan ayaküstü, öyle gizlice dinlerken suçüstü yakalanmayacağım gibi. Ama uzaktan kulak kabarttığım için bir şey duyamıyor, bir saatin hafiften tıkırtısını işitiyorum ya da belki sadece, çocukluk günlerinden doğru işitir gibi oluyorum. Mutfakta başkaca olup bitenler, oradakilerin benden sakladığı bir sır. Kapı önündeki duraksamam uzadıkça, yabancılık artıyor. Ya şimdi biri kapıyı açar da bana bir şey sorarsa? O zaman kendim, sırrını gizlemek isteyen biri durumuna düşmez miyim?

BİRARADA

Beş arkadaşız, günün birinde bir evden art arda çıktık dışarı, ilkin birimiz çıktı ve kapının yanıbaşına gidip durdu; sonra ikincimiz çıktı, daha doğrusu tıpkı bir cıva kabarcığı gibi çevik ve hafif kayarak geldi, birincinin uzağında sayılmayacak bir yere dikildi; sonra üçüncümüz, daha sonra dördüncümüz, onun arkasından da beşincimiz çıktı. Derken hepimiz bir dizi yaparak dikilmeye başladık. Herkesin dikkati bize çevrildi ve bizi gösterip dediler ki: "Bu beş kişi var ya, şimdi evden çıktı!" işte o gün bugün birarada bulunuyoruz, hani boyuna bir altıncımız aramıza karışmak istemese gül gibi de yaşayıp gideceğiz; bize bir şey yaptığı yok, ama hoşlanmıyoruz kendisinden, bu kadarı da yeter sanırım; istenmediği bir yere ne diye ille gireceğim diye uğraşıyor hep. Onu tanıyıp etmiyor ve aramıza da almak istemiyoruz. Hani biz beşimiz de eskiden tanımıyorduk birbirimizi ve denebilir ki şimdi de tanıyor değiliz; ama biz beşimiz için mümkün olan, hoş görülen şey onca mümkün değil ve hoş görülmüyor. Kaldı ki beş kişiyiz, altı olmak istemiyoruz. Hem zaten canım, bu boyuna birarada oluşun anlamı ne? Biz beşimiz için de bir anlamı yok ya, işte bir kez biraraya gelmişiz ve öylece kalıyoruz, ama deneyimlerimize bakarak yeni bir birleşme de istemiyoruz. Gelgelelim, bütün bunları o altıncıya nasıl anlatırsın; uzun boylu açıklamalara kalkmak kendisini bir bakıma aramıza almak olur, biz de en iyisi bir açıklamada bulunmuyor, onu da aramıza almıyoruz. İstediği kadar dudaklarım sarkıtsın, bir dirsek vuruşuyla yanımızdan itip uzaklaştırıyoruz; ama ne kadar uzaklaştırsak, gene çıkıp geliyor.

BLUMFELD, YAŞLICA BÎR BEKÂR

Yaşlıca bir bekâr olan Blumfeld, bir akşam dairesine çıkıyordu. Zahmetli bir işti hani, çünkü altıncı katta oturuyordu. Son zamanda sık sık yaptığı gibi, düşünüyordu çıkarken: Bu yapayalnız yaşam pek de sıkıcı bir şeydi, işte şu anda bayağı bir gizlilik içinde altı kat çıkacak, boş odalarına kavuşacaktı; sonra yine bayağı bir gizlilik içinde robdöşambrını üzerine geçirip piposunu ateşleyecek, yıllardır abonesi bulunduğu Fransızca dergiye şöyle bir göz gezdirecek, arada kendi eliyle hazırladığı kiraz rakısını yudumlayacak ve nihayet yarım saat kadar sonra, bu kafasına bir şey girmeyen hizmetçinin aklına estiği gibi kaldırıp attığı yorgana tümüyle yeniden bir çekidüzen verip yatağa girecekti. Yanında biri, kendisi bütün bu işleri görürken onu gözleyecek biri bulunsa, başının üzerinde yeri vardı Blumfeld'in. Eve küçük bir köpek alsam mı diye aklından geçirmemiş değildi. Böyle bir köpek eğlendirir insanı, her şeyden önce nankörlük bilmez ve sadık olur. Blumfeld'in bir meslektaşının böyle bir köpeği vardır, efendisinden başka kimselere sokulmaz, birkaç dakika efendisini görmesin, yüksek sesle bağırarak karşılar onu; efendisine, bu olağanüstü velinimetine yeniden kavuşmaktan duyduğu sevinci besbelli böylece anlatmak ister. Evet, bir köpeğin kötü yanları da yok değildir. Ne denli temiz tutulsa, odayı pisletir yine. Bunun asla önüne geçilemez; içeri alınmadan, her defasında hayvan sıcak su banyosuna sokulamaz, hem sağlığı da kaldırmaz bunu. Gelgelelim, odasındaki pisliği de Blumfeld'in içi kaldırmaz, odası temiz olmadan yapamaz hiç, hizmetçiyle haftada birkaç kez kavga eder. Kulağı ağır işiten hizmetçiyi kolundan çeker hep, odanın temizliğinde kusur bulduğu köşelerine götürür. Bu sert tutumuyla, oturduğu yerin az çok istediği gibi bir düzene kavuşmasını sağlamıştır. Ne var ki, bir köpeği eve soktu mu, şimdiye dek bunca titiz davranıp yanına yaklaştırmadığı pisliği doğrudan kendi eliyle odasına buyur edecektir. Köpeklerin temelli arkadaşları olan

pireler de boy gösterecektir ortalıkta. Eh, bir yol da pireler ortalıkta göründü mü, Blumfeld'in rahat odasını köpeğe bırakıp kendine bir başka oda arayacağı gün artık uzak sayılmazdı. Hani pislik de köpeklerin kötü yanlarından ancak biriydi. Köpekler de hastalanırdı nihayet ve köpek hastalıklarından doğrusu anlayan yoktu. Böyle bir durumda hayvancağız bir köşede büzülüp kalır, olmadı topallar sağda solda, inilder, ufak ufak öksürür, bir derdi vardır, onunla pençeleşir hep; bir battaniyeye sarılıp sarmalanır, karşısında ıslık öttürülür biraz, önüne süt çanağı sürülür; kısaca, gelip geçici bir hastalıktır umuduyla — olmayacak şey de değildir hani — hayvana bakılıp edilir; ama gerçekte ciddi, iğrenç ve bulaşıcı bir hastalıktır belki. Haydi köpek hastalanmadı da sapasağlam kaldı diyelim, ilerde bir gün kocar ya; işte sadık hayvan zamanında karar verilip evden uzaklaştırılamamıştır ve derken bir an gelir, ağlayan köpek gözlerinden kendi kocamışlığının kendisine baktığını görür gibi olur insan. O vakit de yarı kör, ciğerleri güçsüz düşmüş, yağlanıp nerdeyse kımıldayamaz duruma gelmiş hayvancağızla uğraşılıp durulur artık, dolayısıyla köpeğin daha önce insana verdiği zevkler pahalıya ödenir. Hani şimdi bir köpeğe kavuşsun diye can atıyordu Blumfeld; gelgelelim, yarın kendisininkileri bastıracak ahlayıp oflamalarla vücudunu sürüyüp onunla basamakları tırmanacak böyle yaşlanmış bir köpeğin rahatsızlığını başına sarmaktansa, bir otuz yıl daha bu merdivenleri yalnız çıkmaya razıydı.

Yani çaresiz yalnız kalacak Blumfeld. Doğrusu geçkin bir bakire gibi istekleri yok; böyle bir bakire, yakıncağızında kendisine bağlı bir canlı yaratık bulunsun da onun üzerine kanat gersin, onu sevip koklasın, boyuna onun hizmetine baksın ister; öyle ki, bunun için bir kedi, bir kanarya kuşu, hatta kırmızı süs balıkları elverir; o da olmadı, pencere önünde yetiştireceği çiçeklere bile razıdır. Gelgelelim, Blumfeld'in istediği bir can yoldaşıdır, o kadar; pek bir bakım gereksinmeyen, arasıra bir tekmeyi kaldıracak, darda kalınca sokakta geceleyebilecek, ama Blumfeld'in de canı istedi mi hemen havlama, zıplama ve el yalamalarla emre hazır bulunacak bir hayvan. İşte bu tür bir şey aradığı Blumfeld'in. Bunu da pek

büyük sakıncaları göze almaksızın elde edemeyeceğini anladığından isteğinden vazgeçiyor; ama yine de, ince eleyip sık dokur huyundan ötürü vakit vakit, örneğin bu akşam aynı düşünceleri kafasından geçiriyor bir kez daha.

Yukarıda, kapısının önünde cebinden anahtarı çıkarırken, içerden doğru kulağına bir ses geliyor. Acayip, takur tukur bir gürültü; ama pek canlı, pek düzenli. Blumfeld'in kafasından daha az önce köpeklere ilişkin düşünceler geçtiği için, nöbetleşe yeri döven köpek pençelerini anımsatıyor ses. Ama köpek pençeleri de takırdamaz, köpek pençeleri değil bunlar. Çarçabuk kapıyı açıp elektrik düğmesini çeviriyor, işte böyle bir manzarayla karşılaşmayı beklememiştir. Bir hokkabazlık, başka şey değil; mavi çizgili iki küçük beyaz selüloit top, yan yana zıplayıp duruyor tahta döşemede; biri yere düşerken ötekisi havaya kalkıyor, yorulmaksızın oyunlarını sürdürüyorlar. Blumfeld, lisede okurken bir elektrik deneyinde küçük yuvarlak cisimciklerin benzer biçimde zıpladığını görmüştür; ama onlara göre hayli iri bunlar, oda içinde sere serpe hoplayıp duruyorlar, üstelik şimdi bir elektrik deneyinin de yapıldığı yok. Blumfeld, daha bir yakından izleyebilmek için toplara doğru eğiliyor. Kuşkusuz bayağı toplar; belki her topun içinde de ayrıca birkaç küçük top var, söz konusu takırtıya yol açıyordur. Toplar iplere falan asılmış olmasınlar diye elini boşlukta gezdiriyor Blumfeld; hayır, düpedüz özgür devinimleri. Ne yazık ki, Blumfeld küçük bir çocuk değil, yoksa böyle iki top sevindirici bir sürpriz olurdu kendisi için; ancak şimdi gördükleri içinde tatsız bir duygu uyandırıyor. Anlaşılan sıradan bekâr biri olarak gizli saklı bir ömür sürmek, büsbütün değersiz bir şey değilmiş; işte şimdi biri, kimse artık, gelip bu sır örtüsünü kaldırmış, odasından içeri ona bu iki komik topu yollamıştı.

Toplardan birini yakalamak istiyor, ama toplar kaçıyor kendisinden, odanın içinde Blumfeld'i arkalarından çekip götürüyor. Ne budalaca şey peşlerinden koşmak diye düşünüyor Blumfeld, durup topların arkalarından bakıyor; toplar da bu kez, kovalamaca sona ermiş göründüğünden oldukları yerde

kalıyorlar. "Ama hayır, yakalayacağım onları!" diye düşünüyor Blumfeld, yeniden toplara doğru seğirtiyor. Hemen sıvışıyor toplar; ama Blumfeld bacaklarını açarak onları odanın bir köşesine sıkıştırıyor ve bir bavulun önünde sonunda birini ele geçiriyor. Serincecik, küçük bir top; avucunda dönüp duruyor, gözü elinden sıvışıp kurtulmakta. Öbür topa gelince, arkadaşının başının dara düştüğünü görmüş gibi, eskisinden de yükseklere sıçramaya başlıyor, Blumfeld'in eline dokunana kadar sıçramalarını açıp yayıyor. Derken Blumfeld'in eline vuruyor, gittikçe zıplamalarını hızlandırarak sürdürüyor vuruşları, saldırı noktalarını değiştiriyor, arkadaşını sımsıkı avucunda tutan ele bir şey yapamadığı için ansızın daha da yukarlara sıçrayıp anlaşılan Blumfeld'in yüzüne ulaşmak istiyor. Blumfeld bu topu da yakalayabilir, ardından ikisini birden bir yere tıkayabilir hani; gelgelelim, o anda iki küçük topa karşı bu gibi önlemlere başvurmayı onuruna yediremiyor. Hem insanın böyle iki topu olması eğlenceli bir şey; zaten çok geçmeden yorulacakları kadar yorulup bir dolabın altına yuvarlanacak ve seslerini kesecekler. Böyle düşünüyor Blumfeld; ama yine de elindeki topu bir çeşit hırsla kaldırıp yere çalıyor; ancak ne hikmetse topun ince, nerdeyse saydam selüloit kılıfı tuzla buz olmuyor. Eskisi gibi birbirine uyumlu alçaktan zıplamalarını hemen yine sürdürmeye başlıyor toplar.

Blumfeld sessiz sakin soyunuyor, sonra bir çekidüzen veriyor dolaptaki giysilerine; hizmetçinin herşeyi yolu yordamınca yerleştirip yerleştirmediğine dikkatle bakar hep. Arada bir iki kez omuzları üzerinden toplara göz atıyor. Peşleri bırakılmış toplar, şimdi kendi peşine düşmüş gibidir. Arkasından gelmiş, onun hemen gerisinde zıplamaya başlamışlardır. Blumfeld robdöşambrını üzerine geçiriyor ve pipoluktan bir pipo almak üzere karşı duvara yürümek istiyor. Arkasına dönmeksizin elinde olmadan bir tekme savuruyor geriye doğru. Ama toplar kaçıp tekmeyi savuşturmanın üstesinden geliyor, pipoyu almak için yola koyulur koyulmaz da Blumfeld'e eşlik ediyorlar. Blumfeld terliklerini sürüyor yerde, gelişigüzel adımlar atıyor; ama yine de

ayağını her yere basışını topların nerdeyse aralıksız yere vuruşları izliyor, kendisine ayak uyduruyor toplar. Ansızın Blumfeld arkasına dönüyor, topların bu işi nasıl yaptıklarını görmek istiyor. Ama kendisi döner dönmez, toplar bir yarım daire çizip yine onun arkasına geçiyorlar ve onun her geriye dönüşünde de yineliyorlar bunu; buyruğuna verilmiş eşlikçiler gibi, Blumfeld'in önünde eğleşmekten sakınıyorlar. Şimdiye dek anlaşılan yalnız kendilerini tanıtmak için onun önünde eğleşmeyi göze almış, şimdi ise görevlerine başlamışlardır.

Bu ana kadar Blumfeld, içinden çıkamadığı bütün alışılmamış durumlarda hiçbir şeyin farkında değilmiş gibi davranmayı her zaman tek çare bilmiştir kendisine. Bu da çokluk işe yaramış, hiç değilse durumda bir düzelmeye yol açmıştır. İşte şimdi de böyle davranıyor, pipoluğun önünde durup dudaklarını bükerek bir pipo seçiyor kendisine, hazırdaki tütün kesesinden içine tıka basa tütün dolduruyor ve topları koyveriyor arkasında sıçrayıp zıplasınlar. Ancak, masanın oraya gitmekte de duraksıyor, topların zıplamalarıyla adımları arasındaki uygunluk bayağı eza veriyor kendisine. Böylece ayakta dikilmesini sürdürüyor, piponun içine tütünleri bastırması uzuyor gereksiz yere, kendisini masadan ayıran uzaklığı ölçüp biçiyor. Ama sonunda güçsüzlüğünü yenip, aradaki yolu paldır küldür yürüyerek geride bırakıyor; öyle ki, topları işitmiyor hiç. Gelgelelim masanın başına çöker çökmez, onların yeniden sandalyenin arkasında önceki gibi sesli sesli zıpladıklarını duyuyor.

Masanın yukarısında, duvarda elle erişilebilecek gibi bir raf vardır. Üzerinde mini mini bardaklar ve bardakların orta yerinde bir şişe kiraz rakısı durmakta, şişenin yanıbaşında Fransızca bir derginin bir öbek eski sayısı bulunmaktadır. Tam da o gün yeni bir sayı gelmiştir; Blumfeld bu sayıyı indiriyor raftan, kiraz rakısını düpedüz unutuyor, içinde öyle bir duygu var ki, işte yalnız avunmak için alışık olduğu şeyleri yapıyor bugün; sonra okumak için hani gerçekten bir gereksinme duymuyor. Başka zaman sayfalan teker teker titizlikle çevirip bakarken, bu kez rasgele bir yerinden açıyor dergiyi ve kocaman bir resimle karşılaşıyor. Daha

bir alıcı gözüyle bakmak için zorluyor kendini: Resim, Rus imparatoruyla Fransız Cumhurbaşkanı arasındaki bir karşılaşmayı gösteriyor. Bir gemide geçiyor karşılaşma. Hayli uzaklara kadar, çepeçevre bir sürü gemi seçiliyor, bacalarından yükselen dumanlar bulutsuz gökyüzünde dağılıp kayboluyor. Anlaşılan biraz önce kocaman adımlarla birbirlerine doğru seğirten imparatorla Cumhurbaşkanı, o anda el sıkışıyorlar, imparatorun gerisinde iki, Cumhurbaşkanı'nın gerisinde yine iki kişi dikiliyor, imparatorla Başkanın neşeli yüzlerine karşılık, onlara eşlik edenlerin yüzlerinde pek vakur bir ifade var. Her eşlikçi grubundakilerin bakışları, kendi büyükleri üzerinde toplanıyor. Daha aşağıda — anlaşılan geminin en üst güvertesinde geçiyor olay — resmin kenarıyla yarıda kesilmiş uzun diziler yaparak selâm duran tayfalar seçiliyor. Blumfeld'in ilgisi artıyor resme karşı, resmi kendisinden biraz uzakta tutup gözlerini kısarak seyrediyor. Bu gibi yüce sahnelere enikonu bir yakınlık duymuştur hep. Resimdeki başkişilerin böyle serbestçe, candan ve yumuşak, birbirlerinin ellerini sıkmalarını gerçeğe pek uygun buluyor. Ayrıca eşlikçilerin hal ve tavırlarıyla — hani hepsi de kuşkusuz yüksek aşamada kişiler ve isimleri resmin altında yazılı — bu tarihi ânın büyüklüğünü dile getirmesi yerinde bir davranış.

Kendisine gereken şeyleri tutup raftan indirecekken, sessiz oturuyor Blumfeld, hâlâ ateşlenmeden duran piposunun ağzına bakıyor. Tetikte gözlemektedir. Derken ansızın, hiç beklenmedik bir anda uyuşukluğundan sıyrılıyor, sandalyesiyle sıçradığı gibi arkasına dönüyor. Ama işte toplar da buna uygun bir uyanıklık gösteriyor ya da onları yöneten bir yasaya kendiliklerinden uyuyorlar: Blumfeld döner dönmez onlar da yerlerini değiştiriyor, Blumfeld'in arkasına geçip saklanıyorlar. Şimdi Blumfeld, sırtı masaya dönük, elinde yakılmamış piposuyla oturup durmaktadır. Toplar da artık masanın altında zıplamakta ve masa altına bir halı yayılmış bulunduğundan sesleri işte ancak biraz işitebilmektedir. Bu da az buz bir kazanç değildir doğrusu. Pek cılız ve boğuk sesler geliyor şimdi, bunları kulakla algılayabilmek çok büyük bir dikkati gerektiriyor. Ne var ki, pek dikkatlidir Blumfeld; bir bir

işitiyor sesleri. Ama belki bu ancak geçici bir süre için böyledir; belki bir an sonra onları da hiç duymayacaktır. Halı üzerinde varlıklarını bu denli az belli edebilmeleri, topların büyük bir güçsüzlüğü gibi görünüyor Blumfeld'e. Altlarına bir ya da en iyisi iki halı sürülüverdi mi, adeta sesleri soluklan kesilecektir. Ama işte yalnız belli bir süre; kaldı ki, yalnız varolmalan bile bir çeşit güçle donatıyor kendilerini.

Şimdi bir köpek ne de işine yarardı Blumfeld'in, şöyle gencinden, acarından bir şey; bir solukta topların hakkından geliverirdi. Böyle bir köpeğin nasıl pençeleriyle toplara girişeceğini, topları nasıl yerlerinden sürüp atarak oda içinde köşe bucak peşlerine düşeceğini, sonunda topları nasıl dişlerinin arasına kıstıracağım gözlerinin önünde canlandırıyor Blumfeld. Hani ilk fırsatta bir köpek edinmenin yoluna bakması hiç de düşünülmeyecek şey değil.

Ama şimdilik yalnız Blumfeld'den korkması gerekiyor topların, Blumfeld ise şu anda onların canını cehenneme yollamak için bir istek duymuyor, belki buna karar verme gücünden yoksun sadece. Akşam, işten yorulmuş, eve dönüyor, tam dinlenmesi gerekirken böyle bir sürpriz çıkıyor karşısına. Doğrusu ne denli yorgun düştüğünü ancak şimdi farkediyor. Canlarını cehenneme yollayacağı kuşkusuz topların, hem de ilk fırsatta, ama şimdi değil; yarın olsun, belki o vakit yapar bunu. Sonra, Allah için, toplar da enikonu ölçülü davranıyorlar artık. Hani zaman zaman zıplayıp meydana çıkar, kendilerini gösterir ve arkadan gene yerlerine dönebilirlerdi, ya da daha yukarılara sıçrayarak masanın kenarlarına vurur, gürültülerinin halı tarafından emilmesinin böylelikle acısını çıkarırlardı. Ama işte yapmıyorlar bunu, Blumfeld'i durup dururken kışkırtmak istemiyor, anlaşılan ille yapılması gerektiği kadarıyla yetiniyorlar.

Ne var ki, bu kadarı da masa başında oturmayı Blumfeld'e zehir etmeye yetiyor; daha oturalı birkaç dakika geçmişken, kalkıp yatmayı geçiriyor kafasından. Bunun bir nedeni de, bulunduğu yerde piposunu içememesidir, çünkü kibriti komodinin üzerine

bırakmıştır; yani kibriti oradan alıp gelmesi gerekiyor. Ancak bir yol komodinin yanına varmışken, kuşkusuz artık orada kalmak ve yatağa yatmakla daha iyi edecektir. Hani bu istekte bir art düşünce de rol oynamıyor değil; çünkü öyle sanıyor ki, madem toplar kör bir tutkuyla hep arkasında eğleşmek istiyor, o vakit yatak üzerine sıçrayacaklar ve kendisi de yatağa yatar yatmaz, isteyerek ya da istemeyerek onları altında ezecektir. Ama toplardan artakalan parçaların da zıplayabileceği düşüncesini kovuyor kafasından. Olağanüstü şeylerin bile bir yerde bir sınırı bulunur. Yekpare toplar, aralıksız denemese de zıplar her vakit; oysa top parçalarının hiç zıpladığı görülmez, yani kendi odasında da zıplamayacaklardır.

Bu türlü düşüncelerle adeta yüreklenmiş: "Haydi bakalım", diye sesleniyor ve peşinde toplar, paldır küldür yeniden yatağa doğru ilerliyor. Umduğu da gerçekleşir gibi görünüyor hani; kasten gidip yatağın hemen yanıbaşına dikilir dikilmez, topun biri yatağın üzerine sıçrıyor. Gelgelelim, beklenmedik bir şeyle karşılaşıyor Blumfeld, öbür topun yatağın altına kaydığını görüyor. Topların yatağın altında da sıçrayabileceğini hiç aklından geçirmemiştir. Topa içinden ateş püskürüyor, bu davranışının düpedüz haksızlığını hissediyor oysa; çünkü yatağın altında sıçrayan top, belki görevini yatak üstündeki toptan daha iyi yapacaktır. Şimdi topların nerede karar kılacağında bütün iş; çünkü onların uzun süre birbirinden ayrı çalışabileceğini sanmıyor Blumfeld. Ve gerçekten bir an sonra, aşağıdaki top da sıçrayıp yatağın üzerine çıkıyor. "Şimdi işte ele geçirdim hınzırları!" diye düşünüyor Blumfeld, sevinçten uçuyor ve kendini yatağa atmak için robdöşambrını çıkarıyor. Ama tam o anda top, yeniden aşağı sıçrayıp yatağın altına kayıyor. Pek büyük düşkırıklığına uğrayan Blumfeld, bayağı yığılıp kalıyor yere. Top, Allah bilir yatak üzerinde yalnız durumu şöyle bir kolaçan etti ve yukarısını beğenmedi, öbür top da ona uyup yataktan sıçrıyor aşağı ve aşağıda kalıyor; öyle ya, aşağısı dar ha iyi. "Eh artık bu şamatacılar bütün gece başımda", diye düşünüyor Blumfeld, dişlerini birbirine bastırıp başını sallıyor. Üzülüyor ama, doğrusu bilmiyor, topların

gece ne zararı dokunabilir kendine. Uykusuna diyecek yoktur, topların çıkaracağı ufak gürültünün üstesinden gelmesi işten değildir. Bundan tastamam emin olmak üzere, edindiği deneyime dayanarak iki halı sürüyor topların altına. Sanki küçük bir köpeği var da ona yumuşacık bir yatak yapmak istiyor. Hani toplar da yorulmuş ve uykuları gelmiş gibi, eskisine göre daha alçaktan ve yavaş zıplamaya başlıyorlar. Blumfeld yatağın önünde diz çöküp gece lambasıyla aşağısını aydınlattı mı, bazen öyle sanıyor ki, toplar halılar üzerinde serilip kalacak ve bir daha kalkamayacaklar; işte öylesine güçsüz yere düşüşleri, öylesine yavaş; birazcık yuvarlanıp kalıyor, ama arkadan görevlerini düşünüp yeniden doğruluyorlar. Ne var ki, sabah erken yatağın altına göz atınca, Blumfeld'in orada sessiz ve masum iki çocuk topu bulması hiç de akıl almayacak bir şey değildir.

Gelgelelim, zıplamalarını sabaha dek sürdürmeye bile dayanamıyor toplar, çünkü Blumfeld yatağa yatar yatmaz, seslerini hiç işitmez oluyor; bir şey duyar mıyım diye kendini zorluyor, yataktan sarkıp kulak kabartıyor, ama çıt yok. Halılar böylesine etkili değildir, bunun bir tek nedeni var, o da topların zıplamaktan vazgeçmeleri. Ya yumuşak halılardan yeterince güç alamıyorlar, dolayısıyla zıplamayı geçici bir süre bıraktılar; ya da, ki bu olasılık birincisinden daha büyük, büsbütün el çektiler zıplamaktan. Blumfeld, kalkıp gerçek durumu kolaçan edebilir; ama nihayet sessizliğe kavuşmaktan öyle memnun ki, en iyisi yatağında kalıyor, seslerini kesmiş toplara bakışlanyla bile ilişmek istemiyor. Hatta piposunu tüttürmeyi bırakıp yan dönüyor ve hemen uykuya dalıyor.

Ama yine de rahatsız ediliyor geceleyin; her zamanki gibi bu kez de düşsüz, öyleyken pek tedirgin bir uyku uyuyor; gece boyunca, sanki biri kapıyı vuruyormuş gibi aldatıcı bir duyguya kapılarak sayısız defalar sıçrayıp kalkıyor yataktan. Kendisi de kesinlikle biliyor ki, kapıyı çalan yoktur; gece kim gelip çalar kapıyı, hem de onun gibi yalnız başına yaşayan bir bekârın kapısını. Hani kesinlikle biliyor, biliyor ya, öyleyken her defasında yeniden sıçrayarak uyanıyor; bir süre merak içinde kapıya dikiyor

gözlerini; ağzı aralık, gözleri açılmış, tel tel olmuş saçları ıslak alnında sallanıyor. Şimdiye dek kaç kez uyandırıldığını hesaplamaya çalışıyor, ama ortaya çıkan müthiş sayıyla adeta aklı başından gidiyor, gerisin geri yatağa atıyor kendini. Bu kapı vuruşlarının nereden geldiğini bilecek gibi; gerçekte kapıya falan vurulduğu yok, bambaşka bir yerden geliyor sesler, ama uyku sersemliğiyle böyle bir sanıya nerden vardığım kestiremiyor. Ancak şu kadarını biliyor ki, bir sürü minicik iğrenç darbe bir araya gelip o kocaman ve güçlü vuruşları doğuruyor. Bu vuruşları işitmese, küçük darbelerin tüm iğrençliğini sinesine çekecek, ama işte nedense vakit geç bunun için, bu bakımdan hiç bir şey yapamaz artık, geçmiş ola; konuşacak durumda bile değildir, ancak sessiz esnemek üzere açıyor ağzını, bütün olup bitenlerden dolayı tepesi atarak yüzünü yastıklara gömüyor. Böylece geçip gidiyor gece.

Sabahleyin hizmetçinin kapıyı tıklatmasına uyanıyor, kurtulduğundan ötürü bir oh diyerek kapı sesini selamlıyor; bu sesin işitilmediğinden hep yakınmıştır şimdiye kadar; tam "Giriniz!" diyecekken, cılız, ama bayağı savaşkan ve diri bir başka tıkırtı işitiyor: Yatağın altındaki topların sesi. Uyandılar mı yani? Gece boyunca, Blumfeld'in tersine yeni güçler mi topladılar? Blumfeld: "Bir dakika!" diye sesleniyor hizmetçiye, yataktan sıçrayıp çıkıyor, ama ne olur ne olmaz topların arkasında kalmasına dikkat ediyor; sonra, hâlâ toplara sırtı dönük, yere atıyor kendini ve başını çevirip onlara bakıyor, sövüp sayacak gibi oluyor. Toplar, sıkıntılı yorganları ite kaka üzerlerinden atan çocuklar gibi, belki bütün gece sürdürdükleri hafif çırpınmalarla halıları yatağın altından öylesine dışarı itelemişler ki, yeniden boş döşemeye kavuşmuş, gürültü yapabiliyorlar. Blumfeld:

"Halılara! Halılara!" diye söyleniyor sert bir yüzle; ancak toplar halıların üzerinde yeniden sessizleştiğinde, hizmetçiye içeri girmesini buyuruyor. Etine buduna, salak, baston yutmuş gibi dik yürüyen bir kadın; kahvaltıyı masa üzerine bırakıp yapılması gerekli ufak tefek birkaç işi yapmaya koyuluyor. Bu arada, topları bulundukları yerde tutabilmek için, üzerinde robdöşambr,

yatağının yanıbaşında kımıldamaksızın dikiliyor Blumfeld. Acaba bir şey farkedecek mi diye bakışlarıyla hizmetçiyi izliyor. Kulakları ağır işittiğine göre pek akıl alacak şey değil hani; öyleyken hizmetçinin yer yer duraklayıp odadaki eşyalardan rasgele birine tutunduğunu, kaşlarını kaldırarak çevresine kulak kabarttığım görür gibi oluyor ve bunu berbat bir uykunun yol açtığı duyarlığa veriyor. Hizmetçinin elini biraz daha çabuk tutmasını sağlayabilse, başka şey istemeyecek; gel gör ki, kadın da bugün inadına ağırdan alıyor. Nazlana nazlana Blumfeld'in giysileriyle çizmelerini yüklenip sofaya yollanıyor, epey bir zaman da dönmüyor. Pek uzun aralarla tekdüze sesler geliyor dışarıdan; kadın pat küt vurarak giysileri temizliyor. Blumfeld de çaresiz bekliyor yatakta; topları ardından koşturmak istemiyorsa, bir yere kımıldamaması gerekiyor; ne kadar sıcaksa, o kadar zevkle içtiği kahvesini ister istemez soğutuyor; ardında günün puslu ve bulanık ağardığı pencerenin çekilmiş perdesine bakmaktan öte bir şey gelmiyor elinden. Hele şükür, işi bitiyor hizmetçinin; iyi sabahlar diliyor ve gitmek istiyor. Ama daha bütün bütün odadan uzaklaşmadan, kapının yanında dikilip biraz dudaklarını oynatıyor ve uzun uzun Blumfeld'i süzüyor. Tam Blumfeld kadının ağzını aramayı aklından geçirirken de sıvışıp gidiyor. Hani Blumfeld kalkıp, trak diye kapıyı açsın, onun ne salak, ne kuş beyinli bir cadaloz olduğunu arkasından bağırsın, öyle istiyor ki! Ama derken kadına ne diye kızdığım düşünüyor, onda bula bula yalnız şu saçma davranışı buluyor kızacak: Bir şey sezinlemediği kuşkusuz, öyleyken kendisine sezinlemiş süsünü veriyor. Blumfeld'in ne de dağınık zihni! Bu da yalnız bir gece berbat uyku uyumasından! Berbat uykusunun küçük bir nedenini, akşam alışkanlıklarına aykırı davranıp pipo ve rakı içmeyişinde buluyor. Düşünüp taşınmalarının sonunda: "Bir yol pipo içmesem, rakı içmesem, hep berbat uyku uyuyorum", diyor kendi kendine.

Şimdiden sonra sağlığına daha çok özen gösterecek; buna bir başlangıç olarak komodinin üzerinde duvara yerleştirilmiş ecza dolabından pamuk alıyor ve iki minik yuvarlak yapıp kulaklarına tıkıyor. Sonra ayağa kalkıp bir deneme yürüyüşüne koyuluyor.

Toplar da ardından geliyor, ama Blumfeld seslerini bayağı işitmiyor artık; hani biraz daha pamuk, sesleri büsbütün işitilmez yapacaktır. Derken üç beş adım daha atıyor, önemsenmeye değer bir terslik yok. Blumfeld ve toplar bağlı olmaya bağlı birbirine, ama birbirlerini de rahatsız etmiyorlar. Ancak, Blumfeld ne zaman hızla arkasına dönse, toplardan biri karşı devinimi yeterince çabuk yapamadı mı, dizi topa çarpıyor. Bu tek olay sayılmazsa, hani rahat rahat içiyor kahvesini. Bir de aç ki, gece uyumamış, upuzun bir yol tepmiş sanki. İnsanı şöyle adamakıllı kızıştıran soğuk suyla elini yüzünü yıkayıp giyiniyor. Şimdiye kadar perdeleri kaldırıp açmadı, ne olur ne olmaz karanlıkta kalmayı yeğledi, topları görecek yabancı gözlerin gereği yok çünkü; ama şimdi hazırlanması bitip gitmeye davranınca, topların bakarsın — sanmıyor ya — peşinden sokağa çıkmayı da göze alabileceğini düşünüp, bunu önlemeye çalışmak gerektiğini görüyor. Güzel bir düşünce geliyor aklına. Büyük giysi dolabını açıyor ve arkasını dolaba dönüp dikiliyor. Toplar Blumfeld'in niyetini sanki sezinlemiştir, dolabın içine girmekten sakınıyorlar kendilerini. Blumfeld ile dolap arasındaki en ufak yerden yararlanıyor, olmadı bir an için zıplayıp dolaba giriyor, ama hemen karanlıktan korkup dışarı kaçıyorlar; dolabın kenarlarından içerilere bir türlü sokulamıyor, buna rıza göstermektense görevlerini çiğneyip nerdeyse Blumfeld'in yamacına geçiyorlar. Ama bu küçük hilelerinden yardım ummasınlar boşuna, çünkü şimdi Blumfeld'in kendisi geri geri yürüyüp dolaba giriyor; eh, toplar da buyursunlardı bakalım. Hani böylece işleri görülecek, çünkü dolabın zemininde çizme, kutu ve küçük bavullar gibi çeşitli ufak tefek eşya vardır; hepsi derli toplu yerleştirilmişse de — birden şimdi üzülüyor buna Blumfeld — yine topları hayli engelleyeceklerdir. Derken, dolabın kapağım nerdeyse çekip örten Blumfeld, yıllardır kendisinde görmediği bir sıçrayışla ansızın dolaptan çıkarak kapağı itiyor ve anahtarı çeviriyor, böylece kodese tıkılmış oluyor toplar. "Eh, başardık sonunda", diye düşünüyor Blumfeld ve yüzünden terleri siliyor. Dolabın içindeki şu şamatalarına bak! Sanki dünya başlarına yıkılmış! Ama Blumfeld'in keyfine diyecek yok. Odadan çıkıyor; ıssız koridorla

karşılaşmak bir rahatlık salıyor içine. Pamukları kulaklarından çıkarıyor. Uyanmak üzere bulunan evdeki bir sürü gürültüyle kendinden geçiyor sanki. Ortalıkta tek tük kimseler görülüyor; henüz pek erken.

Aşağıda, girişte, hizmetçinin oturduğu bodrum kapısının önünde kadının on yaşındaki küçük oğlu dikiliyor. Tıpkı annesi. Kocakarının çirkinliğinden bir zerresi bile bu çocuk yüzünde unutulmamış. Elleri pantolonunun ceplerinde, çarpık bacaklarıyla oracıkta dikiliyor ve daha şimdiden guatrı olup güçlükle soluduğu için pof pof edip duruyor. Başka zaman yolu üzerinde çocuğu görmekten elden geldiği kadar kaçınmak için yürüyüşünü hızlandırırken, bugün onun yanına gelince durmak istiyor Blumfeld. Hizmetçi kadın tarafından dünyaya getirilen oğlan, soyu sopunun tüm özelliklerini taşıyor taşımaya, ama değil mi ki henüz çocuk; bu biçimsiz kafa içinde ne de olsa çocuk düşünceleri vardır; anlayışlı bir dille konuşulup bir şey soruldu mu, kuşkusuz ince bir sesle, masum ve saygılı, cevap verecektir; hatta biraz kendini zorladı mı, bu yanakları okşayabilir insan. İşte böyle düşünüyor Blumfeld, ama yine de çocuğun önünde durmayıp yürümesini sürdürüyor. Sokağa çıkınca, odada sandığından daha iç açıcı olduğunu görüyor havanın. Sabah sisi dağılmakta, güçlü bir rüzgârın süpürüp temizlediği gökte yer yer mavilikler kendini açığa vurmaktadır. Evden her zamankine göre çok daha erken çıkışını toplara borçludur Blumfeld; hatta gazeteyi bile okumadan masanın üzerinde unutmuştur; ama böylelikle bir hayli zaman kazandığı da kuşkusuzdur ve onun için, şimdi ağır ağır yürüyebiliyor. Ne tuhaf, toplardan yakasını kurtarır kurtarmaz hiç umursamamaya başlamıştır onları. Peşinden koşarlarken, hani sanılabilirdi ki kendisinin olan şeylerdir bunlar, onun üzerinde bir yargı verilirken hesaba katılmaları gereken şeylerdir; ama şimdi evde, dolap içinde birer oyuncağa dönüşmüşlerdir. Derken aklına geliyor Blumfeld'in, belki de topları zararsız duruma getirmenin en iyi yolu, onların gerçek görevlerini yapmalarını sağlamaktır. Oracıkta, evin girişinde hâlâ çocuk dikiliyor; Blumfeld topları ona verecek, ödünç falan değil, bayağı armağan edecek, bu da işte

topların bir çeşit idam fermanı olacak. Hani sağlam kalsalar bile, dolaptaki kadar önem taşımayacaklar çocuğun elinde, bütün ev halkı oğlanın nasıl toplarla oynadığını görecek, derken başka çocuklar oyuna katılacak ve böylelikle topların Blumfeld'in yaşamına eşlik eden nesneler değil, oyun topları olduğu sarsılmaz ve karşı durulmaz bir inanç gibi kafalara yerleşecektir. Blumfeld, gerisin geri seğirtip eve dalıyor. Tam o anda oğlan bodrum merdiveninden aşağı inmiş, nerdeyse kapıyı açıp içeri girecektir. Bu durumda çocuğa ismiyle seslenmesi gerekiyor. Oğlana ilişkin bütün şeyler gibi gülünç bir isim. "Alfred, Alfred!" diyor Blumfeld. Çocuk, epey bir süre duraksıyor. "Gel haydi, nazlanma Alfred! Bak, bir şey vereceğim sana." Kapıcının iki küçük kızı karşı kapıdan çıkıyor, merakla Blumfeld'in sağma soluna gelip dikiliyor. Oğlandan daha çabuk durumu kavrıyor, ne diye onun hemen koşup gelmediğine akıl erdiremiyorlar. Çocuğa gelmesi için el ederlerken gözlerini Blumfeld'den ayırmıyor, ama Alfred'i bekleyen armağanın içyüzünü de bir türlü kestiremiyorlar. Meraktan ölüp bitiyor, bazan bu ayağa, bazan bir ötekine aktarıp duruyorlar vücutlarının ağırlığını. Hem kızların, hem de oğlanın durumuna Blumfeld gülüyor. Sonunda inceden inceye düşünüp kararım vermiş görünüyor oğlan; hantal adımlarla, kaskatı, merdivenleri çıkıp geliyor. Evin girişinde bile, o anda bodrum kapısında görünen annesinden ayırmıyor gözünü. Kadın da ne dediğini anlasın ve gerekirse gelip başlarında bulunsun diye Blumfeld sesinin bütün gürlüğüyle bağırıyor: "Yukarıda, odamda", diyor, "iki tane güzel top var. İster misin, sana vereyim?" Oğlan ağzını büzüyor yalnız, nasıl davranacağım bilemiyor, arkasına dönüp ne yapayım? der gibi aşağıya, annesine bakıyor. Oysa kızlar hoplayıp zıplamaya başlıyor Blumfeld'in çevresinde, ne olur topları bize ver! diyorlar. "Toplarla siz de oynayacaksınız", diyor Blumfeld, ama oğlanın cevabını gözlüyor. Topları hemen kızlara armağan edebilir hani, ama kızlar ona pek hoppa görünüyor, şu anda oğlana daha büyük bir güven duyuyor içinde. Çocuk ise, bir konuşmada falan bulunmaksızın sanki akıl danışmıştır annesine; Blumfeld yeniden sorunca, başım sallayarak topları istediğini bildiriyor. Armağanına karşılık bir teşekkür elde edemeyeceğine

aldırmayarak: "Dinle öyleyse", diyor Blumfeld, "odamın anahtarı annende; anahtarı alır sonra yine ona götürüp verirsin; işte bu da benim giysi dolabımın anahtarı. Toplar bu dolabın içinde. Sonra yine dolabı ve odayı iyice kapar kilitlersin. Toplara gelince, ne istersen yap onları. Bana geri vermek zorunda değilsin. Anladın mı dediklerimi?" Ama ne çare, oğlan söylenileni anlamamıştır. Blumfeld, bu alabildiğine beyinsiz yaratığa herşeyi alabildiğine açık seçik anlatmaya kalkışmış, bu niyetinden ötürü de her şeyi gereğinden çok yinelemiş, gereğinden çok anahtarlardan, odadan, dolaptan söz açmıştır; dolayısıyla, oğlan gözlerini dikmiş, kendisine iyilik etmek değil, onu ayartmak istiyormuş gibi Blumfeld'e bakıyor. Kızlar, kuşkusuz o saat herşeyi anlamış, ellerini anahtara uzatıyorlar. "Durun hele!" diyor Blumfeld ve hepsine kızıp içerliyor. Hem zaman da geçiyor, artık öyle pek oyalanamaz. Şu hizmetçi kadın ne diye onu anladığını, çocuk hesabına gerekeni eksiksiz yapacağını nihayet söylemez sanki. Böyle davranacakken hâlâ aşağıda, kapının yanında dikiliyor, ağır işiten arsız kişiler gibi yapmacık gülümsüyor; yukarıda Blumfeld'in çocuğuna karşı ansızın bir hayranlığa kapılıp, ona çarpım tablosunu sorduğunu sanıyor belki. Ama Blumfeld de aşağı inerek kadının kulağına bağırıp, Allah rızası için onu toplardan kurtarmasını isteyemez! Giysi dolabının anahtarını bütün gün bu aileye teslim etmeye kalkmakla zaten yapabileceği kadarını yapmıştır. Kendisini alıp yukarı çıkararak topları orada verecekken, anahtarı oğlana uzatması kendisini gözettiğinden değil hani. Ama topları da ilkin yukarıda armağan edip, sonra çocuğun elinden geri alması düşünülemez; ama böyle de olacağı belli, çünkü eşlikçileri olarak toplar yine peşine takılıp gelecektir. Yeniden giriştiği bir açıklamayı oğlanın boş bakışları karşısında yarıda keserek: "Demek hâlâ anlamadın söylediğimi?" diye soruyor Blumfeld. Böylesine boş bir bakış insanın kolunu kanadını kırıyor, boşluğu anlayışla doldursun diye, onu niyetlendiğinden uzun boylu konuşmaya zorluyor.

Kızlar: "Topları biz alalım, ona veririz", diye bağırıyor hemen. Açıkgöz şeyler; topları ancak oğlanın aracılığıyla elde

edebileceklerini, ama bu aracılığa da kendilerinin önayak olmaları gerektiğini sezdiler. Çalan bir saat sesi geliyor kapıcının odasından, Blumfeld'e acele etmesini anımsatıyor. "Peki, alın öyleyse dolabın anahtarını!" diyor Blumfeld. O anahtarı vermiyor da, anahtar elinden çekilip alınıyor sanki. Anahtarı oğlana verseydi, kıyaslanmaz ölçüde daha büyük bir güven duyacaktı. "Kapının anahtarını da aşağıya inerek kadından alırsınız!" diyor sonra. "Topları alıp döndünüz mü, iki anahtarı da kadına geri verirsiniz." — "Peki, peki!" diye bağırıyor, koşarak merdiveni iniyor kızlar: Herşeyi, herşeyi biliyorlar. Sanki oğlanın alıklığı kendisine de bulaşan Blumfeld, yaptığı açıklamalardan kızların nasıl böyle bir anda durumu olanca çıplaklığıyla kavrayabildiğini anlamıyor doğrusu.

Derken kızlar, çoktan aşağıya varıp hizmetçi kadının eteklerini çekiştirmeye başlıyorlar. Ama ne denli hoş bir manzara da olsa, kızların işlerini nasıl göreceklerini daha çok izleyemiyor Blumfeld. Hani yalnız vakit geç de ondan değil; toplar sokağa çıktığında orada bulunmak istemiyor. Hatta kızlar yukarıda kapısını açtıkları zaman, kendisi birkaç sokak ötede olmayı diliyor. Toplardan daha neler bekleyebileceğini bilmiyor. Böylece bu sabah ikinci kez evden sokağa çıkıyor. Ama hizmetçinin kızlara karşı nasıl bayağı direttiğini, öte yandan oğlanın çarpık bacaklarını oynatarak nasıl annesinin yardımına seğirttiğini de görmüştür. Ne diye dünya yüzünde bu gibi insanlar türeyip durur, anlamıyor bir türlü.

Çalıştığı çamaşır fabrikasına giderken, işle ilgili düşünceler bütün öbür düşünceleri geri plana itiyor kafasında. Adımlarını açıyor; oğlan yüzünden gecikmiştir, ama yine de herkesten önce bürosuna varıyor. Camdan bir kılıf içinde bir yer burası. Blumfeld için bir yazı masası, buyruğundaki yardımcılar için de iki kürsüsü var. Kürsüler sanki okul çocuklan için yapılmış, öylesine alçak ve ensiz; ama yine de büronun içi pek sıkışık, bu yüzden yardımcıların ayakta çalışmaları gerekiyor; oturdular mı, Blumfeld'in sandalyesine yer kalmayacak çünkü. Böylece yardımcılar bütün gün kürsülerine yapışık duruyorlar. Bu pek

rahatsızlık veriyor onlara kuşkusuz, ama Blumfeld'in kendilerini gözetlemesi de güçleşiyor. Çokluk büyük bir istekle kürsülerine yanaşıyorlar, ama çalışmak değil, birbiriyle fiskos etmek, hatta biraz şekerleme yapmak için. Blumfeld'in başı pek dertte yardımcılarıyla, omuzlarına yüklenmiş dağ gibi işi varken, yardımcılarından hiç de yeterince destek görmüyor. Kendi evlerinde çalışan kadınlarla ilgili bütün mal ve para işleri, fabrikaca titizlik isteyen bazı malların üretimiyle görevlendirilmiş Blumfeld'in elinden geçiyor, işin çokluğunu ancak durumu bütün ayrıntılarıyla yakından görenler kestirebilir. Ama Blumfeld'in doğrudan bağlı bulunduğu şef birkaç yıl önce ölmüş, o zamandan beri de durumu öyle yakından görecek kimse kalmamıştır; onun için de Blumfeld hiç kimseye işi üzerinde bir yargıda bulunma yetkisi tanımıyor. Örneğin, Fabrikatör Bay Ottomar, Blumfeld'in işini belli ki küçümsemektedir. Blumfeld'in yirmi yıllık çalışmasıyla fabrikaya değerli yararları dokunduğunu kabul ediyor kuşkusuz, ister istemez kabul etmesi gerekiyor da ondan değil yalnız; Blumfeld'e sadık ve güvenilir bir insan gözüyle de bakıyor; öyleyken gördüğü işi küçümsüyor, çünkü sanıyor ki, bu iş Blumfeld'in yaptığından daha basit, dolayısıyla her bakımdan daha yararlı biçimde düzenlenip yürütülebilir. Söylendiğine göre — inanılmaz bir şey de değil galiba — Ottomar'm, Blumfeld'in seksiyonuna o kadar seyrek uğramasının tek nedeni işte buymuş: Blumfeld'in çalışma yöntemlerini görüp sinirlenmek istemiyormuş Bay Ottomar. Böyle değerinin bilinmeyişi Blumfeld için kuşkusuz üzücü bir şey, ama elinden ne gelir; çünkü Bay Ottomar'ı yaklaşık bir ay süreyle aralıksız kendi seksiyonunda kalıp burada üstesinden gelinmesi gereken çok değişik işleri araştırıp incelemeye, üzerlerinde sözüm ona daha iyi yöntemlerini uygulamaya ve bunun seksiyonda ister istemez yol açacağı çöküntüyü görüp kendisine hak vermeye zorlayamaz. Bu yüzden Blumfeld, yolundan şaşmaksızın yapıyor işini. Neden sonra Bay Ottomar bir ara seksiyona uğrasa, ilkin biraz ürküntü geçiriyor; derken yine de bir memurun görev duygusuyla kalkıyor, şu ya da bu konuda açıklamalarda bulunmak için güçsüz bir denemeye girişiyor. Kendisine sunulan açıklamaları sesini çıkarmaksızın,

başını sallayıp gözleri yerde dinleyerek ilerliyor, Bay Ottomar. Blumfeld'i üzen, değerinin böyle bilinmeyişinden çok, günlerden bir gün işinden ayrılması gerektiği zaman, bunun seksiyonda kimsenin çözemeyeceği bir karışıklığa yol açacağı düşüncesidir; çünkü fabrikada yerini alıp, işletmeyi aylar boyu hiç değilse en ağır bocalamalardan uzak tutacak kimseyi bilmiyor. Şef birini küçümseyecek olsa, memurlar, yeter ki ellerinden gelsin, bu konuda kuşkusuz şefi bastırmaya çalışır. Dolayısıyla, herkes küçümsüyor Blumfeld'i, kimse eğitim ve öğrenimi için bir süre onun seksiyonunda çalışmayı gerekli bulmuyor; fabrikaya yeni adamlar alınsa, kimse kendi gönlüyle Blumfeld'in yanında çalışmak istemiyor. Bu yüzden, Blumfeld'in seksiyonunda ilerisi için yetişen genç elemanlar yoktur. Şimdiye kadar bütün işleri tek başına, yalnız bir tek odacının desteğiyle çekip çeviren Blumfeld, yanına bir yardımcı verilmesi için haftalar boyu en çetin boğuşmalara girişmek zorunda kalmıştır. Hemen her gün Bay Ottomar'm bürosuna varmış, neden kendi seksiyonuna bir yardımcı gerektiğini, serinkanlı ve tek tek ona açıklamaya çalışmıştır: Hani Blumfeld kendini gözetmek istediği için gerekmiyordu seksiyona yardımcı; hayır, Blumfeld'in kendini gözetmek istediği falan yoktu, üzerine düşeninden çoğunu yapıyordu işin ve buna bir son vermeyi de aklından geçirmiyordu; ama işte Bay Ottomar lütfen düşünsünlerdi, zamanla fabrika hayli gelişme göstermiş, bütün seksiyonlar bu gelişmeye uygun olarak büyütülmüş, gelgelelim Blumfeld'in seksiyonu unutulmuştu hep. Oysa bu seksiyonda da bir çoğalmıştı ki işler! Blumfeld fabrikaya girdiğinde — o zamanları kuşkusuz artık anımsayamazdı Bay Ottomar — aşağı yukarı on dikişçi kadın çalışıyordu hepsi; şimdi ise bunların sayıları elli ile altmış arasında değişiyordu. Böyle bir iş de güç kuvvet isterdi. Blumfeld kendini düpedüz işe vereceğini garanti edebilirdi ama, işlerin tümüyle altından kalkacağını bundan böyle söyleyemezdi. Doğrusu Blumfeld'in dileğini hiç de büsbütün geri çevirmemişti Bay Ottomar; eski bir memura karşı böyle bir davranışta bulunamazdı; ama söylenilenleri pek dinlemez bir poz takınması, kendisinden bir ricaya gelmiş Blumfeld'i bırakıp başkalarıyla konuşması, yarı buçuk

sözverilerde bulunması ve birkaç gün içinde yine herşeyi unutuvermesi, bütün bunlar pek aşağılayıcı bir davranıştı; Blumfeld için değil hani, Blumfeld için hayal düşkünü biri denemezdi; saygınlık görmek, değerli bir gözle bakılmak ne denli güzel şey sayılsa da, bunlarsız yapabilirdi Blumfeld; herşeye karşın direnebildiği süre işinde direnecekti; değil mi ki haklıydı ve hak, kimi vakit aradan epey zaman geçse de, yerini bulurdu. Gerçekten Blumfeld sonunda iki yardımcıya kavuşmuştu, ama ne yardımcılar! Sanılabilirdi ki, Bay Ottomar yardımcıları esirgemeyip onları buyruğuna vermekle, Blumfeld'in seksiyonuna karşı küçümsemesini daha açık seçik gösterebileceğine inanmıştı. Hatta belki Bay Ottomar'ın onca zaman Blumfeld'i oyalayıp durmasının tek nedeni böyle iki yardımcı araması, bunları da anlaşılan kolay kolay bulamamasıydı. Eh, artık yakınamazdı Blumfeld, çünkü alacağı cevap önceden belliydi, kendisi bir tane isterken iki yardımcı verilmişti yanına, daha ne; işte herşeyi öylesine ustalıkla düzenlemişti, Bay Ottomar. Kuşkusuz, Blumfeld yine de yakınmıyor değildi; ama artık yanına yardımcı almak umuduyla bunu yapmıyor, güç durumda kalışı kendisini düpedüz bu yakınmaya zorluyordu. Hem öyle pek üzerinde durmuyor, arada işte uygun bir fırsat çıktı mı sızlanıyordu, öyleyken kötü niyetli arkadaşları arasında çok geçmeden bir söylenti dolaşmaya başlamıştı: Güya biri Bay Ottomar'a sorasıymış, böyle umulmadık bir yardıma kavuşan Blumfeld'in hâlâ yakınması akıl alacak şey miymiş. Bunun üzerine Bay Ottomar da cevap veresiymiş ki, doğru, Blumfeld hâlâ yakınıyor, ama haklı adam. Ottomar'ın kendisi de sonunda durumu kavrayanıymış ve Blumfeld'e giderek her dikişçi kadın için bir yardımcı, yani hepsi altmışa yakın yardımcı vermeye niyetlenesiymiş. Ama baktı ki, bunlar da yetmiyor, o zaman daha çoğunu verecek ve bu yolda yürümekten geri durmayacakmış; ta ki Blumfeld'in seksiyonunda zaten yıllardır esen tımarhane havası tastamam gelişip çıksınmış ortaya. Hani ilgili sözlerle Bay Ottomar'ın konuşmasına ustalıklı biçimde öykünülmüştü ama, Bay Ottomar'm kendisi —bundan hiç kuşkusu yoktu Blumfeld'in — onun hakkında değil böyle, benzer biçimde bile konuşmuş olmaktan çok uzaktı. Bu düpedüz ilk kattaki

bürolarda yan gelip yatanların uydurmasıydı. Blumfeld bir kalem geçiyordu bunları; ama ne vardı, yardımcıların seksiyondaki varlıklarını da böylesine rahat bir kalemde geçebilseydi! Gelgelelim onlar dikilip duruyordu ortada ve artık yerlerinden oynatılacak gibi de değillerdi. Saz benizli, çelimsiz çocuklar. Ellerindeki belgelere göre okul çağını geride bırakmaları gerekiyordu ama, doğrusu bunu yaptıklarına inanmak güçtü. Hatta bir öğretmenin gözetimine bile bırakmak istemezdi insan onları, henüz annelerinin elinden tutmaları gerektiği işte öylesine açıktı. Henüz adam gibi davranmasını beceremiyorlar, uzun süre ayakta durmak, hele ilk zamanlar enikonu yoruyordu kendilerini. Gözaltında tutulmadılar mı dermansızlıktan içleri geçi geçiveriyor, çarpık bir duruşla, kamburlarını çıkarıp bir köşeye çekilerek ayakta pinekliyorlardı. Rahatlarına düşkünlükleri böyle sürerse, ömür boyu sakat kalacaklarım kafalarına sokmaya uğraşıyordu, Blumfeld. Yardımcılara ufak bir iş yaptırmak, tehlikeyi göze almaktı; bir gün birinin bir eşyayı hepsi birkaç adım öteye taşıması gerekmişti de aşırı bir hamaratlıkla seğirtmiş, dizini kürsüye çarpıp yaralamıştı. Odanın içi dikişçi kadınla, kürsülerin üzeri mallarla doluydu; öyleyken Blumfeld hepsini bir yana bırakmış, ağlayan yardımcıyı alıp büroya götürmüş, ufak bir sargıyla yarasını sarmak zorunda kalmıştı. Ama yardımcıların hamaratlığı bir göz boyamaydı yalnız; bazan tıpkı çocuklar gibi kendilerini göstermek istiyor, ama bununla daha çok veya hemen her vakit şeflerinin dikkatini başka yöne çekmek, onu yanıltmak amacını güdüyorlardı. Bir gün Blumfeld, işlerin en civcivli bir vaktinde alnından terler damlayarak doludizgin yardımcıların önünden geçerken, onların nasıl mal paketleri arasına sinmiş, birbirleriyle pul değiş tokuşu yaptıklarım görmüştü. Yumruklarıyla kafalarına kafalarına çullanayım demişti o zaman ve davranışlarının cezası da yalnız ve yalnız buydu ama, ne yapsın ki daha çocuktular; Blumfeld de çocuk katili olamazdı. Böylece onların derdini ilerde de çekmek zorunda kalmıştı. Mallar dağıtılırken, pek büyük bir çaba ve uyanıklık isteyen el işlerinde yardımcıların kendisine destek olacaklarını tasarlamıştı ilkin. Öyle düşünmüştü ki, kendisi orta yerde kürsünün gerisinde dikilip

herşeyi her an gözaltında tutabilecek ve kayıt işine bakacak, bu arada yardımcılar da onun direktiflerine uyup sağa sola seğirtecek ve bütün malı dağıtacaklardı. Kendi denetiminin fabrikaya iş yapan dikişçi kadınlar topluluğu için yetersiz kaldığım, yardımcıların uyanıklığıyla bunun bütünlenmesi gerektiğini düşünmüş, yardımcıların yavaş yavaş deneyim edinip her ufak işte ondan buyruk beklemekten kendilerini kurtaracaklarını, teslim edilecek mal ve beslenecek güven bakımından gün gelip dikişçi kadınları birbirinden ayırmasını öğreneceklerini geçirmişti kafasından. Ama yardımcılara bakılırsa, tüm umutlan boşa çıkmıştı. Onları dikişçi kadınlarla doğrusu hiç konuşturmaması gerektiğini Blumfeld çok geçmeden anlamıştı: Çünkü kimi kadınların yanına baştan beri hiç sokulmamış, kendilerinden hoşlanmamış ya da korkmuşlar, hoşlandıklarını ise çok vakit ta kapı önlerine kadar çıkıp karşılamışlardı. Bunlara işte dilediklerini getirip veriyor, kadınların almayı zaten hakettikleri şeyleri bir çeşit gizlilik içinde ellerine tutuşturuyorlardı. Kayırdıkları bu kadınlar için boş bir rafta çeşit çeşit kumaş parçaları, beş para etmez artıklar, henüz işe yarar ufak tefek nesneler biriktiriyor, Blumfeld'in arkasına saklanarak daha uzaktan, mutlulukla dolup taşarak, kadınlara doğru bunları sallayıp işretlerde bulunuyor, karşılığında ise onlar tarafından ağızlarına bonbon şekerleri sokuluyordu. Hani Blumfeld çok geçmeden bu çirkin duruma son verdi, dikişçi kadınlar geldikçe yardımcıları bölmeden içeri iteledi, ama yardımcılar hayli zaman duruma büyük bir haksızlık gözüyle bakmaktan geri kalmadılar, karşı koydular, kötülük olsun diye kalemleri kırdılar; kimi zaman da, kuşkusuz başlarım kaldırmayı göze alamadan çat çat camlara vurdular, sözde Blumfeld'in kendilerine reva gördüğü kötü davranışa dikişçi kadınların, dikkatini çekmeye çalıştılar.

Kendi yaptıkları haksızlığı ise bir türlü akıllan almaz, örneğin, hemen hep geç gelirler büroya. Daha ilk gençlik yıllarından beri mesai saatinden en az yarım saat önce büroda bulunmaya pek doğal bir gözle bakan şefleri Blumfeld — hani yükselme hırsından, aşın ödev duygusundan değil, yalnız ve yalnız öyle yakışık

alacağım hissettiğinden — kendi yardımcılarını çokluk bir saatten fazla beklemek zorunda kalıyor. Kahvaltı sandviçini çiğneyerek salonda kürsünün gerisinde dikiliyor, dikişçi kadınların küçük defterlerdeki hesaplarını gözden geçiriyor hep; çok geçmeden de işe dalıyor ve işten başka bir şey düşünmüyor. Derken ansızın öyle korkuyor ki, kalem bir vakit titriyor elinde; yardımcılardan biri doludizgin içeri dalmıştır, sanki yığılıp kalacaktır oracığa, bir eliyle bir yere tutunurken, öbür elini güçlükle soluyan göğsüne bastırıyor; ama bunun hepsi, geç kalışı için bir özür öne sürmek istemekten başka bir şey değil; bir gülünç özür ki, Blumfeld işitmezlikten geliyor; çünkü böyle yapmasa, oğlana hakettiği sopayı çekecek. Oysa şimdi onu biraz süzüyor, sonra elini uzatarak bölmeyi gösteriyor ve yeniden dönüp işine bakıyor. Eh, bu durumda, şefinin davranışındaki iyiliği görerek yardımcının kendi yerine seğirtmesi gerekmez mi? Ama hayır; salma salına, parmak uçlarına basarak yürüyor; bir adım atıyor, sonra ötekini onun önüne koyuyor. Şefiyle alay etmek mi niyeti? O da değil; yalnız yine o korku ve kendini beğenmişlik karışımı ki, insanı çileden çıkarıyor. Yoksa Blumfeld'in, kendisi bugün şimdiye dek hiç yapmadığı bir şeyi yapıp işe bu kadar geç gelmesine karşın, hayli bekledikten sonra — defterleri kontrol etmeyi canı istemiyor bir türlü — ortalığı süpüren odacının havaya kaldırdığı toz bulutlan arasından iki yardımcısının sokaktan büroya doğru sakin serinkanlı yaklaştığını görmesi nasıl açıklanabilirdi? Kollarını sımsıkı birbirlerinin bellerine dolamışlar; birbirlerine önemli, ama işleriyle olsa olsa yasak bir ilişki içinde bulunduğu kuşkusuz şeyler anlatıyorlar sanki. Cam kapıya yaklaştıkça, adımlarını yavaşlatıyorlar. Hele şükür biri kavrıyor sonunda tokmağı ve aşağı bastırmadan tutuyor; hâlâ anlatıyor, dinliyor ve gülüşüyorlar. Ellerini hızla havaya kaldırarak odacıya: "Aç haydi şu bizim beyzadelere kapıyı!" diye haykırıyor Blumfeld. Ama yardımcılar içeri girince de kendileriyle tartışmak istemiyor, selamlarına karşılık vermeyerek yazı masasına yollanıyor, hesap işlerine koyuluyor hemen, yardımcıların ne yaptığım da anlamak üzere zaman zaman başım kaldırıp bakıyor. Pek yorgun görünüyor biri ve gözlerini oğuşturuyor; pardösüsünü çiviye asarken, fırsattan

yararlanıp duvara yaslanıyor biraz; sokaktayken zindeydi, ama şimdi işe başlama zorunluğu onu yoruyor, öbür yardımcı, çalışmaya hevesli gerçi, ama gözü ancak belli işlerde, örneğin, öteden beri ortalığı süpürsün istiyor. Gelgelelim, bu da kendisine yaraşır bir iş değildir; ortalığı süpürmek yalnız odacıya düşer. Bu işi yardımcının yapmasına hani bir sözü yoktur Blumfeld'in, yardımcı mı süpürmek istiyordu ortalığı, süpürsündü; nasıl olsa odacının yaptığından daha kötü görülmezdi bu iş. Ne var ki, yardımcı bu işi yapacaksa daha önce, odacı süpürmeye başlamadan gelmeli, bürodaki çalışmalara ayıracağı zamanı bu işe harcamamalıydı. Ama haydi bu oğlan doğru dürüst bir şey düşünemiyordu, hiç değilse odacı, bu yarı kör moruk, patronun Blumfeld'in seksiyonundan başka seksiyonda varlığına kuşkusuz kazanamayacağı, işte ancak Tanrının ve patronun inayetiyle yaşayıp giden odacı olacak bu adam hiç değilse hoşgörüyle davranıp bir an için süpürgeyi yardımcının eline bıraksa ya! Nihayet beceriksizin biri yardımcı, o saat süpürme hevesi uçup gidecek, bir an sonra süpürgeyle odacının arkasından koşacak ki, bu işi gerisin geri ona verebilsin. Gelgelelim, odacının da en çok kendisini sorumlu gördüğü iş bu süpürme işidir; yardımcı oğlan yanına yaklaşmaya kalkar kalkmaz, süpürgeyi titreyen elleriyle daha bir sıkı kavramaya çalışıyor. Bütün dikkatini süpürgesini yardımcıya kaptırmamak üzerinde toplayabilmek için olduğu yerde durup süpürmeyi bırakıyor. Ama yardımcı ben süpüreyim diye odacıyla konuşup ona ricada bulunmuyor hani; hesap kitapla uğraşır görünen Blumfeld'den korkuyor. Hem normal sözler de hiç bir işe yaramaz, çünkü odacıya ancak en güçlü bağırmalarla sesini işittirebilir. Dolayısıyla, yardımcı ilkin kolundan çekip çekiştiriyor odacıyı. Odacı kuşkusuz ortada neyin döndüğünü biliyor, kaşlarını çatarak yardımcıyı süzüyor, başım sallıyor, süpürgeyi daha çok kendinden yana çekerek göğsüne bastırıyor. Bunun üzerine, ellerini kavuşturup ricaya başlıyor yardımcı. Hani ricayla bir şey elde edebileceğine umudu yok; rica etmek kendisini eğlendiriyor yalnız, öbür yardımcı alçak sesle gülerek durumu izliyor ve akıl alacak gibi değilse de, besbelli Blumfeld'in kendisini işitmediğini sanıyor. Odacının üzerinde en küçük bir etki göstermiyor ricaları;

odacı arkasına dönüyor ve artık süpürgeyi yine güvenle kullanabileceğini sanıyor. Ama yardımcı, parmak uçlarının üzerinde sekerek ve iki elini yalvarır gibi birbirine sürterek, odacının peşinden gidiyor ve şimdi de öbür yandan yalvarıp yakarmaya başlıyor. Odacının bu dönüşleriyle yardımcının onun peşinden sekişleri birçok kez yineleniyor. Sonunda odacı dört bir yandan yolların kesildiğini görüyor ve biraz daha az saf olsa başta farkedebileceği bir şeyi, yani yardımcıdan önce yorulacağını seziyor. Bu yüzden de dışarıdan destek arıyor kendine, parmağıyla yardımcıya gözdağı verip Blumfeld'i gösteriyor; yardımcı peşini bırakmadı mı onu Blumfeld'e şikâyet edecek. Yardımcı gerçekten süpürgeyi ele geçirmek istiyorsa, pek acele etmesi gerektiğini görüyor, arsızcasına el atıyor süpürgeye. Derken öteki yardımcının ansızın haykırışı, bundan sonra olacakları haber veriyor. Hani bir adım gerileyip yardımcıyı da kendisiyle çekerek süpürgeyi kurtarıyor odacı. Ama yardımcı vazgeçmiyor artık; ağzı açık, gözleri çakmak çakmak, ileri atılıyor. Odacı kaçmak istiyor, ama koşacak yerde titreyip duruyor yaşlı bacakları. Yardımcı süpürgeyi çekip çekiştiriyor, ele geçiremese de yere düşmesini sağlıyor onun, dolayısıyla odacı için süpürge elden çıkıyor. Ama öyle görülüyor ki, yardımcı için de elden çıkıyor süpürge; çünkü yere düşmesi üzerine, her üçü, odacı ve yardımcılar donakalıyor ilkin, Blumfeld'in herşeyi öğreneceğinden çekiniyorlar. Gerçekten de Blumfeld, ancak şimdi işin farkına varmış gibi, başını kaldırıp küçük penceresinden bakıyor; sert sert, süzerek, her birini gözden geçiriyor; hatta yerdeki süpürge bile dikkatinden kaçmıyor. Sessizliğin pek uzamasından mı, yoksa süpürme açgözlülüğünü yenememesinden mi, her nedense suçlu yardımcı eğiliyor; ama pek sakınarak yapıyor bunu, süpürgeye değil de sanki bir hayvana uzanıyor eli; derken süpürgeyi alıyor, yere bir çalıyor şöyle; ama Blumfeld sıçrayıp bölmesinden çıkınca, hemen korkarak gene kaldırıp atıyor elinden, "ikiniz de işe haydi, çıt yok artık!" diye bağırıyor Blumfeld ve eliyle her iki yardımcıya kürsülerinin yolunu gösteriyor. Yardımcılar hemen Blumfeld'in dediğini yapıyor, ama hani öyle utanmış, başları önde değil; hatta şeflerinin yanından geçerken hantal vücutlarıyla dönüyor ve kendilerini

dövmekten alıkoymak ister gibi dik dik Blumfeld'in gözlerinin içine bakıyorlar. Oysa Blumfeld'in hiç dayak atmadığını, deneyimlerin şimdiye dek yeterince kendilerine öğretmiş olması gerekiyor. Ama işte alabildiğine ürkek yaratıklar; her vakit, en ufak bir incelik duygusundan yoksun, gerçek yada sözüm ona gerçek haklarını kollayıp gözetmeye bakıyorlar.

YUVA

Yuvamı yapıp bitirdim, bir şeye de benzedi sanırım. Dışardan yalnız bir büyük delik görünüyor, ama gerçekte bir yere çıktığı yok deliğin, daha birkaç adım sonra kayalara tosluyor. Bilerek böyle bir hileyi uyguladım diye övünmek istemem hani; daha çok bu, bir sürü başarısız yapı denemelerimin birinden kaldı, ama işte bu tek deliği de kapamadan bırakmak elverişli göründü bana. Doğru, kimi hileler öylesine bir incelikle hesaplanmıştır ki, kendi başlarını yer sonunda, bunu herkesten iyi bilirim. Sonra, bu delikle bir kez burada araştırılmaya değer bir şeylerin bulunabileceğine dikkati çekmem, elbet atak bir davranış. Ne var ki ödlek olduğumu, yalnız ödleklikten bu yuvayı yaptığımı sanan da beni tanımamış demektir. Söz konusu delikten yaklaşık bin adım kadar ötede, istendiğinde kaldırılıp alınacak bir yosun tabakasıyla örtülü, yuvanın gerçek kapısı duruyor; yeryüzünde bir şey ne kadar sağlama alınabilirse, işte o kadar sağlama alınmış. Doğru, biri yosunlar üzerine basabilir ya da tökezleyip yosunlar içine girebilir, o zaman benim yuva açığa çıkıp canı isteyen — ancak unutulmasın ki, pek sık rastlanmayan kimi ustalıkları gerektirir bu — içeri sızabilir ve içerde ne var, ne yok bir daha hayır gelmemecesine kırıp döker. Bunu bilmiyor değilim ve yaşamımın doruğuna ulaştığım şu an bile bir saatçik olsun tam bir rahat yüzü gördüğüm yok; orada, o karanlık yosunlar altındaki deliğin elinde canım, düşümde çok vakit bu delik başında açgözlü bir ağzın sağı solu aralıksız koklayıp durduğunu görüyorum. Denecek ki, ben bu giriş deliğini de gerçekten kapayabilirdim, üstünü ince bir tabaka halinde sert toprakla örter, aşağıları ise gevşek toprakla tıkardım; öyle ki, her vakit yeni baştan yol açıp dışarı çıkmak beni pek zahmete sokmasın. Ama işte gerçekleştirilecek gibi değil bu; öngörülü davranmak zorunluğu, benim ha deyince dışarı çıkabilme olanağını elimde bulundurmamı istiyor; öngörülü davranmak zorunluğu, ne çare

çok zaman olduğu gibi, yaşam denen şeyin tehlikeye atılmasını istiyor. Bütün bunlar da zahmetli hesaplar ve keskin zekâlı bir kafanın kendi kendinden duyduğu memnunluk nedeniyle kimi vakit arkası gelmiyor bir türlü. Ha deyince dışarı çıkma olanağını elimde bulundurmam gerekiyor; çünkü, tüm uyanıklığıma karşın, hiç umulmadık yandan bir saldırıya uğrayamaz mıyım? Ben yuvamın ta göbeğinde huzur içinde yaşarım, düşmanım da bu arada herhangi bir yerden ağır ağır ve sessizce toprağı oyar, bana yaklaşabilir. Onun sezgi gücünün benimkinden üstünlüğünü söylemek istemiyorum hani; ben nasıl kendisinden habersizsem, belki onun da benden haberi bulunmaz. Ama işte körü körüne toprağı oyup giden açgözlü haydutlar vardır ve yuvamın alabildiğine genişliğinden ötürü onlar bile rasgele bir noktada benim dehlizlerden birine toslayabilir. Doğru, kendi yuvamda olmak, bütün yollan ve yönleri inceden inceye tanımak gibi bir üstünlük bulunuyor elimde; söz konusu haydudun kurbanım olması işten değildir, hem de tadına doyulmayacak bir kurban! Gelgelelim kocamaktayım artık, benden güçlüler çok, düşmanlarıma gelince sayısız, bakarsın birinden kaçayım derken öbürünün eline düşüveririm. Ah, neler, neler olmaz ki! Bir yerde kolayca erişebileceğim bütünüyle açık bir kapı bulunduğu güvencesinin de içimde yaşaması gerekiyor kuşkusuz; öyle bir kapı ki, dışarı çıkmam gerektiğinde beni hiç uğraştırmasın; yani ben, yumuşak toprak bile olsa, bu toprağı umutsuz oymaya çalışırken ansızın — Allah saklasın! — arkamdan gelen düşmanımın dişlerini sağrılarımda duymayayım. Hem beni tehdit eden düşmanlar yalnız dışarda değil, toprağın içinde de var. Ben daha hiç kendilerini görmedim, ama efsaneler sözünü ediyor bunların ve ben de varlıklarına bütün yüreğimle inanıyorum. Toprağın içinde yaşayan yaratıklar; efsaneler bile nice şeyler olduklarını tanımlayamıyor bunların. Hatta kurbanlarından bile hiç biri kendilerini görmemiştir; çıkar gelirler işte, hemen altınızda pençelerinin kendi yurtları olan toprağı oyduğunu duyarsınız ve daha o anda işiniz bitmiş demektir. Kendi evimdeyim sözü yerinde değildir bu bakımdan, onların evindeyim demeniz daha doğrudur. Söz konusu çıkış da beni kurtaramaz

ellerinden. Bakarsın beni asla kurtarmayıp mahvedecek bir şeydir, ama ne de olsa bir umuttur, bu çıkış kapısı olmadan yaşayamam. Bu büyük yoldan başka, beni dış dünyaya bağlayan pek dar ve oldukça tehlikesiz diğer yollar bana soluyacağım temiz havayı sağlıyor. Orman farelerinin açtığı yollar hepsi; bunları da gereği gibi benim yuva içine almasını becerdim. Ayrıca, söz konusu yollar beni ta uzaklara dek koku alma olanağıyla donatıyor, böylece koruyor beni. Sonra bin bir çeşit küçük yaratık bu yollardan geçerek bana geliyor; bunları kendime yiyecek yapıyor, dolayısıyla yuvamdan hiç ayrılmaksızın iyi kötü geçinmeme elverecek gibi avlanabiliyorum; elbet bu da az bir şey değil sanırım.

Ama yuvamın en güzel yanı sessizliği. Aldatıcı bir sessizlik, orası öyle; birden bozulabilir ve herşey sona erer, ama şimdilik var henüz. Saatlerce yuvamın dehlizlerinde sessiz saklı dolaşıyor, arada bir hemen dişlerimin arasında susturduğum bir küçük hayvancağızın çıtırtısını ya da bana bir yerde onarım zorunluğunu haber veren pıtır pıtır bir toprak dökülüşünü işitiyorum, hepsi o kadar; başkaca sessiz oluyor ortalık. Ormanın havası esip geliyor; hem sıcak, hem serin içerisi. Bazan boylu boyunca yere uzanıyor, zevkten sağa sola yuvarlanıyorum. Yaklaşan ihtiyarlık günlerine böyle bir yuvayla girmek, güz başladığında insanın başını sokabileceği bir çatıyı elde bulundurmak güzel şey doğrusu! Her yüz metrede dehlizleri genişletip küçük ve yuvarlak alanlar yaptım; buralarda rahatçacık kıvrılıp yatabiliyor, kendi sıcaklığımla ısınıp başımı dinleyebiliyorum. Gönül rahatlığının, doymuş isteklerin ve içimde yaşattığım amaca, yani bir yuvaya kavuşmanın o tatlı uykusunu uyuyabiliyorum. Bilmem eski günlerden kalma bir alışkanlıktan mı, yoksa bu yuvadaki tehlikelerin de beni uyandıracak kadar büyüklüğünden mi nedense, düzenli olarak arada bir ansızın korkuya kapılıp derin uykumdan sıçrayıp kalkıyor, sağa sola kulak veriyor, gece gündüz yuvada aralıksız egemenliğini sürdüren sessizliğin derinliklerine kulak kabartıyorum. Sonra da yatışmış gülümsüyor ve gevşemiş organlarımla az öncekinden daha derin bir uykuya dalıyorum. Yollarda ve ormanlardaki evsiz barksız gezgin kardeşler,

bilemedin bir küme yaprak altına sinmiş ya da kendi soydaşlarından bir topluluk arasında; enselerinde yerin göğün tüm felaketleri! Bense burda dört bir yandan güven altına alınmış bir alanda yatıyorum — bu türlü elliden çok alan var yuvamda — ve canım isteyip birini, canım isteyip öbürünü seçtiğim birazcık kestirmeler ve deliksiz uykularla saatler geçip gidiyor.

Yuvamın ortasına biraz uzakta, en kötü bir tehlike anında, doğrudan bir kovalamaca değil de bir kuşatmada kullanılmak üzere düşünülmüş ana alan bulunuyor. Yuvamda başka herşey belki bedenden çok gayet sıkı bir kafa çalışmasının eseriyken, bu kale alanı bedenimdeki tüm organların alabildiğine çetin uğraşısı sonucu ortaya çıktı. Birkaç kez yorgunluktan umutsuzluğa düşüp, herşeyi olduğu gibi bırakmaya kalktım; sırtüstü kendimi yere atıp yaptığım yuvaya lanetler savurdum, sürüne sürüne dışarı çıkıp yuvayı öylece açıkta bıraktım. Ne diye bırakmayacaktım ki, bir daha yuvaya dönmek istemiyordum. Ama işte saatler ve günler geçti aradan, ben de pişmanlık duyarak tersyüz ettim, yuvanın sapasağlam yerinde durduğunu görünce az kaldı sevincimden bir şarkı tutturuyordum; içten bir kıvançla yeniden sarıldım işe. Alanın plan gereği bulunacağı yerde toprak pek yumuşak ve kumluydu, bu yüzden kale alanı üzerindeki çalışmam boş yere güçleşiyordu. (Boş yere sözüyle demek istediğim, bu boşuna çalışmanın yuvaya hiç yarar sağlamamasıydı.) Güzel kubbeli ve yuvarlak büyük alanı oluşturabilmesi için sert bir kıvam alıncaya kadar bayağı dövülmesi, tokmaklanması gerekiyordu toprağın. Oysa böyle bir iş için benim hepsi bir alnım vardı; alnımla gündüz demeyip, gece demeyip geriden koşa koşa gelerek toprağa tosladım; ne zaman ki toprağa vura vura alnımdan kanlar aktığını görüyordum, o zaman mutlu hissediyordum kendimi; çünkü bu, duvarın sertleştiğine işaretti. Böylece, herkesin de kabul edeceği gibi, kale alanını doğrusu hakettim. İşte bu alana azıklarımı yığıyorum, yuva içinde avladığım avlardan o andaki gereksinmemi karşılayıp artakalanını, ayrıca yuva dışı avlanmalardan getirdiklerimi istif ediyorum buraya. Alan öyle büyük ki, yarım yıllık azıkla bile doldurulamaz. Dolayısıyla, bu azıkları pekâlâ açıp

yayabiliyor, aralarında gezinip kendileriyle oynayabiliyor, azlık çoklukları ve türlü kokularıyla zevkleniyor, yuvada hepsi ne kadar yiyecek var yok, derli toplu görebiliyorum. Sonra her vakit yeni düzenlemelere de gidebiliyor, mevsimine göre zorunlu ön hesaplamaları ve avlanma planlarını yapabiliyorum, öyle zamanlar oluyor ki, bolluk içinde yüzüyor, yiyeceğe karşı doymuşluğumdan sağa sola kayıp giden küçük hayvancıklara hiç el sürmüyorum; kuşkusuz bu da birtakım nedenlerden ötürü belki ihtiyatsız bir davranış. Sık sık savunma hazırlıklarıyla uğraşmam, yuvanın bu amaç için kullanılmasıyla ilgili görüşlerimde değişme ya da gelişmelere yol açıyor, elbet küçük çapta oluyor bu. Örneğin savunmayı tümüyle kale alanına dayandırmak kimi zaman bana sakıncalı görünüyor. Nihayet yuvadaki çeşitlilik, çeşitli olanaklar sağlıyor; dolayısıyla azıkları şöyle biraz dağıtıp, kimi küçük alanları onlarla donatmayı daha ihtiyatlı bir davranış sayıyorum. Bunun üzerine kalkıyor, diyelim baştan her üçüncü alanı yedek azık alanı, ya da her dördüncüsünü ana ve her İkincisini ise ikinci derecede önemli alan yapıyor veya buna yakın bir davranışla alanları tek tek belirliyorum. Olmazsa kimi dehlizleri, yanıltma amacı güderek azıkla donatım dışında bırakıyor, ya da pek sıçramalı olarak, ana çıkış kapısına göre durumlarını göz önüne alıp, çok az alanı bu iş için seçiyorum. Böylesi her yeni plan, kuşkusuz kolay altından kalkılamayacak bir hamallık istiyor; çaresiz yeni hesaplara girişiyor, sonra da yükleri oraya buraya taşıyorum. Doğru, bu işi telaşa kapılmadan sessiz sakin yapabilirim; nefis azıkları ağızda taşımak, dilenilen yerde yorgunluk çıkarmak, belli bir anda canının çektiği yiyecekten biraz atıştırmak hiç de kötü bir şey değil. Kötü bir şey varsa, bazan, genellikle uykudan korkuyla sıçrayıp kalktığım vakit, azıkların yürürlükteki dağıtım biçimini temelden yanlış, başıma büyük dertler açabilecek, uyku ve yorgunluğa bakılmaksızın tez elden düzeltilmesi gereken bir dağıtım gibi görmem. O zaman koşuyor, o zaman kanatlanıp uçuyor, o zaman hesap kitaba fırsat bulamıyorum; işte öylesine titiz yeni bir plan uygulamak için dişlerimin önüne ne çıkarsa keyfî bir tutumla kavrıyor, sürüklüyor, taşıyor, ahlayıp ofluyor, inliyor, sendeliyorum. Bana alabildiğine

tehlikeli görünen böyle bir durumda nasıl olursa olsun herhangi bir değişikliğe razıyım. Ne zaman ki yavaş yavaş iyice uyanıyorum, üzerime bir serinkanlılık geliyor, neden böyle aşırı bir telaşa kapıldığımı pek anlamıyorum. Benim kendi elimle kaçırdığım evimin huzurunu derin derin içime çekiyor, yattığım yere dönüyor, yeni bir yorgunlukla hemen uykuya dalıyorum; uyandığımda bir düş izlenimi bırakan gece çalışmasının yadsınamaz kanıtı olarak, bakıyorum bir fare hâlâ dişlerimin arasında sarkıyor ağzımdan. Sonra gene öyle zamanlar oluyor ki, bütün azıkların bir araya toplanması bana en iyi düzenleme gibi görünüyor. Küçük alanlardaki azıklar ne işime yarar sanki diyorum. Zaten buralara ne kadar azık yerleştirilebilir? Hem ne kadar yerleştirilirse yerleştirilsin, yolu tıkar bunlar ve bakarsın bir gün kendimi savunmam gerekir, koşarken daha çok ayağıma dolaşırlar. Sonra onca saçmalığına karşın gene de doğru: Azıkların tümünü bir arada görmediniz de elde bulunanı şöyle bir bakışta kestiremediniz mi, özgüveniniz sarsıntıya uğruyor. Ama azıkları böyle pek çok parçaya bölmede de bir sürü sakınca saklı yatmıyor mu? Ben hep enine boyuna dehlizlere doludizgin koşturup herşeyin yerli yerinde durup durmadığına bakamam ki! Hani azıkların bölünmesini gerektiren temel düşünceye diyecek yok, ama ancak benim kale alanı gibi birden çok alan bulunursa. Böyle birden çok alan. Elbet! Ama kimin gücü yeter? Hem bu alanları benim yuvanın genel planı içine şimdi, yani sonradan yerleştirmek olacak iş mi! Yine de ne saklayayım, yapının hatalı bir yanı bu; zaten bir şeyden elde yalnız bir adet bulunuyorsa, ortada her vakit bir hata var demektir. Şunu itiraf edeyim ki, yuvanın bütün yapımı süresince birden çok alan isteği bilincimde belirsiz — ama iyi niyeti sahibi olaydım, yeteri kadar açık seçik — yaşayıp durdu hep; ne var ki, boyun eğmedim isteğe, bu devecileyin iş için kendimi güçsüz hissettim; hatta işin zorunluğunu kafamda canlandırma gücünü bile görmedim kendimde; genellikle yetersiz bir şeyin benim koşullarda bir istisna, bir lütuf sayılacağını, belki tokmak işi gören alnımın esirgenmesi yazgım açısından pek önemli görüldüğü için yetmez'in yeteceğini düşünüp daha az belirsiz olmayan bu tür düşüncelerle kendimi avutmaya çalıştım. İşte

böylece bir tek kale alanım var şimdi, ama bir tek alanın yetmeyeceğine ilişkin içimdeki belirsiz duygular ortadan silindi. Her neyse, bu bir alanla yetinmem gerekiyor. Küçük alanlar, nerde bunun yerini tutabilsin! Bu görüş de içimde olgunlaşır olgunlaşmaz, ne var, ne yok, küçük alanlardan gerisin geri kale alanına sürüklemeye koyuluyorum. Derken bütün alan ve dehlizleri serbest durumda el altında bulundurmak, etlerin kale alanında kümelendiğini görmek, her biri kendince beni büyüleyen ve benim ta uzaktan kesinlikle ayırt edebildiğim bir yığın koku karışımının ta en uçtaki dehlizlere kadar sızdığını hissetmek bir süre için avutuyor beni. Bunu her vakit huzur dolu günler izliyor; yattığım yeri yavaş yavaş, adım adım dış çevrelerden içerlere kaydırıyor, durmadan daha çok kokular içine dalıyorum; ne zaman ki dayanamıyorum artık, bir gece kale alanı üzerine atılıyor, azıklar arasında zorlu bir temizliğe girişiyor, sevdiğim en iyi yiyeceklerle düpedüz kendimden geçene kadar doyuruyorum karnımı. Mutlu, ama nazik zamanlar; fırsattan yararlanacak biri için, kendini tehlikeye sokmadan beni haklayıvermek işten değil. Hani bu bakımdan da bir ikinci ya da bir üçüncü kale alanının eksikliği, tehlikeli biçimde belli ediyor kendini; çünkü böylesine kocaman ve sessiz azık yığınını görmek beni baştan çıkarıyor. Buna karşı çeşitli yollardan kendimi savunmaya çalışıyorum; nitekim azığın küçük küçük alanlara dağıtımı bu tür önlemlerden biri; ne çare, bu önlem de benzerleri gibi yiyecekten beni yoksun bırakıp daha büyük bir açgözlülüğün içimde doğmasına yol açıyor; bu açgözlülük de, aklın sesini susturup savunma planlarımı, kendi amaçlarına uygun, keyfince değiştiriyor.

Böylesi zamanlardan sonra genellikle yuvayı yeniden gözden geçiriyor, gereken onarımları yapıp hep kısa bir süre için de olsa, sık sık dışarı çıkıyorum. Yuvadan uzun süre ayrı kalmak, böyle, zamanlarda bile fazla ağır bir ceza gibi görünüyor bana; ne var ki, arada bir gezintiye çıkmamın zorunluğuna aklım yatıyor. Ne zaman kapıya yaklaşsam, yüce ve ağır duygular uyanıyor içimde. Yuvamda yaşayıp giderken bu kapının yanına uğramıyor, hatta buraya götüren dehlizin başlangıç bölümlerine bile ayak atmaktan

kaçınıyorum. Sonra kapının oralarda dolaşmak hiç kolay değil, çünkü burada zikzak dehlizlerden başlı başına küçük bir eser oluşturdum; yuvayı yapmaya buradan başlamıştım, o vakitler planımdaki gibi yuvayı sona erdirmemin kısmet olacağına umudum yoktu, biraz da oyun olsun için bu köşeden koyulmuştum çalışmaya; dolayısıyla, buradaki ilk çalışma kıvancım, labirent bir yapı tarzında açığa vurdu kendini. Labirent yapı, o vakitler gözüme bütün yapıların kralı görünmüştü; şimdi ise buna üzerinde çok durulmuş, yuvanın tümüyle pek bağdaşmayan bir el işi gibi bakıyorum. Hani kuramsal açıdan belki nefis bir şey — işte yuvamın girişi demiştim o vakit alay eder gibi, görünmez düşmanlarıma; sanki topunun da o an giriş labirentinde boğulup gittiğini görmüştüm — gerçekte ise sıkı bir saldırıya ya da ölüm kalım savaşma girişmiş bir düşman karşısında zor dayanabilecek, duvarları fazlasıyla ince bir oyuncaktan başka bir şey değil. Yani şimdi yuvanın bu parçasını yeniden mi yapsam? Kararı bugünden yarına erteleyip duruyorum ve sanırım söz konusu parça nasılsa öyle kalacak. Böyle bir değişikliğe kalkışmam başıma büyük işler açacağı gibi, akla gelebilen en sakıncalı girişimdir. Yuvayı ilk yapmaya başladığım yerde enikonu rahat çalışabiliyordum, tehlike başka herhangi bir yerdekinden pek büyük değildi; ama şimdi böyle bir şeye kalkışmam, yuvanın üzerine bile bile tüm dünyanın dikkatini çekmem demektir, bugün bir şey yapılamaz artık. Buna adeta seviniyorum, çünkü bu ilk eserime karşı bir çeşit duyarlık da yaşıyor içimde. Hem büyük bir saldırı durumunda hangi plana göre yapılmış bir kapı kurtarabilir beni? Bir kapı aldatabilir, saldırganın dikkatini başka yana çekebilir, üzebilir onu; eh bunu benim kapı da yapar gerekti mi. Ama gerçekten büyük bir saldırıya yapıdaki bütün olanaklarla, bütün bedensel ve ruhsal güçlerimle hemen karşı koymak zorundayım, bu kuşkusuz pek doğal bir şey; dolayısıyla, kapı da şimdiki durumda kalabilir. Yapının doğal koşullardan ister istemez kaynaklanan öyle çok güçsüz yanı var ki, benim elimden çıkan ve sonradan da olsa gene tastamam farkına varılan bu kusuru da yüklenebilir. Hani söz konusu kusurun kimi zaman, hatta her vakit beni tedirgin etmediğini söylemek istemiyorum kuşkusuz. Normal

gezintilerimde yapının bu parçasına sokulmaktan kaçmıyorsam, buranın manzarası canımı sıkıyor, bilincimin karşısına apaçık dikilmesine karşın yapıdaki bu kusuru göreyim istemiyorum, en başta onun için. Yukarıda, girişteki hata ne denli giderilmez nitelik taşırsa taşısın, gene de, elden geldiği süre, manzarasından koruyabilirim kendimi. Hani kapıya doğru yola çıkmaya göreyim, arada bunca dehlizin ve alanın varlığını unutarak hemen büyük bir tehlike içerisine dalıyormuşum gibi hissediyorum kendimi. Sanki postum inceliyormuş da arası çok geçmeden cascavlak etimle ortada kalabilir ve tam da bu an düşmanlarım ulumalarıyla beni selamlayabilirlermiş gibi geliyor bana. Orası öyle; böylesi duygulara gerçekte yol açan, çıkışın çıkış olarak kendisi, yani yuvanın koruma gücünün sona ermesi; ama beri yandan, kapının yapılışı da beni enikonu üzüyor. Bazan düşümde burasını yıkıp yeniden yapıyorum; temelinden değiştiriyor, çabucak ve devcileyin çabalarla geceleyin kimse farkına varmaksızın yeniden çatıp çıkarıyorum ortaya ve artık kimse burasını ele geçiremez diyorum. Bana bu düşü gördüren uyku, uykuların en tatlısı; uyandığımda sevinç ve selâmet yaşlan bıyıklarımda ışıl ışıl parlıyor.

İşte böylece dışarı çıkmak istedim mi, bu labirent işkencesini bedenen de yenmem gerekiyor; bazan kendi yapımda bir an için yolumu şaşıracak duruma düşmem, yani bu eserin, kendisine ilişkin yargısını çoktan vermiş bana haklı olarak varlığını kanıtlamak için hâlâ çaba harcıyor görünmesi bir yandan canımı sıkıyor, bir yandan duygulandırıyor beni. Ama derken bir süre elimi sürmediğim — bir süre kımıldamıyorum çünkü — yosun örtünün altındaki ormanın zeminiyle yekvücut olmuş buluyorum kendimi. Yalnız şöyle bir başımı kımıldatayım, yad eldeyim demektir. Bu ufak devinimi de uzun süre göze alamıyorum; giriş labirentinin güçlüklerini yenmek olmasa, kuşkusuz bugün bundan vazgeçer, geri dönerdim. Nasıl? Yuvan tehlikeden uzak, kendi içinde kapalı bir bütün. Huzur içinde, sıcacık, karnın tok yaşayıp gidiyorsun; bir sürü dehliz alanların efendisi, tek efendisisin; bütün bunları inşallah elden çıkarmak niyetinde değilsin, ama bir

bakıma ateşe atmak istiyorsun; gerçi gerisin geri hepsini ele geçirmeye güvenin var, ama ne de olsa tehlikeli, çok tehlikeli bir oyun oynamayı göze alıyorsun? Bunun için akla uygun nedenler bulunuyor, öyle mi? Yo yo, böyle bir şey için akla uygun nedenler bulunamaz. Ama derken yine de kapıyı sakınarak kaldırıp dışarı kayıyor ve bu hain yerden elden geldiği kadar hızla uzaklaşıyorum.

Ama doğrusu açıkta değilim, gerçi bundan böyle dehlizler arasından ezile büzüle geçtiğim yok, ormanda özgür koşturup duruyorum. Yuvada, hatta şimdikinden on kez büyük de olsa kale alanında duyamayacağım yeni güçler hissediyorum kendimde. Sonra yiyecek bakımından dışarısı daha iyi; avlanmak her ne kadar daha güç, başarı şansı her ne kadar daha azsa da, sonuç yuvadakine göre her yönden daha verimli; bütün bunları yadsıdığım yok, bundan yararlanmasını biliyor, bunun tadım çıkarıyorum; hiç değilse herkes gibi, ama belki herkesten çok; çünkü ben öyle, bir serseri gibi zirzopluktan ya da umutsuzluktan avlanmıyor, bir amaç uğruna ve serinkanlı yapıyorum bunu. Sonra ben özgür bir yaşam için yaratılmış, bu yaşamın eline bırakılmış da değilim; tersine, vaktimin sınırlı olduğunu, sonsuz süre burada avlanamayacağımı, canım istedi mi ve buradaki yaşamdan bıktım mı, birinin beni adeta yanına çağıracağını ve bu çağrıya da karşı koyamayacağımı biliyorum. Onun için buradaki zamanın enikonu tadını çıkarabilir, vakti tasasız, kaygısız geçirebilirim; daha doğrusu geçirebilirdim, ama geçiremiyorum. Yuva pek uğraştırıyor beni, girişten ayrılalı arası çok geçmemişken dönüp yine geliyorum. Saklanıp gizlenecek elverişli bir yer arıyor, yuvamın girişini — bu kez dışarıdan —günler ve gecelerce gözetliyorum. İstendiği kadar budalalık densin, bu anlatılmaz bir zevk veriyor bana, beni yatıştırıyor, öyle ki, uyurken yuvamın önünde değil de kendi önümde duruyorum; bir yandan derin bir uyku çekmek, bir yandan gözümü dört açıp kendi başımda nöbet tutmak mutluluğuna erişiyorum adeta. Sanki gece hayaletlerini yalnız uykunun çaresizlik ve saflığı içerisinde görmek değil, uyanıklığın tüm gücü ve serinkanlı yargı yeteneğiyle de karşılarına çıkabilmek gibi bir ayrıcalıkla donatılmışım. Ve bana kalırsa, işin

tuhafı, sık sık inandığım ve yuvama indiğimde belki yine inanacağım gibi kötü değil durumum. Bu bakımdan, başka bakımdan da olabilir hani, ama özellikle bu bakımdan yaptığım gezintiler gerçekten zorunlu. Orası öyle; girişi pek kıyıda kenarda seçmeme karşın, buradaki trafik bir haftalık gözlemlerimi özetlersem, pek yoğun; ama belki bütün yerleşim bölgelerinde aynıdır durum. Sonra tam bir yalnızlık içinde bulunup, ağır bir tempoyla sağı solu araştıran bir saldırganın eline düşmektense, büyücek bir trafiğin eline kendini teslim "etmek belki daha iyidir; çünkü böyle bir trafik, büyüklüğü dolayısıyla kendi kendisini de birlikte sürükleyip götürür. Böylesine bir trafikte düşmanlar çoktur, kendilerinden daha da çok yardımcıları vardır, ama işte bunlar birbirleriyle boğuşur ve yuva önünden doludizgin geçerler. Bu son zamanda doğrudan girişin başında oyalanıp sağı solu araştıran bir canlı görmedim; hem onun, hem benim hesabıma görmediğim de iyi oldu, çünkü yuvayı merak ettiğimden, ne yaptığına bilmeyerek koşup gırtlağına sarılırdım. Doğru, bazan da öyleleri geliyordu ki, yakınlarında bulunmaya cesaret edemiyor, kendilerini daha uzaktan seçmeyeyim, soluğu kaçmakta alıyordum; böylelerinin yuvaya karşı davranışları, üzerinde elbet kesin bir şey söyleyemem, ama diyebilirim ki, az sonra dönüp gelmem yatışmam için yetiyordu; kimseyi ortada bulamıyor ve giriş kapısının da sapasağlam yerinde durduğunu görüyordum. Bazan öyle mutlu zamanlar da yaşıyordum ki, dünyanın bana karşı düşmanlığı galiba sona erdi ya da yatışıp hafifledi veya güçlü yuva adeta beni kaldırıyor da, şimdiye dek sürüp gelen o yok etme savaşı dışında tutuyor diyordum kendi kendime. Yuva belki de şimdiye kadar sandığımdan daha çok koruyordu beni. Bu sanı kimi vakit içimde o denli güçleniyor ki, çocukça bir isteğe kapılıp bundan böyle asla bir daha yuvaya dönmemek, girişe yakın bir yere yerleşmek, yaşamımı bu girişi gözlemekle geçirmek, içinde olsam yuvanın nasıl beni sımsıkı güvenlik altına alacağını hep göz önüne getirip, mutluluğumu bunda bulmak istiyorum. Ama işte çocuksu düşlerden korkuyla sıçrayıp çarçabuk uyanılıyor. Benim yuvada bulduğum güvenlik de nasıl bir güvenlikti? Öyle ya, yuva içindeyken beni bekleyen tehlikeler üzerine burada, dışarıda

edindiğim deneyimlere dayanarak hiç yargı verebilir miyim? Ben yuvada yokken, bakalım düşmanlarım doğru dürüst kokumu alabilirler mi? Kokumu aldıkları kuşkusuz, ama tam değil. Oysa tam olarak alınacak bir kokunun varlığı, çokluk normal tehlikenin önkoşulu değil midir? Yani benim burada yaptığım deneyler üstünkörü ve fazla bir değer taşımıyor; beni yatıştırmaya ve yalancıktan yatıştırarak alabildiğine büyük bir tehlikenin içine atmaya elverişli şeyler. Hayır yayır, öyle sandığım gibi uykumu hiç de denetlediğim yok; daha doğrusu, bana uykumu zehir edecek o yaratık uyanık bekliyor, oysa ben uyuyorum. Belki de beni yok edecek düşman, umursamazlıkla ve salınarak giriş kapısı önünden geçenler arasındadır; kapının sapasağlam yerinde durup saldırılarını beklediğinden tıpkı benim gibi emin olmak isteyenlerle, ev sahibini içerde bulamayacaklarını bildikleri, hatta belki onun bitişik bir çalılıkta masum masum pusuya yattığını bildikleri için, yalnız bunun için giriş önünde durmayarak geçip gidenler arasında bulunuyor. Derken gözetleme yerimden ayrılıyor, açıkta yaşamaktan bıkıyorum; bana öyle geliyor ki, dışarıda artık öğreneceğim bir şey kalmamıştır, ne şimdi, ne de sonra. Ve buradaki herşeye veda ederek yuvaya inesim, bir daha hiç geri dönmeyesim, herşeyi kendi haline bırakıp yararsız gözetlemelerle olacakları engellemekten vazgeçesim geliyor. Ama giriş kapısı dışında olup biten herşeyi bunca zaman görmekten şımarmış, başlı başına büyük bir iş sayılması gereken yuvaya inişi gerçekleştirmek ve çepeçevre arkamda, eski yerine yerleştirilen kapının gerisinde olacakları bilmemek kahrediyor beni. İlkin fırtınalı gecelerde, avladığım avları çarçabuk içeri almayı deniyorum; üstesinden de geliyorum sanırım. Ama gerçekten bu işi başarıp başaramadığım yuvaya indiğimde anlaşılacak, ne var ki ben anlayamayacağım bunu, belki ben de anlayacağım ama, iş işten geçmiş olacak o zaman. Dolayısıyla bu niyetimden vazgeçiyor, yuvaya inmiyorum. Asıl girişten elbet yeteri kadar uzakta bir deney çukuru eşiyorum, boyu kendi boyumdan uzun değil ve yosun bir örtüyle dışarıya kapalı. Çukura sürünerek giriyor, arkamdan yosun örtüyü üzerime çekip tetikte bekliyorum. Günün değişik saatlerinde kısa ve uzunca süreler çukur içinde kalıyor,

derken yosun örtüyü üzerimden kaldırıp atıyorum; ortaya çıkıyor ve dikkatime çarpan şeyleri kayda geçiriyorum. Birbirine hiç benzemeyen iyi kötü birtakım deneyimler ediniyor, ama yuvaya inme konusunda genel bir yasa, şaşmaz bir yöntem bulamıyorum. Bu yüzden de henüz asıl girişten içeri girmiş, yuvaya inmiş değilim; ama işte bunu herşeye karşın pek yakında yapmak zorunda olmam belimi büküyor. Başımı alıp uzaklara gitmek, hiç bir iç açıcılığı, hiç bir güvenliği bulunmayan, birbirinden farksız sürüyle tehlikenin oluşturduğu, dolayısıyla güvenlik içindeki yuvamla yuva dışı karşılaştırmalarımdaki gibi tek tehlikeyi enine boyuna gözümün önüne serip bende korku uyandırmayan eski yaşamı yeniden sırtlanmaya karar vermekten çok uzak değilim. Elbet, böyle bir kararı vermek, anlamsız bir özgürlük içinde pek uzun süre yaşamanın yol açacağı bir aptallık olur yalnız; henüz yuva benim elimde, bir tek adım attım mı güvenlik içindeyim. Böylece bütün kuşkulardan kendimi koparıyor, güpegündüz, dosdoğru, ama bu kez ne olursa olsun kaldırıp açmak için giriş kapısına seğirtiyorum; gene de yapmak elimden gelmiyor bir türlü, kapının üzerinden koşarak geçiyor, bile bile dikenli bir çalılık içerisine dalıyor, kendimi cezalandırmak, bilmediğim bir suçtan ötürü cezalandırmak istiyorum. Kuşkusuz bu durumda gene de haklı, olduğumu, elimdeki en değerli şeyi dört bir yanda, yerde, ağaçta ve havadaki tüm yaratıklara hiç değilse bir an için peşkeş çekmeksizin yuvaya gerçekten imlemeyeceğini sonunda çaresiz itiraf zorunda kalıyorum kendi kendime. Tehlike de kuruntu değil, pek gerçek nitelik taşıyor, öyle ya, içinde ardıma düşme hevesi uyandıracağım yaratığın gerçek bir düşmanım olması gerekmez; rasgele, minicik, zararsız bir canlıda da bu hevesi uyandırabilirim pekâlâ; ufak pis bir canlı; meraktan peşime takılır ve böylece, kendisi farketmeksizin, tüm dünyayı ardından sürükler getirir. Hani böyle bir yaratık da olması zorunlu değildir; belki — ki bu olasılık ötekisi kadar kötüdür, kimi bakımdan hatta en kötüsüdür olasılıkların— belki benim soydan herhangi biridir bu; yuvalardan anlayan, yuvaların değerini bilen biri, bir orman münzevisi, bir barışsever, ama işte kendisi yuva yapmadan yuvada oturmak isteyen arsız ve aylak biridir. Ah ne olur şimdi gelse, ne

olur o pis açgözlülüğüyle girişi bulup yosun örtüyü kaldırmaya uğraşsa ve kaldırabilse, ne olur benim yerime ıkına sıkma girse içeri, içerde ilerlemeye koyulsa da bir an kıçı açıkta kalsa, ne olur bunlar gerçekleşse de sonunda ok gibi yerimden fırlayıp hiç bir şeyi umursamadan üzerine çullansam, onu dişlerimle paralayıp etini didik didik etsem, kıymık kıymık yapsam, kanını içsem ve kadavrasının içini öbür avlarımdan biri gibi doldursam, ama hepsinden önce, asıl önemlisi de bu, nihayet tekrar yuvamda olsam, bu kez hatta içimden gelerek hayranlıkla labirent dehlizleri seyretsem, ama ilkin yosun örtüyü üzerime çekip dinlenmeye koyulsam, geri kalan tüm yaşamım boyunca dinlensem! Ama kimseler gelmiyor işte, benim de yalnız kendimden medet ummam gerekiyor. Durmadan işin zorluğunu düşüne düşüne korkaklığım enikonu kayboldu, girişten girişin dışında bile kaçtığım yok artık, çevresinde çemberler çizmek en sevdiğim şey benim İçin. Artık nerdeyse öyle ki, sanki ben kendim düşmanım, yuvadan başarıyla içeri girebilmek için uygun bir fırsat kolluyorum. Kendisine güvenebileceğim, tutup benim gözetleme yerine dikebileceğim birini bulsam, Allah bilir rahat rahat inebilirdim yuvaya. Kendisine güvenebileceğim bu kimseyle anlaşırdım; benim yuvaya indiğim andaki durumla bunu izleyecek uzun süre içindeki durumu adamakıllı gözetler, bir tehlike anında yosun örtüye vururdu; ama işte yalnız tehlike anında. Böylece yukarıda herşey eksiksiz bir çözüme bağlanır, ortada başıma iş açacak bir yaratık kalmaz, olsa olsa kendisine güvendiğim kimse kalırdı yalnız. Çünkü yaptığına bir karşılık istemeyecek miydi bu kimse? En azından yuvayı görmeye kalkmayacak mıydı? Onu kendi rızamla yuvadan içeri koyvermek bile enikonu tatsız bir şey. Yuvayı ziyaretçiler için değil, kendim için yaptım ve sanıyorum onu koyvermezdim içeri; ama yuvaya inmemi sağlamayacakmış o zaman, olsun. Hiç mi hiç yuvama koyvermezdim. Çünkü ya kendisini bırakacaktım, yalnız inecekti yuvaya, ki bu da asla akıl alacak bir şey değildi ya da onunla birlikte yuvaya inecektik, ki o zaman da onun bana sağlayacağı arkamdan gözetlemede bulunma yararından yoksun kalacaktım. Sonra şu güvenme işi bakalım nasıl şey? Göz gözeyken güven beslediğim birine, kendisini

görmediğim, yosun örtünün bizi birbirimizden ayırdığı zaman da güvenebilir miyim? Bir kimseyi gözaltında tuttuktan ya da hiç değilse tutabilme olanağı bulunduktan sonra kendisine güvenmek öyle pek zor değildir. Hatta belki uzaktan uzağa güvenilebilir bir kimseye; ama işte yuva içinden, yani bir başka dünyadan dışardaki birine tastamam güvenebilmek sanıyorum olur şey değildir. Ama böyle kuşkulara kapılmak bile gereksiz; ben yuvaya inerken ya da indikten sonra, hayattaki o sayısız rastlantılardan birinin güvendiğim kimsenin görevini yapmasını engelleyeceğini düşünmek bile yeter; en ufak bir engelleme de hani hiç hesapta olmayan sonuçlar doğurabilir benim için. Yo yo, bütün bunlar özetlendiğinde yalnızım diye, güvenebileceğim kimse yok diye yakınmamam gerekiyor. Bu durumun beni bir yarardan yoksun bırakmadığı kuşkusuz, hatta belki beni birtakım zararlardan da esirgemektedir. Güvenme işinde ise, ancak kendime ve yuvama güvenebilirim. Bunu da daha önceden düşünüp, şimdi beni böyle uğraştıran durum için önceden hazırlanmam gerekirdi. Yuvayı yapmaya başladığım ilk zaman hiç değilse biraz başarılabilirdi bu. İlk dehlizi o türlü açmalıydım ki, birbirinden uygun aralıklarla iki girişi bulunsun; öyle ki, ben girişin birinden o zorunlu yavaş tempoyla aşağı ineyim, başlangıç dehlizini bir koşu geçip ikinci girişe geleyim, bu amaç için oraya yerleştirilmiş yosun örtüyü şöyle biraz kaldırıp birkaç gündüz ve gece durumu kolaçan edeyim! İşin doğrusu da buydu yalnız. Gerçi iki girişin varlığı tehlikeyi iki kat büyütürdü; ama bu sakınca tümüyle giderilebilir, yalnız gözetleme yeri diye belirlenen giriş pek dar yapılabilirdi. Derken yine teknik düşüncelere dalıp gidiyor, o benim dört başı mamur yuva düşünü bir ara yeniden düşlemeye başlıyorum. Bu da az buçuk yatıştırıyor beni; farkına varılmadan içeri ve dışarı kayabilmemi sağlayacak açık seçik ya da biraz belirsiz yapı olanaklarını kapalı gözlerimin önünden, zevkten sarhoş, geçiriyorum.

Bulunduğum yerde uzanmış, üzerlerinde düşünüp dururken, bu olanakların değerini gereğinden çok büyütüyorum gözümde, ama gerçek yararlar değil de, yalnız teknik buluş ve başarılar olarak;

çünkü, bir engelle karşılaşmaksızın bu içeri ve dışarı kayışlar da neymiş? Düşüncelerdeki bir tedirginliğin, kendini değerlendirmedeki bir güvensizliğin, aşağılık heveslerin, kötü özelliklerin bir belirtisi; bu özellikler oracıkta duran ve işte yalnız kendisine tümüyle güvenebildiniz mi gönlünüze ferahlık salan yuva karşısında daha da kötüleşiyor. Orası öyle, şu anda bu yuva dışındayım, ona dönebilmenin bir yolunu arıyorum; yuvada bunun için gerekli teknik önlemler bulunsaydı, hani pek güzel olurdu. Ama hiç de pek güzel kaçmazdı belki. Yuvayı yalnız alabildiğine bir güven duygusuyla içerisine girip barınılacak bir oyuk gibi görmek, onu şu andaki sinirsel korku durumu içinde pek küçümsemek sayılmaz mı? Elbet, aynı zamanda böyle güvenilir bir oyuktur yuva ya da öyle olması gerekir; diyelim büyük bir tehlike içinde gördüm kendimi, o zaman dişlerimi sıkıp bütün irade gücümü toparlar, yuvanın benim canımı kurtarmak görevini yüklenmiş bir oyuktan başka şey olmamasını ve kendisine verilmiş bu açık seçik görevi hiç eksiksiz yerine getirmesini isterim; böyle bir durumda başka her görevi onun üzerinden almaya hazmındır. Ama işte öyle ki, yuvam gerçekte — gerçek de işte pek sıkışık zamanlarda görülmüyor, tehlikeli zamanlarda bile gerçeği görebilmek için çaba harcamak gerekiyor — epey bir güvenlik sağlıyor bana; ancak asla yeterince değil bu güvenlik; çünkü tasa ve kaygılar yuvada hiç sona eriyor mu? Doğru, yuvada daha bir başka, daha bir soylu, içerik bakımından daha zengin şeyler bunlar, çokluk hayli gerilere itilmiş durumdalar; ama olsun, kahredici etkilerinin, yuva dışında bir yaşamın yol açacağı tasalarınkinden kalır yeri yok. Yuvayı yalnız yaşamımı güvenlik altına almak için yapsaydım aldanmazdım; ama o devcileyin uğraşla bunun sağlayacağı gerçek güvenlik, hiç değilse benim hissedip yararlanabileceğim kadarıyla asla birbirine uygun düşmezdi. Bunu kendi kendime itiraf etmek pek acı bir şey; ama işte şu anda bana, yani kendisini yapıp elinde bulunduran kimseye kapısını kapayan, hatta bayağı büzülüp içine gömülen oradaki giriş karşısında böyle bir itirafın yapılması gerekiyor. Gelgelelim yuva, yalnız bir kurtuluş deliği değil. Kale alanında dikilmeye göreyim, çevremde tepe tepe et stoklan, yüzüm bu alandan çıkan on adet dehlize dönük, — öyle dehlizler

ki, her biri özellikle yuva içindeki yerin bütününe uygun olarak alçaktan, yüksekten, uzunlamasına ya da yuvarlak, genişleyerek ya da daralarak ve hepsi de bir ölçüde sessiz, boş, geniş, her biri kendince beni bir sürü alanlara alıp götürüyor ve bu alanların kendileri de bütünüyle sessiz ve boş — o zaman güvenlik düşüncesi pek uzağımda kalıyor, o zaman buranın, tırnaklarımla çalışarak, dişleyerek, tepinerek ve itip kakarak dikbaşlı topraktan kazandığım kale, asla başka kimsenin eline geçemeyecek kalem olduğunu biliyorum; o kadar benim olan bir kale ki, sonunda düşmanım tarafından o ölümcül darbeyi de rahatçacık burada kabullenebilirim, nihayet kanım burada kendi toprağımda akar ve kaybolup gitmez. Yarı tatlı uyuyarak, yarı neşe içinde uyanık, her vakit dehlizlerde geçirdiğim o güzel saatlerin anlamı da bundan başka nedir? Öyle dehlizler ki, haz dolu gerinip uzanmalarım, yerlerde çocuksu yuvarlanmalarım, düşler içinde serilip yatmalarım göz önüne alınarak ve uyuyup da bir daha uyanmayacağım düşünülerek yüzde yüz benim için yapılmış. Ve her birini çok iyi bildiğim, hepsi birbirinin tıpkısı olmasına karşın, daha duvarlarının kıvrım ve bükümlerine bakarak, gözüm kapalı, birini ötekinden açıkça ayırabildiğim küçük alanlar; beni huzur ve sıcaklıkla öylesine sarıyor ki, hiç bir yuva barındırdığı kuşu böylesine saramaz. Sonra herşey, herşey sessiz ve boş.

Ama madem öyle, ne diye duraksıyorum o zaman? Ne diye saldırgandan korkum, yuvamı bir daha görememe olasılığından daha büyük? Evet, bu sonuncusu Allahtan ki gerçekleşmeyecek bir şey, yuvanın benim için taşıdığı önemi anlamak üzere düşünüp taşınmam gerekli değil; benimle yuvam öylesine bir bütün oluşturuyor ki, rahat rahat, tüm korkulara karşın rahat rahat buraya yerleşebilirdim; kapıyı bütün sakıncaları dinlemeyip açmak için hiç de kendimi yenmeye çalışmam gerekmez, elim boş öylece beklemem düpedüz yeterdi; çünkü hiç bir şey sürekli ayıramaz bizi birbirimizden ve sonunda nasılsa bir yolunu bulup yuvaya ineceğime kuşku yok. Ama doğru, o vakte dek ne çok zaman geçebilir aradan ve bu zaman içinde hem burada, yukarıda,

hem aşağıda nelerle karşılaşılmaz. Ama işte bu zamanı kısaltmak ve gerekeni hemen yapmak yalnız bana bakıyor.

Ve derken, yorgunluktan artık bir şey düşünemeyecek durumda, başımı önüme sarkıtıp sarsılan bacaklarla yarı uyuyarak, yürümekten çok el yordamıyla girişe sokuluyor, yosun örtüyü kaldırıyorum, yavaşçacık aşağı iniyor, ama girişi dalgınlıkla, hiç gereği yokken uzun süre açık bırakıyor, yapmayı unuttuğum şeyi sonradan yapmak üzere yeniden yukarı çıkıyorum. Ama neden çıkıyorum yukarı? Bütün yapacağım, yosun örtüyü çekip girişi kapamak, âlâ; böylece yeniden aşağı iniyor, nihayet yosun örtüyü çekip kapıyorum. Yalnız bu yoldan, yalnız ve yalnız bu yoldan söz konusu işi yapabilirim. — Derken yosun örtünün altında yatıyorum, yuvaya taşıdığım avlar üzerindeyim, etlerin özsuları ve kanlar fırdolayı akıyor çevremde. Nihayet özlemini çektiğim uykuyu uyumaya başlayabilirim. Rahatsız eden kimse yok beni, kimse peşime düşmedi; yosun örtü üzerinde, hiç değilse şimdiye kadar sessizlik hüküm sürüyora benziyor; hem sessizlik hüküm sürmese bile şu anda sağı solu gözetleyerek oyalanamam; yerimi değiştirdim, yukarıdaki dünyadan yuvama indim ve hemen de etkisini üzerimde hissediyorum yuvamın. Yeni bir dünya, bana yeni güçler veriyor, yukarıdaki yorgunluk, yorgunluk değil burada; bir geziden döndüm, katlandığım zahmetlerin yol açtığı yorgunluktan aklım başımda değil. Ama barınağımı yeniden görmem, beni bekleyen yerleşme işini düşünmem, bütün odaları şöyle çabucak, hiç değilse üstünkörü gözden geçirmem, hele bir an önce ileriye, kale alanına sokulmak zorunda bulunmam, bütün bunlar yorgunluğumu telaş ve hamaratlığa çeviriyor; öyle ki, yuvaya ayak attığım anda uzun ve derin bir uyku uyumuşum sanki. İşin başı uğraştırıcı, kendimi büsbütün çalışmaya vermem gerekiyor, yani avlarımı giriş labirentinin duvarları güçsüz daracık dehlizleri içinden taşımak zorundayım. Var gücümle avlarımı önüm sıra itelemeye başlıyorum; oluyor da; ama benim için pek yavaş bir tempo; hızlandırmak için et kümelerinden birazını ayırıp geride bırakıyor, üzerlerinden, aralarından ıkına sıkma geçiyorum. Şimdi avların yalnız bir parçası var önümde, şimdi bu

parçayı ileriye taşıyıp götürmek daha kolay; ama burada, daracık dehlizler içinde, o bol et yığınları ortasında öylesine sıkışıp kalmışım ki, tek başıma bile aralarından bir yol bulup geçmek her vakit kolay değil, hani pekâlâ kendi azıklarımın içinde boğulup gidebilirim; çünkü daha şimdiden bol azıkların sıkıştırmasından, onlardan bir bölümünü yiyerek kendimi kurtardığım oluyor. Ama gene de başarıya ulaşıyor taşıma, pek de uzun sayılamayacak bir sürede bu işi yapıp çıkarıyorum; labirentin üstesinden geliyor, oh diyerek düzgün bir dehlizde dikiliyorum. Bir bağlantı yolundan yararlanarak, özellikle bu gibi durumlar için öngörülmüş bir ana dehlize götürüyorum avları; dehliz enikonu bir eğimle kale alanına iniyor. Yapılacak bir şey kalmamıştır artık, bütün iş adeta kendiliğinden yürüyor, yuvarlanıyor önümde, işte nihayet kale alanına geldim. Nihayet dinlenebilirim. Hiç bir şey değişmemiş, öylece duruyor, büyük bir felaket gerçekleşmemişe benziyor yokluğumda, ilk bakışta dikkatime çarpan ufak tefek hasarlar çok geçmeden onarılacak şeyler. Ne var ki, önceden dehlizler içinde uzun bir geziye çıkmak gerekiyor, ama güç bir iş değil bu, tıpkı eskiden yaptığım gibi ya da — hani hiç kocamış değilim, ama şimdiden pek çok şey belleğimden silinip gidiyor büsbütün — genellikle yapıldığını işittiğim gibi dostlarla bir boşboğazlık. Kale alanını gördükten sonra ikinci dehlizi dolaşmakta bile bile nazlı davranıyorum, kale alanını gördükten sonra elimde sınırsız zaman var — zaten yuva içinde hep zamanım sınırsızdır — çünkü orada yaptığım herşey iyi ve önemlidir, bir bakıma korur beni, ikinci dehlizi de dolaşmaya başlıyor, derken gözden geçirme işini yarıda kesip üçüncü dehlize atlıyorum; oradan da kale alanına dönüyor, ne var ki ikinci dehlizi şimdi yine dolaşmadan duramıyorum; böylece işle oynuyor, onu çoğaltıyor, kendi kendime gülüyor, sevinip kıvranıyor, ortadaki bir sürü işten düpedüz şaşkına dönüyor, çalışmaktan da geri kalmıyorum. Çünkü sizlerin hatırı için, dehlizler ve alanlar, ve hepsinden çok senin için kale alanı, dönüp geldim buraya; onca zaman kendim için titreyip sizlere dönüşü geciktirme budalalığını işledikten sonra tatlı canımı şuncacık umursamadım. Madem ki artık yanınızdayım, tehlike ne umurumda? Sizler benimsiniz, ben de sizin, birbirimize bağlıyız,

kim ne yapabilir bize? Düşmanlarım isterse şimdiden yukarıda, girişin önünde birikmiş olsun! Yosun örtüyü delip geçecek ağız hazır beklesin isterse! Derken suskunluğu ve boşluğuyla yuvanın kendisi de beni selamlıyor, benim söylediklerimi pekiştiriyor, öyleyken bir uyuşukluk çöküyor üzerime, en sevdiğim alanların birinde biraz kıvrılıp yatıyorum; daha nerde, herşeyi gözden geçirmiş değilim, ama bu işi ilerde sonuna dek sürdüreceğim nihayet; hem burada uyumak değil amacım, yalnız içimdeki ayartıya karşı duramayarak öyle bir durum almak istiyorum ki, sanki uyuyacağım; hepsi anlamak istiyorum hani, eskisi gibi gene öyle güzel uyunabiliyor mu yuvamda? Öyle, uyunabiliyor; ama uykudan da çekip alamıyorum kendimi, derin bir uykuya gömülüp kalıyorum.

Derken bir ses uyandırıyor beni. Birbirini sürüp götüren uykuların sonuncusu anlaşılan; kendiliğinden çözülüp dağılıyor. Sonunda pek hafiflemiş olmalı; çünkü doğrusu pek işitilmeyecek bir ıslık uyandırıyor beni. Hemen anlıyorum; benim pek az gözaltında tuttuğum, fazlasıyla göz yumup gözettiğim o küçük yaratıklar bir yerde yeni bir yol açtı, bu yol da bir eski yolla kavuştu ve hava buraya sıkışıp kaldı ve şimdi de söz konusu ıslıksı gürültüye yol açıyor. Bu ne durup dinlenmeden çalışan yaratıklar, bu ne sinirlendirici bir hamaratlık böyle! Dehliz duvarlarına iyice kulak verip deney hendekleri kazarak hasar yerini belirlemem gerekiyor; ancak daha sonra gürültüyü ortadan kaldırabilirim. Hem bakarsın yeni hendek yuvanın koşullarına uyar da, yeni bir hava iletim yolu diye seve seve kullanırım kendisini. Ama o küçük yaratıkları da ilerde daha çok gözaltında tutmam gerekiyor.

Bu gibi araştırmalarda hayli deneyim sahibi olduğumdan sanıyorum uzun sürmeyecek ve hemen koyulabilirim işe. Doğru, başka işler de var yapılacak, ama bu iş hepsinden acele, dehlizlerim sessiz sakin olmalı. Hani pek masum bir gürültü; geldiğimde hiç işitmedim; oysa geldiğimde de vardı kuşkusuz. Gürültüyü işitebilmek için önce yine tastamam yuvama yerleşmem gerekiyordu, çünkü yalnız ev sahibinin kendi kulaklarıyla işitebileceği bir gürültü bu. Sürekli bile değil, oysa bu çeşit

gürültüler süreklilik gösterir hep; arada büyük molalar veriyor, besbelli hava akımının birikmesinden ileri geliyor molalar. İncelemeye, araştırmaya koyuluyor, ama bir türlü başarıp işe el atacak yeri bulamıyorum; bir iki yeri eşiyorum, ama gelişigüzel; bu yoldan kuşkusuz bir şey çıkmıyor ortaya; dolayısıyla, o büyük eşme çabası ve eşilen yeri kapayıp düzleme gibi ondan da büyük zahmetler boşa gidiyor. Gürültünün geldiği yere bir türlü yaklaşamıyorum; hiç değişmeyen bir incelikte, düzenli aralarla, bazan keskin bir ötüş, bazan bir ıslık gibi çınlayıp duruyor. Hani şimdilik kendi haline bırakabilirdim bu işi; pek rahatsız edici bir gürültü, orası öyle; ama nereden çıktığına ilişkin tahminimin doğruluğundan pek kuşku edilemez, yani gürültü pek büyüyüp güçlenecek gibi değil; hatta öyle olabilir ki — gelgelelim şimdiye kadar hiç böyle uzun süre beklemedim — bu gibi gürültüler zamanla, o küçük toprak oyucuların sonraki çalışmalarıyla kendiliklerinden yitip gider. Bu bir yana, çokluk sistemli araştırma ve incelemeler sonuçsuz kalır da, bir rastlantı işte sizi aksaklığın izi üzerine çıkarır. Böylece kendimi avutuyor, daha bir memnun dehlizlerde gezinmek, geldiğimden beri çoğunu görmediğim alanları dolaşmak ve bu arada hep biraz kale alanında oyalanmak istiyorum; ama derken kendimi tutamıyor, çaresiz sürdürüyorum araştırmalarımı. O küçücük yaratıklar, başka bir işte daha iyi değerlendirebileceğim çok, ama pek çok zamanımı alıyor. Bu gibi durumlarda beni kendine çeken her vakit işin teknik yönü; örneğin kulaklarımın en ince nüanslarına kadar algılama gücünü gösterdiği, dolayısıyla tastamam kayda geçirebileceğim bir gürültüden, gürültü kaynağını kestirmeye çalışıyorum ve içimden bir şey gerçeğin tahminime uyup uymadığını sınamaya itiyor beni. Araştırmalarım hiç de boşuna değil; çünkü bu konuyu açıklığa kavuşturamadığım süre güven içinde hissedemem kendimi; ama işin önemli yanı, bir duvardan yuvarlanan kum taneciğinin nerede karar kılacağını bilmekmiş yalnız, olsun. Kaldı ki böyle bir gürültü hiç de önemsenmeyecek bir şey değildir. Ancak, ne çok ararsam arayayım, önemli ya da önemsiz bir şeycik saptayamıyorum ya da ele geçirdiğim şey gereğinden fazla önem taşıyor. Bula bula benim gözde alanımı mı

buldu diye düşünüyor, buradan pek uzağa açılıp nerdeyse bir sonraki alanın ortasına geliyorum. Bütün bunlar doğrusu bir şakaya benziyor; öyle ki, bana söz konusu rahatsızlığı yalnız bu en sevdiğim alanımın vermeyip başka yerlerde de birtakım rahatsız edici gürültülerin varlığını ortaya çıkarmak istiyorum adeta. Ve bir gülümsemeyle kulak kabartmaya koyuluyor, ama çok geçmeden gülümsemeyi bırakıyorum; çünkü gerçekten aynı keskin ötüş burada da var. Hani hiç denecek gibi bir şey; bazan öyle sanıyorum ki, benden başkası da işitemez. Gerçi şimdi alışmanın hassaslaştırdığı kulaklarımla gittikçe daha açık seçik işitiyorum sesi; oysa, karşılaştırmalar yaparak kendim de güven getireceğim gibi, gerçekte dört bir yanda tıpkı tıpkısına aynı gürültü duyuluyor. Doğrudan duvara kulağımı vererek değil de, dehliz ortasında durup kulak kabartınca görüyorum ki, gürültünün güçlenip ettiği de yok. Dehliz ortasından kulak kabarttım mı, ancak güçlükle, hatta başımı toprağa sokmak zorunda kalarak yer yer bir sesin soluduğunu işitiyor, daha doğrusu yalnız işitir gibi oluyorum. Ama gürültünün de işte her yerde aynı kalışıdır ki, pek rahatsız ediyor beni, çünkü başlangıçtaki tahminimle uyuşmuyor; gürültü kaynağını doğru tahmin edebilsem, bunun eninde sonunda bulabileceğim bir yerden büyük bir güçle çıkması ve giderek gücünü yitirmesi gerekirdi. İyi ama benim açıklamam doğru değilse, başka nasıl açıklanabilir bu? Bir de şu olasılık kalıyor. Belki iki gürültü kaynağı var da, ben şimdiye kadar hep onların uzağında kulak kabarttım; gerçi kaynaklardan birine yaklaştığım zaman buradan çıkan gürültüler artıp büyüdü, ama öbür kaynaktan gelen gürültülerin azalması dolayısıyla sonuç kulak için hep aynı kaldı. İyice kulak kabartınca bu yeni tahminime uygun düşen tınlamaları pek silik ve belirsiz de olsa, seçer gibiyim. Ama sanırım araştırma bölgesini şimdiye kadarkinden çok daha genişletmem gerekiyor. Bu yüzden, dehlizden aşağı yürüyüp kale alanına gelerek kulak kabartmaya başlıyorum. Ne tuhaf, aynı gürültü kale alanında da duyuluyor. Evet, yokluğumdan arsızca yararlanmış zerrece önemsiz birtakım yaratıkların sağı solup eşip oymalarıyla ortaya çıkan bir gürültü bu. Kuşkusuz, bana düşmanca bir niyet

beslemeleri uzak bu hayvanların, yalnız kendi iş güçleriyle uğraşan şeyler hepsi; karşılarına engel çıkmadıkça bir kez tutturdukları yönü bırakmazlar; bütün bunları biliyorum; yine de onların kale alanına kadar sokulmaya yeltenmelerini kafam almıyor, sinirlendiriyor bu beni, yapılacak işler için pek gerekli aklımı karıştırıyor. Kale alanımın hatırı sayılır bir derinlikte bulunuşu mu, yoksa onun büyük genişliği ve dolayısıyla güçlü hava akımı mı toprağı oyup eşenleri kaçırdı, yoksa oydukları yerin kale alanı olduğunu nasılsa öğrenip, bu bilgi kalın kafalarından içeri girebildi de ondan mı çekip gittiler, bunlar arasında bir ayrım yapmak istemiyorum.

Ancak, şimdiye kadar kale alanı duvarlarının eşilip oyulduğunu hiç görmemiştim. Daha önce de çeşitli hayvanlar kale alanından çevreye yayılan güçlü kokuların ayartısına karşı duramayarak sürü sürü gelmişti gerçi, burası benim avlarımı sakladığım asıl yerdi, ama onlar yukarıda bir yerde toprağı eşip oyarak dehlizlerime girmiş, ardından ürkek ve çekingen, ne var ki zorlu bir cazibeye kendilerini kaptırarak, dehlizlerden seğirtip inmişti aşağı. Demek şimdi, dehlizlerin duvarlarını da oymaya bakıyorlardı. N'olur hiç değilse delikanlılık ya da yeniyetme çağımın en önemli planlanın gerçekleştirmiş, daha doğrusu gerçekleştirecek gücü bulmuş olsaydım! Çünkü yeterince istek vardı içimde. Bu gözde planlardan biri, kale alanını onu çevreleyen topraktan çözüp almak, yani duvarlarım aşağı yukarı benim boynuma denk kalınlıkta bırakıp, alanın dört bir yanında topraktan yazık ki çözülemeyecek ufak bir temele varıncaya kadar duvar genişliğinde bir boşluk sağlamaktı. Bu boşluğu, benim için var olabilecek en güzel oturma yeri diye tasarlamıştım ve sanıyorum bunda pek de haksız değildim. Bu yuvarlak boşlukta asılı kalmak, kendimi yukarı çekmek, aşağı kaymak, perende atıp yeniden ayaklarımın altında toprağa kavuşmak ve bütün bu oyunları da hani gerçek kale alanında değil, onun gövdesinin üzerinde oynayabilmek, kale alanından uzak kalabilmek, gözlerimi ondan başka tarafa çevirip dinlendirebilmek, onu görme kıvancını bir başka zamana erteleyebilmek, ama yine de ondan

yoksun kalmamak, tersine onu bayağı kıskıvrak pençeler arasında tutabilmek, — ki bu da olmayacak bir şey; değil mi ki, normal ve açık, hepsi bir tek kapısı var alanın — ama herşeyden önce alanı göz altında tutabilmek, onu görmekten yoksun kalmanın acısını o türlü çıkarabilmek ki, alanda oturmakla boşlukta oturmak arasında bir seçme yapmak gerekti mi, ömür boyu hep orada dolaşıp alanı korumak üzere boşluğu seçmek. İşte o vakit ne duvarlarda gürültüler, ne de kale alanının yanı başına kadar böyle arsızca toprağı eşip oymalar olur, kale alanında dirlik düzenlik güvence altına alınır, ben de bunun bekçiliğini yapardım. O zaman küçücük yaratıkların sağı solu eşmelerine kulak vermekten kurtulur, hazla kendimden geçerek bir başka şeyi, şu anda büsbütün yoksun bulunduğum bir şeyi, kale alanındaki sessizliğin uğultusunu dinlerdim.

Ancak şimdi bütün bu güzel şeyden eser yok ve benim kalkıp işe koyulmam gerekiyor, işin de şimdi doğrudan doğruya kale alanıyla ilgisinden ötürü adeta memnunluk duymalıyım, çünkü şevke getiriyor, kanatlandırıyor bu beni. Kuşkusuz — hani giderek gerekliliği daha çok anlaşılıyor bunun — olanca gücümü ilkin pek sudan bir şey gibi görünen bu işe ayırmak zorundayım. Şimdi kale alanı duvarlarına kulak kabartıp dinliyorum; yukarları, aşağılan, duvarları, zemini, girişleri ya da iç bölümleri, nereyi dinlersem dinleyeyim, her yerde, her yerde aynı gürültü. Bu aralıklı sürüp giden gürültüyü uzun boylu dinlemeler ne çok zamana, ne çok çabaya bakıyor. Büyüklüğü dolayısıyla kale alanının dehlizlerden farklılığı, yani kulak yerden uzaklaştırılınca bir şey işitilmemesi, yeter ki istenmesin, kendini aldatmak için ufak bir avuntu olabilir hani. Ancak, ben dinlenmek, kendimi toparlamak için yapıyorum sık sık bu denemeleri; kendimi zorlayarak kulak kabartıyor, hiç bir şey işitmeyince mutluluk duyuyorum. İyi ama, o gürültü olayına yol açan ne? Bu yeni durum karşısında ilk açıklamalarım büsbütün yetersiz kalıyor. Ama aklıma gelen öbür açıklamaları da çaresiz geri çeviriyorum. Hani düşünülebilirdi ki, duyduğum ses iş başında bulunan küçücük yaratıkların gürültüsüdür; ama bu da bütün deneyimlere aykırı bir durum; her vakit var olmasına karşın

asla işitmediğim bir şeyi ansızın işitmeye başlayamam sanırım. Yuvadaki rahatsız edici gürültülere karşı duyarlığım yıllar geçtikçe belki büyümüştür de, işitmedeki duyarlığım asla artmamıştır. O küçücük hayvancıkların sesleri yaradılışları gereği işitilmiyor. Yoksa şimdiye kadar katlanır mıydım bu duruma? Açlıktan ölmek tehlikesini göze alır, onların kökünü kuruturdum. Ama bakarsın — hani bu düşüncenin de bazan usulcacık sızdığı oluyor kafamın içine — yuvada benim henüz tanımadığım bir canlı yaşıyordur da, henüz kendisini tanımıyorumdur. Hani aşağıda, yuvamdaki canlıları yeterince uzun süredir titizlikle gözetleyip duruyorum; ne var ki, dünya çeşit çeşit şeylerle dolu ve kötü sürprizler eksik değil hiç. Ama bir tek hayvan da değil bu, büyük bir sürüdür kuskusuz ve ansızın benim bölgeme dalmıştır, küçük küçük hayvanlardan bir sürüdür. Seslerini işitebildiğime göre, o küçücük yaratıklardan üstün şeylerdir, ama pek üstünlükleri de yoktur bunlardan; çünkü çıkardıkları gürültü gerçekte hiç de büyük değildir. Yani bilinmedik hayvanlardır belki. Yolculuk üzre bir sürüdür, yalnızca benim buradan geçip gitmektedir; gerçi beni rahatsız ediyor şimdi, ama çok sürmeden geçişleri sona erecek. Yani bekleyebilirdim aslında ve hiç de boşuna çalışmam gerekmezdi, iyi ama, madem yabancı hayvanlar, ne diye göremiyorum kendilerini? İçlerinden bir tanesini ele geçireyim diye onca yer eştim, hiç bir sonuç alamadım. Derken aklıma geliyor, belki pek minicik hayvanlardır diyorum, bildiklerimden çok küçük şeyler, ama yol açtıkları gürültü boylarına göre büyük. Onun için, eştiğim toprağı incelemeye koyuluyor, toprak külçelerini havaya savuruyorum; minik zerrecikler ayrılıyor havada, ama gürültücü yaratıkları aralarında göremiyorum. Yavaş yavaş anlıyorum ki, bu çeşit rasgele toprağı eşmelerle bir şey ele geçiremeyeceğim, böyle yapmakla yuvamın duvarlarının altını üstüne getireceğim yalnız. Hızla orayı eşiyor, burayı eşiyor, delikleri çukurları yeniden kapayacak vakit bulamıyorum, pek çok yerde şimdiden yığılmış topraklar yolu ve görüşü kapıyor. Kuşkusuz bütün bunların pek rahatsız ettiği yok beni; artık ne gezinebilir, ne çevreme göz atabilir, ne de dinlenebilirim; sık sık bir delikte iş görürken şöyle birazcık uyukladığım oldu;

pençelerimden biri, yukarıda bir yerde koparıp aşağı almak istediğim toprağa gömüldü. Şundan böyle uyguladığım yöntemi değiştireceğim; gürültünün geldiği yönde büyük ve düzgün bir hendek açacak, bütün varsayımlardan bağımsız eşecek, gürültünün gerçek kaynağını bulmadan eşmeyi bırakmayacağım. Bulunca da, baktım ki gücüm yetiyor, ortadan kaldıracağım varlığını; gücüm elvermedi mi, hiç değilse bir kesinliğe ulaşmış olacağım. Bu kesinlik ya beni yatıştıracak, ya da umutsuzluğa sürükleyecek; ama ister o, ister bu, hangisi ise artık, kuşkudan uzak ve haklı bir şey olacak. Bu karar rahatlatıyor beni, önceki tüm girişimlerimi aceleye getirilmiş görüyorum; dönüş heyecanı içinde, henüz yukardaki dünyanın tasalarından kendimi kurtaramamış, henüz yuvadaki huzurun içine tümüyle kabul edilmemiş, bunca vakit yuvadan uzak kalışımdan ötürü duyarlığım alabildiğine artmış, tuhaflığı kuşku götürmeyen böyle bir durumla karşılaşınca tam bir şaşkınlığa kaptırmış buluyorum kendimi. Ne olmuştu yani? Hafiften bir ötüş, uzun aralarla ancak işitilebilen bir ses, bir hiç. Alışılabilirdi demek istemem hani, hayır, alışılmazdı, şimdilik kendisine karşı doğrudan bir girişime kalkışmaksızın bir süre gözetlenebilir, yani birkaç saatte bir, zaman zaman kulak kabartılıp dinlenebilir ve sonuç kayda geçirilebilirdi; ne var ki, öyle benim gibi kulağı duvarlar boyunca gezdirmek ve gürültünün hemen her işitilmesinde toprağı eşip oymak, hani bir şey bulayım diye değil de, duyduğum tedirginliğin gerektirdiği bir şeyi yapmak üzere buna kalkışmak niçindi? Artık başka türlü olacak umarım. Ama umduğum falan da yok, gözlerimi yumup kendime ateş püskürerek içten içe itiraf ediyorum durumu; çünkü tedirginlik, saatlerden beri öylece kımıldayıp duruyor varlığımda; hani aklım beni geride tutmasa, bakarsın en iyisi rasgele bir yerde, ister bir şey işitilsin, ister işitilmesin, kalın kafalılıkla, inatla, sırf eşmiş olmak için eşmeye başlardım toprağı; ya hiç anlamsız, ya da işte toprak yediği için toprağı eşen o küçük yaratıklar gibi. Bu akla uygun yeni plan hem cezbediyor, hem cezbetmiyor beni. Plana diyecek yok, hiç değilse ben kusurlu yanını göremiyorum; anladığım kadar, hedefe götürmesi gerek, öyleyken doğrusu inanmıyorum bu plana; inancım öyle az ki,

nihayet ortaya, çıkarabileceği korkunç sonuçlarından bile ürktüğüm yok, yani korkunç bir sonuçla karşılaşacağıma bile inanmıyorum. Hatta bana öyle geliyor ki, daha gürültüyü farkeder farketmez, toprağı böyle eşmeyi düşünüp durmuşum da, yalnız güvenemediğimden işe koyulmamışım. Ama gene de başlayacağım eşmeye, benim için yapacak başka şey kalmıyor; ama hemen başlamayacağım da işi biraz sonraya erteleyeceğim. Akıl denen şeye yeniden saygınlığını kazandırmak gerekiyorsa, eksiksiz bir girişim olmalı bu; öyle kalkıp doludizgin işe atılmayacağım. Hiç değilse, toprağı alt üst etmelerle yuvaya verdiğim zararları ilkin onarmaya çalışacağım. Az zamanımı almayacak bu, ama yapılması gerekiyor. Gerçekten bir hedefe götürmesini istiyorsam, galiba uzun bir hendek açacağım; hiç bir hedefe götürmedi mi, uçsuz bucaksız bir şey olacak hendek. Kuşkusuz, hayli bir zaman yuvadan uzak kalmak anlamına gelecek bu. Yuva dışındaki gibi kötü bir uzak kalış değil hani, işe istedim mi ara verebilir ve bir ziyarette bulunmak üzere kalkıp yuvama dönebilirim; bunu yapmasam bile, kale alanının havası bana doğru esip gelecek, ben iş başındayken çevremi kuşatacaktır. Ama yine de bu, yuvadan uzak kalmak ve onu belirsiz bir alınyazısının eline teslim etmek demektir. Dolayısıyla, yuvayı derli toplu bırakıp gitmek istiyorum; yuvanın huzuru uğruna didinip duran ben kendim, bu huzuru bozmuş da bozulan huzuru hemen sağlamamış olmayayım hani. Böylece toprağı eşip yeniden çukurlara dolduruyorum; benim çok iyi bildiğim bir iş: Sayısız kez, nerdeyse bir iş gördüğüm bilincinden uzak yaptım bunu; dolayısıyla, hepsinden çok sonunda toprağı sıkıştırma ve düzlemede — yalnız kendimi bir övme değil, gerçek hani — bir ustayımdır ki, o kadar olur. Ama bu kez güç geliyor, zihnim fazla dağınık, işin ortasında ikide bir kulağımı duvara bastırıp dinliyor, bir umursamazlıkla, toprağı daha yerden pek kaldırmadan yine bayır aşağı akıtıyorum. Daha yoğun bir dikkat isteyen en son güzelleştirme çabasına girişecek gücü adeta bulamıyorum; çirkin kamburlar, rahatsız edici çatlaklar kalıyor, hele bütün olarak böyle onarılmış bir duvarda eski kıvraklık bir türlü gelip yerini bulmuyor, işte yalnız bunun geçici bir iş oluşuyla kendimi avutmaya çalışıyorum; geri dönersem, huzur da

sağlanırsa, herşeyi o zaman kesinlikle onarırım, bir solukta herşey yapılıp biter o zaman. Evet, masallarda herşey bir solukta gerçekleşir ve benim avuntunun yeri de masallardır. Böyle ikide bir çalışmaya ara vermekten, dehlizler içinde dolaşmaya çıkmaktan ve yeni gürültü kaynakları ele geçirmektense, bu işi hemen şimdi tastamam yapıp çıkarırsam daha iyi ederdim hani; yeni gürültü kaynaklan bulmak doğrusu işten değildir, çünkü gelişigüzel bir yerde durup kulak kabartmaktan başka şey gerekmez bunun için. Sonra daha başka işe yaramaz keşifler de yapıyorum arada. Bazan öyle sanıyorum ki, gürültü sona ermiştir; uzun boylu molalar veriyor çünkü; ama böyle bir ötüş kimi vakit işitilemiyor, kendi damarlarınızdaki kan kulağınızda gereğinden çok bir gümbürtüyle gümbürdüyor, o zaman iki mola birleşip tek molaya dönüşüyor ve kısa bir süre öyle yanılıyor ki, ötüş bir daha işitilmemek üzere sona ermiştir; kulak kabartmaktan vazgeçiliyor artık, sıçrayıp kalkılabiliyor, tüm yaşam bir değişim geçirmiştir, sanki bir yerden bir kaynak kaynayıvermiştir de, kaynaktan yuvanın sessizliği akıp gelmektedir. Bu keşif hemen bir süzgeçten geçirilmek istenmiyor, önce kuşkulardan uzak kendisine bunun emanet edilebileceği biri aranıyor, dolayısıyla bir koşu kale alanına geliniyor, tüm varlığınızla yeni bir hayata doğduğunuzdan hanidir ağzınıza bir şeycik koymadığınız anımsanıyor. Toprak altında üzeri yarı kapanmış azıklardan rasgele biri çekilip çıkarılıyor, azık gövdeye indirilirken tersyüz keşfin yapıldığı yere seğirtiliyor, ilkin şöyle yalnız, yemek yerken yalnız bir kez daha keşfin varlığından emin olmak isteniyor, kulak kabartılıyor, ama bu şöylece kulak kabartış hemen gösteriyor ki, rezilcesine yanılınmıştır; çünkü orada, çok uzakta yılmadan ötüp durmaktadır ses. Ve yiyecek tükürülüp atılıyor ağızdan, üzerine basa basa yerin dibine yollayasınız geliyor yiyeceği ve gerisin geri iş başına dönülüyor, ama hangi iştir bilinmiyor. Gerekli görülen bir yerde, böyle yerler de çıkıyor yeteri kadar, otomatik olarak bir şeyler yapılmaya çalışılıyor; öyle ki, hepsi bir müfettiş gelmiştir de, önünde bir komedi oynanıyor adeta. Ama bu tür bir çalışma daha kısa süre sürdürülmeden, bakıyorsun yeni bir saptamada bulunuluyor; gürültü işte biraz güçlenmiş gibidir, öyle çok değil

kuşkusuz, zaten pek ince nüanslar söz konusudur hep, ama işte biraz güçlenmiştir, hani kulak tarafından açık seçik algılanıyor bu. Ve güçlenme bir yaklaşmaya benzemektedir, güçlenmeden çok daha açık seçik olarak güçlenmeyi kendisiyle taşıyıp getiren ayak sesleri algılanıyor bayağı. Sıçrayıp duvardan geriye çekilerek bu saptamanın doğuracağı tüm sonuçlar bir tek bakışla topluca kavranıyor, öyle hissediliyor ki, sanki yuva gerçekte hiç saldırıya karşı savunmak için yapılmamıştır; böyle bir amaç beslenmiştir beslenmeye; ama tüm yaşam deneyimine bir aykırılık içinde saldırı tehlikesine, dolayısıyla savunmaya ilişkin tüm önlemler uzak bir düşünce gibi görülmüştür veya uzak bir düşünce değil de (nasıl olur böyle bir şey!) huzurlu bir yaşam için gerekli önlemler kadar değerli sayılmamış, huzurlu bir yaşam için alınacak önlemlere yapının her yerinde öncelik tanınmıştır. Ama planı bozmaksızın pek çok şey o yönde düzenlenebilecekken, nedense bu fırsat elden kaçırılmıştır. Bütün bu yıllar fazla mutluluk içinde yaşadım, mutluluk şımarttı beni, gerçi hep tedirgindim, ama mutluluk içindeki tedirginlikten bir şey çıkmıyor.

Şimdi ilk yapılacak şey, doğrusu yuvayı savunma açısından ve böyle bir savunmada akla gelebilecek olasılıkların tümü bakımından gözden geçirmek, bir savunma ve bunun gerektirdiği bir yapı planı hazırlamak ve sonra, bir delikanlı gibi zinde güçlerle hemen işe koyulmak. Yapılması zorunlu iş budur; böyle bir iş için şunu da söylemeli ki, vakit hayli geçmiştir; ama budur yapılması gereken; yoksa tehlike zaten yeterince çabuk bana yaklaşamazmış gibi, bir de benim sersemce bir endişeyle kalkarak, savunmadan yoksun, bütün gücümü tehlike kaynağının aranmasına yatırmaktan başka işe yaramayacak bir büyük araştırma hendeği açmam değil. Ansızın daha önceki planımı anlamaya başlıyorum; daha önce benim aklıma yatmış bu planda fen ufak bir mantık eseri göremiyorum şimdi; yeniden tutup işi bırakıyor, kulak kabartmaları bırakıyorum. Gürültünün gittikçe güçlendiğine ilişkin daha başka saptamalarda bulunmak niyetinde değilim, saptamalar yetti artık, herşeye paydos diyorum. Şu içimdeki çatışmayı bir yatıştırayım, başka şey istemeyeceğim. Yeniden

kendimi dehlizlerin kılavuzluğuna bırakıp olduğum yerden ayrılıyor, boyuna daha uzak dehlizlere, döndüğümden beri görmediğim, yeri eşip oyan pençelerimle henüz hiç ilişmediğim dehlizlere seğirtiyorum. Benim içlerine ayak atışımla dehlizlerin sessizliği uyanıp üzerime çöküyor, ama kendimi sessizliğe bırakmayarak, seğirtip geçiyorum içlerinden. Ne arıyorum, hiç bildiğim yok; belki yalnız zaman kazanmak yaptığım. Derken o kadar uzaklara düşüyorum ki, kendimi giriş labirentinin orada buluyorum, yosun örtüye kulak verip dinleyesim geliyor; işte öylesine uzak, yaşadığım duruma öylesine uzak şeylere karşı bir ilgi uyanıyor içimde. Yukarıya kadar sokulup kulak kabartıyorum, koyu bir sessizlik: Ne güzel burası, hiç kimsenin yuvamı merak ettiği yok, herkesin kendi işi gücü var, benimle bir alıp vereceği bulunmayan işler; hani nasıl yaptım da böyle bir sonuca kavuşabildim. Burası bu yosun örtü, benim saatlerce kulak kabartıp bir şey işitmeyeceğim tek yeri yuvamın, yuvadaki durum düpedüz tersine döndü, şimdiye kadar bir tehlike kaynağı olan bu kapı bir rahat ve huzur köşesi şimdi; oysa kale alanı dünyanın ve dünyadaki tehlikelerin gürültü patırtısı içerisine çekilip alındı. Hani doğrusu şimdi bulunduğum yerde de rahat ve huzur yok, hiçbir şey değişmiş değil; ama sessiz, ama gürültülü, tehlike eskisi gibi yine yosun örtü üstünde pusuda bekliyor. Ne Var ki, ben bu tehlikeye karşı duyarlığımı yitirdim; yuvamın duvarlarındaki ötüş pek uğraştırdı beni. Uğraştırdı mı? Ses güçleniyor, yaklaşıyor, bense labirent içinden kıvrıla kıvrıla geçiyor, buraya, yosun örtü altına gelip konaklıyorum; öyle ki, yuvamı o ötüp duran yaratığa şimdiden bırakmışım; burada, yukarıda biraz kafamı dinleyeyim, sanki başka bir şey istemeyeceğim. O ötüp duran yaratığa mı dedim? Gürültünün nedeni üzerindeki görüşüm değişti de, yeniden belli bir görüş mü edindim yoksa? Öyle ya, gürültü küçücük yaratıkların oyduğu oluklardan geliyordu galiba. Benim belli görüşüm bu değil miydi? Bu görüşten de henüz uzaklaşmışa benzemiyorum sanırım. Gürültünün, doğrudan değilse bile dolaylı, oluklardı kaynağı. Diyelim ki oluklarla ilişkisi yok, o zaman daha baştan hiç tahminde bulunulamamağı gerekir; o zaman gürültünün nedenini belki buluncaya ya da bu neden kendini açığa

vuruncaya kadar beklemekten başka çare yoktur. Tahminlerle kuşkusuz şimdi bile oynanabilir; örneğin denebilir ki, uzakta bir yeri sular oyup girmiştir içeri, bana ıslık ya da bir ötme gibi görünen şey gerçekte bir su çığıltısıdır. Ama bu bakımdan hiç bir deneyimimin bulunmayışı bir yana — rastladığım ilk temel suyunu hemen yolunu çevirip atmıştım dışarı ve kumlu zeminde böyle durum bir daha karşıma çıkmamıştı — hani bu bir yana, bayağı bir ötme bu, çığıltı gibi yorumlanacak bir şey değil. Gelgelelim, serinkanlılığımı elden bırakmamam için başvurduğum bütün kendimi uyarmaların işe yaradığı yok, hayal gücü hareketsiz kalmak istemiyor, ben de bu arada gerçekten inanacak oluyorum ki — bunu kendi kendine karşı yoksamak neye yarar — o ötüş bir hayvandan geliyor, hani bir sürü küçücük değil, kocaman bir tek hayvandan. Bunun gerçeğe uymadığını gösteren kimi belirtiler de bulunmuyor değil: Gürültünün her yerde ve hep aynı güçte, sonra gece gündüz durmadan işitilmesi. Orası öyle, ilkin bir sürü küçücük hayvanın yuvamda yaşadığı tahminine yönelsem daha iyi ederdim; ama yaptığım kazılarda bunlarla karşılaşmam gerekirdi, oysa en ufak izlerine rastlayamadım; dolayısıyla, kocaman bir hayvanın varlığını benimsemek kalıyor geriye; üstelik bu tür bir tahmine karşı çıkar görünen şeyler, böyle bir hayvanın varlığını olanaksız değil, onu yalnız bütün tasarımlar ötesinde tehlikeli kılan bir nitelik taşıyor. Ben de yalnız adı geçen nedenden ötürü böyle bir tahmine karşı çıkmıştım. Şimdi bu yanılmadan kendimi sıyırıyorum. Hanidir bir düşünceyle oynayıp duruyorum kafamda: Gürültü çok, çok uzaklardan işitiliyorsa, hayvanın çılgın bir tempoyla çalışmasından diyorum; öylesine hızla toprağı oyup gidiyor ki, yolda rahatçacık yürüyen gezmeye çıkmış biri sanki. O toprağı oyarken yerler titriyor, oyduktan sonra da sürüp gidiyor titreme; sonradan sürüp giden titremeyle oyma işinin kendisinden doğan gürültü büyük bir uzaklıkta birleşiyor ve gürültünün yalnız en son durumunu işiten ben ise bunu her yerde aynı güçte duyuyorum. Hayvanın bana doğru gelmeyişinin de bu işte rolü bulunuyor, bu yüzden de değişmiyor gürültü; hani anlamını bir türlü çıkaramadığım bir plan var gibi ortada; ancak öyle sanıyorum ki, söz konusu hayvan, varlığımdan haberi

bulunduğunu asla ileri sürmek istemem ama, beni kıskaca alıyor, benim kendisini gözetlediğimden bu yana Allah bilir pek çok kez yuvamın çevresinde dolandı. Gürültünün cinsi beni uzun uzun düşündürüyor, bir ötüş mü, bir ıslık mı? Ben kendim toprağı eşeleyip kazsam, bambaşka bir ses gelirdi kulağıma. Ötmeyi ancak şöyle açıklıyorum: Hayvanın gerçek oyma aracı pençeleri değil; pençeleri belki yalnız sonradan yardıma koşuyor; söz konusu araç ağzı ya da hortumudur; ama devcileyin gücü bir yana, kimi keskin yerleri de olsa gerekir bu ağzın ya da hortumun. Belki hayvan tek bir zorlu hamleyle hortumunu toprağa geçiriyor, büyük bir parçayı koparıp alıyor; ben de bu arada bir şey duymuyorum; bir sessizlik ânı bu; ama derken o yeni bir girişim için yeniden nefes alıyor. Onun bu nefes alışını da — ki bunun yeri sarsan bir gümbürtü niteliği taşıması gerekiyor, yalnız hayvanın gücünden değil, aynı zamanda onun çabukluğundan, hamaratlığından ileri gelen bir gümbürtü — sonradan usulcacık bir ötüş gibi (işitiyorum ben. Ancak hayvan böyle aralıksız çalışma yeteneğini nereden buluyor, hiç aklım almıyor doğrusu. Belki o kısa sessizlikler, hayvan için birazcık dinlenme fırsatı da sağlıyor; ama gerçek anlamda büyük bir mola verdiği de söylenemez şimdiye kadar; gece gündüz toprağı oyuyor, hep aynı güç ve zindelik içinde, gözleri önünde bir an önce gerçekleştirmeyi tasarladığı, gerçekleştirmek için de zorunlu tüm güçleri elde bulundurduğu bir plan. Eh, böyle bir düşmanla karşılaşacağımı nereden bilebilirdim.

Ama düşmanın özellikleri bir yana, şimdi olup biten öyle bir şey var ki, doğrusu istenirse her vakit bundan çekinmem, buna karşı önlem almam gerekirdi: Biri yaklaşıyor. Nasıl da bu kadar zaman böyle sessiz ve kazasız olup bitti herşey? Düşmanlarıma kim kılavuzluk etti de, benim yuvamın çevresinde kocaman bir kavis çizerek geçip gittiler? Ne diye onca zaman kollanıp gözetildim de, şimdi böyle korku içine salındım? Üzerlerinde inceden inceye düşünüp zaman harcadığım o ufak tefek tehlikeler, bu bir tek tehlike yanında nedir ki? Yoksa yuvaya yaklaşacakların hepsinden üstün bir gücü, yuvanın sahibi olarak elde bulundurduğum gibi bir sanıya mı kaptırdım kendimi? Oysa bu büyük hassas yapının sahibi

kimliğiyle bir noktanın iyice bilinmesini isterim ki, ciddi her saldırıya karşı kendimi savunamayacak durumdayım. Böyle bir yuvaya kavuşmak mutluluğu beni şımarttı, yuvanın duyarlılığı beni de duyarlı yaptı, onun bir yeri incinse sanki benim incinmiş gibi acı duyuyorum. İşte bunu da önceden görmem, kendi savunmamı değil — bunu bile ne savruk, ne başarısızca yaptım — yuvanın savunmasını düşünmem gerekirdi. En başta önceden önlem alıp yuvanın tek tek, ama elden geldiği kadar çok tek tek bölümlerini, bir saldırıya uğradılar mı en kısa zamanda toprakla örtüp daha az tehlikedeki bölümlerden ayırabilmeliydim; hem de bunu o kadar çok toprak kitlesiyle öylesine etkili biçimde yapabilmeliydim ki, saldırgan ancak bu toprak yığınlarının ardında gerçek yuvanın saklı yattığını dünyada sezemesin. Hatta toprak örtü yalnız yuvayı gizlemeye değil, saldırganı da altında gömmeye elvermeliydi. Ama işte bu yolda en ufak bir adım atılmadı, bu yönde hiç, ama hiçbir girişimde bulunulmadı; bir çocuk gibi hoppa, düşüncesiz yaşayıp gittim, gençlik yıllarımı çocuksu oyunlarla geçirdim, tehlike düşünceleriyle bile oynayıp durdum yalnız, gerçek tehlikeleri gerçekten düşünme fırsatını elden kaçırdım. Oysa uyarmalar eksik olmadı hiç,

Doğru, şimdiki gibi bir şey hiç başıma gelmemişti, ama gene de yuvanın ilk yapıldığı zamanlarda biraz bunu andıran bir durumla karşılaşmıştım. Ne var ki, arada önemli bir ayrım bulunuyordu; yuva yapımının başlangıç dönemiydi o zamanlar ve ben henüz bayağı ufak bir çıraktım, ilk dehlizde çalışıyordum henüz, labirent ancak ana çizgileriyle planlanmıştı, ufak bir alanı oyup çıkarmıştım hepsi, ama gerek büyüklük, gerek duvarların işlenmesi bakımından hiçbir şeye benzememişti; kısaca bütün iş öylesine başlangıç evresindeydi ki, hepsine yalnız işte bir deneme, sabır tükendi mi, birden bire büyük bir üzüntü duyulmaksızın yüzüstü bırakılacak bir deneme gözüyle bakılabilirdi. Derken öyle olmuştu ki, bir gün çalışmaya bir ara mola vermiş — yaşamımda hep fazlasıyla molalar verdim — yığdığım toprak kümeleri arasında uzanmış yatıyordum, ansızın uzaktan bir gürültü işittim. Hani gençtim o günler, korkudan çok bir merak uyandı içimde. İşi

bırakıp kulak kabarttım, nihayet kulak kabartmaktan çekindiğim yoktu henüz, altında uzanıp yatmak ve gelen sese kulak kabartma zorunluğunu duymamak için yukarıya, yosun örtünün oraya koşmuyor, hiç değilse kulak kabartıyordum. Tıpkı benimki gibi bir toprağı eşme eyleminin sürdürüldüğünü pekâlâ seçebilmiştim; ses hani biraz güçsüzdü benimkinden, ama bunda aradaki uzaklığın ne kadar payı olduğu doğrusu kestirilemezdi. Merak içindeydim, ama bunun dışında sakin ve serinkanlıydım. Belki yabancı bir yuvada bulunuyordum da, yuvanın sahibi toprağı oya oya yanıma sokuluyor, diye geçiriyordum içimden. Bu tahminimin doğruluğu ortaya çıksa hani kalkar, asla orayı burayı ele geçirme sevdasını ya da oraya buraya saldırma isteğini içimde yaşatmadığım için bulunduğum yerden çekip gider, başka bir yerde kurardım yuvamı. Ama doğru, henüz gençtim, henüz kurulmuş bir yuvam yoktu, henüz serinkanlılığımı yitirmeyebilirdim. Hem işin ilerki seyri öyle önemsenecek bir telaş uyandırmamıştı bende; ancak, bunu yorumlamak kolay değildi. Toprağı oyup duran yaratık, benim toprağı oyduğumu duyarak gerçekten bana ulaşma çabasını göstermiş ve yarı yolda, pimdi gerçekten olduğu gibi, yön değiştirmişse, benim çalışırken verdiğim molalardan ötürü mü, izleyeceği yol bakımından bir nirengi noktası ele geçiremediği içim mi, yoksa kendisi tutup niyetini değiştirdi de ondan mı bunu yaptığı kestirilecek gibi değildi. Belki de yanılmıştım, belki doğrudan hiç de bana yönelmemişti yaratık. Ama herşeye karşın gürültü, sanki gittikçe yaklaşıyormuş gibi bir zaman daha, güçlenmesini sürdürmüştü. O günler bir delikanlı olan ben, yeri oyup duran yaratığın ansızın topraktan ortaya çıkıverdiğini görsem, belki hiç de memnunluk duymaz değildim, ama işte buna benzer bir şeyle karşılaşmadım; toprağı oyan, belli bir noktadan sonra sanki yavaş yavaş ilk yönünden başka yana sapıyormuş gibi ses ‘zayıflamaya başladı, gittikçe hafifledi ve derken toprağı oyan bana büsbütün ters bir yöne yönelmeyi kafasına koymuş da benden düpedüz uzaklaşıyormuş gibi kesildi birden. Uzun süre ardı sıra sessizliğe kulak kabartıp onu izledim, ancak sonra yine işe koyuldum. Hani bu yeteri kadar açık seçik bir uyarmaydı, ama

çok geçmeden aklımdan çıkıp gitti uyarma, benim yapı planlarını da doğrusu pek etkilemedi.

O zamanla bugün arasında yetişkinlik çağım bulunuyor, ama işte arada sanki hiçbir şey yokmuş gibi. Hâlâ çalışma arasında uzun bir mola veriyor, duvara kulağımı dayayıp dinliyorum; toprağı oyan yeniden değiştirdi niyetini, tersyüz etti, yaptığı gezintiden dönüyor, kendisini karşılamaya hazırlanmam için yetecek zaman bıraktı bana. Ama benim tarafımda her şey o bir vakitkinden de kötü durumda; büyük yapı oracıkta savunmasız duruyor, bense artık ufak bir çırak değil, yaşını başını almış bir mimarım, elimde kalan güç kuvvet karar anında uçup gidiyor. Ama nice kocarsam kocayayım, bana öyle geliyor ki, şimdikinden de kocamış olmayı pek severek benimseyeceğim; o kadar kocamış ki, yosun altındaki dinlenme yerimden hiç doğrulup kalkamayayım, çünkü gerçekte burada yatmaya katlanamıyor, sanki burası rahatlık yerine içimi yeni tasalarla dolduruyormuş gibi doğrulup yeniden aşağılara, yuvanın içerlerine koşturuyorum. En son durum nasıldı? Ötme daha bir zayıflamış mıydı, ne? Hayır, hayır, güçlenmişti. Rasgele pek çok yere kulağımı dayayıp dinliyor, yanıldığımı açık seçik görüyorum; ötme nasılsa öyle kalmış, değişen bir şey yok. Orada, dışarda hiç değişiklik görülmez, dışarıda sakin, serinkanlı ve zamanın üstünde bulunulur; burada, içerdeyse her geçen an sağa sola kulak kabartanı sarsar tehlikeler. Ve böylece tersyüz edip kale alanına götüren uzun yolu tutuyorum, dört bir yanımda herşey bana telaşlı, tedirgin görünüyor; bana bakıyor, sanki beni rahatsız etmemek için gözlerini hemen yine başka yana çeviriyorlar; ama ardından kendilerini zorlayıp, aldığım kurtarıcı kararları yüzümdeki ifadeden okumaya çalışıyorlar. Ben başımı sallıyorum, çünkü henüz böyle bir karar almış değilim, Kale alanına da herhangi yeni bir planı gerçekleştirmek üzere gitmiyorum. Derken araştırma, hendeğini açmak istediğim yerin önünden geçiyor, burasını bir kez daha gözden geçiriyorum; açılacak hendek için elverişli bir yerdi hani; hendek o küçük hava iletim yollarından çoğunun bulunduğu yönde açılır, hava iletim, yollan işi pek kolaylaştırırdı; belki hendeği hiç de o kadar uzağa

götürmeyebilir, gürültü kaynağının hemen yanıbaşına kadar toprağı eşip gitmeyebilirdim, belki hava yollarına kulak verip dinlemem yeterdi. Ama artık hiçbir düşünce bu hendeği açmam için yüreklendirecek güçte değil beni. Hendek bana bir kesinlik mi sağlayacak? Artık öyle bir duruma geldim ki, kesinlik falan aradığım yok. Kale alanında derisi soyulmuş pembe etlerden nefis bir parça seçiyor, kıvrılıp toprak yığınlarından birinin içine giriyorum; burası sessizdir, gerçek sessizlikten geride bir şey kaldıysa elbet. Eti yalayıp azar azar tadına bakıyorum, düşüncelerim uzakta yolu tutmuş yaklaşan yabancı hayvana gidiyor, henüz yiyebildiğim süre azıklarımdan bol bol yemeyi düşünüyorum. Bu da öyle sanıyorum benim gerçekleştirebileceğim tek plan. Beri yandan, yabancı hayvanın ne gibi bir plan güdebileceğini keşfetmeye uğraşıyorum. Bir yolculuğa mı çıktı, yoksa kendi yuvasını kurmaya mı çalışıyor? Bir yolculukta bulunuyorsa, o zaman belki kendisiyle bir anlaşmaya varabilirim; baktım gerçekten bana kadar sokulabildi, azıklarımdan birazını ona veririm, yoluna koyulup uzaklaşır yine. Toprak yığınları içinde herşeyi düşleyebilirim, bunlar arasında anlaşma da bulunuyor kuşkusuz; oysa çok iyi biliyorum ki, gerçekleşecek şey değil bu; birbirimizi gördüğümüz, görmek değil, yakında sezdiğimiz an, ikimizin de aklı başından gidecek, istersek gırtlağımıza kadar tok olalım, kendimizi yeni bir açlığa kaptırıp, birimiz öbürümüzden ne daha önce, ne daha sonra birbirimize karşılıklı pençelerimizi ve dişlerimizi göstereceğiz. Ve her vakitki gibi şimdi de yerden göğe haklı olacağız; çünkü, isterse bir yolculuğa çıksın, kim yabancı bir yuvayı görür de gezisine ve geleceğine ilişkin planlarını değiştirmez? Ama belki hayvan kendi yuvasında toprağı eşip oymaktadır, o zaman bir anlaşmayı düşümde bile yaşatamam. Hatta isterse yuvası benimle bir komşuluğu kaldıracak gibi tuhaf bir hayvan olsun, benim yuvam kaldırmaz böyle bir komşuluğu. Orası öyle, hayvan pek uzakta bulunuyora benziyor; hani biraz daha gerilese, denebilirdi ki gürültü de silinip gider, o zaman belki yine eski günlerdeki gibi herşey düzelir, bu iş de kötü, ama gelecek için hayırlı bir deneyim sayılır, benim yuva içinde alabildiğine değişik onarımlarda

bulunmama önayak olur; dirlik düzenlik içinde yaşarsam ve doğrudan beni tehdit eden bir tehlike de ortada bulunmazsa, daha bir sürü önemli işlere pekâlâ yeter gücüm; ama belki yabancı hayvan çalışma bakımından elindeki devcileyin olanakları düşünerek benim yönde yuvasını genişletmekten vazgeçer, bir başka tarafta acısını çıkarır bunun. Bu da kuşkusuz öyle konuşup görüşmelerle değil, olsa olsa hayvanın kendisinin düşünüp taşınması ya da benim zora başvurmam sonucu elde edilecek bir şeydir. Her iki durumda da, onun bana ilişkin bir şey bilip bilmediği ve biliyorsa ne bildiği sorusu kesin önem taşıyor. Dolayısıyla, ne kadar düşünürsem, hayvanın beni işitmesini o kadar akıl almayacak bir şey gibi görüyorum. Hani benim için hiç tasarlanamayacak bir şeyse de, hayvan bana ilişkin başka birtakım bilgiler edinebilir; ama beni işitsin, işte bunu sanmıyorum. Varlığından habersiz bulunduğum süre beni işittiği söylenemez, çünkü sesimi çıkarmadım hiç; yuvaya yeniden kavuşmaktan daha sessiz ne düşünülebilir. Ama sonra, deneme hendeklerini açarken toprağı eşip oymam pek az gürültü çıkarmasına karşın, yine de işitmiş olabilir beni. İyi ama, beni işitse, benim de sanırım bunu biraz anlamam gerekir, çünkü hiç değilse çalışırken sık sık durup kulak kabartırdı. — Oysa durumda hiçbir değişiklikle karşılaşmamıştım.

DEV KÖSTEBEK

Daha küçücük bir köstebeği iğrenç bulanlar — ki ben de bunlar arasındayım — birkaç yıl önce ufak bir köy yakınında görülüp, köye geçici bir ün kazandıran dev köstebekle karşılaşsalardı, tiksintiden ölürlerdi belki. Kuşkusuz köy çok geçmeden unutuldu ve şimdi, tümüyle açıklamasız kalan, açıklanması için de pek çaba gösterilmeyen, konuyla ilgilenmesi gerekip doğrusu çok daha az önemli sorunlarla ilgileneceğim diye çırpınıp duran çevrelerin anlaşılmaz savsaklamalarından ötürü şöyle iyice incelenmeyerek akıldan çıkıp giden dayın ünsüzlüğünü paylaşıyor yine. Köyün tren yoluna çok uzak düşüşü bunun için bir özür sayılamaz. O zaman bir hayli insan merak edip ta nerelerden gelmişti; hatta dış ülkelerden gelenler çıkmış, ancak salt bir merakla kalmayıp durumla daha çok ilgilenmeleri gerekenler ortada görünmemişti. Katta kimi sıradan insanlar, normal günlük işlerinden pek baş alıp şöyle bir oh diyemeyen kimseler, işte bu gibileri bir çıkar gözetmeksizin konuya el atmasaydı, olayla ilgili söylentiler belki en yakın çevreden öteye taşmayacaktı pek. Hani itiraf etmeli ki, başka zaman önüne zor durulacak söylentinin kendisi de bu kez bayağı hantal davranmıştı, düpedüz arkadan sürülüp itilmese yayılacağı yoktu çevreye. Ama söz konusu sorunla uğraşmamak için, elbet bu da yeter bir neden sayılamazdı; tersine, söz konusu hantallıktaki nedenin de ayrıca gözden geçirilmesi gerekiyordu. Böyle yapılacakken, olay üzerinde şimdi elde bulunan tek yazılı incelemeyi hazırlamakla yaşlı köy öğretmeni görevlendirilmişti. Orası öyle, mesleğinde yaman bir adamdı öğretmen; ama olayın ilerdeki çalışmalara temel oluşturabilecek doğru dürüst bir dökümünü yapmaya ne yeteneği, ne bilgisi elverecek gibiydi. Öğretmenin hazırladığı broşür basılmış ve o zamanlar köyü dolaşmaya gelenlere bol ölçüde satılmıştı; ama öğretmen, kimse tarafından desteklenmeyen o tek kalmış çabalarının gerçekte değer taşımadığını görecek kadar zekiydi, öyleyken çabalarını

gevşetmemesi ve sorun özü gereği yıldan yıla içinden çıkılmaz bir durum almasına karşın onu incelemeyi yaşamının bir ödevi bilmesi, bize bir yandan olayın etki gücünü, öte yandan kimsenin pek kulak asmadığı yaşlı bir köy öğretmeninde nasıl bir çaba ve inanç sadakati bulunabileceğini gösteriyor. Ama hatırı sayılır kişilerin sorun karşısındaki ilgisiz tutumundan öğretmenin neler çektiğini de broşürün ardından yayınladığı bir ek, açık açık anlatmakta. Ama işte ek ancak birkaç yıl sonra yayınlanıyor; ve öyle bir zamanda yayınlanıyor ki, bu yazıyla neyin söz konusu edildiğini artık pek anımsayan kalmamış gibidir. Bu ekte, belki ustalıklı değilse de, açık yürekliliğiyle inandırıcı bir anlatıma başvuruyor öğretmen; en az anlayışsızlık beklediği insanların kendisine gösterdiği anlayışsızlıktan yaka silkiyor, bu insanlara ilişkin şu çok yerinde sözleri söylüyor: "Ben değil ama, onlar yaşlı köy öğretmenleri gibi konuşmakta". Arada da, özellikle üstlendiği iş için başvurduğu bir bilgin'in sözlerini iletiyor okuyuculara. Bilgin'in adı yazıda verilmiyor, ama çeşitli ayrıntılardan kimliğini saptayabiliyoruz. Daha bilgin'in huzuruna kabul edilebilmesi bile, öğretmenin karşısına büyük güçlükler çıkarmıştı, öğretmen bütün bu güçlükleri yenmiş ve daha hoş beş sırasında farketmişti ki, bilgin bu işte sökülüp atılmaz bir önyargıya saplanmıştır, öğretmenin, kaleme aldığı broşüre dayanarak sunduğu uzun raporu bilgin'in nasıl bir dalgınlık içinde dinlediğini, sözde onun biraz düşünüp taşınarak söylediği şu sözler ortaya koyuyordu: "Toprak da ne bileyim sizin orada pek kara ve tok. Eh, böyle olunca köstebeklere pek yağlı bir besin sağlıyor, köstebekler de alışılmadık ölçüde büyüyüp azmanlaşıyorlar." — "Ama bu kadar da değil sanırım!" diye sesini yükseltmiş öğretmen, hırsından işi biraz aşırılığa vardırarak duvarda iki metrelik bir yeri göstermişti. "Yo, büyüyorlar, büyüyorlar", diye cevaplamıştı bilgin de; anlaşılan olayı tümüyle pek komik bulmuştu. Dolayısıyla, gerisin geri dönüp eve gelmişti öğretmen. Akşamüzeri yolda, kar altında nasıl eşiyle altı çocuğunun kendisini beklediği ve nasıl kendisinin onlara tüm umudunun kesinlikle suya düştüğünü itiraf zorunda kaldığı da ek yazıda belirtiliyordu.

Bilgin'in öğretmene karşı davranışını okuduğumda, öğretmenin kaleme aldığı asıl broşürden henüz hiç haberim yoktu. Ama bu olaya ilişkin ele geçirilebilecek tüm malzemeyi hemen derleyip toparlamayı kafama koymuştum. Tutup yumruğumu bilgin'in suratına indiremeyeceğime göre, kaleme alacağım yazı hiç değilse öğretmeni, daha yerinde bir söyleyişle, öyle hatırı sayılır biri denemeyecek, ama açık yürekliliği kuşku götürmeyen bir adamın iyi niyetini savunacaktı. İtiraf edeyim ki, sonradan pişmanlık duydum bu kararı aldığıma; çünkü onu uygulamanın beni tuhaf bir duruma düşüreceğini çok geçmeden sezmiştim. Bir kez bilgin'i, hele kamuoyunu öğretmenin lehinde etkileyebilecek kadar hiç de nüfuzlu biri değildim; öte yandan, öğretmen, asıl niyetinden, yani dev köstebeğin gerçekten görüldüğünü kanıtlamak istemesinden çok, davranışındaki açık yürekliliği savunmanın benim için önem taşıdığını çaresiz anlayacaktı, oysa böyle bir davranış kendisi için pek doğal ve savunuyu gerektirmeyen bir şeydi. Yani iş, sonunda o noktaya dökülecekti ki, öğretmene hoş görüneceğim derken onun tarafından büsbütün yanlış anlaşılacak ve ona yardım edeyim derken belki kendim yardım gerekir duruma düşecektim; bana yardım edecek birinin çıkması ise sanırım tasarlanacak gibi değildi. Kaldı ki, verdiğim kararla omuzlarıma büyük bir görev yükleniyordum. Yazdıklarıma inanılmasını istiyorsam, öğretmeni tanık gösteremezdim; çünkü zaten öğretmen başkalarını kendisine inandırmayı başaramamış biriydi. Beni yanıltmaktan başka işe yaramayacağı için, kendi çalışmamın bitmesinden önce öğretmenin broşürünü okumaktan kaçındım. Hatta öğretmenle aramda bir ilişki kurmaya bile yanaşmadım. Orası öyle; sürdürdüğüm incelemelerden birtakım kimselerin aracılığıyla haber almadı değil öğretmen; ama kendi amacına uygunluk içinde mi, yoksa ona karşıt doğrultuda mı çalıştığımı bilmiyordu. Hatta, ilerde kendisi böyle bir şeyi yadsımak istemişse de, o zaman sonuncu olasılığa öncelik tanımıştı sanırım; çünkü çeşitli engeller çıkardı yoluma, elimde bunu gösteren kanıtlar bulunuyor. Bu da kendisinin pek kolay üstesinden gelebileceği bir şeydi; bir kez ben, onun benden önce yaptığı araştırmalara girişmek zorundaydım; bu yüzden, her vakit işimi sekteye uğratabiliyordu

ki bu da be: nim yöntemime haklı olarak yakıştırılacak tek kusur, ama şunu da söyleyeyim ki, kaçınılamayacak bir kusurdu; ama ihtiyatlı davranmakla, hatta vardığım sonuçları kendim benimsemememekle bu kusuru enikonu gideriyordum. Yoksa benim yazı, öğretmenin her türlü etkisinden bağımsız hazırlanıyordu; hatta belki bu noktada gereğinden çok titizlik göstermiştim, sanki şimdiye kadar kimse olayı incelememiş de, ilk kez ben görgü ve işitme tanıklarını sorguya çekmekte, verilen bilgileri ilk kez ben yan yana dizmekte, bunlardan sonuçlar çıkarmaktaydım, evet tıpkı böyleydi durum. Sonradan öğretmenin broşürünü okuduğum vakit — çok görkemli bir başlığı vardı hani: "Şimdiye kadar kimsenin görmediği büyüklükte bir köstebek."— şunu anladım ki, öğretmenle ben, her ikimiz de asıl gerçeği, yani köstebeğin varlığını kanıtladığımızı sanıyorsak da, önemli noktalarda birbirimizden ayrılıyorduk. Nihayet aramızdaki görüş ayrılıkları, öğretmenle aramda benim doğrusu herşeye karşın doğmasını beklediğim dostça bir ilişkinin kurulmasını önlüyordu. Hatta onda beni hedef alan bir çeşit düşmanlık giderek gelişip serpilmeye başlamıştı. Hani bana karşı her vakit alçakgönüllü, her vakit başı aşağıda davranmaktaydı; ama böyle davranışı, içindeki dostça denemeyecek gerçek duygulara o kadar daha bir açıklık kazandırıyordu. Diyeceğim, öğretmen benim bu sorunda ona bayağı zararım dokunduğu kanısındaydı; kendisine aynı sorunda yararım da dokunduğu ya da dokunabileceği yolundaki inancıma gelince, bu, kendisine sorarsanız en iyi olasılıkla bir saflıktı, çünkü bunun bir büyüklük taslayıştan, bir kurnazlıktan da ileri gelebileceği kanısındaydı; herşeyden önce ikide bir belirttiği gibi, onun şimdiye kadarki bütün rakipleri düşmanlıklarını hiç açığa vurmamış ya da bunu yanlarında başka kimse yokken yapmış veya ancak sözle dile getirmişlerdi. Bense onda takıldığım noktaları hemen broşür kılığında bastırmayı gerekli bulmuştum; ayrıca, sorun üzerine üstünkörü de olsa eğilen az sayıdaki rakipler, ne bileyim hiç değilse öğretmenin görüşünü, yani bu konudaki egemen görüşü dinlemişlerdi de ondan sonra kendileri diyeceklerini demiş, bana gelince sistemsiz derleyip topladığım ve yer yer kavrayamadığım bilgilerden öyle sonuçlar çıkarmıştım ki,

temelden doğru sayılsalar bile gene de inandırıcılıktan uzaktı hepsi, hem gerek halk, gerek bilginler için; gelgelelim, en hafif bir inanılmazlık izlenimi ise, bu işte ele geçirilebilecek sonuçların en kötüsüydü. Üstü örtülü de olsa açığa vurulan bu çeşit yergileri cevaplandırmak işten değildi benim için; örneğin, onun asıl kendi broşürü, inanılmazlığın kuşkusuz daniskasıydı. Ancak, öğretmenin bir başka kuşkusu da vardı ki, bunu ortadan kaldırmak pek kolay sayılmazdı, kendisine karşı genel olarak pek çekingen davranışımın nedeni de işte buydu. Diyeceğim, köstebeğin ilk sözcülüğünü yapmak onurundan kendisini yoksun bırakmak istediğime içten içe inanıyordu öğretmen. Ama şahsı için ortada hiç de onurlandırıcı gözle bakılabilecek bir şey bulunmuyordu, hepsi gülünç bir duruma düşmek vardı, hem bu da giderek silinip kayboluyordu ve ben de böyle bir olanağı ele geçirmek niyetinde değildim kuşkusuz. Ayrıca broşürümün giriş bölümünde, öğretmene her vakit köstebeğin bulucusu gözüyle bakılmak gerektiğini — doğrusu kendisi bile bulmamıştı köstebeği— ve başına gelenlere karşı duyduğum, ilginin beni bu yazıyı yazmaya zorladığını kesinlikle belirtmiştim. "Bu yazımın amacı", diyordum incelememin sonunda, pek de coşkulu bir dille, ama bu coşku benim o zamanki heyecanıma uygun düşüyordu, "öğretmenin broşürünün hakettiği yaygınlığı kazanmasına yardım etmektir. Bu amaca varıldı mı, geçici süre ve eğreti olarak bu işe karışan ismim, yine hemen kapı dışarı edilip unutulabilir." Yani soruna büyük ölçüde karışmak istemiyordum adeta, öğretmenin şahsıma karşı o inanılmaz eleştiriyi yönelteceği sanki içime doğmuştu. Gelgelelim öğretmen, yazımın işte bu son bölümünü saldırısına temel aldı. Söylediği ya da söylemeye getirdiği şeylerin görünürde biraz haklı yanı bulunduğunu yadsımıyorum; onun bana karşı davranışında, broşüründekiyle adeta kıyaslanamayacak bir kesin görüşlülük eseri gösterdiği birkaç kez dikkatimi çekmişti. Diyeceğim, yazımın giriş bölümünün ikiyüzlü olduğunu ileri sürdü öğretmen. Benim bütün istediğim, gerçekten yazısının yayılması ise, ne diye o zaman yalnız kendisi ve yazısı üzerine eğilmiyor, ne diye broşürünün üstünlüklerini ve içerdiği savların çürütülemeyeceğini göstermiyor, ne diye buluşunun önemini belirtmek ve herkese

anlatmakla çalışmamı sınırlandırmıyordum da, broşürü tümüyle boşlayıp, kendim keşfin içerisine doğru yol almakta diretiyordum? Yoksa keşif yapılmış değil miydi? Yoksa bu bakımdan daha yapılacak bir şey mi kalmıştı? Madem keşfi yeniden kendim yapmanın zorunluğuna inanmaktaydım, niçin yazımın girişinde keşiften el çektiğimi kalkıp tantanayla açıklıyordum? Bu ikiyüzlü bir alçakgönüllülük sayılabilirdi ama, ondan (da kötü bir şeydi işte. Ben keşfin değerini yok etmeye bakıyordum, keşfin üzerine dikkati çekmemin amacı onu değersiz kılmaktı. Kendisi ise araştırıp incelemeleriyle ilgili keşfi yapmış ve kaldırıp bir kenara koymuştu. Sorun çevresinde şöyle biraz bir sessizlik baş göstermişken, ben yine ortalığı velveleye vermiş, beri yandan kendisinin durumunu şimdiye kadar görülmedik ölçüde zorlaştırmıştım, öyle ya, açık yürekliliğini savunmanın ne önemi vardı onun için? Önemli olan işin kendisi, yalnız işin kendisiydi. Gelgelelim, ben işin içyüzünü anlamadığım ve değerini doğru dürüst kavrayamadığımdan, bende bunu duyup sezecek güç bulunmadığından, ona ihanet etmiştim. Aklımın ereceği sınırın dünya kadar ötesindeydi bu iş. Hani kendisi karşımda oturuyor, buruşuk kocamış yüzüyle sessiz sakin bana bakıyordu ama, işte bunlardan başkası olamazdı düşündükleri. Elbet yalnız işin kendisinin onun için önem taşıdığı doğru değildi, pek açgözlüydü hatta ve para da kazanmak istiyordu, ki çok nüfuslu ailesi göz önünde tutulursa, bu hiç de şaşılacak bir şey sayılmazdı, öyleyken, benim soruna karşı ilgim kendisininkine oranla gözüne o kadar az görünüyordu ki, kendisini, gerçekten pek ayrılmaksızın, çıkarım hiç düşünmeyen biri diye ortaya koyabileceğini sanıyordu. Ve doğrusu öğretmenin suçlamalarının, aslında yalnız onun köstebeğini adeta iki eliyle sımsıkı kavramasından ve parmağıyla bile olsa yanına yaklaşmak isteyeni hain diye nitelemesinden kaynaklandığını kendi kendime söylemem, içimi rahatlatmaya yetmiyordu. Durum öyle değildi; öğretmenin davranışı açgözlülükle, hiç değilse yalnız açgözlülükle açıklanamazdı; daha çok, sürdürdüğü büyük çabaların ve uğradığı başarısızlıkların yol açtığı bir sinirlilikti nedeni. Ama işte bu sinirlilik herşeyi açıklayamıyordu. Kim bilir, belki benim soruna karşı ilgim

gerçekten pek azdı, yabancılardaki ilgisizlik öğretmen için artık alışılmış bir şeydi; ama durum öyle tek tek olaylar halinde değil, tümüyle onu üzüyordu artık. Gelgelelim sonunda biri çıkmış, işe olağanüstü bir biçimde el atmıştı ve bunun bile sorunu kavradığı yoktu. İş bir yol buraya geldi mi, asla inkâra kalkmıyordum. Hayvanbilimci değilim, hani köstebeği ben keşfedeydim, eh o zaman bu işe verirdim kendimi, ama ben keşfetmemiştim. Böylesine büyük bir köstebek kuşkusuz dikkate değer bir şey; ama öyledir diye tüm dünyanın sürekli bununla ilgilenmesi beklenemez; hele köstebeğin varlığı tam bir kesinlikle saptanıp, kendisi en azından ortaya çıkarılmadığı süre. Ayrıca şunu da itiraf etmiştim: Ben keşfedeydim, belki hiç de köstebek için böyle uğraşmazdım; oysa öğretmenin kendisi için seve seve ve gönüllü yapmıştım bunu.

Hani yazım başarı kazansaydı, öğretmenle aramdaki uyuşmazlık belki silinip gidecekti. Ama işte başarıdan ses seda çıkmadı. Yazı belki iyi bir biçimde, yeteri kadar inandırıcı yazılmamıştı, olur olur; ben ticaretle uğraşırım, böyle bir yazının gerektirdiği bilgiler bakımından öğretmene haydi haydi üstünsem de broşürün kaleme alınması işi sanırım yeteneklerimi hayli aşmıştı, oysa öğretmende bu kadarı söz konusu değildi, öte yandan, yazının başarısız kalışı, başka türlü de yorumlanabilir, belki uygunsuz bir zamanda yayınlandığı söylenebilirdi. Ancak, gereken ilgiyi uyandırmayan köstebeğin keşfi o kadar geride kalmış değildi ki, büsbütün unutulmuş bulunsun ve diyelim benim yazı herkesi gafil avlasındı. Ama baştaki az buçuk ilginin büsbütün kaybolmasına yetecek zaman da geçmişti aradan. Hani benim yazı üzerinde düşünme zahmetine katlananlar, yıllar öncesinin tartışmasında esen o bıkkınlık havası içinde bu yavan soruyla ilgili olarak Allah bilir gene boş çabaların sürdürüleceğini içlerinden geçirmişti, hatta bazıları öğretmenin broşürüyle karıştırmıştı benim yazımı, örneğin, belli başlı bir tarım dergisinde, Allahtan ki derginin en sonunda küçük harflerle basılmış şu sözler yer alıyordu: “Dev köstebekle ilgili yazı bize bir kez daha yollanmış bulunuyor. Anımsadığımız kadar, yıllar öncesi bu yazıya yürekten gülüp

geçmiştik. O günden bu yana da ne yazıdaki zekâ eseri arttı, ne bizlerin zekâsında bir azalma oldu. Yalnız şimdi bir ikinci kez gülemeyeceğiz, o kadar. Buna karşılık bizim öğretmen derneklerine soruyoruz: Acaba bir köy öğretmeni, dev köstebekler ardında koşup durmaktan daha yararlı bir iş bulamaz mı kendisine?" Doğrusu bağışlanmaz bir karıştırma. Öğretmenin ne ilk, ne de sonraki yazısını okumuş, "dev köstebek" ve "köy öğretmeni" gibi zavallı iki sözcüğe başvuran beyler, herkesçe değeri benimsenmiş ilgi ve çıkarların temsilcisi kimliğiyle sahnede boy göstermişti. Buna karşı başarıyla alınacak çeşitli önlemler vardı kuşkusuz, ama işte öğretmenle aramda doğru dürüst bir anlaşmanın kurulamayışı, beni bu önlemleri almaktan alıkoydu; daha çok, dergiyi başarabildiğim süre öğretmenden gizlemeye baktım. Ama çok geçmeden öğretmen derginin varlığını öğrenmişti; bunu daha, Noel'de beni ziyarete niyetlendiğini bildirmek üzere yazdığı mektuptaki bir cümleden çıkarmıştım. Şöyleydi cümle: "Dünya zaten kötü, onun bu kötülüğünü daha da kolaylaştırıyor insanlar." Bununla demek istiyordu ki, ben kötü dünyanın tarafındaydım; kendi içimdeki kötülükle yetinmiyordum da, dünyanın kötülüğünü de kolaylaştırıyordum; yani genel kötülüğü kışkırtıp yuvasından dışarı uğratıyor, onun zafere ulaşmasına yardım ediyordum. Eh, gerekli kararı almıştım, kendisini serinkanlı bekleyebilirdim. Onun ilerde gelerek normaldekinden daha kaba selam verişini, karşıma geçip suskun oturuşunu, o bir tuhaf astarlı ceketinin göğüs cebinden çıkardığı dergiyi açarak önüme sürüşünü sakin, serinkanlı izledim. "Biliyorum!" diyerek dergiyi okumadan gerisin geri ittim önüne. "Biliyorsunuz!" dedi göğüs geçirerek; başkalarının cevaplarını yinelemek gibi öğretmenlerde görülen eski bir alışkanlıkla donatılmıştı. "Elbet bunu sineye çekecek, karşılıksız bırakacak değilim!" diye sürdürdü konuşmasını, parmağıyla sinirli sinirli derginin üzerine vurdu; sanki ben karşıt görüşteymişim gibi gözlerini dikip bana baktı, söylemek istediğim şey sanırım içine doğmuştu. Zaten başka zamanlar da onun pek konuştuğum sözlerden değil, daha başka kimi belirtilerden niyetlerimi sezmede çokluk yanılmadığını, ancak bu sezgiye kendini

bırakmayıp dikkatini başka tarafa yönelttiğini farkeder gibi olmuştum. O vakit kendisine söylediklerimi hemen sözcüğü sözcüğüne tekrarlayabilirim, çünkü konuşmamızdan az sonra not etmiştim bunları: "Dilediğinizi yapın!" demiştim. "Bugünden tezi yok yollarımız ayrılıyor. Sanıyorum sizin için ne bir sürpriz, ne de tatsız bir şey olacak bu. Hani dergideki not değil bana bu kararı verdiren; not, kararımı yalnız pekiştirdi. Başlangıçta ortaya çıkışımla size bir yararımın dokunacağını sanıyordum; şimdi ister istemez görüyorum ki, her bakımdan zararım dokundu, işte verdiğim kararın gerçek nedeni budur. Niçin böyle oldu durum, bilmiyorum; başarı ve başarısızlık nedenlerinin yorumu çok çeşitlidir hep, siz de yalnız benim aleyhimdeki yorumlan çıkarıp öne sürmeyin. Kendinizden pay biçin; olup bitenlerin tümünü göz önünde tutarsak, siz de en iyi niyetlerle yola koyuldunuz, ama başarı kazanamadınız. Şaka etmiyorum hani; çünkü benimle ilişkinizin de ne yazık ki adı geçen başarısızlıklar arasında yer aldığım söylemekle kendi aleyhimde konuşmuş oluyorum. Şimdi tutup bu işten el çekmem ne bir korkaklık, ne bir ihanettir. Böyle bir şeye hatta kendi kendimi yenerek kalkışıyorum, şahsınıza karşı ne kadar büyük bir saygı duyduğumu yazımdan çıkarabilirsiniz. Siz bana öğretmenlik yaptınız kimi bakımdan ve hatta köstebeğe neredeyse içim ısınmıştı, öyleyken bir kenara çekiliyorum, köstebeğin bulucusu sizsiniz; nasıl edersem edeyim, erişebileceğiniz bir üne erişmekten sizi alıkoyuyor, başarısızlığı davet edip sizin üzerinize yıkıyorum. Hiç değilse siz böyle düşünüyorsunuz. Neyse burada keselim artık. Size karşı kendimi borçlu hissettiğim tek şey var, o da sizden af dilemek ve siz isterseniz, şimdi burada yaptığım itirafı herkese karşı da açık açık, örneğin bu dergide tekrarlamaktır."

İşte o zaman söylediğim sözlerdi bunlar; pek de içtenlikle söylenmiş değildi, ama içtenlikli yerleri kolaycacık görülebilirdi. Açıklamam, beklediğim etkiyi yapmıştı. Yaşlı kimselerin çoğunda gençlere karşı aldatıcı, yalan dolansı bir şeyler vardır; yaşlılarla bir arada sessiz sakin yaşar, aradaki ilişkinin sağlam nitelik taşıdığına inanır, kafalarında dolaşan ön plandaki düşünceleri

bilir, ağızlarından boyuna barışı ve huzuru onaylayan sözler duyar, bunların hepsini pek doğal bulursunuz; ama ansızın pek önemli bir şey olup bir süredir hazırlanan huzur havasının etkisini göstermesi gerekti mi, bu yaşlı insanlar, yabancı kimseler gibi dikilir karşınıza, daha derin ve daha güçlü düşünce sahibi olduklarım gösterirler, ancak o anda bayağı açarlar bayraklarım ve bu bayraklar üzerinde dehşete kapılarak yeni parolayı okursunuz. Bu dehşete en başta yol açan, yaşlıların şimdi söylediklerinin gerçekten çok daha haklı, anlamlı ve sanki doğaldan da doğal özellik taşımasıdır. Ama bunlardaki eşi görülmedik yalansı taraf, şimdi söylediklerini doğrusu her vakit söyleyegelmeleridir. Sanırım bu köy öğretmeninin içini adamakıllı okumuş olacaktım ki, beni bundan böyle pek şaşırtmamıştı açıklamaları: "Bre yavrum!" dedi ve elini elimin üzerine koyarak dostça ovmaya başladı. "Nereden esti aklına bu işle uğraşmak? Daha ilk kez böyle bir şey kulağıma çalınmıştı ki benim hanımla oturup konuştum." Birden masadan beriye çekilip kollarını açtı ve yere bakmaya başladı; sanki yerde karısı enikonu küçülmüş duruyordu da onunla söyleşiyordu. "Bunca yıldır", dedim hanıma, "hep bir başımıza savaşır dururuz; ama şimdi kentte yüce bir yardımcı bizi destekleyeceğe benziyor, kentli bir tüccar, adı da şöyle şöyle. Eh, bayağı sevinebiliriz artık, değil mi ama? Kentte bir tüccar, az şey mi! Çapaçul bir köylü bize inansa da inandığını açığa vursa, bir yardımı dokunmaz bunun, çünkü bir köylü ne yaparsa kötü yapar; ister yaşlı köy öğretmeninin hakkı var desin, ister yakışıksız biçimde aşağılayıcı bir tükürük savursun, göstereceği etki bakımından ikisi de denktir birbirine. Ve bir köylü yerine on bin köylü bizi savunsa, belki etkisi daha da kötü olur bunun. Oyca kentteki bir tüccar başkadır, eşi dostu vardır böyle birinin, söz arasında söyledikleri bile konuşula konuşula geniş çevrelere yayılır, yeni yardımcılar çıkıp soruna el atarlar, içlerinden biri der ki örneğin: 'Köy öğretmenlerinden de insanın öğreneceği kimi şeyler vardır' ve daha belki ertesi gün, dış görünüşlerine bakarsak pek kendilerinden böyle bir şey umamayacağımız bir yığın insan bu sözleri birbirlerine fısıldayıp durmaktadır. Derken para da sağlanır iş için; biri kalkıp para toplar, ötekiler parayı onun

avucuna sayarlar. Denir ki, köy öğretmeni köyünden alınıp ortaya çıkarılsın; ve ansızın gelirler, köy öğretmeninin dış görünüşüne bakmayarak onu aralarına alır, karısıyla çocukları öğretmene sarılıp bırakmadıkları için onları da birlikte götürürler. Kentli kişileri hiç dikkatle izledin mi şimdiye kadar? Aralıksız cıvıldaşır dururlar; bir araya gelip de bir sıra yaptılar mı, cıvıldaşma sağdan sola yürür, sonra geri döner ve gidip gelir sürekli. İşte böylece cıvıldaşarak bizi kaldırıp arabanın içine alırlar, insan teker teker her birine başını eğip selam verecek vakti adeta bulamaz. Arabacı yerindeki bay, kelebek gözlüğünü düzeltir, kırbacı şaklatır ve yola koyuluruz. Gelenlerin hepsi de veda için köyden yana el ederler, sanki biz henüz köydeyiz de, kendi aralarında oturmuyoruz. Derken kentten pek sabırsız kimselerin içine doluştuğu birkaç araba karşılar bizi. Biz yaklaştığımızda yerlerinden doğrulur, bizi görebilmek için boyunlarını uzatırlar; daha önce paraları toplayan kimse düzeni sağlar ve herkesi sessizliğe çağırır. Kente girdiğimizde arabalar artık upuzun bir dizi oluşturur. Hani biz sanmışızdır ki, o bir sürü karşılamalar, hoş geldin demeler sona ermiştir, ama otelin önünde yeni başladığını görürüz bunların. Kentte öyledir, bir çağırışta toplanıverir kümeyle insan. Birinin ilgilendiği şeyle hemen öbürü de ilgilenmeye başlar. Solurken birbirlerinin düşüncelerini de içlerine çekerek kendilerine malederler. Kiminin arabası yoktur, otel önünde bekler, arabası bulunanlar vardır, ama saygılarından kullanmaz arabalarını, onlar da beklerler. Para toplamış kimse nasıl da herşeyi kuşbakışı, nasıl da derli toplu görür."

Öğretmeni sessiz sakin dinlemiştim, hatta o konuşurken gittikçe sakinleşip yazımın elimde kalan tüm nüshalarını masanın üzerine yığmıştım. Pek az eksik nüsha vardı, çünkü sağa sola yolladığım nüshaları son günler bir sirkülerle geri istemiş, büyük bir bölümünü de yeniden ele geçirmiştim. Çok kimse, böyle bir yazı kendilerine gelmiş mi? hiç de anımsayamadıklarını, gelmişse bile ne yazık ki yitip gitmiş olacağını bildiren pek nazik mektuplar yollamıştı. Böylesi de yerindeydi, gerçekte bundan başka bir şey istemiyordum zaten. Yalnız biri çıkıp yazımı bir antika diye

saklaması için benden izin istemiş, benden sirkülerdeki bir maddeye uyarak ilerki yirmi yıl içinde onu herkesten saklı tutacağına söz vermişti. Sirküleri henüz köy öğretmeni görmemişti. Bana söylediklerinin, onu kendisine göstermemi kolaylaştırdığına sevinmiştim. Ama aramızda böyle bir konuşma geçmeden de tasasız yapabilirdim bunu, çünkü yazımı kaleme alırken çok dikkatli davranmış, köy öğretmenini ve yüklendiği işin çıkarını asla gözden uzak tutmamıştım. Sirkülerdeki ana cümleler şöyleydi çünkü: "Hani içinde savunulan düşüncelerden caydığım ya da kimi bölümlerde bunları yanlış veya salt kanıtlanmaz gördüğüm için yazıyı geri istiyor değilim. Ricam, tümüyle kişisel, ama pek zorunlu nedenlere dayanıyor; ne var ki, sorunun kendisiyle ilgili olarak takındığım tutum üzerinde en ufak bir sonuç çıkarılmasına izin verecek gibi değil. Buna özellikle dikkatinizi çeker, istenilirse bunun çevreye de böyle duyurulmasını rica ederim."

Henüz sirküleri iki elimle kapamış, saklı tutuyordum; dedim ki: "Peki iş böyle sonuçlanmadığı için bana sitemde bulunmak mı niyetiniz? Neden yapmak istiyorsunuz bunu? Birbirimizden güzel güzel ayrılsak daha iyi değil mi? Anlamaya çalışsanıza canım artık, bir keşifte bulundunuz, doğru; ama bu keşif, başka bütün keşifleri tümüyle gölgede bırakan bir şey değil ki! Dolayısıyla, size yapılan haksızlık da bütün diğer haksızlıkları gölgede bırakacak bir şey değil. O bilgin topluluklarının bütün yasalarını bilmiyorum; ancak, en iyi durumda bile, zavallı eşinize de belki anlattığınız karşılamayı uzaktan olsun anımsatacak bir karşılama töreni sanmam ki sizin için düzenlensindi. Ben kendim yazının etkisinden bir şeyler ummuşsam, o da şu oldu: Hani sanıyordum ki, yazı belki bir profesörün dikkatini bizim olay üzerine çekebilir, profesör de genç bir öğrencisini sorunu incelemekle görevlendirir, öğrenci kalkar size gelir, sizin yaptığınız ve benim yaptığım incelemeleri yeniden gözden geçirir ve vardığı sonucu sözü edilmeye değer görürse — hani bütün genç öğrencilerin kuşkuyla dolu olduklarını hiç akıldan çıkarmamak gerekir — bir broşür yayınlar ve sizin yazdıklarınızı bu broşürde bilimsel nedenlere

oturtur. Ama bu umut gerçekleşseydi bile, gene pek bir şey elde edilmiş sayılmazdı. Böyle tuhaf bir şeyi savunan öğrencinin broşürü belki alay konusu edilirdi. Bunun da ne kolay gerçekleşebileceğini işte buradaki tarım dergisi örneğinde görüyorsunuz; bilimsel dergiler ise bu konuda daha hoyrat bir tutumla davranırlar. Bunun da anlaşılmayacak yanı yoktur; profesörler kendi kendilerine, bilime ve kendilerinden, sonra geleceklere karşı büyük ölçüde sorumluluk yüklenmiştir, her yeni buluşu hemen tutup baş tacı etmezler. Bizler, bu bakımdan daha avantajlı durumdayız. Ama şimdi bunu bir yana bırakıp diyeyim ki, öğrencinin broşürü ilgiyle karşılandı. Ne olur o zaman? Adınız Allah bilir birkaç kez şerefle anılır, bakarsınız toplumsal durumunuza da yaran dokunur bunun; 'Bizim köy öğretmeni uyumuyormuş' denir ve bu tarım dergisi de, dergilerin bellek ve vicdanları varsa, açıkça sizden bağışlanmasını diler, iyi yürekli profesörün biri de uğraşıp sizin için bir burs sağlar; sizi kente çekmeye uğraşmaları, bir ilkokulda size iş bulup kentin bilimsel olanaklarından eğitim ve öğreniminizi geliştirmede yararlanma fırsatını size vermeye çalışmaları da hani akıl almayacak şey değildir.

Açık konuşmam gerekirse şunu söylemeliyim ki, yalnız çalışacaklarını sanıyorum, hepsi bu. Oysa gerçekte sizi kente çağıracaklar, siz de kalkıp gideceksiniz, hem de sıradan bir ricacı olarak giden birisiniz, yüzlercesi vardır ya, işte öylelerinden biri; törenli falan bir karşılama yapılmayacak; kentte sizinle konuşup içtenlikle sürdürdüğünüz çabaların değerini teslim edecekler, ama aynı zamanda bakacaklar ki, kocamış bir adamsınız, bu yaşta bilimsel bir öğrenime başlamanızdan hayır çıkmayacaktır; siz de zaten planlı bir çalışmadan çok, rastlantı sonucu böyle bir keşfe ulaşmışsınızdır ve bu tek keşif dışında bir çalışmada bulunmayı düşünmüyorsunuzdur. Söz konusu nedenlerden ötürü sizi Allah bilir köyde bırakacak, keşfiniz üzerindeki çalışmaları ise sürdürecekler; çünkü bir yol takdir gördükten sonra bir daha unutulacak gibi küçük bir şey değildir. Ama siz fazla bir şey öğrenemeyeceksiniz bu konuda, öğreneceklerinizi de pek

anlamayacaksınız. Yapılan her keşif daha o saat bilimler topluluğu içerisine alınarak bir bakıma keşif kimliğini yitirir, bütün içinde eriyerek kaybolur; bundan böyle söz konusu keşfi seçebilmek için bilimsel eğitim görmüş bir gözü olması gerekir insanın. Keşif hemen, varlıklarından henüz hiç haberimiz olmayan temel düşüncelere bağlanır ve bilimsel konuşmalarda bu temel düşüncelere bağlı olarak yukarılara, ta bulutlara kadar çekilip çıkarılır. Hani nerden aklımız ersindi bunlara? Bilginlerin konuşmalarına kulak verirsek sanırız ki, keşfin sözü edilmektedir; ama üzerinde durulan apayrı bir konudur; bir başka kez de öyle olur ki keşiften değil, büsbütün değişik bir şeyden konuşulduğunu sanırız, ama bu kez de keşfin ta kendisinden söz açılmaktadır.

Bilmem anlıyor musunuz söylediklerimi? Oysa köyde kalıp, aldığınız parayla ailenizi biraz daha iyi besleyebilir, giydirebilirdiniz; ama işte keşfiniz elinizden alınır ve siz de bir yolunu bulup buna karşı çıkamazsınız, çünkü gerçek değerini ancak kentte kazanmıştır keşif. Ve belki size karşı hiç de nankörce davranılmaz, diyelim keşfin yapıldığı yere küçük bir müze kurulur ve burası köyün görülmeye değer bir yerine dönüştürülür, siz de o yerin anahtarını korumaya memur edilirsiniz ve gözle görülür ödüllendirmelerin de eksik edilmemesi için, bilim kurumlarının hizmetinde çalışanların genellikle göğüslerinde taşıdıkları gibi bir madalyaya da kavuşabilirsiniz. Sayılanların hepsi gerçekleşebilir hani; ama siz bunları mı istemiştiniz?"

Bir cevap aramakla uzun boylu vakit geçirmeksizin pek doğru olarak cevap verdi öğretmen: "Demek benim için bunları ele geçirmeye uğraştınız öyle mi?"

"Belki", dedim, "o vakit pek düşünüp taşınarak davranmamıştım, dolayısıyla kesinlikle cevap veremeyeceğim. Size yardım etmek istemiştim, başaramadım, hatta şimdiye kadarki girişimlerimin en başarısızıydı diyebilirim. Şimdi bu işten sıyrılmak ve olanları gücümün elverdiği kadar olmamış duruma sokmak amacındayım."

"Öyle olsun!" diye karşılık verdi köy öğretmeni; piposunu çıkarıp, ceplerinde açıkta taşıdığı tütünden alarak içine tıkıştırmaya

başladı. "Bu nankör işe kendi gönlünüzle el attınız, şimdi de yine kendi gönlünüzle bu işten sıyrılmak istiyorsunuz. Hiç eğri bir tarafı yok bu davranışın." — "Öyle dikkafalı değilimdir", dedim, "yapmayı tasarladığım şeyde acaba kusurlu bir taraf mı görüyorsunuz?" — "Yo, asla!" dedi köy öğretmeni. Piposundan dumanlar çıkmaya başlamıştı; tütününün kokusuna dayanamayarak kalktım, odada aşağı yukarı gezinmeye koyuldum. Köy öğretmeninin bana karşı pek suskun davrandığına, hele beni dolaşmaya geldi mi odamdan bir yere kımıldamak istemediğine daha önceki konuşmalarımızdan alışıktım. Kimi zaman onun bu durumunu pek yadırgamıştım; hep benden istediği bir şey daha var diye düşünmüş, kendisine buyrun alın dediğim paralan hiç almam dememişti. Ancak çekip gitmeye gelince, hep canı istediği zaman yapmıştı bunu. Gideceği vakit, piposundaki tütün normalde içilip bitmiş olur, yaylanıp kalkar, güzelce ve saygılı bir edayla masaya yaklaştırdığı sandalyesinin çevresinde şöyle bir döner, köşedeki boğum boğum bastonunu kavrar, içtenlikle elimi sıkıp giderdi. Ama işte bugün onun suskun oturması adeta sinirime dokunuyordu. Benim gibi, bir kimseye bir daha görüşmemek üzere ayrılmanız önerisinde bulunur, öneriniz de o kimse tarafından pek uygun karşılanırsa, ortaklaşa görülmesi gereken az buçuk işi bir an önce görüp çıkarır, suskun varlığınızı boş yere karşınızdakinin sırtına yüklemezsiniz sanırım. Bu ufak tefek yapışkan adama benim masada otururken arkadan bakıldı mı, hani sanılabilirdi ki, onu odadan dışarı atmak dünyada başarılacak gibi değildir.

BÎR KÖPEĞİN ARAŞTIRMALARI

Yaşamım nasıl da değişti, ama yine de doğrusunu ararsanız nasıl da değişmemiş bulunuyor. Şimdi bazan düşüncelerimi gerilerde gezdirip, henüz köpekler arasında günlerimi geçirerek onların dert ve tasalarını paylaştığım, köpekler içinde bir köpek olduğum günleri aklıma getiriyorum da, biraz daha dikkatle bakınca görüyorum ki, bu işte öteden beri aksayan bir taraf, kırık kopuk bir yer vardı, o pek saygıdeğer ulusal toplantılarda hafif bir hoşnutsuzluktur hep sarardı içimi; arada bir, yo hayır, pek sık, eş dost arasında bile kendimi bu hoşnutsuzluğa kaptırır, yakınlık duyduğum bir köpek arkadaşı yalnızca görmek, nasılsa işte onu yeni bir gözle görmek bile beni aptallaştırır, korkutur, çaresizlik, hatta umutsuzluğa düşürürdü. Ama sonra yine bir ölçüde yatışır, kendilerine durumu açıkladığım dostlarım yardımıma koşar, derken yine sessiz sakin yaşamaya başlardım; öyle günler ki, hani yukarıda sözü geçen şaşırtıcı durumlar yine eksik olmaz, ama bunları şimdi daha bir serinkanlı karşılar, sürdüğüm yaşam içine daha bir serinkanlı yerleştirirdim. Hani bunlar belki yorardı beni; ama başkaca bana zararı dokunmaz, gerçi biraz soğuk, çekingen, ürkek, hesabî, ama herşeye karşın basbayağı bir köpek varlığını sürdürmeme izin verirlerdi. Zaten arada böylesi molalar olmasa, nasıl bu yaşa erişirdim; gençliğimin pek tatsız olaylarını gözden geçirip, yaşlılığın pek tatsız olaylarına göğüs gererken gösterdiğim bu dinginliğe hangi çabayla varır, itiraf edeyim ki silik, daha ihtiyatlı bir deyimle pek parlak denemeyecek doğal yeteneğimden gerekli sonuçlan nasıl çıkarıp, adeta tümüyle onlara uygun doğrultuda bir ömür sürerdim. Kendi kabuğuna çekilmiş, yalnızlık içinde, salt o umutsuz, ama benim için zorunlu araştırılarla vakit geçirerek yaşayıp gidiyorum; ama uzaktan uzağa da kuşbakışı görüyorum ulusumu, bu bakışı yitirmiş değilim; sık sık haberler sızıp geliyor bana kadar, benim de zaman zaman sesimi işittirdiğim fırsatlar çıkıyor. Bana saygıyla davranıyorlar; yaşayış

biçimimi anlamıyor, ama bundan ötürü bana darılıp gücenmiyorlar; hatta sağda solda uzaktan koşup geçtiklerini gördüğüm genç köpeklerin, küçüklüklerini hayal meyal da olsa pek anımsayamadığım bu genç kuşağın saygı dolu bir selamı benden esirgediği yok.

Hani bir gerçeğin gözden uzak tutulmaması gerekiyor: Açık seçik bütün acayipliklerime karşın, hiç de büsbütün soyuma yabancı bir yanım bulunmuyor. Çünkü düşünüyorum da — düşünmek için de gereken zamana, isteğe ve yeteneğe sahibim — doğrusu eşsiz bir durumu var köpeklerin. Biz köpekler dışında dört bir taraf çeşit çeşit yaratıklarla dolu; zavallı, pek bir değer taşımayan, suskun, kimi bağırtılardan başka şey bilmeyen yaratıklar hepsi; biz köpeklerden pek çoğu, bunları kendisine inceleme konusu yapıyor, bunlara isimler takıyor, bunlara yardım etmeye, bunları eğitip soylulaştırmaya uğraşıyor. Hani beni rahatsız etmeye kalkmadıkları süre umursadığım yok onları; birini ötekine karıştırıyor, kendilerini sanki görmezden geliyorum. Ama bir şey var, gözümden kaçmayacak gibi göze çarpıcı: Biz kepeklerle karşılaştırırsak, ne kadar az bir dayanışma var aralarında; birbirlerinin yanından nasıl da yabancı, suskun ve bir çeşit düşmanlıkla geçip gidiyorlar; ancak en bayağı bir çıkarla birazcık, o da dıştan birbirlerine bağlılar; hatta bu çıkardan bile sık sık kin ve kavgalar doğuyor. Biz köpekler öyle miyiz! Sanırım şurası söylenebilir ki, biz bütün köpekler bir tek yığın içinde yaşarız; oysa, normal olarak geçmiş zamanlarda gelişip ortaya çıkmış sayısız ve köklü ayrılıklardan ötürü birbirimizden işte öylesine değişik durumlarımız vardır. Hepimiz bir yığın içindeyiz! İçimizden bir güç birbirimize doğru iter bizi ve hiçbir şey kendimizi bu itici güce bırakmaktan bizi alıkoyamaz; gerek benim hâlâ bildiğim birkaçı, gerek aklımdan çıkıp gitmiş o sayılamayacak kadarıyla tüm yasa ve kurumlarımız elde edebileceğimiz bu en büyük mutluluğun özleminden, yani sıcacık hep bir arada bulunmak isteğinden kaynaklanıyor. Ancak, bir de tersyüzü var işin. Benim bildiğim, hiç bir yaratık öyle enikonu dağınık yaşamaz biz köpekler gibi; hiç birinde bizdeki kadar çok, bizdeki kadar

sayılamayacak sınıf, cins ve meslek ayrılıkları yoktur. Birbirimizle dayanışma içinde kalmak isteyen bizler — bunu da herşeye karşın o coşkun anlarımızda başarıyoruz — inadına bizler de biri ötekine benzemeyen ve çok vakit yanı başımızdaki soydaşınızın bile kavrayamadığı mesleklerde, köpeklerin olmayan, hatta daha çok köpekler aleyhinde konmuş yasalara tutunarak birbirimizden pek ayrı yaşayıp dururuz. Ne çetin şeylerdir bunlar; en iyisi kurcalamadan geçilmek istenen — bu görüşü de anlıyor, kendiminkinden de iyi anlıyorum — ama benim de bütün gücümle üzerlerine eğilmeden duramadığım konular. Neden ben de ötekiler gibi yapmıyor, kendi ulusumla birlik içinde yaşayıp, bu birliği bozacak bir şeyle karşılaştım mı sesimi çıkarmadan bunu benimsemiyor, büyük hesap içinde ufak bir yanlış gibi buna bakmıyor, kuşkusuz bizi hep karşı konulmaz bir güçle toplum içinden çekip almaya çalışan şeye değil, mutlulukla bizi birbirimize bağlamak isteyen şeye hep yüzüm dönük kalmıyorum.

Hani küçüklüğümdeki bir olay geliyor aklıma; sanırım herkesin çocukken yaşadığı o mutlu ve nedeni açıklanmaz coşkularla dolu ruh durumlarından biri içindeydim, pek gencecik bir köpektim henüz, hoşuma gitmeyen hiç bir şey yoktu, her şey benimle ilişkiliydi; öyle sanıyordum ki, çevremde büyük olaylar olup bitiyor ve bunlar benden soruluyordu hep, bunları benim dile getirmem, çevreye duyurmam gerekiyordu; kendileri hesabına koşup durmasam, kendileri hesabına bedenimi sağa sola devindirmesem perişanlık içinde yerde yatıp kalacaklardı. Evet işte, aradan yıllar geçtikçe uçup gidecek çocuksu düşler; büsbütün onların çekiciliğine kaptırmıştım kendimi; ayrıca, kuşkusuz o çılgınca umutlara hak verir görünen olağanüstü bir durumla da karşılaşmıştım. Gerçekte olağanüstü bir şey değildi, sonraları bunun gibi ve bundan da tuhaf şeyleri hayli sık yaşadım; ama o zaman olay güçlü, silinmez, sonraki bir sürü olaya yön veren bir izlenim bırakmıştı bende. Diyeceğim, günün birinde ufak bir köpek topluluğuna rastladım; daha doğrusu ben rastlamadım da, o gelip beni buldu. Uzun bir süre zifiri bir karanlıkta koşup durmuştum, ilerde gerçekleşecek büyük olayların önsezisi vardı

ruhumda — öyle bir önsezi ki, kolayca aldatıyor sizi, çünkü hep içinizde yaşıyordu — uzun bir süre zifiri karanlıkta koşup durmuş, her şeye karşı kör ve sağır, sağa sola seğirtmiştim; yalnız içimdeki o belirsiz isteğin yel göstericiliğine bırakmıştım kendimi ve derken tam yerine gelmişim gibi bir duyguyla ansızın duraklamıştım; gözlerimi kaldırmış, apaydınlık bir gün ortasında bulunduğumu görmüştüm; biraz pusluydu hava, tüm çevrem iç içe geçmiş dalgalar halinde mest edici kokularla doluydu; karışık sesler çıkarıp selamladım sabahı; ansızın, kendilerini sanki ben çağırmışım gibi, şimdiye kadar asla işitmediğim bir gürültüyle karanlık bir köşeden yedi köpek gün ışığında ortaya çıktı. Köpek olduklarını açık seçik görmesem ve nasıl çıkardıklarını kestirememekle beraber gürültüyü onların yanları sıra getirdiğini işitmesem, hemen kaçmakta alırdım soluğu, ama bu durumda yerimden kımıldamadım. O vakitler yalnız köpek soyuna vergi yaratıcı müzik yeteneğinden hemen hiç haberim yoktu, benim ancak yavaş yavaş gelişen gözlem gücümden şimdiye kadar, anlaşılacağı üzere, saklı kalmıştı bu yetenek; öyle ya, müzik ta ana sütü emdiğim zamandan beri pek doğal ve varlığı zorunlu bir nesne gibi çevremi sarmış, ilgili nesneyi normal yaşamımdan ayırmaya beni iten hiç bir durumla karşılaşmamıştım; bu konuda benim çocuksu aklımın alacağı biçimde belli belirsiz dikkatim çekilmeye çalışılmıştı, o kadar; dolayısıyla, birden yedi büyük müzisyenle karşılaşmak enikonu şaşırtıcı, adeta sarsıcı bir nitelik taşımıştı benim için. Ne konuşuyor, ne şakıyor, genel olarak adeta büyük bir inatla susuyor, ama bomboş mekân içinde de kaşla göz arasında bir müzik yaratıp çıkarıyorlardı. Herşeyleri müzikti, ayaklarını kaldırıp yere komaları, başlarını şu ya da bu yana döndürmeleri, koşmaları, dinlenmeleri, birbirine karşı konumlarını belirlemeleri, örneğin birinin ön ayaklarını baştakinin sırtına dayayıp arka arkaya dizilmeleri ve baştakinin öbürlerinin yükünü dimdik sırtında taşıması ya da hepsinin yere yakın sessiz kayan vücutlarını birbirlerine dayayıp bir halka yapmaları müzikti. Bu birleşmeler sırasında da yanılgıya düşmüyorlar, biraz güvensizlik içinde bulunan, hemen öbürleriyle kaynaşamayan, melodiye adeta bazan ayak uyduramayan en

sonuncusunda bile böyle bir yanılma görülmüyordu. Hani ötekilerdeki korkunç güvenle karşılaştırıldı mı, güven duygusundan yoksun denebilirdi sonuncusuna; ama daha da büyük, daha da yetersiz bir güvensizlik bile bulunsa, zararı yoktu; çünkü ötekiler, o büyük ustalar tempoyu sarsılmaz biçimde koruyorlardı. Ancak pek görülmüyor bunlar, hiç biri pek seçilmiyordu. Ortaya çıkıvermişlerdi, bir köpek olarak yürekten kendilerini selamlamıştım; doğru, kendilerine eşlik eden gürültü pek şaşırtmıştı beni, ama ne de olsa köpektiler, benim gibi, senin gibi köpeklerdi; yolda karşılaştığım köpekleri nasıl gözetliyorsam, onları da öylece gözetlemiştim; onlar da pek yakınımdaydı hani. Benden pek büyük köpeklerdi, benim içerisinde yer aldığım o tüyleri uzun ve yünsü köpek cinsinden değillerdi, ama gene de boy bos ve biçim bakımından pek yabancı sayılmazlardı; hatta pek iyi tanıdığım şeylerdi, bu ve benzeri cinsten çok köpek vardı bildiğim. Ama işte siz daha bu düşüncelerle oyalanırken, müzik yavaş yavaş ağırlık kazanıp öne çıkarak bayağı kavramış sizi, bu gerçek köpekçiklerden uzaklaştırıyor, dört bir yandan, yukarıdan, aşağıdan, her bir taraftan gelen, dinleyeni ortasına alıp üzerine çullanan, onu altında ezen ve o yok olurken artık uzak sayılabilecek bir yakınlıktan işitilir işitilmez fanfarlarını öttüren müzikle, yalnız ve yalnız bu müzikle, hiç istemeyişinize, tüm gücünüzle diretmenize, bir acıyla karşı karşıya bırakılıyormuşsunuz gibi ulumanıza aldırmayarak uğraşmak zorunda bırakıyor sizi, derken yine salıveriyordu; çünkü artık fazlasıyla bitkin düşmüş, fazlasıyla yok olmuş, dermansız kalmışsınızdır; müziği işitecek durumunuz yoktur; salıverilmişsiniz ve yedi küçük köpeğin alay halinde geçişlerini, sıçrayıp zıplamalarını görmüşsünüzdür; ne denli yanlarına yaklaşılmaz bir izlenim bıraksalar da yine seslenecek, sizi aydınlatmalarım rica edecek, burada böyle ne yaptıklarını soracak olmuşsunuzdur — henüz bir çocuktum, her vakit ve herkese sorular yöneltebileceğimi sanıyordum —. Ama işte tam davranacaktım, yedi köpekle aramda o hoş, aşina ve köpeksi bağlantıyı tam hissetmiştim ki, yeniden ortaya çıktı müzik; aklımı başımdan alıp, sanki kendim de müzisyenlerden biriymişim gibi

beni fır fır döndürmeye başladı, oysa bu müziğin bir kurbanıydım ancak; ne kadar merhamet diledimse de oraya buraya savurup durdu beni ve sonunda o çevrede yetişen, ama benim şimdiye dek farkına varmadığım karmakarışık bir çalılığa sıkıştırdı, kıskıvrak kucaklayıp başımı bastırarak yere eğdi, açıklıkta ne kadar gümbürdeyerek ötmüş olursa olsun, bana biraz soluk alma fırsatını verip nihayet salıverdi beni. Allah bilir ya, yedi köpeğin bu hünerinden çok —aklımın ermediği bir hünerdi, beri yandan yeteneklerimin büsbütün dışındaydı — onların cesaretlerine şaşıyordum, yarattıkları müziğin etkisine nasıl da kendilerini öyle düpedüz ve açıkça bırakmaya kalkabiliyorlar, bu müziğe öyle sessiz sakin nasıl da katlanıyor, müzik nasıl onları çökertip soluksuz bırakmıyordu. Kuşkusuz şimdi sığındığım kovuktan daha bir dikkatle bakınca, onların pek serinkanlı değil, alabildiğine gergin bir hava içinde çalıştıklarını görüyordum. İşte öylesine güvenli devindiği sanılan bu bacaklar, her adımda sonu gelmez korkulu bir kasılmayla titriyor, adeta mutsuzluktan kaskatı kesiliyor, biri ötekine bakıyor, boyuna yeniden söz geçirmeyi başardıkları dilleri hemen ardından gene bir karış ağızlarından sarkıyordu. Onları böylesine heyecanlandıran başaramama korkusu değildi elbet; onlarınki gibi bir şeye yeltenebilen, böyle bir şeyi sağlayıp ortaya çıkarabilenin korku nesineydi artık. Hem neden korksunlardı? Şimdi burada yaptıklarını yapmaya bir zorlayan mı vardı onları? Özellikle şimdi kendilerini böyle anlaşılmaz biçimde yardım gereksinir gördüğüm için, artık dayanamayıp çılgınca gürültü arasından sorularımı yüksek sesle ve meydan okurcasına haykırdım. Onlarsa — akıl erdirilecek gibi değildi, akıl erdirilecek gibi değildi doğrusu — cevap vermeyerek, sanki ben orada yokmuşum gibi davrandılar. Köpek seslenmesini büsbütün cevapsız bırakan köpekler; görgü kurallarına karşı işlenmiş bir suç ki, ister en küçük köpek işlesin bunu, ister en büyük, asla bağışlanmaz. Yoksa köpek değiller miydi? Ama nasıl olurdu, şimdi daha bir dikkatle kulak kabartıyor, usulcacık birbirlerine seslendiklerini bile işitiyordum; birbirlerini şevke getiriyor, güçlüklere birbirlerinin dikkatini çekiyor, yanılgılara karşı birbirlerini uyarıyorlardı. Hani seslenmelerime en çok hedef

aldığım hepsinden küçük köpek, ikide bir yan gözle bana bakıyordu; sanki bana cevap vermeyi pek istiyordu da, cevap vermesine müsaade edilmediği için kendini tutuyordu. Ama ne diye müsaade edilmesindi buna? Yasalarımızın her vakit kayıtsız şartsız gerçekleştirilmesini istediği bir şey, bu kez ne diye gerçekleştirilemesindi? İçimde bu soru başkaldırıp duruyordu, müziği unutmuştum adeta. Karşımdaki bu köpekler, yasaları ayaklar altına alıyorlardı. Ne kadar büyük sihirbaz olsalar bile, kendileri için de geçerliydi yasalar; bunu ben daha o zamanki çocukluğumla pek iyi anlamış, sonradan daha da çok şeyleri anlamaya başlamıştım. Nedeni suçluluk duygusuysa, susmakta gerçekten haklıydım kuşkusuz. Çünkü o nasıl davranıştı öyle! Yüksek sesli müzik farkına varmamı önlemişti şimdiye kadar; şimdi görüyordum ki, tüm haya duygularını sıyırıp atmışlardı üzerlerinden; sefil yaratıklar, dünyanın hem en gülünç, hem en utanç verici eylemini gerçekleştiriyor, arka bacakları üzerinde dimdik yürüyorlardı. Tüh Allah kahretsindi! Giysilerini soyunuyor, mahrem yerlerini gururla sergiliyorlardı; bundan haz duyuyor ve bir an içlerindeki iyi içgüdüye uyup da ön bacaklarını indirseler, sanki yaptıkları bir hataymış, doğa'nın kendisi hataymış gibi korkuyla irkiliyor, bacaklarını yine çarçabuk havaya kaldırıyorlardı. Bakışları, biraz günahkârlığa saptıkları için sanki bağışlanma diliyordu. Dünya tersine mi dönmüştü? Neredeydim? Ne olmuştu? Kendi varlığım söz konusuydu, dolayısıyla daha çok duraksayamazdım, çepeçevre beni kıskaca almış çalılıklardan kurtardım kendimi, bir hamlede sıçrayıp dışarı çıktım; niyetim, köpeklerin yanına varmaktı; ben küçük öğrencinin bir öğretmen gibi davranması, ne yaptıklarını onların kafalarına sokması, onları daha çok günaha girmekten alıkoyması gerekiyordu. “Bak şu koca köpeklere! Bak şu koca köpeklere!” diye yineliyordum kendi kendime. Ama işte tam çalılıktan kurtulmuş, köpeklerle aramda iki üç sıçrayışlık bir yer kalmıştı ki, gene deminki gürültü çullandı üzerime. Hani belki o şevkle, artık tanıdığım bu gürültüye bile karşı koyabilirdim; ama derken gürültünün o müthiş, öyleyken alt edilebilecek gibi olan gücü arasında duru, sert, hep aynı kalan, büyük uzaklıklardan bayağı hiç değişmeksizin gelen ses, belki

gürültü içindeki bu gerçek melodi yükselip bana diz çökertti. Ah, bu köpeklerinki nasıl insanın aklını başından alan bir müzikti böyle? Daha ileri gidemiyor, onlara akıl hocalığı yapmak istemiyordum; bacaklarını açıp günah işleyebilir ve başkalarını da sessiz sakin kendilerini seyretme günahına sürükleyebilirlerdi; ben işte küçücük bir köpektim, kim öylesine güç bir iş yapmamı isteyebilirdi benden? Hatta olduğumdan da küçülttüm kendimi; köpekler gelip benden davranışları konusunda ne düşündüğümü sorsa bir köpek eniği gibi ciyaklar, belki kendilerine hak verirdim. Ama arası çok geçmeden tüm gürültü ve aydınlığı yanlarında götürerek karanlıkta gözden kayboldular.

Daha önce dediğim gibi bütün bu olayda pek alışılmadık bir taraf yoktu, uzun bir yaşam süresince bir kimsenin karşısına öyle şeyler çıkar ki, bütün içinden alınıp bir çocuk gözüyle incelendi mi, çok daha şaşırtıcı görünür. Sonra herşey gibi söz konusu olay da o yerinde deyimle omuz silkilip önemsenmeyebilirdi: İşte yedi müzisyen bir araya toplanmıştır da, sabahın sessizliğinde bir konser vermektedir, küçük bir köpek de yolunu şaşırıp onların bulunduğu yere gelmiştir, rahatsız eden bir dinleyicidir hani, köpekler konserlerini özellikle korkunç ve yüce bir hava içinde icra ederek onu kovmaya çalışırlar, ama boşuna. Bu küçük köpek, sorup etmeleriyle rahatlarını kaçırmıştır. Bu durumda, bir yabancının yalnızca çevrelerinde eğleşmeleriyle yeterince rahatı kaçan müzisyenler, üstelik bu rahatsızlığı sineye çekip sorulara cevaplar vererek daha da büyütseler miydi? Yasalar hiç bir soru yönelticisinin sorusunun cevapsız bırakılmamasını buyursa bile, böyle küçücük, nerden gelmişse gelmiş bir köpek hani sözü edilmeye değer bir şey miydi? Hem belki onların hiç anladıkları yoktu kendisini, çünkü sorularını hiç de anlaşılır olmayan havlamalarla açığa vuruyordu. Ama belki de onu pekâlâ anlıyor, kendilerini yenerek ona cevap veriyorlardı da, o küçük yaratık cevabı müzikten ayıramıyordu. Arka bacakları üzerinde yürümeye gelince, belki böyle yürümeleri gerçekten ayrıca bir durumdu, bir suç işliyorlardı böyle yaparak. Ama işte yalnızdılar; dostlar arasında yedi dost, senli benli bir hava içinde bir araya

gelmişlerdi; kendi dört duvarları içinde adeta yapayalnızlardı; çünkü dostlar ne de olsa başkaları değildir ve başkalarının bulunmadığı yerde küçücük meraklı bir sokak köpeği de bu başkalarının yerini tutamaz. Ama bu olayda da sanki hiç bir şey olmamış gibi değil miydi? Büsbütün öyle de değil, ama ona yakın; hani anne ve babaların yavrularını daha az sağda solda koşturup, kendilerine daha çok susmalarını ve yaşlılara saygı beslemelerini öğretmeleri gerekirdi.

Bu kadarı yapıldı mı, artık üzerinde durulacak bir nitelik taşımaktan çıkar olay. Ama büyükler için kapanan bir olay, küçükler için henüz kapanmış sayılmaz. Derken sağda solda koşmaya, olup biteni anlatmaya, sorular sorup suçlamalarda bulunmaya, araştırıp incelemeye başlamıştım; herkesi olayın geçtiği yere çekip götürmek, benim eğleştiğim yeri yedi müzisyenin eğleştiği yeri, onların nerede ve nasıl dans edip konserlerini verdiklerini göstermek istiyordum; başlarından savıp da alay edecekken içlerinden biri benimle gelseydi, öyle sanıyorum ki, her bir şeyi inceden inceye ortaya koyabilmek için bekâretimi gözden çıkarır, ben de arka bacaklarım üzerinde dikilmeye çalışırdım. Evet işte, bir çocuk ne yaparsa kötü sayılır, ama sonunda da her yaptığı bağışlanır onun. Gelgelelim, ben bu çocuksuluğu sonradan da elden bırakmadım, bu çocuksulukla büyüyüp kocadım. Nasıl bugün kuşkusuz çok daha az önemsediğim olay üzerinde o zaman bağıra çağıra tartışıp bunu öğelerine ayırmaya, içinde yaşadığım topluluğu umursamaksızın oradakileri bu olay için bir ölçü diye almaya çalışmaktan bir türlü geri kalmamışsam, nasıl ki o zaman, ben de herkes gibi can sıkıcı bulduğum, ama işte bu yüzden — başkalarından ayrı — incelemelerimle düpedüz dağıtıp çözerek gözlerimi nihayet yine özgürlüğüne kavuşturup o alışılmış sakin ve mutlu gündelik yaşama çevirebilmek için boyuna bu işle uğraşmışsam, sonradan da tıpkı o zamanlardaki gibi, yalnız daha çocuksu önlemlere başvurarak — ama aradaki fark o kadar büyük değil — aynı iş üzerinde çalışıp durdum hep ve bugün de hâlâ çalışıp duruyorum.

Ama işte o konserle başladı. Bundan ötürü yakınmıyorum hani; burada sesini duyuran benim doğuştan varlığımın, konser olmasa da bir başka yoldan kendini açığa vuracağı kuşkusuzdu. Ama bunun o kadar çabuk gerçekleşmesi, daha önceleri beni üzdü kimi vakit, çocukluğumun büyük bir parçasından etti beni, bazılarımızın yıllarca uzatmasını becerdiği yavru köpekliklerinin o mutlu yaşamı bende hepsi bir iki ay gibi kısa zaman sürdü. Ama aldırma, çocukluktan daha önemli şeyler vardır. Ve belki yaşlılığımda çetin bir yaşamla kazanılmış çocuksu bir mutluluk bana el sallamaktadır. Gerçek bir çocuğun katlanabileceğinden daha büyük bir mutluluk; ama yaşlılığımda kendisine katlanma gücüm bulunacak.

O zaman araştırmalarıma en basit şeylerden başlamıştım, malzeme eksik değildi elimin altında, yazık ki değildi; çünkü özellikle bu malzeme bolluğu, karanlık saatlerde beni umutsuzluğa düşürüyordu. Köpeklerin neyle beslendiklerini araştırmaya başlamıştım. Eh, kuşkusuz basit bir sorun değil; çok, çok eski zamanlardan beri uğraştırır durur bizi, düşünüp etmelerimizin ana konusu budur, ilgili alanda sayısız gözlem, deney ve görüşler vardır, gelişip bir bilim olmuştur hepsi; bir bilim ki, müthiş boyutları yalnız tek kişinin değil, bilginlerin tümünün birden kavrayış gücünü aşıyor ve salt köpeklerin bütünü tarafından, o da işte ahlaya oflaya ve taşınabildiği kadar taşınıyor. Çok eskilerden beri elde bulunan bir servet sürekli ufalanıp dökülmekte, zahmetle yeniden bütünlenmesi gerekmektedir; bu durumda benim kendi araştırmalarımdaki güçlüklerden ve pek de gerçekleştirilecek gibi gözükmeyen önkoşullardan hiç söz açmamak daha yerinde olur. Bütün bunlar bir itiraz diye söylenmesin bana, hepsini biliyorum çünkü; gerçek bilime burnumu sokmayı hiç aklımdan geçirdiğim yok, bu bilime yaraşan "Saygıyı duyuyorum içimde, ama bunu çoğaltmak konusunda da ne yeteri kadar bilgim, ne huzurum — hele birkaç yıldır — ne de hevesim var. Yiyeceği yiyor, ama en ufak bir incelemeye lâyık görmüyorum. Bu bakımdan bütün bilimlerin özü, yani annelerin memeden kesip yaşam içine salarken yavrularından uymasını

istedikleri o küçük kural bana yetiyor: “Islatabildiğin herşeyi ıslat.” Ve gerçekten de hemen herşeyi kapsamıyor mu bu kural? Ta atalarımızdan beri araştırmaların buna ekleyeceği öyle hatırı sayılır bir şey var mı? Hep ayrıntılar, hep ayrıntılar ve ne kadar da güvenilemeyecek şeyler hepsi. Oysa bu kural, biz köpekler yaşadıkça varlığını sürdürecek. Bizim ana besinimizle ilgili bir kural. Orası öyle, daha başka yardımcı çareler de var elimizde, ama darda kalırsak, yıllar da öyle pek kötü değilse, bu ana besin yaşatabilir bizi; bu ana besini ise toprak üzerinde buluruz, toprak da bizim sidiğimizi gereksinir, ondan alır besinini ve yalnız buna karşılık bizim ana besinimizi bize verir; bu besinin ortaya çıkması da kuşkusuz — bunun da unutulmaması gerek hani — belli birtakım sözler, şarkılar, devinimlerle çabuklaştırılabilir. Ama işte bana kalırsa hepsi bu kadar; bu yönden konu üzerinde söylenecek öyle önemli bir şey kalmamıştır. Bu noktada ben de doğrusu köpeklerin çoğuyla aynı düşünceyi paylaşıyorum ve bu yoldaki âsi görüşlerin şiddetle karşısındayım. Doğrusu benim istediğim özel muamele görmek, ille de haklı çıkmak değil, kendi ulusumun bireyleriyle anlaşabilirsem mutu hissederim kendimi, nitekim söz konusu durumda oluyor bu. Ama benim kendi girişimlerim bir başka yönde. Kendi gördüklerimin bana öğrettiği gibi, bilimin ortaya koyduğu kurallara uyulup ıslatılır ve işlenirse, toprak besini verir bize ve bu da gene bilimin tümüyle ya da kısmen saptadığı yasalarda bildirilen nitelik, miktar, biçim, yer ve saatlerde olur. Bunu kabul ediyorum, ama benim sorum şu: “Toprak bu besini nereden alır?” Bir soru ki, genellikle anlaşılmadığı bahane edilir hep, en iyi bir olasılıkla şöyle cevaplandırılır: “Yiyeceğin yetmezse bizimkinden verelim.” Dikkat buyurulsun hani bu cevaba. Biliyorum, bir kez ele geçirdiğimiz yiyecekleri aramızda dağıtmak köpek ulusunun erdemlerinden değildir. Yaşam çetin, toprak çoraktır, bilim bilgiden yana zengin, ama pratik başarılar açısından yoksuldur yeteri kadar; yiyeceği olan bunu elinde tutup başkasına vermez, bu bencillik değil, bir köpek yasası, oy birliğiyle alınmış ulusal bir karardır; bencilliğin yenilmesinden doğup çıkmıştır ortaya, çünkü varlıklılar azınlıktadır hep. Dolayısıyla, “yiyeceğin yetmezse bizimkinden

veririz", cevabı boyuna yinelenegelen bir deyiş, bir latife, bir takılma sözüdür. Böyle olduğunu unutmuş değilim. Ama o zamanlar sorularımla sağda solda sürtüp dururken bana karşı alayın bir kenara bırakılmış olması, işte bu yüzden daha büyük önem taşıyordu benim için. Gerçi bana hâlâ yiyecek bir şey veren çıkmıyordu — öyle ha deyince nereden alınsındı yiyecek — o anda birinin elinde yiyecek bulunsa bile, açlıktan kudurmuş, başka şey görmüyordu gözü. Ama önerileri ciddiydi ve bazan, yeteri kadar çabuk davranıp da çekip aldım mı gerçekten ele geçirdiğim kimi ufak tefek şeyler bile oluyordu. Nasıl da bana karşı böyle özel bir davranış gösteriyor, beni gözetiyor, beni başkalarından üstün tutuyorlardı? Sıska, cılız, kötü beslenmiş, yiyecek ardında pek koşmayan bir köpektim de onun için mi? Ama bir sürü kötü beslenmiş köpek sağda solda koşup duruyor, elden geldi mi onların bile birazcık yiyecekleri ellerinden kapılıp alınıyordu, çokluk açgözlülükten değil de, ilke bakımından böyle davranılıyordu. Yo yo, başkalarından üstün tutuyorlardı beni, hani ayrıntılarıyla bunu kanıtlayamazdım, daha çok böyle olduğuna ilişkin belli bir izlenim edinmiştim. Benim sorular mıydı acaba onları sevindiren? Benim soruları mı öyle pek zekice buluyorlardı? Hayır, sorularıma sevinmiyor, tümünü aptalca görüyorlardı. Ama yine de onları bana karşı böyle lütufkâr davranmaya zorlayan, benim sorulardan başkası değildi. Sorularıma katlanmaktansa, en iyisi o pek tatsız şeyi yapıp ağzımı yiyecekle tıka basa doldurmak istiyorlardı adeta — doldurmuyorlardı da doldurmak istiyorlardı —. Ama o zaman da beni en iyisi başlarından sürüp atmaları, bana soru sormamı yasaklamaları gerekmez miydi? Hayır, işte bunu yapmayı düşünmüyorlar, gerçi sorularımı işitmek istemiyor, ama sorularımdan ötürü de beni başlarından sürüp atmaya kalkmıyorlardı. Her ne kadar alay edilmiş, budala küçük bir hayvancık davranışı görmüş, sağa sola itilip kakılmışsam da, doğrusu saygınlığımın en yüksek olduğu zaman bu zamandı, sonradan benzer bir durum asla çıkmadı karşıma; nereye gitsem kapılar açılıyor, hiç bir şey esirgenmiyor benden, hoyrat davranmak bahanesi altında gerçekte bana iltifatlarda

bulunuluyordu. Ve bütün bunların hepsi de anlaşılan yalnız benim sorularım, benim sabırsızlığım, benim araştırı tutkum yüzündendi. Yani böylece beni uyutmak mı istiyorlardı, zora başvurmaksızın, adeta sevip okşayarak beni yanlış bir yoldan, yanlışlığı hani öyle bütün kuşkular üstünde bulunmayıp, dolayısıyla zor kullanılmasına izin vermeyen bir yoldan geri çevirmek miydi niyetleri? Ayrıca bana karşı bir saygı ve korku, zor kullanmaktan kendilerini alıkoyuyordu. Daha o zamanlar buna yakın bir şey adeta sezinlemiştim. Bugün ise kesinlikle, o zaman böyle davrananların kendilerinden daha bir kesinlikle biliyorum böyle olduğunu; yalan değil, beni kandırıp yolumdan saptırmak istediler. Ama başaramadılar, tam tersi geçti ellerine, dikkatim daha bir incelik kazandı. Hatta anlaşıldı ki, bendim ötekileri kandırmak, ayartmak isteyen ve bir ölçüde de bunda başarı sağlamıştım, öbür köpeklerin yardımıyla kendi sorularımı anlamaya başlamıştım ancak. "Toprak bu besini nereden alıyor?" diye sormuştum örneğin; bunu sorarken, öyleymiş gibi görünse bile toprak umurumda mıydı, toprağın derdi tasası umurumda mıydı? Hiç de değil; çok geçmeden anladığıma göre, benden düpedüz uzak bir şeydi bu, beni yalnız köpekler ilgilendiriyordu. Öyle ya, köpeklerden başka ne vardı ki? Geniş ve boş dünyada köpeklerden başka kime başvurur, kimden yardım umabilirdiniz? Bilgilerin, soruların ve cevapların tümü köpeklerde saklı değil miydi? Ama işte etkin duruma getirilebilse, gün ışığına çıkarılabilse bu bilgi, itiraf ettiklerinden, kendi kendilerine itiraf ettiklerinden sonsuz derecede çok daha fazla şey bilmeseler! En iyi yiyeceklerin bulunduğu yerler suskun, kapalı olur ya, en konuşkan köpek ondan da suskun, kapalıdır. Köpek soydaşınızın çevresinde sessiz saklı dolanırsınız, hırstan köpürür, kendi kuyruğunuzla kendinizi döver, sorar, ricalarda bulunur, sızlanıp yakınır, ısırır ve derken ele geçirir, hiç bir çaba harcamadan da elde edeceğiniz şeyi ele geçirirsiniz. Size muhabbet dolu kulak verişler, dost dokunuşlar, saygılı koklayışlar, candan kucaklaşmalar; benim ve senin iniltilerin birbirine karışır, tekleşir, herşey buna yönelmiştir. Bir mest oluş, bir unutuş, bir buluş; ama herşeyden önce elde edilmek istenilen şey, yani

bilginin itirafı da ele geçmeden kalır hep. Bu yoldaki sesli ya da sessiz bir soruya pek pek, o da kandırmacalar son sınıra vardırıldı mı, yalnız sağır yüz ifadeleri, yan gözle bakışlar, puslu, bulanık gözler cevap verir. Çocukken, o müzisyen köpeklere seslendiğim, ama onların sustuğu zamankinden pek farklı değil.

Hani denebilirdi ki: "Sen kendin köpek soydaşlarından dert yanıyorsun, pek önemli sorunlara ilişkin susmalarından yakınıyorsun, onların itiraf ettikleri ve pratikte değerlendirmek istediklerinden daha çok bilgi sahibi olduklarını ileri sürüyorsun, nedenini ve hikmetini de kuşkusuz açığa vurmadıkları bu susuşları yaşamı sana zehir ediyor, senin için katlanılmaz duruma sokuyor, bu yaşamı değiştirmek ya da onu terk etmek zorunda görüyorsun kendini; olabilir, ama işte sen kendin de bir köpeksin, sende de bu köpek bilgisi var, vursana işte açığa bunu; soru biçiminde değil de cevap olarak. Bunu açığa vurdun mu, kim sana karşı durabilir? O büyük köpek korosu sanki bunu gözlemiş gibi çöküp yıkılacak, o zaman da işte istediğin kadar gerçek, istediğin kadar açıklık ve itiraf sana, arkasından böyle atıp tuttuğun bu basık yaşamın tavanı açılacak ve biz köpekler hep birden, yan yana, yüce özgürlüğe doğru yükseleceğiz. Diyelim bu sonuncusu başarıya ulaşmadı, şimdiye kadarkinden daha mı kötüleşecek durum? Diyelim, gerçeğin bütünü yarı gerçekten daha da katlanılmaz nitelik kazandı, susanların yaşamı sürdürenler olup dolayısıyla haklı bulunduğu doğrulandı, içimizde daha şimdiden yaşayan o hafif umutsuzluk tam bir umutsuzluğa dönüştü, olsun! Madem ki yaşamana izin verildiği gibi yaşamak istemiyorsun, bir sınamaya değer. Böyle de, niçin başkalarını susmalarından ötürü kınıyor, ama kendin susuyorsun?" Cevap kolay: Bir köpeğim de ondan. Pek önemli konularda tıpkı ötekiler gibi sımsıkı içine kapalı, kendi sorularına karşı duran, korkudan kaskatı bir köpek. Aslında, hiç değilse büyükler arasına karıştığımdan beri öbür köpeklere sorular soruşum, cevap beklediğim için mi hani? Böyle sersemce umutlara mı kapılıyorum? Yaşamımızın dayandığı temelleri görüyor, bunların en çok derinlerde bulunduklarını seziyor, bunların inşasında, bu karanlık eserde çalışanları görüyor,

öyleyken hâlâ sorduğum sorular üzerine bunların tümünün yok edileceğini, bunların terkedileceğini mi bekliyorum? Hayır, Allah biliyor ya, böyle bir şey beklediğim yok artık. Onları anlıyorum, benim de damarlarımda onların kanı var, onların o yoksul, sürekli genç, sürekli istek dolu kanı var. Ama aramızdaki ortak nokta kanlarımız değil yalnız, bilgimiz de, yalnız bilgimiz değil, bunun anahtarı da ortak. Söz konusu anahtarı ötekiler olmadan ele geçiremem, ötekiler yardım etmeksizin sahip olamam buna. En soylu iliği içinde barındıran demir kemiklere, tüm köpeklerin bütün dişlerinin ortak ısırışlarıyla diş geçirilebilir ancak. Kuşkusuz salt bir benzetme olup, bir abartma havası var şimdi söyleyeceğimde; bütün dişler hazır olsalar, ama ısırmasalar, kemik kendi kendine açılacak ve ilik en güçsüz bir köpeğin bile uzanıp alacağı gibi ortada serbest duracaktır. Bu benzetmenin sınırları içinde kalırsam, benim amacım, sorduğum soruların ve yaptığım araştırmaların hedefi müthiş bir şey oluyor: Bütün köpekleri ne yapıp yapıp bir araya toplamak, onların işe hazır bulunmalarının baskısıyla kemiğin kendiliğinden açılmasını sağlamak, sonra onları hoşlandıkları öz yaşamlarının içine salmak, arkadan tek başıma, uzak yakın çevremde kimseler bulunmadan iliği sömürüp emmek. Bu müthiş bir şey gibi geliyor bana; öyle ki, yalnızca bir kemiğin iliğinden değil de, köpeklerin tümünün iliğinden alacağım besinimi adeta. Ama işte hepsi bir benzetme. Burada söz konusu olan ilik bir yiyecek değil, bunun tersi, yani bir zehirdir. Sorularımla sadece kendi kendimi kamçılıyor, çevremde bana cevap veren o tek şey, yani o susuşla kendimi şevke getirmeye çalışıyorum. Araştırmalarınla giderek daha çok bilincine vardığın o bütün köpeklerin susmalarına ve hep de susacak olmalarına daha ne kadar göğüs gereceksin? İşte benim tek tek sorular üstündeki asıl can alıcı sorum: Daha ne kadar göğüs gereceksin? Yalnız kendi kendime yöneltilmiş bir soru, benden başkasını rahatsız ettiği yok. Ne yaparsın ki tek tek sorulardan daha kolay cevaplandırabiliyorum bunu. Anlaşılan o doğal sonum gelip çatana kadar buna göğüs gerebileceğim, huzursuz sorulara yaşlılığın huzuru gittikçe daha çok karşı koyacak. Belki de susacak, çevrem suskunlukla sarılı, adeta huzur içinde öleceğim; serinkanlı bunu

gözlüyorum. Biz köpekler, sanki kötülük için hayran olunacak güçte bir yürek, öyle vaktinden, önce eskitilemeyecek bir akciğerle donatılmışızdır hep; bütün sorulara, hatta kendi sorularımıza karşı durabiliriz, adeta bir suskunluk dalgakıranından kalır yerimiz yoktur.

Son zamanda yaşamımın bütünü üzerinde giderek daha çok düşüncelere dalıyor, benim belki de işlemiş olabileceğim, tüm aksaklığa yol açan o kesin hatayı arıyor, bir türlü bulamıyorum. Oysa böyle bir hatayı herşeye karşın işlemiş olmam gerek; hata işlememiş, öyleyken uzun bir ömür boyu sürdürülen dürüst çalışmalarla istediğim şeyi ele geçirememişsem, bu, istediğim şeyin olanaksızlığını ortaya kor, tastamam bir umutsuzluğa götürür beni. Hayatında yapmış olduğun şeylere bir bak şöyle! İlkin: "Toprak bizim için besini nereden alır?" sorusuyla ilgili incelemelerini ele al! Gerçekte kuşkusuz tutku derecesinde yaşamayı seven ben küçük köpekçik, bütün hazların, bütün zevklerin çevresinde bir yay çizip onlardan kaçıyor, ayartılara karşı başımı bacaklarımın arasına gömüyor ve çalışmaya koyuluyordum. Ne bilgelik, ne yöntem, ne de amaç bakımından bilginlere özgü bir çalışmaydı bu, ama yine de öyle kesin bir rol oynadıkları söylenemez. Fazla öğrendiğim bir şey yoktu, çünkü erkenden ana kucağından ayrılmış, çok geçmeden kendi başıma yaşamaya alışmıştım; özgür bir yaşam sürüyordum; oysa pek erken bağımsızlık, sistemli bir öğrenimin düşmanıdır. Ama işte çok şey görüp işittim, bin bir cins köpekle konuştum ve öyle sanıyorum ki, pek iyi kavramadığım bir şey çıkmadı; tek tek gözlemlerim arasında pek de kötü bağlar kurmadım ve bu, az buçuk da olsa bilgeliğin yerini tuttu; ama bunun dışında, öğrenme için bağımsızlık ne denli köstekleyici bir şey olsa bile, kendi başına yürütülen araştırılar da bir bakıma üstünlüktür. Benim durumumda daha da gerekliydi bu bağımsızlık, çünkü ben bilimin gerçek yöntemini izleyemiyor, yani benden öncekilerin çalışmalarından yararlanıp kendimle çağdaş araştırıcılar arasında bir bağ kuramıyordum. Yalnız ve yalnız kendime güvenmem gerekiyordu. İşin ta başından başlamış, gençler için o mutluluk

veren, yaşlılar içinse son derece ezici bilinçle, yani tesadüfen çekeceğim sonuç çizgisinin aynı zamanda kesin çizgi niteliği taşıyacağı bilinciyle işe koyulmuştum. Şimdi olsun, öteden beri olsun, araştırmalarımla gerçekten pek yalnız mıydım? Evet ve hayır. Her vakit orda burda benim durumumda yaşamış ve hâlâ da yaşayan köpeklerin bulunmaması akıl alacak gibi değil hani. Doğrusu bu kadar da kötü olamaz durumum. Öbür köpeklerden kıl kadar farklı değilim. Her köpekte benim, gibi bir sorma içgüdüsü vardır ve benim de içimde her köpekteki gibi bir susma içgüdüsü yaşıyor. Herkeste bir sorma içgüdüsü var. Yoksa sorularımla en hafif sarsıntılara, çokluk bir haz, kuşkusuz aşın bir hazla yaşamamın benden esirgenmediği sarsıntılara yol açabilir miydim? Öyle bir durumum olmasaydı, hani daha çok şey ele geçirebilmem gerekmez miydi? Bir sorma içgüdüsüne sahip bulunmamın ise maalesef kanıtlanması gereksiz: Yani temelde herhangi bir köpekten bir başkalığım bulunmuyor; dolayısıyla, aradaki tüm görüş ayrılıklarına ve soğukluklara karşın, aslında her köpek beni kabullenecek ve ben de her köpeğe karşı bundan başka türlü davranmayacağım. Ama işte çeşitli öğelerin karışımı değişik; kişisel bakımdan pek büyük, ulusal bakımdan önemsiz bir fark. Peki, hep var olan bu öğelerin karışımının geçmişte ve zamanımızda hiç benimkine benzer biçimde sonuçlandığı, benimkine mutsuz denirse, ondan çok daha mutsuz bir karışım olduğu görülmemiş midir? Görülmediği savı, eldeki tüm deneyimlere aykırı düşer. Biz köpekler en harikulâde mesleklerde çalışırız; öyle meslekler ki, elde enikonu güvenilir bilgiler bulunmasa, dünyada inanılacak gibi değildir varlıkları. Burada hepsinden çok hava köpeklerini örnek diye düşünüyorum. Biri bana ilk kez bundan söz edince gülmüş, asla kulak asmamıştım. Nasıl yani? Alabildiğine minik bir cins köpek bulunacak, benim kafamdan pek de iri sayılmayacak vücudu, yaşını başını adamakıllı aldığı zaman bile daha irileşmeyecek ve bu köpek elbet güçsüz, zayıf, görünüşe bakılırsa yapmacık, gelişmemiş, aşırı bir titizlikle tıraş edilmiş bu yaratık, şöyle doğru dürüst sıçrayıp zıplama yeteneğinden bile yoksun bu köpek, anlatıldığına göre çokluk havada, yüksekte devinecek, ama beri yanda görünür bir iş

yapmayıp dinlenmekle vakit geçirecekti, öyle mi? Hayır hayır, bu gibi şeylere beni inandırmaya çalışmak, küçük bir köpeğin saflığını pek fazla sömürmektir sanıyordum. Ama arası çok geçmeden başka bir taraftan, bir başka hava köpeğinden söz edildiğini işittim. Herkes birleşmişti de, benimle eğleniyor muydu? Ama işte müzisyen köpekleri gördüm derken ve o gün bugün de herşeye olabilir gözüyle bakmaya başladım; hiç bir önyargı kavrayış gücümü sınırlandırmadı, en saçma haberlerin ardına düştüm, izleyebildiğim kadar izledim hepsini; en saçma şey, bana bu saçma yaşam içinde anlamlı şeyden daha da olası ve araştırmalarım için özellikle verimli göründü. Hava köpeklerinde de durum böyleydi. Onlar üzerinde çeşit çeşit şeyler duyup öğreniyordum, hani bugüne kadar içlerinden birini bile görebilmiş değilim, ama varlıklarına hanidir iyice, güven getirdim, benim dünya anlayışımda önemli yerleri var bunların. Çok yerde olduğu gibi burada da kuşkusuz beni herşeyden önce düşündüren, onların marifetleri değil. İlgili köpeklerin böyle havada süzülebilmesi doğrusu harikulâde bir şey, kim yadsıyabilir bunu, buna şaşmakta öbür köpeklerle beraberim. Ama kendi duygularım bakımından bana daha da harikulâde gelen bir şey varsa, o da bu yaratıkların saçmalıkları, suskun saçmalıklarıdır. Genellikle hiçbir temele dayanmıyor bu saçmalık, havada süzülüyorlar, o kadar işte, yaşam akışını sürdürüyor, sağda solda da sanat ve sanatçılardan söz ediliyor, o kadar. Ama neden içleri tümüyle iyilik dolu bu köpekler havada süzülürler? Mesleklerinin anlamı ne bunların? Neden ağızlarından hiçbir açıklayıcı söz çıkmaz? Neden yukarlarda süzülürler de, bir köpek için gurur nedeni olan bacaklarını görev yapamaz duruma sokar, doyurucu topraktan ayrı yaşar, ekmemişken biçer, hatta sözde köpeklerin sırtından gül gibi geçinirler. Sorularımla bu gibi konulara ne de olsa biraz canlılık getirdiğim için, kendi kendime iltifatlarda bulunabilirim hani. Söz konusu hüner için nedenler aranmaya başlandı, bunun oturtulacağı bir temel tez elden saptanmaya çalışıldı. Başlandı yalnız; işin, bu başlangıç evresini de aşacağı yok kuşkusuz; ama gene de hiç yoktan iyi bir şey. Gerçi bu arada gerçeğin kendisi ortaya çıkmamasına karşın — asla bu noktaya kadar ilerlendiği

olmayacak — yine de yalanların o karmakarışıklığından bir şeyler açığa vuruyor kendini. Çünkü yaşamınızdaki bütün saçma olaylar, özellikle bunların en saçmaları bir nedene oturtulabilir, öyle büsbütün değil kuşkusuz — işin şeytanî tarafı da burada — ama kendini tatsız sorulara karşı korumak için yeter bu kadarı. Yine hava köpeklerini örnek alalım: İlkin sanılacağı gibi öyle burunları havada değil, daha çok köpek soydaşlarını özellikle gereksinen şeyler; kendinizi onların durumuna kodunuz mu, onları anlayabilirsiniz. Söz konusu köpekler, açıktan açığa yapamasalar bile çünkü susma görevine aykırı bir davranış olur bu — başka herhangi bir yoldan sürdükleri yaşayış biçimini bağışlatmak ya da dikkati başka yana çekmek, bunu unutturmak zorundadırlar; bunu da işte bana anlattıklarına göre adeta çekilmez bir boşboğazlıkla yapmaya çalışıyorlar. Aralıksız anlatıp duruyorlar; bedensel çabalarla pek bir alıp verecekleri bulunmadığı için durmadan uğraşabildikleri felsefî düşünceleri, biraz da o yüksekteki yerlerinden yaptıkları gözlemleri anlatıyorlar. Ve böyle başıboş bir yaşamda pek doğal olduğu gibi zekâ güçleri çok parlak sayılmayıp, felsefelerinin de gözlemleri gibi değersizliğine ve bilimin pek bunlardan yararlanamamamasına, zaten böyle acınacak yardım kaynaklarını gereksinmemesine karşın, böyle olmasına karşın, hava köpeklerinin nedir amacı? diye sorulduğunda alınacak cevap, onların bilime çok hizmet ettikleridir. "Doğru ama, hizmetleri değersiz ve can sıkıcı şeyler", dediniz mi, buna verilecek cevap omuz silkme, oyalama, öfke ya da gülme olacaktır ve bir an sonra gene sorun, gene bilime hizmet ettikleri cevabını alacaksınızdır ve nihayet bir daha kendinizi tutamayarak sormaya kalkın, size aynı cevap verilecektir. Belki fazla inatçı davranmayıp boyun eğmek, halen yaşayıp duran hava köpeklerinin yaşam haklarını kabullenmek değil ama — çünkü bu imkânsız şey — kendilerine göz yummak iyi olacaktır. Ne var ki bundan fazlası da istenemez, fazla olur bu kadarı, ama isteniyor işte. Aralıksız ortaya çıkan yeni hava köpeklerine göz yumulması isteniyor. Bunların nereden geldiği asla pek bilinecek gibi değil. Çiftleşmeyle mi çoğalıyorlar acaba? Buna da güçleri yetiyor mu? Öyle ya, güzel bir posttan başka bir şey değiller; çiftleşecek neleri

var ki! Bu gerçekleşmeyecek şey haydi gerçekleşse bile, ne zaman gerçekleşecek? Çünkü hep yalnız, kendi kendilerine yeter, yukarıda, havada görürsünüz onları; bir yol tenezzül buyurup yerde yürüseler, bunu yalnız kısa süre için yaparlar, birkaç çıtkırıldım adım atar, gene hep öyle koyu yalnızlıklarına gömülür, kendilerini zorlasalar bile kopamadıkları, hiç değilse kopamadıklarını ileri sürdükleri sözde düşüncelere dalarlar. Çiftleşip üremediklerine göre de, bu toprak üzerinde yaşamaktan gönüllü vazgeçip kendi istekleriyle hava köpeğine dönüşecek, bir rahatlık ve bir hüner uğruna havada yastık ve minderler üzerindeki kuru bir yaşamı seçecek köpeklerin çıkacağı hiç düşünülebilir mi? Böyle bir şey düşünülemez; ne çiftleşme yoluyla bir üreme, ne hava köpekleri arasına gönüllü bir karışma tasarlanacak gibidir. Ama duruma da bakılırsa, aralıksız yeni hava köpekleri türemekte. Bundan da şu sonuca varmak gerekiyor: Bu yoldaki engeller ne kadar bize yenilmez görünse de, bir kez var olan bir köpek cinsi istediği kadar acayip davransın, soyu tükenmemekte, hiç değilse her cinsten başarıyla kendini savunan bir yaratık geriye kalmakta.

Şimdi hava köpekleri gibi ayrı baş çeken, dış görünüşleri acayip mi acayip, yaşama gücünden yoksun bir köpek cinsi için geçerli bir şeyin, benim cins için de geçerliğini benimsemem gerekmez mi? Kaldı ki, benim asla öyle acayip bir görünüşüm yok; hiç değilse bizim burada, bu çevrede pek sık rastlanan orta sınıf köpeklerdenim; ne öyle özellikle övülecek, ne aşağılanacak bir yanım var; hatta kendime bakmayı öyle boşlamadığım ve çok sevinip durduğum zamanlarda, yani gençlik ve biraz da yetişkinlik çağımda pek şirin bir köpektim. Hepsinden çok önden görünüşüm övgü konusu yapılırdı; zarif bacaklarım, başımı tutuşumdaki o güzellik, beri yandan o gri-beyaz-sarı, yalnız kıl uçlarında kıvrım kıvrım postum pek beğenilirdi; bütün bunlarda bir acayiplik yok, acayip olan salt benim doğam, ama bunun da nedenleri, nihayet benim asla gözden uzak tutmamam gerektiği üzere, o genel köpek doğasında saklı yatıyor. Ne bileyim, hava köpeğine bile pek rastlanamadığına, köpeklerin o büyük dünyası içinde sık sık bir

hava köpeğiyle karşılaşılamadığına ve hava köpeklerinin kendilerine sanki yoktan yeni kuşaklar sağladıklarına göre, ben de mahvolup gitmiş bir köpek olmadığıma güvenebilirim kuşkusuz, öyle; benim soydaşlarımın özel bir alınyazısı bulunmalı; dolayısıyla, onların yaradılışlarının bana görünür bir yardımı dokunmayacak; bir kez kendilerini asla tanıyamayacağım. Biz, susma yükü altında ezilip bunalanlarız; havaya karşı açlığımızdan, susuşları yarıp çıkmak, istiyoruz dışarı; bizden başkalarını bu susuş rahatsız etmiyora benziyor; sözde konser veren, ama gerçekte heyecan içinde kıvranan o müzisyen köpeklerdeki gibi bir görünüş yalnız bu, ama güçlü bir görünüş; yanına sokulmaya kalkın, her saldırıyı alayla karşılıyor. Benim soydan, olanlar, acaba kendi başlarının çaresine nasıl bakıyor? Onların herşeye karşın yaşama denemeleri nesil şeydir? Herkeste değişik bu sanırım. Gençliğimde sorularla işin üstesinden gelmeye uğraşmış, yani çok soru soranları ele geçirdim mi, işte benim soydaşlarım diyeceğimi düşünmüştüm. Bu yolu da bir süre kendimi yenerek denedim; kendimi yenerek; çünkü beni en başta ilgilendiren, bana cevap vereceklerdi; benim cevaplandırmayacağım sorularla ha bire aradan çıkanlardan nefret ederim. Ama işte genç olup soru sormayan var mıdır? Sorulan yığınla sorudan gerçek soruları nasıl bulup saptayayım? Bir soru ötekisi gibi gelir kulağa, önemli olan niyettir, o da işte açığa vurmaz kendini, çokluk soran için bile gizli kalır. Sonra zaten soru sormak köpeklerde rastlanan bir özelliktir, karmakarışık sorup durur hepsi; öyle ki, gerçek soruların izi silinmek isteniyor gibidir. Hayır, genç soru sorucular arasında soydaşlarımı bulamam; susanlar arasında, kendilerinden biri olduğum yaşlılar arasında da öyle. Ama sorular da ne oluyor? Bu yol başarısızlığa götürdü beni; belki soydaşlarım benden çok akıllıdır, bu yaşama göğüs gerebilmek için apayrı ve pek üstün önlemlere başvuruyorlar; kuşkusuz öyle önlemler ki, kendi yaşantılarıma dayanarak konuşursam, belki de zar zor bir yardımı dokunuyor onlara, onları yatıştırıyor, uyutuyor, soy değiştirici bir etki yapıyor, ama genellikle onların da önlemleri tıpkı benimkiler gibi gerçek önlem niteliğini taşımaktan uzak, çünkü ne kadar gözümü çevrede dolaştırsam da bir başarı göremiyorum.

Korkarım, soydaşlarımı en az bana tanıtacak bir şey varsa, o da başarıdır. Peki ama, nerde benim bu soydaşlar? Evet, işte yakınmamın konusu, işte yakınma, evet. Neredeler? Hem her yerde, hem de hiç bir yerde. Belki kapı komşumdur benim, benden üç sıçrayış ötededir, sık sık sesleniyoruzdur birbirimize, hatta belki o kalkıp bana geliyordur da, ben ona gitmiyorumdur. Soydaşım mı acaba?' Bilmem, hani ben kendisinde buna benzer bir şey görmüyorum, ama bakarsın öyledir. Bakarsın öyledir. Olur olur; ama işte bundan da akıl almayacak bir şey düşünülemez. Uzaktayken, adeta bir oyun oynayarak, tüm hayal gücümü yardıma çağırıp bana kuşkulu gelen bazı noktalar ele geçirir gibi oluyorum komşumda, ama önüme gelip dikilmeye görsün, bütün buluşlarıma gülüp geçiyorum. Yaşlı bir köpek; ben ki orta boylu bile değilim, benden de biraz ufak; kahverengi kısa tüylü, yorgunlukla sarkan bir başı var; yerde sürünür gibi adımları; üstelik sol arka bacağı da bir sakatlık nedeniyle hep biraz geride kalıyor. Onunla yakından görüştüğüm kadar hanidir kimseyle görüştüğüm yok, ona az buçuk katlanabildiğim için memnunum hani, bir yere gitti mi, arkasından en dostça sözleri haykırıyorum; sevgiden değil kuşkusuz, kendi kendime kızdığımdan,' çünkü ardından gidersem, sürüklenen bacağı, yere fazla yakın kıçı, adeta sessiz saklı uzaklaşmasıyla onu gene düpedüz iğrenç bulacağımı biliyorum. Bazan bana öyle geliyor ki, onu içimden bir yoldaşım görmekle kendimle alay etmek istiyorum sanki. Zaten konuşmalarımızda da yoldaşlıkla yorumlanacak hiç bir şeyin kendini açığa vurduğu yok; gerçi zeki ve bizim koşullara göre kültürlü yeteri kadar, hani kendisinden çok şey öğrenebilirdim; ama işte zekâ ve kültür mü benim aradığım? Genellikle yerel sorunlar üzerinde söyleşiyoruz, yalnızlığımın bu bakımdan kazandırdığı bir keskin görüşlülükle, bayağı bir köpeğin ortalama pek elverişsiz sayılmayacak koşullarda yaşamını sürdürmesi ve normaldeki alabildiğine büyük tehlikelerden kendini koruyabilmesinin bile ne çok zekâyı gerektirdiğini görüp şaşıyorum. Bilim bunu sağlayacak yasaları sunuyor gerçi, ama bunları en kaba ana çizgileriyle olsun uzaktan uzağa anlamak bile hiç kolay değil; anlaşılsa bile asıl zorluk o zaman baş gösteriyor:

Bu yasaları yerel koşullara uygulamak. Bu konuda da size yardım elini uzatacak pek kimse yoktur, hemen her geçen saat omuzlarınıza yeni ödevler yükler, her karış toprak kendi ödevlerini çıkarır karşınıza; hiç kimse bir yerde sürekli yerleştiğini ve yaşamının bir bakıma kendiliğinden akıp gittiğini ileri süremez, gereksinmeleri bayağı günden güne azalan ben bile yapamam bunu. Ve bütün bu sonu gelmez çabalar neye? Hepsi kendini daha çok suskunluğa gömmek ve hiçbir vakit, hiç kimse tarafından bir daha bu suskunluktan çekilip alınamamak için.

İkide bir, köpeklerin çağlar içinde sürdürdüğü genel ilerleme övgü konusu yapılıyor ve bununla da sanırım en başta, bilimdeki ilerleme anlatılmak isteniyor. Elbet, bilim ilerleyip duruyor, önüne geçilecek gibi değil, hatta giderek hızlanıyor ilerleme, sürekli hızlanıyor, ama bunun övülecek neresi var? Öyle ki, yaşlanıp kocadığı ve bu yüzden günden güne daha çabuk ölüme yaklaştığı için bir kimse övülmek isteniyor gibidir sanki. Bu da hep bilinen, üstelik çirkin bir durum; övülecek yanını bulamıyorum ben. Benim gördüğüm tek şey çöküntü; ama bununla demek istemiyorum ki, önceki kuşaklar yaradılış bakımından bizden daha iyiydi; ancak, daha gençtiler; bu da onların büyük üstünlüğüydü, bellekleri bugünkülerin belleği gibi fazla yüklü değildi, onları konuşturmak daha kolaydı, hani bunu bir başaran çıkmamışsa bile, ilgili konudaki olanaklar daha zengindi; zaten bu daha büyük olanakların varlığından değil midir, o eski, ama doğrusu saf anlatıları dinlemek öyle heyecan salıyor içimize. Yer yer üstü kapalı bir söz işitiyor, üzerimizde yüzyılların yükü bulunmasa, nerdeyse yerimizden sıçrayacak gibi oluyoruz. Hayır hayır, kendi zamanımı kötüleyici ne söylersem söyleyeyim, önceki kuşaklar yeni kuşaklardan daha iyi değildi; hatta bazı bakımdan çok daha kötü ve güçsüzdüler. Mucizeler, kuşkusuz o vakitler de canı isteyenin yakalayabileceği gibi sokaklarda öyle sere serpe dolaşmıyordu; ama köpekler, başka türlü açıklayamayacağım bunu, henüz bugünkü gibi köpek değillerdi, henüz köpeklerin yapısında bir yumuşaklık vardı; gerçek söz, o vakitler henüz işe karışabilir, bu yapıyı belirleyebilir, değiştirebilir, her isteğe göre

değişikliklere yol açabilir, tersine çevirebilirdi; evet, bu söz de vardı o vakitler, hiç değilse yakındaydı, herkesin dilinin ucunda süzülüyor, herkes öğrenebiliyordu bunu; oysa şimdiki durum nedir böyle? Şimdi birinin yüreğine el atayım deseniz, yerinde bulamazsınız. Bizim kuşak mahvolmuş bir kuşaktır belki, ama o vakitki kuşaktan daha masumdur. Benim kuşağın duraksayıp çekinmelerini anlayabiliyorum; hem hiç de bir duraksama değil bu, binlerce gece önce görülmüş ve binlerce kez unutulmuş bir düşün yeniden unutuluşudur; işte bu binlerce kez unutmadan ötürü kim bize kızabilir? Ama atalarımızın duraksayışlarını da anlamıyor değilim; biz olsaydık, biz de belki başka türlü davranmazdık; hani nerdeyse şöyle diyeceğim geliyor: Ne mutlu ki, suçu yüklenme zorunda kalan bizler olmadık; daha çok biz, bizden önce başkaları tarafından karartılmış bir dünyada adeta suçsuz bir susuş içinde ölüme doğru seğirtebiliyoruz. Atalarımız sapa yollarda dolaştıkları zaman, bunun sonu gelmeyen bir dolaşma niteliği taşıyacağına sanırım pek inandıkları yoktu, çünkü dörtyol ağzını görüyorlardı henüz, dilediklerinde geri dönmeleri kolaydı; geri dönmekte duraksamalarsa, kısa bir süre daha köpeksi yaşayışın tadını çıkarmak istemişlerdi de, onun içindi. Sürdürdükleri yaşam hiç de öyle tipik bir köpek yaşamı değildi henüz; oysa daha şimdiden bu yaşamın güzelliği başlarını döndürmüştü; ilerde nasıl olacaktı kim bilir; hiç değilse biraz ilerde; böylece sapa yollarda gezmelerini sürdürdüler. Tarihin akışına baktığımızda sezdiğimiz bir şeyi, yani ruhun, yaşamın kendisinden daha erken değiştiğini ve dolayısıyla köpek yaşamından haz duymaya başladıklarında kendilerinin artık kocamış köpek ruhu taşıyor olmaları gerektiğini ve her çeşit köpeksi hazlar içerisinde yuvarlanıp duran gözlerinin kendilerini inandırmak istediği gibi çıkış noktasına hiç de yakın bulunmadıklarını bilmiyorlardı. Kim bugün artık gençlikten söz edebilir. Asıl genç köpekler onlardı, ama ne çare tek tutkuları kocamış köpekler olmaya yönelmişti, bu da ellerinden gelmeyecek bir şey değildi; kendilerini izleyen tüm kuşaklar, ama hepsinden çok biz son kuşak kanıtlamaktayız bunu. Bütün bunlar üzerinde elbet komşumla söyleştiğim yok; ama onunla, bu tipik kocamış

köpekle karşı karşıya oturdum mu ya da ağzımı onun şimdiden yüzülmüş deri kokusunu hafifçe anımsatan postuna gömdüm mü ikide bir bunları düşünmeden duramıyorum. Bunların üzerinde onunla ve bir başkasıyla konuşmak saçma olur. Konuşmanın nasıl bir yol izleyeceğini biliyorum; o yer yer ufak birkaç itirazda bulunacak, ama sonunda bana hak verecek, — silahların en iyisi de hak veriştir — dolayısıyla sorunun kendisi de uyuyacak; madem öyle, ne diye onca zahmet edip uykusundan uyandırmalı? Ama bakarsın yine de kuru sözleri aşan bir anlaşma vardır komşumla aramda, bunu ileri sürmekten bir türlü kendimi alıkoyamıyorum, oysa buna ilişkin bir kanıt yok elimde ve belki bayağı yanılıyorumdur; çünkü öteden beri kendisiyle düşüp kalktığım tek kimse odur ve ona tutunmam gerekir. "Ne bileyim, belki de herşeye karşın benim yoldaşımsın kendine göre? Onca uğraştın, bir başarı elde edemedin diye utanıyor musun? Bak, senin başına gelenin bir eşi benim de başıma geldi. Yalnız kaldım mı, hüngür hüngür yaşlar boşanıyor gözümden. Gel, iki kişi olunca öyle pek acı gelmez yaşam", diye içimden geçiriyorum bazan ve gözlerimi dikip kendisine bakıyorum. O, gözlerini yere indirmiyor, ama halinden de bir şey çıkarılacak gibi değildir, donuk gözlerle bana bakıyor. Ama belki de onun soru sorması işte böyle bakıp etmesidir ve dolayısıyla ben de, tıpkı onun beni uğrattığı gibi düş kırıklığına uğratıyorum kendisini. Gençliğimde başka sorular benim için önem taşımasaydı da, kendi kendime bol bol yeterli bulunmasaydım, belki sorularımı sesli sorar ve ondan belirsiz, güçsüz de olsa bir söz işitirdim, yani susup durduğu bugünküne göre daha az bir başarı sağlardım. Ama herkes böyle susup durmuyor mu? Ancak sağda solda elde ettikleri minicik sonuçlarla kaybolmuş ve unutulmuş bulunan, benim çağların karanlığıyla zamanın dağdağası içinden asla bir yol bularak kendisine ulaşamayacağım tek tük araştırma arkadaşım olmayıp, herkesin, kendine göre, kendince başarısız, susarak ya da açıkgözlü boşboğazlıkta bulunarak, yani umutsuz araştırmaları hangi davranışı gerektiriyorsa onu yaparak çaba gösteren herkesin benim yoldaşım sayılacağına beni inanmaktan alıkoyan nedir? Ama o vakit asla kendimi ötekilerden ayırmayıp onların arasında

kalabilmem, yaramaz bir çocuk gibi büyüklerin safları arasından itişip kakışarak kendimi dışarı atmaya çalışmamam gerekirdi. Öyle ya, onlar da benim gibi dışarı atmak istiyorlardı kendilerini; ama onlarda benim zihnimi karıştıran şey, hiç kimsenin dışarı çıkamayacağını, bu yoldaki bütün itişip kakışmaların budalaca bir davranış sayılacağını kendilerine söyleyen bir zekâları bulunmasıydı. Orası öyle, bu gibi düşünceler besbelli komşum köpeğin üzerimdeki etkisinden doğuyor, komşum aklımı karıştırıyor, kara sevdalı yapıyor beni; enikonu neşeli; hiç değilse kendi yaşam bölgesinde eğleştiği zaman onun bağırıp çağırdığını, şarkılar söylediğini işitiyorum. Bu en son dostluktan da yüz çevirsem, ne denli pişkin olduğunuzu sansanız da her köpek dostluğunun sizi ister istemez sürükleyeceği silik düşlerin peşine takılmaktan vazgeçip, elimde kalan birazcık zamanı sırf araştırılar uğrunda harcasam iyi ederdim. Bir daha komşum geldi mi bir köşeye büzülüp uyuyormuşum gibi yapacak ve bunu her defasında tekrarlayacağım, ta ki ayağını kessin benim buradan.

Sonra araştırmalarıma da bir düzensizlik geldi, o kadar dikkatimi veremiyor, yoruluyorum; bir zaman şevkle konuşup durmuşken, şimdi hantal hantal devinebiliyorum ancak. "Toprak besini nereden alır?" sorusunu incelemeye başladığım günleri düşünüyorum. Kuşkusuz ötekilerin arasında yaşıyordum o zaman; neresi en kalabalıksa oraya sokulmaya çalışıyor, herkesi çalışmalarımın tanığı yapmak istiyordum; hatta bu tanıklar, çalışmalarımdan daha önemliydi benim için; çalışmalarımın henüz genel bir etki uyandırabileceğini umuyor, bu da beni kuşkusuz enikonu kamçılıyordu. Şimdi ise yalnızlığa gömüldüm, benim için geçmiş ola artık. Hani bir vakitler öyle güçlüydüm ki, hiç işitilmemiş bir şey yaptım, bizim bütün ilkelerimize aykırı düşen ve o zamanki görgü tanıklarının müthiş bir şey diye anımsayacağı bir girişimde bulundum: Normal olarak sınırsız bir uzmanlaşmaya doğru yol alan bilimde bir bakıma dikkate değer yalınlık saptadım. Bilim, gereksindiğimiz, besini başlıca toprağın bize verdiğini öğretiyor; bu önkoşulu öne sürdükten sonra, çeşitli yiyeceklerin en iyi ve en bol nasıl yetiştirileceğine ilişkin

yöntemleri bildiriyor. Elbet, toprağın bize besinimizi verdiği doğru, buna hiç kuşku yok; ama genellikle anlatıldığı gibi o kadar da basit ve üzerinde hiç araştırıya yer bırakmayan bir şey değil, bu. Hani her gün tekrarlanan en ilkel olayları ele alalım. Benim nerdeyse şimdi yaptığım gibi büsbütün elimiz boş otursak, toprağı şöylece üstünkörü işlesek ve kıvrılıp yatarak yerden ne bitecek diye beklesek, bunun bizim besinimiz olacağı kuşkusuzdur; yeter ki bir şey bitsindi yerden. Ancak, bu bir kural da sayılamaz. Bilime karşı özgürlüğü elden bırakmayanlar — bunlar da kuşkusuz az sayıdadır, çünkü bilimin cazibesine kapılanlar giderek artıyor — öyle özel gözlemlere hiç başvurmasalar bile, toprak üzerinde bulduğumuz besinimizden büyük bölümünün yukarıdan geldiğini göreceklerdir; hatta beceriklilimiz ve açgözlülüğümüzün derecesine göre daha toprağa değmeden, yiyeceğin en büyük parçasını havada kapıyoruz. Bununla bilimi kötüleyen bir şey söylemiş sayılmak istemem, çünkü besini de oluşturan nihayet topraktır. Toprak besinin bir bölümünü kendi içinden çıkarıyormuş da, öbür bölümünü yukarıdan indiriyormuş, belki önemli bir fark yoktur arada; her iki durumda da toprağı işlemenin gerekliliğini saptayan bilimin, belki bunları birbirinden ayırma sorunuyla uğraşmaması gerekirdi; şöyle bir söz vardır, çünkü: "Lokman ağzında mı, bu kez de çözümledin sorunları. Ancak bana öyle geliyor ki, bilim, üstü kapalı biçimde hiç değilse biraz bu gibi sorunlarla uğraşmaktadır; çünkü ne de olsa besinin sağlanması bakımından iki ana yöntem tanıyor, yani toprağın temel işlenimi, sonra da bunun söz, dans ve şarkı biçiminde bütünlenmesi, yani olgunlaştırma çalışması. Ben burada bütünüyle değilse de, yine yeterince açık seçik ortada bulunup, benim yaptığım ayrıma uyan ikili bir bölme işlemi görüyorum. Toprağın işlenmesi, kanımca her iki çeşit besinin elde edilmesini sağlıyor ve her iki durumda da yapılması gerekiyor; söz, dans ve şarkılar ise dar anlamda toprağın beslenmesini pek ilgilendirmeyip, besini yukarıdan aşağı çekmeye yarıyor daha çok. Benim bu görüşümü gelenekler de pekiştiriyor. Halk bu noktada, kendisi farkında olmaksızın, bilimin yanlışını çıkarıyor sanki, bilim de buna karşı kendini savunmayı göze alamıyor. Bilimin

söylediği gibi, bütün o töreler besini yukarıdan almak için salt toprağı güçlendirmeye yarasaydı, mantıksal sonuca göre bunların tümüyle yerde olup bitmesi, bütün sözlerin yere fısıldanması, bütün zıplayıp sıçramaların, bütün dansların toprağa karşı yapılması gerekirdi. Bilimin de istediği, benim bildiğime göre sanırım bundan başkası değildir. Ama işin tuhafı, halk bütün bu törenlerde yukarıya yöneliyor. Hani bilime aykırı bir davranış değil, bilim yasaklamıyor böyle bir şeyi, çiftçiyi bu konuda özgür bırakıyor, öğrettiği şeylerde toprağı düşünüyor yalnız, çiftçi toprağa ilişkin öğrettiklerini yapsın yeter ki, başka şey istemiyor; ama bana kalırsa, düşünce sistemine göre daha çok istekler öne sürmesi gerekirdi. Asla bilimin pek derinliklerine inemeyen ben, sihirli sözleri ve o büyük coşkusuyla halkımızın yukarılara seslenip eski halk şarkılarını bir yakınma gibi havaya çağırmasına, sanki bulunduğu yeri unutmak ve bir daha oraya dönmemek ister gibi zıplayıp dans etmesine bilginlerimiz nasıl göz yumuyor, bir türlü akıl erdiremiyorum. Benim çıkış noktam da, bu çelişkileri özellikle belirtmek oldu hani; bilimin öğretilerine uyarak, hasat zamanı yaklaştı mı kendimi düpedüz toprakla sınırlıyor, dans ederken ayaklarımla toprağı eşeliyor, toprağa elden geldiği kadar yakın bulunmak için başımı döndürüyordum. Sonraları ağzım için yerde bir çukur kazdım, çukurun içine konuşup şarkılar söyledim; öyle ki, yalnız toprak duydu ağzımdan çıkanları, ondan başka ne çevremde, ne üstümde hiç işiten bulunmadı.

Araştırmalarımdan pek bir sonuç elde edemedim; bazan bir yiyeceğe kavuşamayarak keşfimden ötürü tam sevinip kıvanacak oluyordum ki, derken yine besin çıkarılıyordu önüme; sanki ilkin benim tuhaf davranışım şaşkınlık uyandırmış da, sonra bunun sağladığı üstünlük anlaşılmıştı ve benim bağırıp çağırmalarıma gereksinme duyulmuyordu artık. Hatta çokluk yiyecek eskisinden daha bol sürülüyordu önüme, ama derken yine arkası kesiliyordu. Şimdiye kadar genç köpeklerde görülmeyen bir hamaratlıkla yaptığım bütün denemeleri tek tek not ediyordum; beni daha ileriye götürecek bir izi yer yer ele geçirdiğimi sanıyor, ama iz yine karanlıklar ortasında gözden kayboluyordu. Bilimsel hazırlığımın

yetersizliği de kuşkusuz sekte vuruyordu çalışmalarıma, örneğin, yiyeceğin arkasının kesilmesinin benim deneyden değil, toprağın bilimin gereklerine aykırı biçimde işlenmesinden ileri geldiği konusunda bana güvence verecek ne vardı? Ve bu da doğruysa, o zaman vardığım tüm sonuçlar çürüyüp giderdi. Kimi koşullar altında, yani toprağı hiç işlemesem de, bir kez yalnız yukarıya yönelmiş törenlerle yiyeceklerin yukarıdan inişini, sonra da salt toprağa yönelmiş törenlerle yiyeceğin arkasının kesilmesini sağlayabilseydim, düpedüz titiz bir deneyde bulunmuş olurdum. Böyle bir deneye girişmemiş de değilim, ama içimde sağlam bir inanç duymadan yaptım bunu ve deneme koşulları eksiksiz gerçekleşmemişti; çünkü, benim sarsılmaz inancıma göre, toprağın hiç değilse belli bir ölçüde işlenmesi her vakit gerekliydi ve buna inanmayanlar haklı olsa bile gene kanıtlanamazdı haklılıkları; değil mi ki toprağın sulanması içgüdüsel yoldan gerçekleşiyor ve belli sınırlar içinde asla önüne geçilemiyordu. Sapa sayılacak bir başka deneyde ise daha çok başarı kazanmış, az çok dikkati çekmiştim: Besini yukarıdan yere indirecek, normal olarak yapıldığı üzere, onu havadayken kapmayacaktım. Bu amaçla, besin yukarıdan inerken hep havaya doğru bir sıçramada bulunuyordum; ama bu sıçrama öyle hesaplanmıştı ki amaca elvermiyor, çokluk besin boğuk bir sesle ve umursamaz yere düşüyor, ben de hırsla üzerine atılıyordum; yalnız açlığın değil, aynı zamanda düş kırıklığının yol açtığı bir hırstı bu. Ama tek tük durumlarda da apayrı bir şey, mucizemsi bir şey gerçekleşip yiyecek yere düşmüyor, havada benim peşime, ben aç köpeğin peşine takılıyordu. Uzun sürmüyor bu, biraz şöyle beni kovalıyor, sonra gene de düşüyor yere ya da ortadan büsbütün yitip gidiyor, ya da — en çok karşılaşılan da buydu — ben açgözlülüğümle vaktinden önce deneye son veriyor, besini gövdeme indiriyordum. Ama herşeye karşın mutluydum o vakitler, çevremde bir fısıldaşmadır gidiyordu, bir tedirginlik ve uyanıklık almıştı herkesi; bildiklerim, tanıdıklarım sorularıma eskisi gibi kapalı değildi; salt benim bakışlarımın bir yansısı da sayılsa, gözlerinde yardım aranan bir ışıltı görüyordum, başka da bir istediğim yoktu, memnundum. Ama derken öğrendim ki ötekiler de benimle

birlikte öğrendiler — ilgili deney bilim tarafından çoktan ele alınmış, benimkinden çok daha üstün bir başarıyla gerçekleştirilmişti; ama kendi kendine söz geçirmenin zorluğu yüzünden artık hanidir yapıldığı yoktu ve sözde bilimsel önemsizliği nedeniyle bir daha yinelenmemesi gerekiyordu. Benim deney işte yalnız önceden bilinen bir şeyi kanıtlamaktaydı, bu da toprağın besini yukarıdan yalnız düz değil, aynı zamanda eğik, hatta helezon biçiminde almasıydı. Kalakalmıştım ortada, ama cesaretim kırılmamıştı, henüz pek gençtim; olup bitenler, hayatımın belki de bu en büyük eserini gerçekleştirmem için beni şevke getirmişti. Deneyimin bilim tarafından değersiz kılındığına inanmıyordum, ama inanıp inanmamak ne işe yarardı ki! İşe yarayacak ancak kanıttı ve ben de bu yolu tutmak istiyor, dolayısıyla, gerçekte bu biraz sapa deneyi aydınlığın tam içine, araştırmanın tam ortasına yerleştirmek istiyordum. Besinin önünden geriye kaçarsam, toprağın onu eğik olarak kendisine doğru çekip almadığını, tersine benim, besini ardım sıra sürüklediğimi kanıtlamak istiyordum. Ama işte bu deneyi geliştiremedim; yiyeceği önümde görüp de, bilimsel denemelere girişmek uzun süre katlanılamayacak bir şeydi. Ama ben başka türlü davranmak, katlanabildiğim süre kendimi büsbütün perhize çekmek istiyordum; kuşkusuz, bu arada besinin yüzünü hiç görmeyecek, her türlü ayartıdan kaçacaktım. Kendimi geriye çekip gözlerim yumuk yatakalsam, gece gündüz yatakalsam böyle, besini yerden kaldırmayı, havada yakalamayı kendime iş edinmesem ve besin, hani benim öyledir demeyi göze alamayıp öyle olduğunu içten içe umduğum gibi, toprağın yalnız o verimli denemeyecek zorunlu sulanması, şarkı ve sihirli deyimlerin sessiz söylenmesi üzerine (kendimi güçsüz düşürmemek için dansı işe karıştırmamak istiyordum), diğer bütün önlemlere gereksinme kalmadan yukarıdan inip toprağı umursamaksızın dişlerimi tıklatarak içeri koyverilmesini rica etse, böyle bir şey gerçekleşse, bilimin söylediği çürütülmezdi gerçi; çünkü ayrıca durumlar ve bir kezlik olaylar için yeterince esnekliği vardır bilimin, ama Allahtan ki o kadar esneklik gösteremeyen halk ne derdi buna? Çünkü bu, tarihsel geleneklerle bize iletildiği gibi ayrıca bir durum

olmayacaktı nihayet; tarihin bize ilettiğine göre, örneğin bir köpek bir hastalık nedeniyle ya da karasevda yüzünden besini hazırlamaya, aramaya, gövdesine indirmeye yanaşmazsa, köpekler bir araya gelip sihirli sözler söylerler, besin de normal yolundan saparak gelir, hastanın ağzına girer. Ama benim gücümde ve sağlığımda ne bir eksiklik, ne de bozukluk vardı; iştahım öylesine yerindeydi ki, günlerce kendisinden başka bir şey düşünmemi engelliyordu; ister inanılsın, ister inanılmasın, perhize kendim gönüllü başvurmuştum, besinin yukarıdan inip gelmesini kendim sağlayacak durumdaydım ve böyle de yapmak istiyor, ama köpeklerin herhangi bir yardımına gereksinme duymuyordum, hatta böyle bir yardımı kabullenmeyi kesinlikle yasaklamıştım kendime.

Issız bir çalılıkta yemek üzerine konuşmaları, yemek yerken dil şaklatmalarını ve kemik çıtırtılarını işitmeyeceğim uygun bir yer seçtim, son bir kez tıka basa karnımı doyurup oracığa uzandım. Başarabilirsem bütün zamanı gözlerim kapalı geçirecektim; bir yiyecek gelmediği süre benim için aralıksız gece sayılacaktı; ama günler ve haftalarca sürecekmiş deney, sürsündü. Kuşkusuz — bu da, enikonu güçleştiriyordu işi — az bir uyku uyumam ya da en iyisi hiç uyumamam gerekiyordu; çünkü yalnız besini sihirli sözlerle havadan yere indirmekle kalmayacak, uyuyakalıp besinin geldiğinden habersiz bulunmamak için tetikte bekleyecektim; beri yandan uyku arayıp da ele geçmeyecek bir şeydi benim için; çünkü uyuyarak, uyanık bulunduğumdan daha uzun süre açlığa katlanabilecektim; söz konusu nedenlerden ötürü zamanı dikkatle parçalara ayırıp sık sık, ama hep kısa, bir süre uyumaya karar verdim. Uyurken başımı güçsüz bir dala yaslayarak sağladım bunu; dal çok geçmeden çıtırtıyla bükülüyor ve beni uyandırıyordu. Böylece yattım, uyudum, uyanık bekledim, düşler gördüm, ya da kendi kendime sessiz şarkılar söyledim. İlk zaman bir şey olmadan geçip gitti; belki henüz besinin yollandığı yerde, benim olayların alışılmış akışına karşı dayattığımın nasılsa, farkına varılmamıştı, dolayısıyla herşey bir sessizlik içinde kaldı. Köpeklerin yokluğumu sezip çok geçmeden beni arayıp

bulacakları ve bana karşı bir eyleme girişebilecekleri tasası çabalarımı biraz sekteye uğrattı diyebilirim, ikinci bir tasa da, toprağın yalnız bir sulama sonucu, bilimsel açıdan verimsiz bir toprak olmasına karşın besin denen şeyi vereceği ve bunun kokusunun da beni baştan çıkaracağıydı. Ama henüz buna benzer bir şey gerçekleşmedi ve ben de aç kalmayı sürdürebildim. Sözü edilen tasalar bir yana, sakindim ilkin; şimdiye kadar hiç böylesine sakin olduğumu görmemiştim. Gerçekte bilimin söylediklerini çürütmek için çalışıyordum, öyleyken bilim hizmetinde bulunan bir kimsenin hazzı ve adeta atasözüne dönüşmüş olan serinkanlılığı doldurmuştu içimi. Kendi kendimi kaptırdığım düşlerde bilim beni bağışlıyordu; benim araştırmalarımın da bilim içinde bir yeri vardı; araştırmalarım ne denli başarılı nitelik taşırsa taşısın, hatta en çok bu başarılı niteliklerinden ötürü köpeklerin dünyası için asla kaybolmuş sayılamayacağım sözleri, zengin bir avuntu kaynağı gibi kulaklarımda çınlıyordu. Bilim dostça bir yakınlık gösteriyordu bana, vardığım sonuçların değerlendirilmesini kendisi üzerine alacaktı, bu sözveri bile deneyimin bir çeşit gerçekleşmesi anlamına gelmeliydi; şimdiye kadar kendimi içten içe toplumdan dışarı atılmış hissedip, kudurmuş biri gibi ulusumun surlarına saldıran bana büyük bir saygınlıkla kucak açılacak, bir araya toplanmış köpek vücutlarının özlenen sıcaklığı bir sel gibi beni saracak, zorla ulusumun omuzlan üzerine çıkarılacak, orada sağa sola yalpalayacaktım. İçteki açlığın tuhaf etkisi işte. Derken yaptığım iş bana o denli büyük göründü ki, duygulandım ve kendi kendime acıdığımdan orada, çalılıkta bile sessiz ağlamaya başladım. Kuşkusuz pek anlaşılır şey de değildi davranışım; öyle ya, hakedilmiş bir ödülü beklemem gerektiğine göre neden ağlıyordum? Sanırım yalnız rahatlıktandı. Kendimi ne zaman rahat hissetmişsem, ki seyrek olmuştu bu da, ağlamıştım hep. Sonradan kuşkusuz çok sürmedi, geçti hepsi. O güzel görüntüler, açlığın büyümesiyle yavaş yavaş uçup gitti; çok geçmeden bütün hayallere ve duygusallıklara çarçabuk veda edip mide ve bağırsaklarımızdaki o yakıcı açlıkla düpedüz yalnız buldum kendimi. O vakitler sayısız kez: "Açlık bu!" diye geçirdim içimden;

sanki açlıkla benim hâlâ iki ayrı şey olduğumuza ve benim onu baş ağrıtıcı bir âşık gibi silkip üzerimden atabileceğime kendimi inandırmak ister gibiydim; oysa gerçekte bir tek şeydik ikimiz, bu da enikonu tatsız bir durumdu. "Açlık bu!" diye kendi kendime açıklamalarda bulunan ben değil, gerçekte açlıktı, dolayısıyla benimle eğleniyordu. Kötü, evet kötü bir zamandı işte. Bu zamanı düşündükçe tüylerim diken diken oluyor; yalnız o vakitler enine boyuna çektiğim acıdan değil kuşkusuz; o vakitler bunun üstesinden gelemediğim için, bir şey elde etmek istiyorsam, bu acıyı bir kez daha enine boyuna tatmam gerektiği için; çünkü aç kalmaya bugün de en sen ve en güçlü bir araştırı aracı diye bakıyorum. Açlık içinden yol alıyor dünya; en yüce şeye erişmek, en yüce bir iş görerek sağlanabilir ancak; bu en yüce iş de, biz köpek dünyasında gönüllü yüklenilen bir açlıktır. Yani o zamanları ayrıntılarıyla düşündüm mü — ve yaşadıkça da bunları kurcalamaktan zevk alacağım — ilerde beni gözleyen kötü zamanları da düşünmeden duramıyorum, öyle görünüyor ki, böyle bir deneyden sonra kendine gelebilmek için adeta bir ömrün geçmesini beklemek gerekmekte; o zamanki açlıkla şimdi aramda bütün bir yetişkinlik çağı bulunuyor, öyleyken henüz kendime gelmiş değilim. Bir ikinci açlık perhizine koyulurken öncekinden daha kararlı davranacağım, şimdi daha çok tecrübem var ve deneyin zorunluluğunu da daha iyi görüyorum, ama gücüm daha az şimdi, ilk kezki açlık perhizinden beri daha az; o bilinen korkulu durumları daha beklerken dermanım kesilecek, iştahım şimdi daha zayıf, ama bana yararı dokunmayacak, deneyi biraz değerinden düşürecek yalnız ve beni o vakitler gerektiğinden daha uzun süre açlık perhizini sürdürmeye zorlayacak. Bunun ve öbür önkoşulların sanıyorum farkındayım, aradan geçen uzun zamanda ön denemeler eksik olmadı çünkü; açlığı, hayli sık, bayağı yakaladım ucundan, ama henüz işi sonuna kadar götürecek gücüm yoktu ve gençliğin hiç bir şeyden çekinmeyen saldırı hevesi kuşkusuz bir daha geri gelmemek üzere uçup gitti. Zaten daha o zamanlar açlık perhizini sürdürürken erimeye başlamıştım. Kimi düşünceler yiyip bitiriyordu beni. Atalarımız sanki gözdağı verir gibi karşımda dikiliyordu. Hani açık açık söylemeyi göze

alamasam bile, herşeyden onları suçlu tutuyordum; köpeksi yaşayışa onlar yol açmıştı, yani onların tehditlerini kolaycacık karşı tehditlerle yanıtlayabiliyor, ama bilgileri önünde de eğiliyordum; bizim artık kestiremediğimiz kaynaklardan geliyordu bilgileri; dolayısıyla, içimde her ne kadar onlara karşı savaşmak isteğini duyuyorsam da, yasalarını asla düpedüz çiğnemeyecek, yalnız içlerindeki boşluklardan yürüyecektim, özellikle ilgili boşlukları sezmede ustaydım. Açlık perhizi bakımından ünlü bir konuşmaya dayanıyordum; adı geçen konuşmada bilgelerimizden biri aç kalmanın yasaklanmasını istemiş, bir ikinci bilge de onu şu sözlerle bundan vazgeçirmeye çalışmıştı: "Aç kalacak nerde ki?" Birinci bilge de, bunun doğruluğuna inanıp artık yasaktan söz etmemişti. Ama yine de şu soru çıkıyor ortaya: "Aç kalmak, gerçekte buna karşın yasaklanmış olmuyor mu?" Yorumlayıcıların büyük çoğunluğu, hayır diyor, serbest bırakılmış görüyor aç kalmayı, ikinci bilgeye uyuyor, dolayısıyla hatalı bir açıklamanın kötü sonuçlara yol açacağından tasa etmiyor. Açlığa başlamadan bunu kesinlikle öğrenmiştim. Ama şimdi açlıkla kıvrılarak, biraz zihin bulanıklığı içinde kurtuluşu sürekli arka bacaklarımda arayıp, onlara umutsuzlukla çiğner ya da emerken, ta kıçıma kadar bunları yaparken, ilgili konuşmanın genellikle yorumu temelinden yanlış göründü bana, yorumbilime lanetler savurdum, bu bilime kapılıp yanlış yollara saptığım için kendi kendime ilendim; hani bir çocuğun bile anlayacağı gibi, söz konusu konuşmada elbet açlık yasağından fazla bir şey vardı; birinci bilge açlığı yasaklamak istemiş ve istediği de hemen olmuş, yani açlık yasaklanmıştı; ikinci bilge ona hak vermekle kalmamış, hatta aç kalmayı akıl almayacak bir şey görmüş, yani ilk yasağın üzerine bir İkincisini, köpek yaradılışının yasağını bindirmişti; birinci bilge, bunu kabul edip yasağı açıkça dile getirmekten kendini alıkoymuş, yani köpeklere bütün bunları anlatarak durumu kavramaya çalışmalarını ve aç kalmayı kendi kendilerine yasaklamayı buyurmuştu. Demek oluyor ki, normal bir yasak yerine üçlü bir yasak vardı ortada, ben de bu yasağı çiğnemiştim. Evet ama, hiç değilse gecikmiş de olsam boyun eğebilir, açlığa son verebilirdim; ama acılar arasında açlığı

sürdürmem için bir ayartı varlığımda sesini duyurmuş, ben de yabancı bir köpeğin ardına düşer gibi şehvanî bir duyguyla hemen ayartının peşine takılmıştım. Açlığa son veremiyordum, ayağa kalkıp şenlikli yerlere koşarak kendimi kurtarmaya gücüm yetmeyecek kadar zayıf düşmüştüm. Ormandaki iğne yapraklar üzerinde sağa sola yuvarlanıp duruyordum, uyku yüzü gördüğüm yoktu artık, dört bir yanda gürültüler işitiyordum, yaşamımın şimdiye kadarki bölümünde dünya uyumuş da, sanki şimdi uyanıyordu. Bir daha bir şey yiyemeyecekmişim gibi bir duygu belirmişti içimde, çünkü yemek yiyerek, başı boş gürültü yapan dünyayı yeniden susturmam gerekiyordu; işte bunu yapamayacaktım, en büyük gürültünün karnımdan geldiğini kuşkusuz işitiyordum, ikide bir kamıma dayıyordum kulağımı, sanırım her seferinde gözlerim dehşetle açılıyor, çünkü işittiğime pek inanamıyordum. Derken durum iyiden iyiye kötüleşti ve birden baş dönmesine benzer bir şey gelip çullandı, üzerime, yani bünyem saçma kurtuluş girişimlerinde bulundu, yemek kokuları gelmeye başladı burnuma, hanidir yemediğim seçkin yemekler, çocukluğumun haz kaynakları; hatta annemin memelerinden yükselen o güzelim kokuyu duyuyordum; kokulara karşı diretmek için verdiğim kararı unutmuştum, daha doğrusu unutmamıştım da, bu karar davranışımın bir parçasıymış gibi dört bir yana sürüklenmeye başlamıştım; hep birkaç adım atıyor, yiyeceği yalnız kendimi korumak için ele geçirmeyi diliyormuşum gibi orayı burayı kokluyordum. Bir şey bulamayışım düş kırıklığına uğratmıyordu beni; yemekler vardı, ama hep benden birkaç adım ötede kalıyor, daha yanlarına varmadan bacaklarım bükülü bükülüveriyordu. Ama aynı zamanda biliyordum ki, var olan bir şey de yoktu; o küçük devinimleri bir daha çekip gidemeyeceğim bir yerde yığılıp kalarak, bundan böyle doğrulamayacağımdan korktuğum için yapıyordum. Son umutlar, son ayartılar silinip gitmişti, sefalet içinde mahvolacaktım burada; araştırmalarımın, çocuksu mutlu zamanların bu çocuksu denemelerinin o zamanlar bana ne yararı dokunabilirdi ki? Şimdiyse iş ciddiydi, araştırmalar değerini ortaya koyabilirdi şimdi, ama hani neredeydi araştırmalar! Burada çaresizlik içinde ağzını boşluğa açmış bir

köpek vardı yalnız; hâlâ farkına varmaksızın, telaşlı bir çabuklukla aralıksız toprağı suluyor, ama belleğindeki bütün o sihirli sözler kalabalığı arasından bir tekini bile anımsayamıyordu artık, yeni doğanların annelerinin altına kaçıp sinerken söyledikleri o dizeyi bile. Hani bana öyle geliyordu ki, burada kardeşlerimden bir koşu uzaklıkta değil de, herkeslerden alabildiğine uzak bir yerde bulunuyordum; doğrusu ölümüm hiç de açlıktan değil, öksüzlüğümden olacaktı, öyle ya, kimsenin umursadığı yoktu beni, yeraltında, yer üstünde havada kimsenin; onların aldırmazlığı yüzünden mahvoluyordum; onların umursamazlığı ölüyor diyordu benim için ve dedikleri gerçekleşecekti. Ve ben de onlara katılmıyor muydum bu bakımdan? Ben de aynı şeyi söylemiyor muydum? Bu öksüzlüğü kendim istememiş miydim? Orası öyle, ey köpekler, ama burada böyle kuyruğu titretmek için değil, gerçeğe ulaşmak için, bu yalan dünyasından çıkmak için; öyle bir dünya ki, bir kimse bulup kendisinden gerçeği öğrenemezdiniz, yalan içinde doğup büyümüş benden bile. Belki gerçek pek uzakta, değil, dolayısıyla, ben de öyle düşündüğüm kadar bir başına bırakılmış değildim; başkaları değil, yalnız kendim tarafından terkedilmiştim, işin üstesinden gelemeyerek ölüp giden kendim tarafından.

Ama işte sinirli bir köpeğin sandığı gibi öyle çabuk ölünmüyor. Hepsi bayılmıştım, o kadar; yeniden ayılıp da gözlerimi açtığım zaman, karşımda yabancı bir köpek dikiliyordu. Açlık falan duyduğum yoktu, kendimi pek güçlü hissediyordum, eklem yerlerimde bir esneklik duyar gibiydim, ama doğrulmaya çalışmıyor, bir denemeye de girişmiyordum. Daha öncekinden çok bir şey yoktu gördüğüm; güzel, ama pek de fazla olağanüstülüğü bulunmayan bir köpek karşımda dikiliyordu, işte buydu, başka şey değildi gördüğüm; öyleyken daha fazla bir şeyler görür gibiydim. Altımda kan vardı, ilk anda yiyecek diye düşünmüştüm; ama hemen anladım ki benim kustuğum kandı. Yüzümü kandan çevirip yabancı köpeğe döndüm. Cılız, uzun bacaklı, koyu kumral bir şeydi; yer yer beyaz benekleri, tatlı, güçlü, araştıran bakışları vardı. "Ne yapıyorsun burada?" diye sordu. "Haydi çek git durma!"

diye ekledi. "Şu anda gidemem", dedim, başka bir açıklamada da bulunmadım; çünkü ona herşeyi nasıl açıklayabilirdim, üstelik acele bir işi var gibiydi. "Rica ederim git!" diye üsteledi ve sinirli sinirli bir bacağını kaldırıp, bir bacağını indirdi. "Dokunma bana!" dedim. "Yoluna git, ilgilenme benimle, zaten ötekiler de ilgilenmiyor." — "Senin iyiliğin için rica ediyorum", dedi. — "Ne için rica edersen et!" dedim. "İstersem bile gidemem." — "Yo yo!" dedi gülümseyerek. "Gidebilirsin, Bak, halinden güçsüzlüğün anlaşılıyor, şimdi yavaş yavaş buradan gitsen iyi edersin, şimdi gitmekte duraksarsan, sonra koşman gerekir." — "Bu, benim bileceğim iş!" dedim. "Ama benim de!" diye cevapladı, dikbaşlılığıma canı sıkılmış gibiydi. Şimdilik beni burada bırakmaya razı olmuştu besbelli; ama fırsattan yararlanıp sevgiyle bana sokulmak istiyordu. Başka vakit bu güzel köpeğin sevgisine gönülden katlanırdım, ama o zaman aklım almadı nasıl olduğunu, bir dehşet duydum. "Defol!" diye bağırdım; kendimi başka türlü savunamadığımdan daha da gür çıkmıştı sesim, "Peki, canım, peki!" dedi, yavaş yavaş geriye çekilerek "Amma da tuhafsın, hoşuna gitmiyor muyum yani?" — "Hoşuma gitmeni istiyorsan, çek git buradan ve beni rahat bırak!" dedim, ama onu inandırmak istediğim kadar kendimden emin değildim artık. Açlığın bileyip keskinleştirdiği duygularımla onda bir şeyler görüyor, bir şeyler işitiyordum; henüz başlangıç durumundaydı bu, ama giderek büyüyor, yaklaşıyordu; anlamıştım ki, artık doğrulup kalkacağımı aklım almasa bile, bu köpekte gene beni buradan kovup uzaklaştırma gücü vardı. Dolayısıyla, benim kaba cevabım üzerine yalnız usulcacık başını sallayan yabancı köpeği giderek daha büyük bir özlemle süzmeye başlamıştım. "Kimsin sen?" diye sordum. "Bir avcı!" dedi. "Peki ne diye beni burada bırakmak istemiyorsun?" dedim. "Bana engel oluyorsun", diye cevapladı, "sen buradayken avlanamam." — "Bir dene bakalım. Belki avlanabilirsin." — "Hayır hayır!" dedi. "Üzgünüm ama, buradan gitmen gerekiyor." — "Sen de bırakıver bugün avlanmayı!" dedim rica yollu. "Olmaz!" diye cevapladı. "Avlanmam gerekiyor." — "Benim gitmem gerekiyor, senin avlanman gerekiyor, Neden bu gerekmeler, anlıyor musun" — "Yo!" dedi. "Ama bunda anlamaya

çalışılacak bir taraf da yok; kendiliğinden anlaşılan doğal şeyler!" — "Pek öyle de değil!" dedim. "Baksana beni buradan kovup uzaklaştırman seni üzüyor, öyleyken yapıyorsun bunu." — "Evet", dedi. "Evet", diye tekrarladım öfkeyle. "Cevap mı bu da yani. Hangisinden vazgeçmek senin için daha kolay, avlanmaktan mı, yoksa beni buradan kovmaktan mı?" — "Avlanmaktan", dedi duraksamaksızın. "Gördün mü bak!" dedim "Bir çelişki var işte ortada." — "Nasıl bir çelişkiymiş?" dedi. "A canım küçük köpekçiğim, böyle davranmam gerektiğini anlamıyor musun yani? Böyle kendiliğinden anlaşılan bir şeyi anlamıyor musun?" Artık bir cevap vermedim, çünkü farketmiştim ki — beri yandan yeni bir yaşam, dehşetin uyandırdığı o yeni yaşam ansızın uyanıvermişti içimde — benden başka kimsenin seçemeyeceği o akıl almaz ayrıntılardan farketmiştim ki, köpek göğsünün tüm derinliğiyle şarkı söylemeye hazırlanıyordu. "Şarkı söyleyeceksin", dedim. "Evet", dedi ciddî ciddî, "şarkı söyleyeceğim biraz sonra, ama henüz değil." — "Başlıyorsun ya işte!" dedim. "Hayır", dedi, "henüz başladığım yok. Ama sen hazırlanmaya bak." — "İstediğin kadar söylediğini yadsımaya çalış, işitiyorum ben", dedim titreyerek. Sustu. Ben de o vakitler bir şeyi anlar gibi olmuştum; öyle bir şey ki, benden önce hiç bir köpek anlayamamıştı bunu, hiç değilse geleneklerde bunu gösteren en ufak bir işaret yoktu, sonsuz bir korku ve utançla yüzümü çarçabuk önümdeki kan birikintisine gömdüm. Çünkü anlar gibi olmuştum ki, yabancı köpek henüz kendisi farkına varmadan şarkı söylemeye başlamıştı; dahası var, şarkının melodisi kendi özel yasasına uyup havada süzülerek ilerliyor, sanki yabancı köpek bunun dışında kalıyormuş gibi yalnız ve yalnız beni hedef alıyordu. — Bugün kuşkusuz bu gördüklerimi yadsıyor, bunları benim o zamanki sinirlerimin gerginliğine veriyorum; ama bir yanılgı da sayılsa, şahane bir tarafı var bu yanılgının, o açlık zamanından kurtarıp bu dünya içine kaçırabildiğim uydurma da olsa biricik gerçek bu, hiç değilse kendimiz olmaktan çıktığımız vakit bizim nerelere kadar ulaşabileceğimizi bize gösteriyor. Normal koşullar altında ağır hasta yatmam, kımıldayacak gücü bulamamam gerekirdi; ama işte yabancı köpeğin çok geçmeden kendi melodisi diye sahip çıkar

gördüğü melodiye karşı duramadım. Güçlendikçe güçlendi meledi, büyümesinin belki de sınırı yoktu ve şimdiden kulaklarımı adeta paralar gibiydi. Ama en kötüsü, sanki yalnız benim için vardı, yüceliği karşısında ormanın suskunluğa gömüldüğü bu ses, yalnız benim için vardı; hâlâ burada kalmayı göze alabilen, ses önünde kendi pisliği ve kendi kanı içinde yan gelmiş yatan ben kimdim? Zangır zangır titreyerek doğruldum, yukarıdan aşağı şöyle bir süzdüm kendimi, bu durumda biri nasıl koşabilir diye geçirdim içimden, ama der demez melodi beni önüne kattı, şahane sıçrayıp zıplamalarla uçup gitmeye başladım. Dostlarıma hiç bir şey anlatmadım, hemen yanlarına geldiğimde belki bütün olanları anlatabilirdim ama, pek dermansızdım; sonradan ise bir şey anlatmamam bana yerinde bir davranış göründü. Kendimi tutamayıp çıtlattığım sözlere gelince, bunlar da konuşmalar içinde bir iz bırakmadan yitip gitti. Şunu da söyleyeyim ki, vücutça bir iki saat içinde kendimi toparlamıştım, oysa ruhça bugün bile acısını çekiyorum olanların. Ancak, araştırmalarımı genişletip köpeklerin müziğiyle uğraşmaya başladım. Bilim, kuşkusuz burada da eli boş oturmamıştı; müzikbilim, yanlış öğrenmemişsem, belki de besinbilimden çok daha geçerli ve hiç değilse daha sağlam temellere dayanıyordu. Nedeni de, bu alanda besin alanındakinden daha serinkanlı çalışılabilmesi ve daha çok gözlemler yapılabilip yapılan gözlemlerin belli sistemler içerisine yerleştirilmesi, besin alanında ise herşeyden önce pratik sonuçlar çıkarmaya önem verilmesiydi. Dolayısıyla, müzikbilime karşı duyulan saygı, besinbilime karşı duyulan saygıya göre daha büyüktü; buna karşılık, birincisine duyulan saygı ikincisine duyulan saygı kadar halkın pek içerisine yerleşmiş değildi. Hani ormandaki sesi işitmeden önce müzikbilime yabancı olduğum kadar başka bir bilime yabancı değildim. Müzisyen köpeklerle ilgili yaşantım, dikkatimi söz konusu bilim üzerine çekmemiş değildi, ama daha pek toydum o zamanlar. Beri yandan, bu bilimin yanına sokulabilmek kolay değildi; müzikbilime pek çetin bir bilim diye bakılır ve bu bilim fazla kalabalığa karşı, kibar ve soylu, kapalı tutar kapısını. Sonra o köpeklerde müzik, bana ilkin en dikkati çeken nesne görünmüştü, ama sonra suskun köpek

varlıklarını müzikten daha önemli bulmuştum, başka yerde onların korkunç müziklerine benzeyen hiç bir şey seçemiyordum, dolayısıyla bunu umursamayabilirdim, ama onların varlıkları o zamandan beri dört bir yandaki köpeklerin hepsinde karşıma çıkıyordu. Köpeklerin varlığını kavramada da besin araştırmaları bana, hedefe götüren en elverişli ve dolambaçsız yol görünüyordu. Her iki bilim arasındaki sınır alan, elbet daha o zamanlar kuşkumu uyandırmıştı, besini yukarıdan aşağı çağıran şarkı bilimiydi bu da. Hani müzikbilim içerisine de asla gerektiği gibi giremeyişim ve bu bakımdan bilimin her vakit özellikle aşağıladığı yarı bilginlerden oluşum, burada yine beni pek rahatsız eden bir şey. Bu, her vakit anımsatacak bana kendini. Bir bilgin önünde en kolayından bir bilimsel sınava çekilsem, başarı şansım — ne yazık ki elimde kanıtlar var bunu gösteren — hiç yok gibidir. Kuşkusuz bunun da nedenleri, daha önce sözü edilen yaşam koşulları bir yana, özellikle bilimsel yetersizliğim, belleğimin güçsüzlüğü, ama en çok bilimsel amacı göz önünde tutacak durumda bulunamayışımdır. Bütün bunları da açıkça, hatta bir çeşit kıvanç duyarak itiraf ediyorum kendi kendime; çünkü bilimsel yetersizliğimin derinlerde saklı yatan nedeni bana bir içgüdü gibi görünüyor, hem de kötü bir içgüdü değil. Yüksekten atsam, diyebilirdim ki, işte bu içgüdü bilimsel yeteneklerimi mahvetti; öyle ya, yaşamda en basit şeyler sayılamayacağı kuşku götürmeyen bayağı günlük işlerde enikonu zekâ eseri gösteren, herşeyden önce vardığım sonuçlara bakarak da anlaşılabileceği üzere, bilimi değilse de bilginleri pek iyi anlayan benim gibi birinin, pençesini kaldırıp bilimin yalnız ilk basamağına koymaya daha baştan gücünün yetmeyişi, en azından pek tuhaf bir şey kaçardı sanırım. İşte bir içgüdüdür ki, doğruca bilimin, ama bugün üzerine eğinilenden bir başka bilimin, bilimlerin en sonuncusunun hatırı için özgürlüğü herşeyden üstün tutmama yol açtı. Özgürlük! Doğru; bugünkü durumuyla cılız ve kuru bir bitki. Ama ne de olsa özgürlük, ne de olsa bir varlık elde.

“O”
1920 YILINDAN NOTLAR

Yeterince hazırlıklı bulunduğu bir durum olmamıştır; ama bu yüzden suçlamalar yöneltemez kendisine, çünkü öylesine eza vererek her an hazırlıklı bulunulmasını isteyen bu yaşamda nerde hazırlanacak vakit? Haydi vakit var diyelim, insan kendisini bekleyen ödevi bilmeden nasıl bu ödeve hazırlanır, yani uydurma değil de doğal bir ödevin hiç üstesinden gelinebilir mi? Bu yüzden de çoktan okkanın altını boylamıştır; ne tuhaf, beri yandan ne avutucu şey ki, hepsinden hazırlıksız bir anında bu duruma uğramıştır.

Tüm yaptıklarını olağanüstü yenilikte, ama yeniliklerin bu akıl almaz bolluğundan ötürü olağanüstü acemilikte, katlanılması bile zor, tarihselleşme gücünden yoksun, kuşaklar arası zinciri parçalayıcı, dünyanın şimdiye dek hiç değilse sezgisel yoldan her vakit algılanmış müziğini ilk kez tüm boyutlarıyla silip atan şeyler görüyor. Kimi zaman, o yüce kalpliliği dolayısıyla, kendinden çok dünya hesabına tasalara kapılıyor.

Bir tutukevine rıza gösterecekti. Bir tutuklu gibi yaşayıp son bulmak — bir yaşamın amacı olabilirdi bu. Ama işte parmaklıklı bir kafesti bulunduğu yer. Parmaklıklar arasından, vurdumduymaz ve zorba, tıpkı kendi evindeki gibi girip çıkıyordu dünyanın gürültüsü. Tutuklu gerçekte özgürdü, istediği girişimde bulunabiliyordu, dışarıda kaçırdığı bir fırsat yoktu, hatta istese kafesten çıkıp gidebilirdi, çünkü demir parmaklıklar birbirinden metrelerce aralık duruyordu, yani tutuklanmış bile değildi.

Öyle bir duygu var ki içinde, yaşaması kendi önündeki yolu tıkıyor sanki. Ama bu engellemeden de yaşamakta olduğu sonucunu çıkarıyor.

Kendi alın kemiği yoluna duruyor, kendi alnına toslayarak alnını al kanlar içinde bırakıyor.

Bu yeryüzünde tutuklanmış hissediyor kendini, içi daralıyor, tutukluların üzüntü, güçsüzlük, hastalık ve sayıklamaları onda da tüm gücüyle kendini açığa vuruyor, hiç bir avuntu avutamıyor onu, çünkü alt tarafı bir avuntudur, tutukevinde bulunmanın hoyrat gerçeğine karşı narin ve baş ağrıtıcı bir avuntu. Ama kendisine ne istediği sorulsa, yanıt veremez; çünkü — hani bu da onun en güçlü kanıtlarından — özgürlük üzerinde bir düşüncesi yoktur.

Kimileri güneşi göstererek sefaleti yoksuyor, o ise sefaleti göstererek güneşi yoksuyor.

Gerek başkalarının, gerek kendisininki olsun, yaşamın tümünde saklı yatıp kendi kendini yiyip bitiren, hantal, çok kez uzun süre durur izlenimi bırakan, ama gerçekte aralıksız sürüp giden dalgasal devinim, sonu gelmeyen bir düşünü zorunluğunu da beraberinde getirdiği için eza veriyor ona. Bazan bu eza, olaylardan öncesine rastlar gibidir. Bir dostunun dünyaya bir çocuğu geleceğini işittiği vakit, bunun acısını bir erken düşünüyle önceden çektiğini anlıyor.

Gördüğü iki şey var: Birincisi durgun, yaşam dolu, belli bir haz duygusu olmadan yapılamayacak gözlem, düşünüp taşınma, inceleme, kendini dışa akıtış. Bunların sayı ve olanakları sonsuzdur. Bir duvar assel'inin bile bir yerde barınabilmesi büyücek bir yarığın varlığına bakarken, söz konusu işler için asla bir yer gerekli değildir; en ufak bir yangın bulunmadığı yerde bile, binler ve binlercesi iç içe girmiş barınabiliyor bir arada. Bu, gördüklerinden birincisi. İkincisine gelince: Çağrıya uyulup hesap verilmesi gereken, ama ağız açılıp bir şey söylenemeyen, gerisin geri gözlemlerin vb. kucağına savrulunan, ama artık çıkar yol bulunamamasından ötürü asla bir su gibi şıpır şıpır içlerinde dolaşılamayan, bu yüzden ağırlığını artırıp bir lanet savrularak gözlemlerin içine gömülünen andır.

Sorun şu: Yıllar önce bir gün, tabii enikonu üzgün, Laurenzi tepesinin yamacında oturuyor, yaşamdan dilediğim şeyleri gözden geçiriyordum. En önemli ya da benim için en çekici dileğin, bir yaşam görüşüne kavuşmak ve — kuşkusuz bu da dileğin içerisindeydi ister istemez — yazıyla başkalarını böyle bir görüşün varlığına inandırmak olduğu anlaşıldı; öyle bir görüş ki, hani yaşam o doğal ağır iniş ve çıkışını yine korumalı, beri yandan aynı açık seçiklikle bir hiç, bir düş, bir boşlukta süzülüş diye benimsenebilmeliydi. Gerçekten dilesem, güzel bir dilekti belki. Hani bir masayı işte öylesine üstün bir ustalığı ele veren çekiç sallayışlarıyla çatıp çıkarmak ve beri yandan hiç bir şey yapmamak, bu hiç bir şey yapmamayı: "Çekiç sallamak onun için bir hiçti" denmeyip de, "Çekiç sallamak onun için gerçekten çekiç sallamaktı, ama beri yandan bir hiçti" denecek gibi yapmak; hani böylelikle çekiç sallamak daha atak, daha azimli, daha gerçek ve ne bileyim daha çılgınca bir niteliğe büründü.

Ama o asla böyle bir dilekte bulunamazdı; çünkü dileği dilek değil, yalnız bir savunuydu, bir hiç'e yer yurt sağlamak, bir hiç'e birazcık canlılık vermekti. Hani o vakitler bu hiçten içeri ilk bilinçli adımlarını yeni atıyordu, ama kendi yaşamının bir öğesi olarak hissetmeye başlamıştı hiç'i. O vakitler gençliğin yalancı dünyasına bir çeşit vedada bulunuyordu; hani bu dünya asla doğrudan aldatmamıştı onu, yalnız dört bir yanda otorite rolü oynayanların sözleriyle aldanmasına yol açmıştı. Ve böylece dilek'in zorunluğu ortaya çıkmıştı.

Yalnız kendi kendisini kanıtlayabiliyor, tek kanıtı kendisi, tüm düşmanları hemen yenilgiye uğratıyor onu, ama onu yoksayarak değil (o yoksanamaz çünkü), kendi kendilerini kanıtlayarak bunu yapıyorlar.

İnsanlar arasındaki birleşmeler, bir kişinin, kendi güçlü varlığına dayanarak aslında yadsınamayacak öbür kişileri yadsımış görünmesine dayanıyor. Öbür kişiler için tatlı ve avutucu bir şey; ama gerçeklikten, dolayısıyla süreklilikten yoksun hep.

Eskiden koskoca bir topluluğun bir parçasıydı. Ortadaki yüksek bir yerin çevresine, inceden inceye düşünülmüş bir düzen içinde, askerliğe, güzel sanatlara, değişik bilimlere ve sanatlara ilişkin simgeler dizilmişti. Bu bir sürü simgelerden biri de oydu. Şimdi ise çoktan dağılmış bulunuyor topluluk; hiç değilse o, topluluktan ayrılmış, tek başına yaşamaya uğraşıyor. Eski mesleği bile yok elinde, hatta eskiden neyi simgelediğini bile unutmuştur. Galiba asıl bu unutuş bir çeşit hüzne, güvensizliğe, huzursuzluğa ve geçmiş zamanların şimdiki zamanı bulandıran bir çeşit özlenmesine yol açıyor. Ama bu özleyiş de yaşama gücünün önemli bir öğesi, ya da belki onun kendisidir.

Kişisel yaşamı için yaşamıyor o, kişisel düşünüşü için düşünmüyor. Ona öyle geliyor ki, bir ailenin zoruyla gerçekleşiyor yaşaması ve düşünmesi; hani yaşama ve düşünme bakımından ailenin kendisi alabildiğine güçlüdür, ama bilmediği bir yasa uyarınca bu aile için formaliteden kaynağını alan bir gereklilik taşımaktadır. Bu bilinmeyen aile ve bilinmeyen yasalardan ötürü ona işten el çektirilemez.

İlk Günah, inanın işlediği bu eski haksızlık, kendisine bir haksızlık yapıldığı ve kendi üzerinde ilk günahın işlendiği konusunda açığa vurduğu ve açığa vurmasına bir türlü, ara vermediği suçlamada bulunuyor.

İki çocuk, aşağı yukarı altı yaşlarında bir oğlanla yedi yaşlarında bir kız, üzerlerinde zengin giysiler, Casinelli'nin vitrini önünde sağa sola kımıldanıyor, Tanrı'dan ve günahtan konuşuyorlardı. Arkalarına gelip durdum. Galiba Katolik'ti kız, ancak Tanrı'nın aldatılmasına gerçek bir günah gözüyle bakıyordu. Oğlan sanırım Protestan'dı, çocuksu bir diretişle: "Peki, insanları aldatmak ya da hırsızlık etmek nedir?" diye sordu. "O da pek büyük bir günah", diye cevapladı kız, "ama günahların en büyüğü değil. Ancak Tanrı'ya karşı işlenenler, günahların en büyüğüdür; insanlara karşı işlenen günahlar için günah çıkartırız. Günah çıkarttım mı, hemen melek gelip yine arkama dikilir; bir günah işledim mi, şeytan gelip dikilir arkama, ama şeytan görülmez." Ve kız, bu yarı

ciddî konuşmadan usanmış, şakadan ökçeleri üzerinde arkasına döndü ve dedi ki: "Gördün mü, kimse yok arkamda." Oğlan da aynı şeyi yaparak arkasına döndü, benimle karşılaşınca: "Bak, bak!" dedi, kendisini işitebileceğime aldırmaksızın ya da aklından geçirmeksizin. "Benim arkamda şeytan dikiliyor." "Onu ben de görüyorum", diye cevapladı kız, "ama benim dediğim o değil."

Hiç bir avuntu istemiyor, ama istemediği için istemiyor değil; avuntuyu kim istemez; ondan değil de, avuntu aramak, bu işe yaşamını vermek, kendi varlığının kıyısında, adeta hep onun dışında yaşamak, bu yüzden kimin için avuntu aradığını pek bilememek, dolayısıyla etkili bir avuntuyu, hani gerçek değil de etkili bir avuntuyu — gerçek avuntu yoktur çünkü —, ele geçirecek güçten bile yoksun bulunmak demek olduğu için.

Hemcinslerinin kendisine dikkatle bakmalarına karşı koyuyor. Gözleri ne denli keskin biri olursa olsun, insanın başkalarında görebildiği, kendi bakış gücü ve bakış biçiminin elverdiği kadardır ancak. Herkes gibi onda da, ama en ileri derecesinde bir hastalık var: Kendini öylesine sınırlıyor ki, hemcinsleri baktığında onu görebilsin. Robinson adanın en yüksek, daha doğrusu herkesçe iyi görülebilecek noktasını avuntudan ya da alçakgönüllülükten ya da korkudan ya da bilmezlikten ya da özlemden terk etmemiş olsaydı, çok geçmeden mahvolup giderdi; ama işte gemilere ve onların güçsüz dürbünlerine bel bağlamayıp adasını baştan aşağı araştırmaya ve zevkini çıkarmaya koyularak sağ kalabildi ve sonunda mantıksal bakımdan zorunlu bir sonuç olarak adada ele geçirilip kurtarıldı.

"Yoksunluğunu bir erdem yapıp çıkıyorsun."

"Birincisi, bunu herkes yapar; ikincisi, bunu yapmayan biri varsa o da benim. Yoksunluğumu yoksunluk olarak alıkor, bataklıkları kurutmaya kalkmayarak onlardan yükselen sıtmalı buğular içinde yaşarım."

"Heh işte, bunu erdem yapıyorsun."

"Dedim ya, herkes gibi. Hem ben bunu yalnız seni düşünerek yapıyorum. Bana karşı dost kalman için kendi ruhumun zarar görmesini sineye çekiyorum."

Onun herşeyi yapmasına izin verilmiştir, yalnız kendini unutmasına hayır; böylece kuşkusuz yine, bütün'ün o anda gereksindiği şey sayılmazsa, herşey kendisine yasaklanmış oluyor.

Bilincin darlığı, toplumsal yaşamın bir gereğidir.

Bütün erdemler kişisel, bütün kötülükler toplumsaldır. Toplumsal erdem gözüyle bakılan şeyler, örneğin sevgi, bencil olmayış, hakkaniyet duygusu, özveri, gücünü şaşılacak ölçüde yitirmiş toplumsal kötülüklerdir.

Onun çağdaşlarına söylediği "evet" ve "hayır" ile gerçekte söyleyeceği şey arasındaki fark, ölüm ve yaşam arasındaki farka benzetilebilirdi hani ve tıpkı birinci fark gibi ikincisini de sezgi yoluyla kavrayabiliyor.

Sonradan gelenlerin bir kişi üzerinde verecekleri yargının, çağdaşlarının o kişi hakkındaki yargısından daha doğru olmasının nedeni ölümdür. Ancak öldüğü zaman kendince gelişebiliyor insan, ancak yalnız kaldığı zaman gelişebiliyor. Bir baca temizleyicisi için cumartesi neyse, ölmüş olmak da bir kişi için odur tıpkı; cumartesi günü baca temizleyicisi yıkanır, vücudunu tozdan ve kurumdan temizler. Çağdaşlarının mı ona, yoksa onun mu çağdaşlarına daha çok zarar verdiği öldüğü zaman açığa çıkar kişinin; ikinci durumda onun büyük bir adam olduğu anlaşılır.

Olumsuzlamaya, durmadan değişen, yenilenen, ölerek dirilen savaşçı insan organizmasının bu doğal dışavurumuna her vakit güçlüyüzdür; ama işte göze alamayız bunu; oysa yaşamak olumsuzlamak, dolayısıyla olumsuzlamak onaylamaktır.

Ölüp giden kişi, düşünceleriyle ölmüyor, ölüp gitmek kişinin iç dünyasında bir olay yalnız (hepsi bir düşünce bile olsa korur gene varlığını), herhangi bir olay gibi bir doğa olayı, ne sevindirici, ne de acıklı.

Akıntıya karşı yüzüyor; akıntı öylesine azgın ki, bazan bir dalgınlığa kapılıp, içinde ellerini kollarını oynattığı ıssızlıktan ötürü umutsuzluğa düşer gibi oluyor; bir başarısızlık anında işte öylesine gerilere atılmıştır.

Susamıştır ve pınarla arasında yalnız bir çalılık vardır. Ama o iki parçaya bölünmüştür, bir parçası bütün'ü görüyor, bütün'ün orada dikildiğini ve yanı başında pınarın bulunduğunu görüyor; ikinci parçası ise hiç bir şeyin farkında değil, olsa olsa birincisinin herşeyi gördüğünü sezer gibidir. Ama hiçbir şeyin de farkına varamadığı için pınardan içemiyor.

Ne atak, ne de düşüncesiz biridir. Ama ürkek de değildir. Özgür bir yaşam hani korkutmazdı onu. Gelgelelim böyle bir yaşam karşısına çıkmadı, ama bu da tasalandırmıyor onu, zaten kendi kendisiyle ilgili tasalara asla kapıldığı yok. Ama işte kendisinin hiç tanımadığı biri var, onu — yalnız onu — boyuna büyük tasalara konu yapıyor kendisi için. Bu birinin ona ilişkin tasaları, hele bu tasaların sürekliliği bazan sessiz saatlerde kahredici baş ağrılarına yol açıyor. Bir çeşit ağırlık, ne olursa olsun güven altında bulunduğuna ilişkin bir duygu, kendisi için hazırlanan ve yalnız kendisinin olan bir yatağın sezgisi onu doğrulup kalkmaktan alıkoyuyor; ama sakin yatakalmasını da bir telaş önlüyor, yataktan sürüp atıyor onu, vicdanı bunu yapmasını engelliyor, durmadan çarpan yüreği, ölüm korkusu ve ölümü yadsıma isteği, bütün bunlar ona rahatlık vermiyor, o da doğrulup kalkıyor. Bu gidip gelmeler ve yollarda yapılan bu rasgele, üstünkörü ve sapa birkaç gözlem de işte onun yaşamını oluşturuyor.

İki düşman var: Birincisi geriden, ilk çıkış yerinden onu sıkıştırıyor; ikincisi yoluna duruyor, ileriye doğru yürümesini engelliyor. Her ikisiyle de savaşıyor, o. Hani ikincisiyle savaşırken birincisinden destek görüyor, çünkü birincisi ilerlere itmek istiyor onu; bunun gibi, birincisiyle savaşırken İkincisinden destek görüyor, çünkü İkincisi gerilere sürmek istiyor onu. Ama bu ancak kuramsal bakımdan böyle, çünkü ortada yalnız iki düşman

bulunmuyor, bir de kendisi var, kendisinin de ne niyetler beslediğini kim bilebilir? Ne olursa olsun, şöyle gözetlenmedik bir anda —bunun için de kuşkusuz geceler içinde en zifiri bir gece gerekiyor— savaş hattından fırlamak, birbiriyle savaşan düşmanlarına savaş deneyimlerinden ötürü hakem seçilmek içinde yaşattığı bir düştür.

MEZAR BEKÇİSİ

Küçük bir çalışma edası, yüksek bir pencere, pencere önünde bir ağacın kel tepesi. Prens çalışma masasının başında oturmakta, koltuğunda arkasına yaslanmış, pencereden dışarı bakmaktadır. Beyaz top sakallı mabeyinci, üzerine genç biri gibi dar bir ceket geçirmiş, orta kapının yanı başında, duvara yakın durmaktadır.

PRENS: (Pencereden başını çevirerek) Eee?

MABEYİNCİ: Salık veremeyeceğim, efendimiz.

PRENS: Neden?

MABEYİNCİ: Sakıncalarını şu anda tek tek açıklayamayacağım. Ancak, bütün diyeceklerimi anlatmasa da, herkesin bildiği bir sözü burada tekrarlamak isterim: Ölüleri rahat bırakmalı.

PRENS: Benim de niyetim o.

MABEYİNCİ: Demek sizi yanlış anlamışım, efendimiz.

PRENS: Öyle gözüküyor.

(Sessizlik.)

PRENS: İşi kestirip atmayarak durumu size açıklayışımı tuhaf buldunuz belki; bu da aklınızı karıştırdı biraz.

MABEYİNCİ: Durumu bana açıklamanız, kuşkusuz daha büyük bir sorumluluk yüklüyor omuzlarıma; bu da beni ilgili sorumluluğa uygun davranmak zorunda bırakıyor.

PRENS: Bırakalım şu sorumluluk lafını.

(Sessizlik.)

PRENS: İşi başından alalım: Şimdiye kadar Frederik Parkındaki mezarı, park girişindeki kulübede yatıp kalkan bir bekçi bekliyordu. Buraya kadar bir diyeceğiniz var mı?

MABEYİNCİ: Elbette yok, efendimiz. Dört yüz yıldan eski bir mezar ve hep böyle beklenegelmiş.

PRENS: Gereksiz de olabilirdi. Ama değil sanırım?

MABEYİNCİ: Zorunlu bir şey.

PRENS: Zorunlu. Evet, bunca zamandır saraydayım; bugüne kadar, üstlerine düşen görevi gereği gibi yerine getirmeyen yabancıların eline bırakılmış işlerin ayrıntılarını öğrenmeye çalışıyorum; sonunda şu karara vardım: Parkta mezar dışında bir bekçi bu işe yetmez, birinin de aşağı inip mezarın içinde beklemesi gerekiyor. Belki hoş bir görev değil, ama bilindiği gibi her iş için gönüllü ve elverişli adamlar bulunabilir.

MABEYİNCİ: Gerekliliğine akıl erdirilemese bile, her buyruğu kuşkusuz yerine getirilecektir efendimizin.

PRENS: (Yerinden fırlar.) Gereklilik! Park kapısındaki bekçi gerekli mi sanki? Frederik Parkı, saray parkının bir parçasıdır ve baştan aşağı saray parkıyla çevrilidir; saray parkında ise pek çok bekçi, hatta askerlerden nöbetçi varken, ne diye Frederik Parkında ayrıca bir bekçi bulundurulur? Bir formaliteden başka nedir bu? Orada bekleyen zavallı ihtiyarın ölmeden son günlerini rahat geçirmesi için, öyle değil mi?

MABEYİNCİ: Bir formalite, evet, ama zorunlu bir formalite. Büyük ölülere karşı bir saygının açığa vurulması.

PRENS: Ya mezar içinde bir bekçi beklerse.

MABEYİNCİ: Bilmem ama, böyle bir davranış zabıtayla ilgili bir art düşünce kuşkusu uyandırır; gerçekliğini yitirmiş, insanlardan uzaklaşmış şeylerin gerçek bir bekçiliği olur.

PRENS: Ailem içinde bu mezar, insanların dünyasıyla öbür dünya arasında bir sınırdır ve ben de işte bu sınıra bir bekçi dikmek

istiyorum. Ancak, buna zabıta açısından gerek bulunup bulunmadığını parktaki bekçinin kendisinden öğrenebiliriz. Onu buraya getirttim. (Zili çalar.)

MABEYİNCİ: Müsaade buyurulursa, efendimiz, bunamış bir ihtiyar; artık iyice çökmüş.

PRENS: öyleyse bu da, benim istediğim gibi, mezardaki bekçi sayısını çoğaltmak zorunluğunu gösteren bir başka kanıttır.

(Uşak görünür.)

PRENS: Getir şu mezar bekçisini!

(Uşak bekçiyi getirir, sımsıkı koluna girmiştir, yoksa yığılıp kalacak bir görünümü vardır bekçinin. Eski, kırmızı renkte, vücudundan sarkan pek bol bir üniforma giymiştir; pırıl pınl parlatılmış gümüşten düğmeleri vardır üniformanın, çeşitli madalyalarla donatılmıştır. Bekçi kasketini elinde tutar, salondaki beylerin bakışları karşısında titrer.)

PRENS: Divanın üzerine yatırın!

(Uşak bekçiyi divanın üzerine yatırıp gider. Salonda bekçinin hırıltılı soluyuşundan başka ses işitilmez.)

PRENS: (Yeniden koltuğa oturur) Beni işitiyor musun?

BEKÇİ: (Doğrulup cevap vermeye çabalar, ama başaramaz, fazlasıyla bitkindir, kendini koyverir, gerisin geri divanın üzerine yığılır.)

PRENS: Hele biraz toparlan bakalım. Biz bekleriz.

MABEYİNCİ: (Prense doğru eğilir.) Bu adamdan ne bilgi alınabilir ki efendimiz, üstelik güvenilir ve önemli bilgi. En iyisi, onu bir an önce götürüp yatağına yatırmaktır.

BEKÇİ: Hayır hayır — henüz gücüm yerinde — oldukça yerinde — henüz iş gelir elimden!

PRENS: **Elbet gelecek! Dur bakalım, daha altmışındasın. Ama kuşkusuz düşkün görünüyorsun.**

BEKÇİ: **Şimdi toparlanırım, şimdi toparlanırım.**

PRENS: **Hani seni yermek için söylemedim, böyle kötü dununda bulunmana üzülüyorum da ondan. Bir şikâyetin falan var mı?**

BEKÇİ: **İş ağır, — iş ağır — şikâyet etmiyorum — ama pek dermansız bırakıyor insanı — her gece güreş, her gece güreş.**

PRENS: **Anlamadım?**

BEKÇİ: **İş ağır.**

PRENS: **Hayır, başka bir şey söyledin?**

BEKÇİ: **Güreş**

PRENS: **Güreş mi? Kiminle?**

BEKÇİ: **Toprağı bol olsun, atalarımızla.**

PRENS: **Anlamıyorum ne diyorsun? Kâbus mu görüyorsun yoksa?**

BEKÇİ: **Ne kâbusu, efendimiz. Gece hiç uyuduğum yok ki!**

PRENS: **Öyleyse şu güreşi — güreşi anlat bakalım.**

BEKÇİ : **(Susar.)**

PRENS: **(Mabeyinciye) Niye susuyor bu?**

MABEYİNCİ: **(Bekçinin yanına koşar.) Her an ölmesi beklenebilir, efendimiz.**

PRENS: **(Masanın yanı başında dikilmektedir.)**

BEKÇİ: **(Mabeyinci kendisine dokunur dokunmaz.) Çekil karşımdan! Çekil! Çekil! (Mabeyincinin parmaklarıyla savaşır, derken ağlayarak kendini divanın üzerine atar.)**

PRENS: **İşkence ediyoruz adamcağıza.**

MABEYİNCİ: **Ne gibi?**

PRENS: **Bilmiyorum**.

MABEYİNCİ: **Saraya getirilmesi, huzurunuza çıkarılması, efendimizi karşısında görmesi, sorgulanması, bütün bunlara aklı erecek gibi değil artık**.

PRENS: (**Gözlerini bekçiden ayırmaz**.) **Öylesi değil**. (**Divana yaklaşarak bekçinin üzerine eğilir, küçük başını ellerinin arasına alır**.) **Ağlama! Ağlama! Ne diye ağlıyorsun bakayım**? **Biz senin iyiliğini isteyen kimseleriz**. **Bana da sorsan, senin işe kolay demem doğrusu**. **Sarayımda bana çok hizmetin dokunduğu kuşkusuz**. **Ağlama da anlat haydi**.

BEKÇİ: **Ama oradaki adamdan çok korkuyorum** (**Korkudan çok tehditkâr bir ifadeyle Mabeyinciye bakar**.)

PRENS: (**Mabeyinciye**) **Anlatması için gitmeniz gerekiyor**.

MABEYİNCİ: **Görüyorsunuz işte efendimiz, ağzı köpük içinde, ağır hasta**.

PRENS: (**Dalgın**.) **Evet, gidebilirsiniz, konuşmamız çok sürecek değil**.

(**Mabeyinci çıkar**.)

PRENS: (**Divanın kenarına ilişir**.)

(**Sessizlik**.)

PRENS: **Niçin korktun ondan**?

BEKÇİ: (**Kendini epey toparlamıştır**.) **Korkmadım ki! Bir uşaktan ne diye korkacakmışım**?

PRENS: **Uşak değil o**. **Bir kont**; **bağımsız ve zengin**.

BEKÇİ: **Olsun, bir uşak yine**; **buranın efendisi sizsiniz**.

PRENS: **Peki! Peki! Ama sen kendin söylemiştin korktuğunu**.

BEKÇİ: **İlk bugün görüyorsunuz beni**; **görevimin** (**işaret parmağını havaya kaldırır**) **sarayın en önemli işi sayılacağım öteden beri**

biliyorsunuz. Bana bu "Ateş Kırmızısı" madalyayı vermekle böyle olduğunu resmen kabul ettiniz. İşte bakın! (Madalyayı ceketin üzerinde havaya kaldırır.)

PRENS: Hayır, saraydaki yirmi beş yıllık hizmetine karşı verilen bir madalya bu. Bunu sana dedem verdi. Ama dur, ben de sana bir nişan vereceğim.

BEKÇİ: Nasıl dilerseniz, gördüğüm hizmete nasıl layık bulursanız, öyle yapın. Otuz yıldır sizin hizmetinizde mezar bekçiliği yapıyorum.

PRENS: Benim hizmetimde olmasa gerek; ben yönetimi ele alalı bir yıl geçti ancak.

BEKÇİ: (Düşünceli.) Otuz yıldır.

(Sessizlik.)

BEKÇİ: (Yarı dikkati prensin sözlerinde.) Geceler yıllar gibi akıp gider orada.

PRENS: Görevinle ilgili bir rapor henüz geçmedi elime. İşin nasıl bakalım?

BEKÇİ: Her gece aynı. Her gece boyun damarları çatlayacak gibi oluyor insanın.

PRENS: Yalnız gece mi çalışıyorsun peki? Senin gibi yaşlı biri için gece işi, ha?

BEKÇİ: Zaten bütün sorun bu değil mi, efendimiz. Gündüz işi, bir aylağın yapacağı şey. Kulübenin kapısının önüne çök, ağzını güneşe açıp bekle. Zaman zaman bekçi köpeği ön ayaklarını pat kaldırıp dizine kor, sonra uzanıp yatar yine. İşte bütün değişiklik bu kadardır.

PRENS: Ya!

BEKÇİ: (Başıyla doğrular.) Ama artık gece işine çevrildi.

PRENS: Kim çevirdi?

BEKÇİ: Mezarda yatanlar.

PRENS: Onları tanıyor musun?

BEKÇİ: Hiç tanımaz olur muyum?

PRENS: Senin yanına geliyorlar mı?

BEKÇİ: Geliyorlar.

PRENS: Peki, dün gece de geldiler mi?

BEKÇİ: Evet.

PRENS: Nasıldı?

BEKÇİ: (Oturduğu yerde doğrulur.) Her zamanki gibi.

PRENS: (Ayağa kalkar.)

BEKÇİ: Her zamanki gibi. Gece yarısına kadar ses yok. Uzanıyorum — affedersiniz — yatağa, pipomu tüttürüyorum. Yanı başımdaki yatakta kızım yatıyor. Gece yarısı ilkin şöyle bir tak vuruluyor pencereye. Saate bakıyorum, hiç sekmiyor. Derken iki kez daha tak tak; kuledeki saatin vuruşlarına karışıyor sesler, onlar kadar tok ve güçlü. İnsan parmaklarının kemikten boğumları değil bunlar. Ama ben işin farkındayım, kımıldamıyorum yerimden. Derken dışardaki öksürür gibi yapıyor, böyle vurup etmesine karşılık pencereyi açmayışıma şaşıyor. İstediği kadar şaşsın, prens hazretleri. Bu eski bekçi ölmedi henüz.

PRENS: Benim gözümü mü korkutuyorsun?

BEKÇİ: (İlk anda Prens'in ne dediğini anlamamıştır.) Sizin değil, pencere önündekinin.

PRENS: Kimmiş o?

BEKÇİ: Hemen çıkıyor ortaya. Birden pencereler, pencere kepenkleri açılıveriyor. Kızımın üzerine yorganı çekip kapayacak vakti zor buluyorum. Bir fırtına ıslık çalarak dalıyor içeri, der demez ışık sönüyor. Bir de bakıyorum ki,

Dük Frederik'in saçlı sakallı yüzü benim sefil penceremi tümüyle dolduruyor. Yüzyıllar nasıl da değiştirmiş kendisini. Konuşmak için ağzını açmaya görsün, rüzgâr ağarmış sakalım aşarak dişlerinin arasından içerlere doğru esiyor.

PRENS: Dur bakayım, Dük Frederik diyorsun, hangi Frederik bu?

BEKÇİ: Dük Frederik, bayağı Dük Frederik.

PRENS: Öyle mi söylüyor kendisi?

BEKÇİ: (Ürkek.) Hayır, kendisi söylemiyor.

PRENS: Ama gene de sen — (cümlesini yanda keser.)

BEKÇİ: Konuşmama devam edeyim mi, Prens Hazretleri.

PRENS: Tabii, tabii! Beni çok ilgilendirdi söylediklerin. Görev dağıtımında bir hataya düşülmüş bakıyorum. Senin sırtına pek fazla iş yüklemişler.

BEKÇİ: (Yere diz çöker.) İşimi elimden almayın, efendimiz. Bunca zaman sizin için yaşadım, bırakın şimdi yine sizin için öleyim. Kavuşmak için o kadar uğraşıp didindiğim mezardan beni ayırmayın. Seve seve hizmet ediyorum yanınızda ve daha hizmet edecek gücüm var. Bugünkü gibi beni huzura kabul etmeniz, efendimizin yanında birazcık dinlenme, bana on yıl yetecek kadar güç verir.

PRENS: (Bekçiyi yeniden divanın üzerine oturtur.) İşini elinden alan yok. Böyle bir iş, senin deneyimlerin olmadan nasıl yürütülür. Ama bir bekçi daha verdirteceğim yanına, sen bekçibaşı olacaksın.

BEKÇİ: Ben yetmiyor muyum? Hiç şimdiye kadar koyverdiğim bir kimse çıktı mı?

PRENS: Parka mı?

BEKÇİ: Hayır, parktan dışarı. Parktan içeri kim girebilir ki? Parmaklık önünde diyelim biri durdu, pencereden el ederim, savuşup gider. Ama dışarı, dışarı çıkmak ister hepsi. O

mezardan gelen bütün seslerin sahiplerini gece yarısından sonra evimin çevresinde toplanmış görebilirsin. Sanırım birbirlerine pek sokuluyorlar da, onun için hepsi birden dar pencereden sığışıp içeri giremiyor. Baktım pek azıttılar işi, yatağın altından aldığım feneri havaya kaldırıp sallıyorum. O zaman bu anlaşılmaz yaratıklar gülüp ağlaşarak birbirlerinden ayrılıyor. Derken parkın sonundaki ağaçlıkta çıkardıkları hışırtılı sesleri işitiyorum. Ama çok geçmeden gene toplanıyorlar.

PRENS: Ve ricalarını söylüyorlar sana.

BEKÇİ: İlkin emrediyorlar. Başta Dük Frederik. Sağlar arasında bile hani bu kadar kendine güvenenler yoktur. Otuz yıldır Dük Frederik, ha bu gece, ha yarın gece güçsüz bir ânımı ele geçireceğim diye bekliyor.

PRENS: Otuz yıldır geliyorsa, Dük Frederik değildir; çünkü o öleli henüz on beş yıl' geçti. Mezarda ise Dük Frederik adında bir başkası yoktur.

BEKÇİ: (Kendini fazlasıyla anlattıklarına kaptırmış.) Nerden bileyim, efendimiz, okumuş biri değilim ki! Bildiğim tek şey sözlerine nasıl başladığı: "Koca köpek seni!" diyor pencerenin önünde. "Beyler pencereye vuruyorlar da, pis yatağından kalkmıyor sun sen!" Yatak görmesin, hep içerler de. Eh işte, her gece hemen aynı şeyleri konuşup duruyoruz. O dışarıda, ben sırtım kapıya dönük. Ben diyorum ki: "Ben yalnız gündüz çalışıyorum." Dük, o zaman dönüp parkın içine sesleniyor: "Yalnız gündüz çalışıyormuş." Bakıyorum, parkta toplanmış soylular hep birden gülüşüyor. Sonra Dük gene bana dönüp diyor ki: "Ama işte gündüz şimdi." Derken aramızda şöyle bir konuşma geçiyor. "Yanılıyorsunuz, Dük Hazretleri." Dük Hazretleri: "Gündüz gece, her neyse, sen kapıyı aç!" "Ama görevim dışında bu." Bu arada pipomla duvardaki bir kâğıdı gösteriyorum. Dük Hazretleri: "Sen bizim bekçimiz değil misin?" diye soruyor. Ben: "Sizin bekçinizim ama, şimdi ülkeyi yöneten Prens koydu beni bu işe." Dük Hazretleri: "Bizim

bekçimizsin ya ona bak. Haydi aç kapıyı şimdi, hem de o saat." Ben: "Açamam." Dük Hazretleri: "Budala, işinden olacaksın sonra; bugün Dük Leo'ya davetliyiz."

PRENS: (Çabuk çabuk) Bana mı?

BEKÇİ: Evet, size.

(Sessizlik.)

BEKÇİ: Ben de sizin adınızı işitmeye göreyim, yumuşayıveriyorum. Onun için ne olur, ne olmaz, kapıya yaslanıyorum; denebilir ki, yalnız kapı tutuyor beni ayakta. Dışarıda hepsi tempoyla sizin adınızı söylüyor. "Neredeymiş bu davet?" diye soruyorum, güçsüz bir sesle. "Seni yatak hayvanı seni!" diye bağırıyor, Dük Hazretleri. "Benim gibi bir Dükün sözüne güvenmiyorsun demek?" Ben de diyorum ki: "Kimse bir şey söylemedi bana, onun için açamam, açamam, açamam." "Açmıyormuş!" diye bağırıyor, Dük Hazretleri dışarıda. "Madem ki açmıyor, haydi ileri, hep birden, bütün sülâle, kapıya yürüyelim, biz kendimiz açmasını biliriz."

(Sessizlik.)

PRENS: Hepsi bu kadar mı?

BEKÇİ: Bu kadar olur mu? Asıl şimdiden sonra başlıyor benim iş. Kapıdan dışarı çıkıyor, evin çevresini dolanıyorum; derken Dük Hazretlerini buluyorum karşımda; kapışıyor, sağa sola sallanıyoruz. O koskocaman, ben küçücük. O iri gövdeli, ben pek sıska. Yalnız ayaklarıyla becelleşiyorum; ama bazan beni havaya kaldırıyor, o zaman yukarıda da savaşıyorum. Yanındakiler çevremizde halka yapıyor, bana gülüyorlar. Biri, sözgelişi arkadan pantolonumu kesip açıyor. Bunun üzerine hepsi, ben orda boğuşup dururken, gömleğimin ucuyla oynamaya başlıyorlar. Neden güldükleri anlaşılacak gibi değil, şimdiye kadar hep kazandım çünkü.

PRENS: Ama nasıl olur kazanırsın? Yanında silah mı taşıyorsun yoksa?

BEKÇİ: **Yalnız ilk yıllar silah alıyordum yanıma. Dük Hazretleri karşısında silah ne işime yarar ki? Yükümü ağırlaştırır, o kadar. Biz onunla yumruk yumruğa, daha doğrusu soluk soluğa boğuşuyoruz. Ve aklımda hep siz varsınız boğuşurken.**

(**Sessizlik.**)

BEKÇİ: **Ama kazanacağımdan da hiç kuşkuya düştüğüm olmaz. Yalnız zaman zaman bir korku sarar içimi: Ya parmakları beni kaybediverir de, Dük Hazretleri savaştığını bilmezse, derim.**

PRENS: **Peki ne zaman yeniyorsun Dükü?**

BEKÇİ: **Sabah olunca. Beni o vakit kaldırıp atıyor yere ve arkamdan tükürüyor, bu da işte yenildiğini itiraf etmesidir. Ama ben tekrar kendime gelip doğru dürüst bir soluk alabilmek için, çaresiz bir saat yatakalıyorum yerde:**

(**Sessizlik**).

PRENS: (**Ayağa kalkar.**) **Ama asıl niyetleri neymiş, biliyor musun?**

BEKÇİ: **Parktan dışarı çıkmak**

PRENS: **Peki niçin?**

BEKÇİ: **Ne bileyim.**

PRENS: **Sormadın mı kendilerine.**

BEKÇİ: **Hayır.**

PRENS: **Neden?**

BEKÇİ: **Çekindiğimden. Ama siz istiyorsanız bugün sorarım.**

PRENS: (**İrkilir. Yüksek sesle.**) **Bugün mü?**

BEKÇİ: (**İşten anlar bir edayla.**) **Evet bugün.**

PRENS: **Peki, ne istediklerini sezmiyor musun?**

BEKÇİ: (**Düşünceli.**) **Hayır.**

(**Sessizlik**).

BEKÇİ: Bazan, belki bunu da anlatmam doğru olacak, erkenden, ben öyle soluksuz yatadururken, hani böyle zamanlar gözlerimi açacak gücü bulamam kendimde, narin, ıslak, dokununca kıllıymış hissini veren bir şey bana yaklaşıyor; gelmekte geç kalmış biri: Kontes Isabella. Oramı buramı, bir sürü yerimi elliyor, sakalıma uzanıyor, boynumun yanından, çenemin altından boylu boyunca kayıyor ve diyor ki hep: "Ötekileri değil ama, beni, beni bırak çıkayım dışarı!" Ben, hayır anlamında gücüm yettiği kadar başımı sallıyorum. "Bırak gideyim Prens Leo'ya, ona elimi uzatayım." Ben, başımı sallamaktan geri durmuyorum. "Ama yalnız beni, beni!" diye hâlâ onun söylendiğini işitiyorum, derken kayboluyor. O anda battaniyeler ve yorganlarla kızım çıkageliyor, sarıp sarmalıyor beni, yürüyebilecek duruma gelinceye kadar başımda bekliyor. Çok, hani çok iyi bir kızdır.

PRENS: Isabella yabancı bir ad.

(Sessizlik).

PRENS: Bana elini uzatacakmış ha. (Pencere önüne gidip durur, dışarıya bakar. Orta kapıdan uşak girer.)

UŞAK: Efendimiz, Sayın Prenses sizi istiyorlar.

PRENS: (Dalgın, uşağa bakar, sonra bekçiye döner.) Bekle, şimdi geliyorum.

(Soldan çıkar.)

(Hemen orta kapıdan Mabeyinci girer, sonra sağdaki kapıdan Başmabeyincinin girdiği görülür; genç bir adamdır, bir subay üniforması giymiştir.)

BEKÇİ: (Sanki hayaletlerden kaçar gibi divanın arkasına geçip siner ve ellerini havada sağa sola oynatır.)

BAŞMABEYİNCİ: Prens gitti mi?

MABEYİNCİ: Öğüdünüze uyarak az önce Sayın Prenses çağırttı.

BAŞMABEYİNCİ: Güzel. (Birden dönerek divanın arkasına eğilir.) Ya sen, sefil hortlak, ya sen, Prens'in sarayına girmeye cüret ediyorsun, ha? Seni kapı dışarı edecek güçlü tekmeden korkun yok demek?

BEKÇİ: Ben — ben —

BAŞMABEYİNCİ: Sus, önce sus, hiç sesin çıkmasın — şuraya geç bakayım, şu köşeye. (Mabeyinciye döner.) Prensin bu yeni kaprisini bana bildirdiğiniz için teşekkür ederim.

MABEYİNCİ: Siz öyle istemiştiniz.

BAŞMABEYİNCİ: Olsun. Şimdi açıkça bir şey konuşalım sizinle. Bilerek şu adamın önünde konuşuyorum ki, o da işitsin. Siz sayın Kont, siz muhalifler grubuyla flört ediyorsunuz.

MABEYİNCİ: Bir suçlama mı?

BAŞMABEYİNCİ: Şimdilik bir kuşku, o kadar.

MABEYİNCİ: Öyleyse size cevap verebilirim: Muhalifler grubuyla flört etmiyorum, çünkü böyle bir grup göremiyorum ortada. Çevrilen entrikaları seziyor, ama uzağında kalıyorum hepsinin. Dük Frederik zamanında değer verilen açık politikadan geliyorum ben. O zamanlar sarayda prense hizmet tek politikaydı. Prensin bekârlığı dolayısıyla da daha kolay görülen bir hizmetti. Ama zaten asla güç olmamıştı.

BAŞMABEYİNCİ: Pek güzel sözler. Ama insan ne kadar sadakatle hizmet ederse etsin, duygu hiçbir vakit doğru yolu sürekli göstermez. Bu işi akıl yapabilir ancak. Akla gelince, önce karar vermesi gerekir. Tutalım ki, prens aykırı yollara saptı, ona bu baş aşağı gidişte eşlik ederek mi, yoksa bütün sadakati bir yana itip kendisini yeniden doğru yola çekip alarak mı hizmet edilir? Kuşkusuz doğru yola çekip alarak.

MABEYİNCİ: Siz buraya Sayın Prenses'le yabancı bir saraydan geldiniz; hepsi altı aydır buradasınız; sarayların çapraşık

koşullarında iyi ve kötünün ne olduğunu hemen kestirip atıyor musunuz?

BAŞMABEYİNCİ: Kim gözlerini kırpıştırırsa, çapraşık durumlar görür yalnız. Gözlerini açık tutan, daha ilk saatte bile her vakit açık seçik kalacak şeyi görür. Bu sarayda kuşkusuz üzücü bir açık seçiklik var; ama bugünlerde umarım iyi bir sonuca ulaşacak.

MABEYİNCİ: Sizin sağlamak istediğiniz, bana ise yalnız sağlayacağınızı söylediğiniz sonucun iyi bir sonuç olacağına inanmıyorum. Korkarım Prensimizi, sarayı ve buradaki herşeyi yanlış anlıyorsunuz.

BAŞMABEYİNCİ: Yanlış ya da doğru; şimdiki durum katlanılır gibi değil.

MABEYİNCİ: Öyledir belki; ama olayların özünden geliyor bu, bize de sonuna kadar katlanmak düşüyor.

BAŞMABEYİNCİ: Ama ne Prenses, ne ben ve ne de bizden olanlar katlanacak.

MABEYİNCİ: Peki durumun katlanılmazlığını nerede görüyorsunuz?

BAŞMABEYİNCİ: Alacağımız kesin kararın arefesinde açık konuşmak isterim. Prens ikili bir yaratık. Biri yönetimle uğraşıyor ve halkın önünde dalgın sallanıp duruyor, kendi haklarını küçümsüyor, ötekiyse, itiraf etmeli ki pek titiz, kendi temelini sağlamlaştırmaya bakıyor. Bunun için de geçmişe dönüyor ve geçmişin gittikçe derinliklerine dalıyor. İşin içyüzünü bu ne görmezlik? Öylesine bir görmezlik ki, bir büyüklük taşımıyor değil, ama hatalı yanı daha büyük. Bunu nasıl olur da farketmezsiniz?

MABEYİNCİ: Ben durumun bu türlü ortaya konmasına değil, verilen yargıya karşıyım.

BAŞMABEYİNCİ: Yargıya karşı mı? Ama ben sizin haklı bulacağınız umuduyla gerçekte istediğimden daha yumuşak verdim yargımı. Sizi kolladığım için hâlâ bekliyor, yargımı açıklamıyorum. Yalnız şu kadarım söyleyeyim: Prensin gerçekte temelini sağlamlaştırmasının hiç gereği yok. Elindeki bütün yetkileri kullansın, görecektir ki, Tanrı ve insanlara karşı o alabildiğine ağır sorumluluğun kendisinden beklediği herşeyi yapmaya elverecektir bunlar. Gelgelelim, Prens yaşamın dengesinden çekiniyor, bir despot elma yolunda.

MABEYİNCİ: Peki o alçakgönüllülüğü?

BAŞMABEYİNCİ: Kişiliklerinden bir tanesinin alçakgönüllülüğü bu, çünkü olanca gücü ikinci kişiliği için gerekli, nerdeyse Babil Kulesi'ne yetecek bir temel kazmaya çalışan ikinci kişiliği için. Böyle bir şeyi engellemenin de, kendi yaşamlarına, prensliğe, hatta belki Prense önem verenlerin biricik politikasını oluşturması gerekirdi.

MABEYİNCİ: Hatta belki de… — Pek açık yüreklisiniz. Ne yalan söyleyeyim, açık yürekliliğiniz, alacağınızı söylediğiniz karar konusunda pek korkutuyor beni. Hani esefle söylüyorum ki, son zamanda da günden güne artıyor eseflenmem, kendimi hiç gözetip kollayamayacak kadar Prense sadığım.

BAŞMABEYİNCİ: Herşey açıklığa kavuştu. Siz yalnız muhalifler grubuyla flört etmiyorsunuz, hatta bir elinizi ona uzatıyorsunuz. Yalnız bir elinizi, ama bu da sarayın eski bir hizmetkârı için takdire değer bir davranış doğrusu. Ancak tek umudumuz, bizim büyük bir örnek oluşturup sizi de birlikte sürüklememiz.

MABEYİNCİ: Buna karşı elimden geleni yapacağım.

BAŞMABEYİNCİ: Sözleriniz beni korkutmuyor artık. (Bekçiyi göstererek) Ee, sen öyle güzel güzel, sessiz sedasız oturmasını biliyorsun; anladın mı bakalım burada konuştuklarımızı?

MABEYİNCİ: Mezar bekçisi mi?

BAŞMABEYİNCİ: Evet. Onu tanımak için yabancı bir ülkeden gelmiş olmak gerekli sanırım, öyle değil mi, delikanlı! Koca kukumav kuşu seni! Onu akşamleyin görseniz, korulukta nasıl uçarak gidiyor! Hani usta bir nişancı bile vuramaz. Gündüzün de bir işaret üzerine hemen siniveriyor.

MABEYİNCİ: Anlamıyorum.

BEKÇİ: (Nerdeyse ağlayarak.) Beni paylıyorsunuz bey, ama niçin bilmiyorum. Ne olur bırakın, evime gideyim. Kötü bir kimse değilim ben, mezar bekçisiyim.

MABEYİNCİ: Ondan kuşkulanıyorsunuz?

BAŞMABEYİNCİ: Kuşkulanmak mı? Hayır, kendisinden kuşkulanılmaya değmez biri o. Ama yine de iyi bir insan olduğuna yemin edebilirim. Çünkü sanıyorum — siz buna ister kapris, ister bâtıl inanç deyin — o kötünün elinde bir araç değil, kötünün hizmetinde tam bir sadakatle çalışan biridir.

MABEYİNCİ: Aşağı yukarı otuz yıldır kendi halinde saraya hizmet edip duruyor, belki şimdiye kadar hiç saraya ayak atmamıştır.

BAŞMABEYİNCİ: Bırakın Allah aşkına, bu gibi köstebekler gün ışığına çıkmadan kendilerine uzun dehlizler kazar. (Birden bekçiye döner.) Önce defolsun şu buradan! (Uşağa.) Al, Frederik Parkı'na götür şunu, yanından ayrılma, ikinci bir buyruğa kadar dışarı da salayım deme!

BEKÇİ: (Pek korkmuş.) Efendimiz Prens Hazretleri bana beklememi söylediler.

BAŞMABEYİNCİ: Yanılmış olacaksın. Savuş haydi!

MABEYİNCİ: Ona biraz daha kollayarak davranırsanız iyi olur. Hasta, yaşlı bir adam. Sonra, Prens nedense tutuyor kendisini.

BEKÇİ: (Mabeyincinin önünde yerlere kadar eğilir.)

BAŞMABEYİNCİ: Nasıl? (Uşağa.) Bir yerini incitmemeye bak. Yeter artık, çıkar şunu dışarı, kımılda biraz!

UŞAK: (Bekçiyi tutacak olur.)

MABEYİNCİ: (Araya girer.) Hayır hayır, bir araba getirsinler.

BAŞMABEYİNCİ: İşte saray havası. Zerre kadar tadı tuzu yok. Pekâlâ, bir araba getirin. Şu pek değerli malı arabaya atıp götürün. Ama yeter artık, ikiniz de çıkın odadan. (Mabeyinciye.) Davranış biçiminizden şunu anlıyorum ki…

BEKÇİ: (Kapıya doğru yürürken bir çığlıkla yere yığılır.)

BAŞMABEYİNCİ: (Ayaklanın yere vurur.) Şu adamdan kurtulmanın yolu yok mu! Madem öyle başaramıyorsun, kucaklayıp götür. Senden yapman istenen şeyi anla artık.

MABEYİNCİ: Prens!

UŞAK : (Sol kapıyı açar.)

BAŞMABEYİNCİ: Ah! (Bekçiye bakar.) Bilmeliydim, hayaletler bir yerden bir yere taşınamaz.

PRENS: (Arkasında dişlerini birbirine bastırmış, genç ve esmer prenses vardır; acele adımlarla girer, kapıda durur.)

PRENS: Ne oldu?

BAŞMABEYİNCİ: Bekçi fenalaştı da, onu dışarı çıkarmalarını söylemiştim.

PRENS: Neden bana haber vermediniz? Doktor çağrıldı mı?

MABEYİNCİ: Şimdi çağırtıyorum. (Orta kapıdan acele çıkar ve hemen döner.)

PRENS: (Bekçinin yanına diz çöker.) Bir yatak hazırlayın! Bir sedye getirin! Doktor gelmedi mi daha? Nerde kalır bu kadar zaman? Nabzı pek zayıf. Kalp atışı duyulur gibi değil Şu sefil kaburgalara bakın! Nasıl da yıpranıp aşınmış hepsi. (Ansızın ayağa kalkar, bir su bardağı alıp gelir, çevresine bakınır.) Bu

ne hareketsizlik böyle! (Hemen gene yere diz çöker, bekçinin yüzünü ıslatır.) Eh, biraz iyi nefes alıyor şimdi. Durumu pek de kötü değil, ne de olsa eski toprak, sefaletin son kertesinde bile pes etmiyor. Peki doktor, şu doktor nerde kaldı? (Prens kapıdan bakarken bekçi elini kaldırır ve okşayarak Prensin yanağına sürüp çeker.)

PRENSES : (Gözlerini pencereye çevirir. Sedyeyle uşak gelir; bekçi sedyeye konurken Prens yardım eder.)

PRENS: Yavaş! Hoyratça tutmayın öyle! Öf, sizde bu pençe gibi eller varken. Başını biraz kaldırın şöyle! Sedyeyi biraz yaklaştırın, sırtının altına gelsin. Kolu! Kolu! Olmaz olsun sizin gibi hastabakıcılar, olmaz olsun! Siz de günün birinde sedyedeki bekçi gibi serilip kalacaksınız. — Tamam. — Şimdi çok, ama çok yavaş götürün! En başta düzgün atmaya bakın adımlarınızı. Ben de arkanızdan geliyorum. (Kapıda Prenses'e.) İşte mezar bekçisi bu.

PRENSES: (Başıyla onaylar.)

PRENS: Sana onu bu durumda göstermek istemezdim. (Bir adım daha atar.) Sen de gelmiyor musun?

PRENSES: Öyle yorgunum ki!

PRENS: Doktorla konuşur konuşmaz sana uğrarım. Sizlere gelince baylar, söylemek istediğiniz şeyler varsa, ben dönene kadar burada bekleyeceksiniz. (Çıkar.)

BAŞMABEYİNCİ: Sayın Prenses'in bana ihtiyaçları var mıdır acaba?

PRENSES: Her zaman için. Uyanıklığınızdan ötürü teşekkür ederim. Bugün sonuçsuz kalsa bile siz gene uyanık bulunmayı elden bırakmayın. Herşey buna bağlı çünkü. Siz benden daha çok şey görüp işitiyorsunuz. Benim odalarımdan çıktığım yok. Ama biliyorum, giderek bulanıyor hava. Alabildiğine kasvetli bir sonbahar yaşanacağa benziyor.

EK

Bir Akademi için Rapor ile ilgili fragmanlar

Çin Duvarının İnşası ile ilgili fragman

Asker Toplama

Avcı Gracchus ile ilgili fragman

Paralipomena

Baskıya hazırlayanın sonsözleri

"BÎR AKADEMİ İÇİN RAPOR" İLE İLGİLİ FRAGMANLAR

Hepimiz tanırız Rotpeter'i, zaten dünyanın bir yarısı kendisini tanır. Ama konuk oyuncu olarak kentimize geldiği vakit, Rotpeter'i daha bir yakından, şöyle yüz yüze tanımayı kafama koymuştum. Huzura kabul edilmek güç değildir bizim kentte. Ünlü kişileri elden geldiği kadar yakından görmek için herkesin can attığı büyük yerlerde epey güçlük doğurabilir bu, ama bizim kentte hayran kalınacak şeye seyirci salonundan hayran kalınmakla yetinilir. Dolayısıyla ben, otel kapıcısının söylediğine göre, şimdiye kadar sanatçıyı ziyaret isteğinde bulunan tek kişiydim. Menecer Bay Busenau, alabildiğine güler yüzle karşıladı beni. Onun şahsında böylesine alçakgönüllü, hatta nerdeyse ürkek ve çekingen bir adamla karşılaşacağımı doğrusu beklememiştim. Rotpeter'e ayrılan dairenin holünde oturmuş, bir yumurta yemeği yiyordu. Henüz öğle öncesiyken, akşam gösterilerde giydiği bir frak vardı üzerinde. Yabancı ve önemsiz bir ziyaretçi olan beni daha görür görmez, bu en yüksek nişanların sahibi, hayvan terbiyecilerinin bu kralı, büyük üniversitelerin bu onursal doktoru hemen fırladı yerinden, elimi sıktı, buyur edip oturttu beni. Kaşığını masanın örtüsüyle silerek dostlukla bana uzattı, kalan yemeği yiyip bitirmeye davet etti beni. Benim teşekkür edip hayır dememe bakmayarak, kendisi yemeği bana yedirmeye kalktı. Güçlükle onu yatıştırıp tabağı ve kaşığı geri ittim. Menecer enikonu yabancı bir aksanla: "Aman lütfettiniz, geldiniz", dedi. "Gerçekten lütfettiniz. Hem de tam saatinde buyurdunuz. Çünkü her zaman, ne yazık ki her zaman ziyaretçi kabul etmiyor Rotpeter, çok vakit insan görmeye katlanamıyor; böylesi zamanlar kimseyle yüz yüze gelmek istemiyor; böylesi zamanlar ben bile hemen yalnız iş sırasında çıkabiliyorum karşısına, yani onunla sahnede konuşup görüşebiliyorum. Ama gösteriden sonra hemen yine kaybolmam gerekiyor ortadan. Rotpeter de tek başına eve yollanıp odasına kapanıyor, çokluk ertesi akşama kadar da çıkmıyor dışarı; yolculuklarda kullandığımız sepetler var ya, onlardan koca bir

sepet meyve hep hazır durur odasında, böylesi günler işte bu meyvelerle karnını doyurur. Ben de, kuşkusuz onu gözden uzak tutmamam gerektiğinden hep karşı dairede kalır, perdelerin arkasından onu gözetlerim."

Burada, Bay Rotpeter, böyle yanınızda oturmuş konuşmanızı dinler, şerefinize kadeh kaldırırken, doğrusu — siz isterseniz kompliman deyin sözlerime, oysa düpedüz gerçek — bir şempanze karşısında bulunduğumu düpedüz unutuyorum. Ne zaman ki kendimi toparlayıp düşüncelerden gerçeğe dönüyorum, gözlerim kimin konuğu olduğumu yeniden gösteriyor bana.

Evet.

Pek sessizleştiniz, neden acaba? Daha demin kent üzerinde şaşılacak kadar doğru yargılara vardınız, şimdi ise pek sessizleştiniz.

Sessizleştim mi?

Rahatsız mısınız yoksa? Menecerinizi çağırayım mı? Belki de yemek saatiniz geldi.

Hayır, hayır! Hem geçti zaten. Ne olduğunu da söyleyebilirim size. Bazan içimi insanlara karşı öylesine bir tiksinti dolduruyor ki, kusmamak için kendimi zor tutuyorum. Elbet tek kişilerle, örneğin sizin buradaki sevimli varlığınızla ilgili bir şey değil bu; bütün insanlara karşı yönelik bir davranış. Tuhaf bir yanı da yok; hani maymunlarla sürekli bir arada yaşasaydınız, istediğiniz kadar çaba harcayın, siz de kuşkusuz buna benzer tiksinti nöbetlerine kapılırdınız. Sonra bende böyle tiksinti uyandıran, gerçekte insan hemcinslerimin kokusu da değil; benim sonradan edindiğim insan kokusu bu, eski yurdumun kokusuyla karışan insan kokusu. Buyurun, kendiniz koklayın. Şurasını, göğsümü! Tüylerin, arasına daha derinlere daldırın burnunuzu. Daha derinlere, dedim.

Bilmem ama, öyle olağanüstü bir koku duymuyorum ben. Bakımlı bir vücudun normal kokusu, o kadar. Doğru, kentli insanların burunları ölçü alınamaz burada. Yanımızdan, yöremizden uçup

giden bizim algılayamadığımız bin bir kokuyu kuşkusuz sizin burnunuz alıyordur.

Eskidendi, bayım, eskidendi. Geçmiş ola artık.

Madem siz başladınız, ben de sormayı göze alacağım: Gerçekte ne zamandan beri aramızda yaşıyorsunuz?

Beş yıldır, nisanın beşinde beş yıl doluyor.

Görülmedik bir başarı. Beş yıl içinde maymunluğu üzerinizden sıyırıp atmanız, insanlıkla sonuçlanan gelişim yolunu baştan sona doludizgin geride bırakmanız; bunun, doğrusu, kimse üstesinden gelmiş değil şimdiye kadar. Bu yarışta bir eşiniz daha yok.

Biliyorum, çok şey başardım; bazan benim de kafam almıyor. Ama sakin zamanlarımda pek de gözümde büyütmüyorum bunları. Biliyor musunuz, nasıl yakalandım?

Şahsınıza ilişkin bütün yayınlan okudum. Ateş edip önce yaraladılar sizi, sonra da yakaladılar.

Evet, iki kurşun yedim; biri yanağımın burasına; kuşkusuz o zaman kurşunun açtığı yara şimdiki bu izden daha büyüktü; kurşunun biri de kalçamın alt yanına rastladı. Pantolonumu çıkarayım, bu iz yerini de görün. İşte şuraya saplandı kurşun; iki yaradan gerçekten ağır olanını da buramdan aldım ve ağaçtan yuvarlandım aşağı; gözlerimi açtığımda baktım ki, bir geminin güvertesinde bulunuyorum, kafes içindeyim.

Kafes içinde. Bir geminin alt güvertesinde. Yazılanları okuyunca başka türlü sanıyor insan; olayı sizin ağzınızdan işitince de başka türlü olduğunu görüyor.

İnsanın bunları kendisinin yaşaması, o da gene başka bayım. O zamana kadar bir çıkış yolunun bulunmayışı ne demektir, bildiğim yoktu, öyle dört duvarı bulunan parmaklıklı bir kafes değildi, üç duvar bir sandığa tutturulmuştu ve sandığın kendisi dördüncü duvarı oluşturuyordu. Kafes o kadar alçaktı ki, ayakta bile duramıyordum. Bütün yapabildiğim, dizlerimi büküp bir köşede

çömmekti. Hırsımdan gözüm kimseyi görmek istemiyordu, bu yüzden hep sandık duvara yüzüm dönük duruyor, dizlerim titreyerek gece gündüz hep çömmüş oturuyordum, arkamdan parmaklığın demir çubukları sırtıma batıyordu. Vahşi hayvanların ilk zamanlar bu türlü muhafazasını yararlı görürler; ben de hani kendi deneyimlerime dayanarak insan açısından bunun gerçekten böyle olduğunu yadsımayacağım. Ama insanların açısı o vakitler hiç umurumda değildi, önümde sandık vardı. Açıver tahta duvarı, dişlerinle bir delik oy, bir bakışı bile içinden zor koyveren ve senin ilk keşfettiğin en sersemleyip mutlu ulumalarla selamladığın delikten ezile büzüle geç. Nereye gideceksin! Tahta duvarın ardında orman başlıyor…

BÎR MEKTUBUN BAŞLANGICI

Pek Sayın Rotpeter,

Bilimler Akademisi için kaleme aldığınız raporu büyük bir ilgiyle, batta heyecandan kalbim çarparak okudum. Şaşmamak gerekiyor, ne de olsa ilk öğretmeniniz bendim, raporunuzda da nazik sözlerle beni anımsamışsınız. Ama biraz düşünseydiniz, sanatoryumda kalışımı belki söz konusu etmeyebilirdiniz. Yine de açıklığıyla böyle dikkati çeken raporunuzu kaleme alırken işte nasılsa aklınıza gelmiş küçük bir ayrıntıyı, beni biraz gülünç duruma soksa bile sükûtla geçiştiremeyeceğinizi kabul ediyorum. Her neyse, benim asıl demek istediğim bu değildi, ben bir başka konudan söz açmak istiyordum.

“ÇİN SEDDİNİN İNŞASI” İLE İLGİLİ FRAGMAN

Şimdi bu dünyada seddin inşa haberi yayılmıştı. Bu da gecikmiş olarak, haberin ilanından otuz yıl sonra gerçekleşmişti. Bir yaz akşamıydı. On yaşındaydım ben ve babamla ırmak kıyısında bulunuyordum. Sonradan ikide bir üzerinde konuşulan olayı, öneminden ötürü en küçük ayrıntılarına dek hâlâ anımsıyorum. Babam elimden tutmuştu. Zaten pek yaşlandığı zamana kadar hep severek yaptı bunu; öbür elini ise kaval gibi uzun ve incecik çubuğunun üzerinde gezdiriyordu. Uzun, seyrek, sert sakalı boşluğa doğru fırlıyor, çubuğunu tüttürüp ırmaktan öteye, yukarlara bakıyor, çocukların saygısını kazanmış saç topuzu altın işlemeli ipekten yabanlık giysisinin üzerinde hafif bir hışırtıyla hayli aşağılara sarkıyordu. Derken bir tekne durdu önümüzde. Gemici babama el edip yamaçtan inmesini bildirdi, kendisi de babama doğru yamacı tırmanmaya başladı. Orta yerde karşılaştılar, gemici babamın kulağına bir şeyler fısıldadı, kendisine pek yakın olabilmek için adeta kucakladı babamı. Konuşulanları anlamıyor, yalnız şu kadarını görüyordum ki, babam habere inanmamışa benziyordu; gemici, söylediklerinin doğruluğunu pekiştirmeye çalışıyor, babamsa bir türlü inanmak istemiyordu; gemici, gemicilerin o ateşli tavrıyla söylediklerinin gerçekliğini kanıtlamak için adeta giysisinin göğüs kısmını parçaladı; derken babam sessizleşti ve gemici de paldır küldür teknesine atlayıp uzaklaştı. Düşünceli, bana döndü babam; çubuğunu tak tak vurup temizleyerek kemerine soktu, yanağımı okşayıp başımı kendine doğru çekti. Bu en hoşlandığım şeydi benim, beni pek sevindiren bir şeydi. Böylece eve geldik Sofrada pirinç lapasından buğular tütüyordu, birkaç konuk toplanmıştı yemeğin başına ve tam o anda kadehlere şarap dolduruluyordu. Bütün bunlara aldırış etmeyen babam, daha eşikte gemiciden işittiklerini anlatmaya koyuldu. Söylediklerini kuşkusuz bir bir anımsayamayacağım; ama bir çocuğu bile güçlü etkisi altında bırakan durumun olağanüstülüğünden ötürü anlamları öylesine

kafama yerleşmişti ki, yine de bu sözleri aşağı yukarı tekrarlayabilirim. Hani halkın anlayışı bakımından pek tipik özellik taşıdığı için yapıyorum bunu. Babam yaklaşık şöyle demişti: Bir yabancı gemici — bizim buradan gelip geçenlerin hepsini tanırım, ama bu bir yabancıydı — bana az önce imparatoru korumak için büyük bir set inşa edileceğini anlattı; imparatorun sarayının önünde sık sık dinsiz kavimler toplanıyormuş, aralarında cinler de varmış ve kara oklarını imparatora atıyorlarmış[VI].

ASKER TOPLAMA

Sık sık başvurulması gereken asker toplama işi — çünkü sınır boyundaki savaşlar bitmez bir türlü — şöyle yapılır: Bir buyrultu çıkarılıp belli bir günde, kentin belli bir kesiminde erkek, kadın, çocuk, aralarında bir ayrım gözetilmeyerek bütün kent sakinlerinin evlerinden ayrılmamaları duyurulur. Yaya veya atlı bir bölük asker daha şafakla kentin kapısında beklemeye başlar; çokluk ancak öğleye doğru asker toplama işini yönetecek soylu görünür. Genç biridir, ince vücutludur, uzun değildir boyu, çelimsizdir, savruk giyinmiştir, yorgun gözleri vardır, bir üşütme nöbeti gibi boyuna bir tedirginlik gezinir vücudunda. Kimsenin yüzüne bakmaz, yanında taşıdığı tek eşya olan kamçıyla bir işarette bulunur, erlerden birkaçı koşup gelir hemen ve soylu ilk evin kapısından ayağım içeri atar. Semt sakinlerinin tümünü şahsen tanıyan bir er, evde oturanların listesini okur. Genellikle ev halkı bütünüyle hazır beklemektedir; çoktan oda içinde bir dizi oluşturmuş, şimdiden askere alınmış gibi gözlerini soyluya dikmişlerdir. Ama bazan da ev halkından birinin, — hep de erkeklerdir bunlar — ortada bulunmadığı görülür. O zaman kimse bir bahane ya da bir yalan ileri sürmeyi göze alamaz; sessiz, gözler yere indirilir, karşı çıkılmış buyruğun baskısına katlanılacak gibi değildir, ama soylunun suskun varlığı yine de olduğu yerde tutar herkesi. Soylu bir işarette bulunur, bir baş kımıldatması bile değildir bu, ancak soylunun gözlerinden okunabilen bir işarettir; bunun üzerine iki er, ev halkından orada bulunmayanı aramaya koyulur. Hiç de bir güçlüğü yoktur bunun. Aranan kimse asla ev dışında değildir; askerlik hizmetinden kaçmaya asla niyet etmemiştir, gelmeyişi yalnız korkudandır, ama askerlik hizmetinden duyulan bir korku da değildir bu, genellikle kendini göstermekten duyulan bir çekingenliktir; buyruk onun için bayağı büyüktür de, kendinde gelecek gücü görememiştir. Ama bu yüzden kaçıyor da denemez, yalnız saklanmaktadır; soylunun eve geldiğini işitti mi o da Allah bilir saklandığı yerden çıkıp usulcacık

sokulacak, odanın kapısına kadar gelecek ve dışarı çıkan askerlerce hemen yakalanıp soylunun önüne dikilecek, soylu da iki eliyle kamçıyı kavrayacak — o kadar güçsüzdür ki, bir eliyle asla bir şey yapamaz — ve adamı kamçılamaya başlayacaktır. Hani öyle fazla acı verdiği söylenemez bu dayağın. Derken yarı bitkinlik, yarı tiksintiden, soylu kamçıyı elinden yere düşürür, dayak yiyen ise bunu yerden kaldırıp ona uzatmak zorundadır, ancak bunun üzerine gidip ötekiler arasına karışabilir. Hizmet dışı bırakılmayıp, onun da askere alınacağı adeta kesindir. Ama bazan da öyle olur ki — ve anlatıldığından da sık görülen bir durumdur bu — listedekinden daha çok kimseye rastlanır evde, örneğin odada yabancı bir kız ele geçirilir, bakıp durur soylunun yüzüne; dışarlıklı, belki taşradan gelmiş bir kızdır, asker toplama olayı buraya çekip getirmiştir onu, çok kadın vardır ki, böyle yabancı bir asker toplama olayının büyüsüne — kendi kentlerindekinden bambaşka bir anlamı vardır bunun — karşı duramaz. Ve işin tuhafı, bir kadının bu büyüye kendini bırakmasında kınanacak bir taraf da görülmez; hatta bazı kimseler için kadınların yaşaması gereken bir olaydır bu, kadınların ödedikleri bir borçtur. Hep de bir örnek olup biter olay: Kız ya da kadın, bir yerde, belki de çok uzakta, akrabaları ya da dostlarının yanında asker toplandığını işitip, yola çıkmak üzere ailesinden izin ister ve izin de verilir kendisine, izin asla esirgenmez, kız da en güzel giysilerini üzerine geçirir, her zamankinden daha neşelidir; beri yandan sakin, güler yüzlü ve normaldeki gibi ilgisizdir. Bütün bu sessizlik ve güler yüzlülüğün gerisinde ise kendi yurduna giden ve bundan başka şey düşünmeyen büsbütün yabancı biri gibi yanına yaklaşılmaz bir hali vardır. Asker toplanacak aile içinde normal konuklara gösterilenden bambaşka bir kabul görür, herkes çevresinde dolanıp iltifatlarda bulunur kendisine; evin bütün odalarından bir kez geçmesi, bütün pencerelerinden sarkması istenir ve kızın elini ev halkından birinin başına koymasına bir babanın kutsamasından daha üstün bir gözle bakılır. Ev halkı asker toplama olayına hazırlandığında en iyi yer kıza verilir, bu da onun soylu tarafından en iyi görülebileceği ve onun da soyluyu en iyi görebileceği kapıya yakın bir yerdir. Ama kızın böyle el üstünde

tutulması, soylunun kapıdan girmesine kadar sürer ancak; sonra kızın yıldızı söner, soylu başkaları gibi kızın da yüzüne bakmaz; hatta gözlerini bir kimse üzerine çevirse, o kimse kendisine bakıldığını hissetmez. Kız bunu beklememiştir, daha doğrusu kesinlikle beklemiştir, çünkü başka türlü olamaz; ama kızı buralara çekip getiren, karşıt durumu beklemesi de değildir, işte yalnız o anda kuşkusuz sona ermiş bir şeydir bu. Kızın utancı, belki bizim kadınların normalde asla duyamayacağı ölçüdedir, yabancı bir asker toplama olayına koşup geldiğini doğrusu ancak şimdi anlar; asker listeyi okuyup da, kendi adı geçmeyince bir an sessizleşir ortalık, kız titreyerek ve beli bükük kapıya yönelir, asker de kızın sırtına bir yumruk indirir.

Ama listede ismi bulunmayan bir erkekse, ev halkından olmasa da, ötekilerle askere alınmaktan başka şey istemez. Bu da düpedüz umutsuz bir çabadır, şimdiye dek hiç böyle fazladan bir erkek askere alınmış değildir ve böyle bir şey ilerde de gerçekleşmeyecektir[VII].

“AVCI GRACCHUS” ÎLE İLGİLİ FRAGMAN

Nasıl, Avcı Gracchus, ta yüzyıllardır bu köhne gemiyle mi yolculuk yapıyorsun?

Ta bin beş yüz yıldır.

Hep bu gemiyle mi?

Hep bu tekneyle. Tekne, sanıyorum tam adı bunun. Gemicilikten anlamıyorsun galiba?

Hayır, ancak bugün ilgilenmeye başladım, senin varlığını haber alıp teknene ayak attığımdan bu yana.

Bırakın özür dilemeyi. Ben kendim de sahilde doğup büyümedim. Denizci değilim, olmak da istemedim, dağlar ve ormanlar dostumdu; şimdi ise denizcilerin piri Avcı Gracchus, tayfaların koruyucu perisi, fırtınalı gecede serendeki gözetleme yerinde korkuya kapılan tayfanın ellerini ovuşturarak yakardığı bir kimseyim. Gülme!

Gülmek mi? Hayır, gerçekten güldüğüm yok. Kalbim çarparak kamaranın önünde dikildim, kalbim çarparak kapıdan içeri girdim. Dostça varlığın beni yatıştırıyor biraz, ama kimin konuğu olduğumu asla unutmayacağım.

Elbet haklısın. Her neyse, Avcı Gracchus’um ben. Şaraptan içmeyecek misin? Adını bilmiyorum, ama tatlı ve ağır bir şarap, patron bana iyi bakıyor.

Şimdi içmesem iyi olur, fazla heyecanlıyım. Sonra içerim belki; uzun süre burada kalmama ses çıkarmazsan. Hem senin bardaktan içmeyi de göze alamıyorum. Patron kim?

Teknenin sahibi. Bu patronların hani eşi yok. Ancak, anlayamıyorum kendilerini. Dillerini demiyorum, onu da elbet çok vakit anladığım yok. Ama bu pek önemli değil. Yüzyıllar içinde

yeteri kadar dil öğrendim; bugün yaşayanlarla atalarımız arasında tercümanlık yapabilirdim hani. Ama işte patronların düşüncelerine aklım ermiyor. Belki sen bana bunu açıklayabilirsin. Pek de ummuyorum. Sana nasıl açıklayabileceğim bir şey bulunabilir, çünkü karşında henüz doğru dürüst konuşmayan bir çocuk bile sayılmam.

Değil, asla değil! Biraz daha erkekçe, biraz daha kendine güvenerek davranırsan, bana bir lütufta bulunursun. Gölge bir konuk ne işime yarar! Lomboz deliğinden denize üflerim gider. Oysa benim çeşitli açıklamalara gereksinmem var. Dışarlarda dolaşıp duran sen, istediğim şeyleri bana açıklayabilirsin. Ama burada öyle tir tir titrer, bildiğin birazcık şeyi de bir kendini aldatışla unutursan, şimdiden tezi yok çekip gidebilirsin.

Bu sözlerin doğru bir yanı yok değil. Hani kimi bakımdan sana üstün durumdayım, onun için kendime hâkim olmaya çalışacağım. Sor!

Daha iyi, çok daha iyi; bu konuda aşırılığa kaçıyor, kendinde kimi üstünlüklerin varlığı kuruntusuna kapılıyorsun. Şimdi beni doğru anlamaya çalış! Ben de senin gibi bir insanım; ama birkaç yüzyıl senden daha yaşlı olup, senden o kadar daha sabırsızım. Evet, şimdi patronlar üzerinde konuşalım. Dikkat et şimdi! Bir yandan da şarap iç ki, zekân güçlensin iyice. Çekinme! İç içebildiğin kadar! Bir gemi yükü daha var bu şaraptan.

Gracchus, enfes bir şarap! Yaşasın patron!

Yazık ki bugün öldü kendisi. İyi bir adamdı, huzur içinde göçüp gitti. Hepsi de yetişkin hayırlı evlatları ölüm döşeğinin başında toplanmış, döşeğin ayak ucunda ise karısı baygın yere yıkılmıştı. Ama onun son düşündüğü şey ben olmuştum, iyi adamdı, Hamburgluydu.

Vay canına, bir Hamburglu ha! Sen de burada onun bugün öldüğünü biliyorsun.

Nasıl? Patronum ölecek de benim haberim olmayacak mı?

Amma da safsın.

Beni aşağılamak mı istiyorsun?

Hayır, hiç de değil! İstemeyerek oldu. Ama sen de o kadar hayret edeceğine biraz daha şarap içmene bak. Patronlar konusuna gelince, durum şöyle: Gerçekte bu tekne kimsenin malı değildi.

Gracchus, bir ricam var: İlkin bana kısaca, ama derli toplu durumunu anlatır mısın? Doğruyu söylemem gerekirse, bir şey bildiğim yok bu konuda. Kuşkusuz senin için pek doğal şeyler ve senin gibi bütün dünyanın da bunları bildiğini sanıyorsun. Ama işte bu kısa ömür içinde — diyeceğim, yaşam kısa Gracchus, bunun ne anlama geldiğini düşün bir — bu kısa ömür içinde kendisini ve ailesini selamete çıkarma çabası göz açtırmıyor insana. Bu durumda, Avcı Gracchus ne kadar ilgi çekici olursa olsun — bunu da sana iltifat için söylemiyorum, yürekten inandığım bir şey — bir kimsenin onu düşünecek, onun üzerinde soruşturmalarda bulunacak, hele kendini onunla ilgili tasalara kaptıracak vakti yok. Belki ölüm döşeğinde olur vakti, tıpkı senin Hamburglu gibi, orasını bilmem, ölüm döşeğinde, o hamarat insan, bakarsın ilk kez vakit bulup boylu boyunda uzanır ve avare zihninden şöyle bir yol da yeşil Avcı Gracchus'u geçirir. Ama dediğim gibi seninle ilgili hiç bir şey bilmiyordum, iş dolayısıyla bu limana uğramıştım, derken tekneyi gördüm, iskele hazırda duruyordu, üzerinden geçip geldim. Ama sana ilişkin şöyle derli toplu bir bilgi sahibi olmayı çok isterdim doğrusu.

Ah, derli toplu. Eski, eski hikâyeler. Tüm kitaplar bunlarla dolu, tüm okullarda öğretmenler kara tahtaya bunların resimlerini çiziyor, anne çocuğunu emzirirken bunları düşlüyor, sarmaş dolaş olmalarda bunlar fısıldanıyor, satıcılar alıcılara, alıcılar satıcılara bunları söylüyor, yürüyüşlerde bunların türküsü çağrılıyor; vaızlar kiliselerde bunlardan söz ediyor; tarih yazarları, odalarında ağızları açık, çoktan olup bitmiş bu olayları görüp, durmadan bunları anlatıyor; gazetede bunlar basılıp, halk arasında elden ele bunlar dolaşıyor; telgrafın icadı, bunların daha bir çabuklukla dünyayı dolaşması için; toprak altında kalmış kentler kazılarak

bunlar ortaya çıkarılıyor ve asansörler bunları alıp doludizgin gökdelenlerin çatı katlarına götürüyor. Tren yolcuları, geçtikleri ülkelerde pencerelerden dışarı bunları sesleniyor, ama onlardan önce vahşi hayvanlar bunları uluyarak karşıdan haber veriyor, yıldızlarda bunlar okunuyor, göllerde bunlar yansıyor, çaylar bunları dağlardan alıp getiriyor ve karlar bunları yeniden dağların tepelerine serpiyor; sen ise burada oturmuş, derli toplu bilgi istiyorsun benden. Sanırım, gençliğinde işte öylesine boşa yaşamışsın.

Olabilir, herkesin gençliğinde yaşadığı gibi. Ama şöyle bir yol çevrene göz atsan, sanırım pek yararı dokunurdu sana. Sen ne kadar gülünç görürsen gör — adeta buna kendim de şaşıyorum, ama doğru — kentteki söyleşilerin konusu değilsin; ne kadar çok şeyden konuşulursa konuşulsun, sen aralarında yoksun, dünya kendi yolunda yürüyor, sen de kendi yolculuğunu sürdürüp duruyorsun, ama yollarınızın bir yerde kesiştiğini hiç görmedim şimdiye kadar.

Bunlar senin gözlemlerin azizim; başkalarının gözlemleri ise daha değişik. Burada iki olasılık var: Ya bana ilişkin bildiklerini susup açıklamıyor ve bunda belli bir amaç güdüyorsun; o zaman sana apaçık söyleyeyim ki, sapa bir yoldasın; ya da işte benim serüvenimi bir başkasıyla karıştırıyor, dolayısıyla gerçekten beni anımsayamadığını sanıyorsun. O zaman da sana yalnız şu kadar söylemek isterim: Ben… Hayır hayır, yapamayacağım, herkesin bildiği bir şeyi ben mi sana anlatacağım! O kadar zaman geçti ki üzerinden! Tarih yazarlarına sor! Onlara sor da, yine gel! O kadar zaman geçti ki üzerinden! Olup bitenleri fazlasıyla yüklü bu beyinde nasıl saklayabilirdim?

Dur, Gracchus, işini kolaylaştırmak üzere sona sorular sorayım. Memleketin neresi?

Herkesin bildiği gibi Karaorman.

Öyle ya, Karaorman.

Demek burada da aşağı yukarı dördüncü yüzyılda avlandın?

Karaorman'ı bilir misin?

Hayır.

Gerçekten bir şey bildiğin yok. Dümencinin küçük çocuğu senden çok şey bilir, belki senden çok daha fazla şey. Kim seni getirip soktu bu tekneye bilmem ki? Felaket! O rahatsızlık verici alçakgönüllülüğün hiç de nedensiz değilmiş. Sen, şarapla doldurduğum bir hiçsin. Demek şimdi Karaorman'ı bile bilmiyorsun. Her neyse, ben orada doğdum. Yirmi beş yaşıma kadar da orada avlandım. Dağ keçisinin ayartısına kapılmasaydım — eh, şimdi öğrendin işte — uzun ve güzel bir avcı yaşamını yaşamış olurdum. Bir dağ keçisinin ayartısına kapıldım işte, uçurumdan aşağı yuvarlandım, kayalara çarparak öldüm, ötesini sorma. Şimdi buradayım, ölüyüm, ölü, ölü. Neden buradayım, bildiğim yok. O zamanlar yolu yordamınca ölüm teknesine yüklediler beni, zavallı bir ölü; herkese yaptıkları gibi tabutuma üç dört el uzandı, tamam, ne diye Avcı Gracchus'a bir ayrıcalık tanısınlardı. Herşey yolu yordamınca olup bitmişti, uzanmış yatıyordum teknede.

PARALİPOMENA

Kuyu derin, kovanın aşağılardan çıkıp gelmesi yıllara bakıyor ve kova şu an h**ızla aşağılara iniyor, senin eğilip arkasından bakabileceğinden de çabuk**; **da**h**a elinde tuttuğunu sanırken kovanın kuyu dibine vurduğunu duyuyor,** h**atta bunu bile işitmiyorsun**.

Suskunluk, yetkinliğin özelliklerindendir.

BİRİNCİ BASKI İÇİN SONSÖZ

Kafka külliyatının bu beşinci cildi, kitaba adını veren ilk büyük hikâyenin beklenmedik bir anda bulunmasıyla önceden kestirilemeyen bir kimlik kazanmış bulunuyor. Ben, BİR SAVAŞIN TASVİRİ hikâyesinin kaybolduğunu sanıyordum; çünkü, anımsadığıma göre, hikâyeyi sanırım uzun bir zaman yanımda saklamış, derken onu Dava romanının manüskrisine karşılık dostuma geri vermiştim. Bu değiş tokuştur ki, dostumun niyetini gerçekleştiremeyerek Dava manüskrisini yok etmesini engellemiş, ben de böylelikle ölümünden sonra, dostum Kafka'nın pek zengin ölüm sonrası yapıtlarından ilk olarak adı geçen romanı yayınlayabilmiştim. Bir Savaşın Tasviri hikâyesinin kaybolduğunu sanarak yanıp yakılıyordum, gelgelelim bunun bir bellek yanılması olduğu anlaşıldı. Demek karşılıklı birbirimize gösterdiğimiz küçüklü büyüklü özverilerden biri için, benim pek sevdiğim Bir Savaşta Tasviri hikâyesini sonradan yine rica edip Kafka'dan geri alabilmiştim. 1935 Ağustosunda kitaplığımı adamakıllı tarayınca karşıma çıktı manüskri. Kafka'dan kalan en eski hikâye ve Kafka'nın ölüm sonrası yazıları içinde bitirilip, temize çekilmiş tek yapıt olması bakımından hikâyenin yeniden bulunuşu daha da büyük bir önem taşıyor.

Bir Savaşın Tasviri'nin saklandığı çantada, Kafka'nın desenleri, onun bana yazdığı mektuplar, küçük bazı çalışma taslakları, Taşrada Düğün Hazırlıkları adındaki bir romanın benim gene kaybolduğunu sandığım ve ne yazık ki arada bir sürü boşlukları içeren başlangıç bölümü de yer alıyordu. Bunlardan bazısı, külliyatın altıncı cildini biraz daha zenginleştirecektir.

Benim böylece okuyucuya sunduğum bu kitapla, kitaba adını veren ilk hikâyeden ayrı olarak on dört irili ufaklı hikâye, daha sonra Mezar Bekçisi adındaki bir oyunun bütün bir perdesi ilk kez yayınlanmaktadır. Kitaptaki öbür parçalar ise, 1931'de Hans Joachim'le birlikte baskıya hazırladığımız Çin Seddi'nin İnşasında

adındaki ölüm sonrası yazıları içeren ciltten yer yer imlâda düzeltmeler yapılarak alındı. Manüskrilerin düzenlenip tarihlerinin saptanması ve redaksiyonu gibi pek zahmetli işte Schoeps'in büyük hizmetleri dokundu; ama ilerde Schoeps'le aramızda dünya görüşü konusunda patlak veren ciddi ayrılıkların yavaş yavaş Kafka'nın yapıtlarının yorumuna da uzanıp kendilerini giderek daha belirgin açığa vuruşu, ortak çalışmalarımızın sürdürülmesini engelledi.

Daha sonra genç ozan Politzer'in şahsında iyi bir yardımcı buldum, gayretli ve verimli çalışma arkadaşlığından ötürü burada teşekkürü bir borç bilirim kendisine. Heinz Politzer, külliyatın ilk dört cildini kesin metin belirlemesi açısından titizlikle gözden geçirmiş, ayrıca beşinci ve altıncı cilde girecek malzemenin bir bölümünü taramıştır. Eldeki malzemenin beşinci ve altıncı cilde dağılışıyla izlenen baskıya hazırlama yöntemine ilişkin olarak H. J. Schoeps'le Çin Seddi'nin İnşasında'ki sonsözü kaleme almıştık. Burada üzerinde durulması gereken bir nokta varsa, o zamanlar planladığımız birinci ve ikinci cilde temelde külliyatın şimdiki beşinci ve altıncı cildinin uymasıdır. Yalnız Özdeyişler altıncı cilde saklanmıştı. Şöyle yazmıştık o zamanlar:

"Kimi ancak güçlükle okunabilen alabildiğine özel bir stenografi, kimi pek işlek bir el yazısıyla kaleme alınmış, hatta aralarından bazısı temize çekilmiş ya da çekilmeye başlanmış kısalı uzunlu hikâyelerin, gözlemlerin, notların, fragmanların oluşturduğu alabildiğine zengin yazı kalabalığı içinden, bu kitabın hazırlayıcıları, küçük yazılan kapsayan bu ilk ölüm sonrası cilt için bütünüyle ya da bir ölçüde tamamlanmış hikâyeleri seçmişlerdir. Ne var ki, fragman sözcüğü, Kafka'nın yapıtlarında alışılmışın ötesinde bir anlam taşıyor, ölüm sonrası yapıtlar arasında yayımlanan Dava, Şato ve Amerika da nitekim alışılmış anlamda tamamlanmış ya da sonlanmış romanlar olmaktan uzaktır; öyleyken adı geçen romanlarda gelişimi sağlanan bir özün varlığı, asla uyanık bir okuyucunun gözünden kaçacak gibi değildir; çünkü essiz manevî bir durumun dönüp dolaşıp yeni bir taraftan kendini açığa vuruşunu, Kafka üslûbunun çok erken döneminde bile

olanca güç ve kesinlikle saptayabilmekteyiz. Sözcük anlamında kendi içlerinde tam bir bütün oluşturmamasına karşın, bu cilde alınan yazılar da aynı niteliği taşıyor. Bunlarda da, söz konusu manevî durum, Kafka'nın eşsiz tekniğiyle (böyle bir deyim, ruhun derinliklerinden fışkırıp gelen şeyler için kullanılabilirse kuşkusuz) daha baştan bütün gücüyle belli ediyor kendini. Kafka'daki temel tutumun çeşitli varyanttan, anlatı konusu olayın her vakit bir sona ulaştırılamamasına karşın yazılarda tamamen açık seçik görülmektedir. Sanatçının amacını ve her defasında değişik bir kılığa bürünen sorunlarını aydınlığa çıkaran düpedüz somut bir noktaya dek vardırılmamış hikâyelere gelince, bunları ikinci cilde ayırdık. Ama bu ikinci cilt de, pek fazlalığından ötürü tümüyle yayınlanamayan ölüm sonrası yazılarının sıkı bir süzgeçten geçirilip, kuşkusuz bu birinci cilttekinden ayrı ölçülere uyularak düzenlenecek bir seçmeler kitabı olacak yalnız. Bu birinci cildi, sanatsal bütünlük ve mükemmellik özelliğini göz önünde tutarak hazırladık. İkinci ciltte ise, yazarın dünya görüşünü ve yaşam öyküsünü ön planda dikkate alacağız.

Ayrıca, baskıya hazırlayıcılar, çalışmalarını alışılmış dilbilim — eleştiri yöntemlerine göre yapamayacaklarını ve yapmamaları gerektiğini de biliyordu; çünkü doğrudan okuyucular için hazırlanmış manüskriler değil, hemen hepsi sanatçının henüz en son biçimini vermediği manüskriler vardı ellerinde. Örneğin iki ayrı biçimde kaleme alınmış cümlelere ya da paragraflara sık sık rastlanıyor ve baskıya hazırlayıcılar hangi biçimin daha uygun olduğuna kendi sezgilerine dayanarak karar vermek zorunda kalıyordu. Ya da çok kez sanatçının çizip çıkardığı bir yeri, daha bir dikkatle gözden geçirdiğimizde, bütünün tutarlılığı bakımından vazgeçilmez buluyor veya o kadar önemli görüyorduk ki, kitaba almadan yapamıyorduk. Kuşkusuz yapıtların ilerde hazırlanacak kesin baskısı için tasniflere, metin varyantları ve onarımlarına başvurulacaktır; bizim çabamız, Kafka'nın tahmin yollu saptadığımız amacına elden geldiği kadar yaklaşan bir bütünü sağlayacak parçaları bir araya getirmek oldu. Bu arada, asıl metinlerin elden gelen titizlikle göz önünde tutulduğu ve birkaç

noktalama işareti, zorunlu paragraf bölümlemeleri ve açık seçik kimi hatalar sayılmazsa, özün metinlerde hiç bir değişikliğe gidilmediği kuşkusuzdur. Ayrıca metinlerin hayli bir bölümü, Kafka'nın esinlere dayanan üslûbundan dolayı pek büyük bölümüyle adeta düzeltmelere başvurulmaksızın ve açık seçik kaleme alındığından baskıya hazırlayıcıların sorumluluklarını hafifletiyor. Ama metinlerin birçok yerlerinde de yazının zahmetle sökülmesi, kopuk par-çaların bir araya getirilmesi ve bu parçaların kendilerinin de diğer temalarla ilgili bir sürü yazılardan ayıklanması gerekiyordu."

Bu ciltte Çin Seddi'nin İnşası'ndan alınmış hikâyeler için, kitabın 1931 baskısında H. J. Schoeps'le yazdığımız notları kimi değişikliklere başvurarak yer yer kullandım.

Bir Savaşın Tasviri

Kafka'nın bana okuduğu ilk hikâyedir; buna göre, doğuş tarihi olarak 1902-1903 yılını belirlemek isterim. Külliyatın ilk cildine yazılan sonsözde okunacağı üzere, hikâyeden iki küçük parça daha önce 1909 yılında Hyperion dergisinde yayınlanmıştı. Bu fırsatla burada bir baskı yanlışını da düzeltmek yerinde olacak; söz konusu fragmanlardan birincisinin başlığının Dilenciyle Konuşma değil, Yakaranla Konuşma olması gerekiyor. Her iki fragman da, yapıtın bütünlüğü göz önünde tutularak, dergide yayınlanmış biçimlerinden kimi noktalarda farklı, ama kısaltılmamış olarak bu cilde alınmıştır.

Hikâyenin, ikisi de pek titiz temize çekilmiş iki ayrı varyantı bulunuyor. Kara kaplı bir okul defterine geçirilmiş birinci varyant, Kafka'nın gençlik yıllan için karakteristik olan kursiv yazısıyla kaleme alınmıştır. Ve ancak bu birincisi tam olup 107 sayfayı kapsamaktadır. Hikâyenin yazılmasında Kafka, manüskrilerinin çoğunda yaptığı gibi, sayfaların hem önü, hem de arkasını kullanmıştır. Daha bu bile, Kafka'nın hikâyeyi yazarken yayınlatmayı düşünmediğini ortaya koymaktadır. Hikâyenin temize çekilmiş ve Lâtin harfleriyle, yani daha sonraki bir zamandan kalma ikinci varyantı ise istisna oluşturmakta, büyük boy defter kâğıtlarının yalnız bir yüzüne bayağı süslü bir yazıyla yazılmış bulunmaktadır. Hikâyenin her iki varyantında da pek az düzeltmelere başvurulmuş, çokluk sayfalar boyu sonradan değiştirilen bir sözcüğe rastlanmamıştır. Hikâyenin temize çekilmiş ilk varyantı çizilmiş birkaç yeri içermekte, yine temize çekilmiş ikinci varyanta ise ne yazık ki 55. sayfada kesilmektedir.

Hikâyenin iki varyantı da gerek sözcük, gerek içerik bakımından birbirine uygunluk göstermekte, ama ikisi arasında kimi ayrılıklara da rastlanmaktadır. Hikâyenin bu ciltteki yayınlanmasında ikinci, yani daha sonraki varyantı temel aldım ve ancak bunun kesildiği yerde ister istemez yine birincisine

döndüm. Ama temize çekilmiş ilk varyanttaki kimi özellikleri de önemli görüp alıkoydum, örneğin, ancak hikâyenin bu birinci varyantında bir başlık, bir motto, bir alt başlık ve Alman okullarındaki "ev ödevlerini anımsatan, belki liseden yüksek okula geçiş dönemini ve ilk danslı günlerini yaşayan gençlerin melankolik havasını, kısaca hikâyenin tüm atmosferini biçim yönünden de bir kez daha okuyuculara sunan o tuhaf, I, 1, a, b bölümlemesi bulunuyor. Ayrıca, hikâyenin birinci varyantı kimi noktalarda İkincisinden daha açık seçik. Bu yüzden, ilk varyanttaki çerçeve anlatı olan I. Bölüm'ün sonunu, yani bu bölümün son paragrafım da bu ciltteki hikâyeye ekledim.

Hikâyenin ikinci varyantındaki üçüncü bölüm, Gözlem'deki Şosede Çocuklar adındaki parçaya (Cilt: Hikâyeler) kelimesi kelimesine uymaktadır. İlgili bölüm şu satırlarla başlıyor: "Uyudum ve bütün varlığımla ilk düşten içeri yol aldım. Korku ve acıyla bu düşte kendimi öylesine sağa sola savurdum ki, düş dayanamadı; ama beni de uyandıramazdı, çünkü ben uyuyorsam çevremdeki dünya sona ermişti de, yalnız ondandı. Böylece derinliği içinde çatlayıp yarılmış düş ortasında koşmaya başladım ve kurtulur gibi olup — uyku ve düşten kaçarak — yurdumun köylerine döndüm. Parmaklıklı bahçe kapısının önünden gelip geçen arabaların seslerini işitiyordum v.b." — Bundan başka Gözlem'den alınmış daha başka küçük parçalar da bu ciltteki Bir Savaşın Tasviri hikâyesinde yer alıyor. Gerçi Kafka bu hikâyeyi bütün olarak hor görmüş, ama hikâyedeki kimi parçalan Gözlem'de yayınlatmasına bakılırsa gene de değerli bulmuştur. Daha önceden bilinen Şokede Çocuklar epizodunu olduğu gibi bu cilde yeniden almaktansa temize çekilmiş ilk varyantına döndüm ve buradan Gezinti bölümünün sonuyla onun hemen arkasından gelen ve Şişko başlığını taşıyan üçüncü bölümün a) Araziye Söylev parçasını aldım. 3 b bölümünden başlayarak her iki manüskri yine birbirine uygunluk gösteriyor ve bunların birincisindeki 3 b bölümü, İkincisindeki IV. bölümünü karşılıyor. Ama ikinci manüskrideki IV. bölümün hikâyenin bütünü içerisindeki yerinin belirlenmesinde ilk manüskriyi temel aldım. 3 a bölümü, o

zamanlar kartpostal olarak yaygın bulunan ve dostum Kafka'nın pek hoşuna giden bir Japon tahta oymasından esinlenerek yazılmıştır.

Çin Sodkü'nin inşasında

Hikâye 1918 -1919 yıllarında yazıldı. Birkaç cümle sonra büsbütün son bulan fragman kimi belirtilere bakılırsa tamamlanmış, ama kesin biçimi Kafka tarafından öbür birçok yapıtlar gibi yakılmış olabilir. Hikâye, kurşunkalemle çiziktirilmiş olarak küçük bir not defterinde bulundu. İkinci bölümündeki efsane, Kafka tarafından 1919'da yayınlanan Bir Köy Hekimi adındaki hikâye kitabında İmparator Haberi başlığıyla hikâyenin tümünden ayrı yayınlatılmıştı. Ama ilgili efsane, hikâyenin bütünü içerisindeki yerinde gerçek anlamına kavuşmaktadır.

Geri Çevrilme ve Yasalar Sorunu Üzerine

Bu hikâyeler de Eskiden Bir Yaprak hikâyesi gibi (bk. Bir Köy Hekimi hikâye cildi), Çin Seddinin İnşasında adlı hikâyenin anlatı, dolayısıyla motif bütünü içerisine girmektedir. Ama yazılış tarihi bakımından, Kafka'nın ilk çalışmaları arasına pek katılamaz; çünkü her ikisi de 1920 - 1922 yıllan arasında doğmuş olabilecek karmakarışık bir tomar yazı arasından çıkmıştır. Bu hikâyelerin hemen arkasında Asker Toplatma hikâyesi bulunuyordu.

Kent Arması

Hikâyenin yazılmasında Kafka'yı etkileyen motiflerden biri, onun doğup büyüdüğü yer olan Prag kentinin armasında sıkılmış bir yumruk resminin bulunması olabilir.

Mezarlar Üzerine

Kafka'nın yarı günlük, yarı etüt defteri olarak kullandığı 1922 yılından kalma küçük boy bir defter içinde bulundu.

Çiftlik Kapısına Vuruş

Hava bakımından Dava romanını pek anımsatmaktadır. Yazılış tarihi 1919'dur. (Dava'nın çekirdek bölümü 1917-1919 yıllan arasında yazılmıştı.)

Kovalı Süvari

Bu hikâye kitaptaki öbür hikâyelerle, 1918-1919 yıllarından kalma büyük boy defterlerde bulundu. Kovalı Süvari, ilkin Bir Köy Hekimi hikâye cildi içerisine alınacaktı, ama Kafka bunu sonradan Prager Presse gazetesinde yayınlattı.

Hikâyenin arka planında, Prag'daki 1917-1918 kışının kömür sıkıntısı bulunmaktadır.

Kan Koca

Yazılış tarihi kesinlikle belirlenemedi. Birbirinin hayli benzeri iki manüskriden, hikâyenin besbelli temize çekilmişini temel aldık.

Komşu

1918-1919 yıllarından kalma büyük defterler arasından çıktı.

Yuva

Yaşamının son yılında, yani 1923-1924'de, Berlin Steglitz'deki yeni evde yazıldı. Hikâyedeki sözcüklerden çoğu, Kafka'nın günlük yaşamında kullandığı sözcüklerdir. (örneğin hayvan=kahredici öksürük; Kafka 3 Haziran 1924'de veremden öldü.) Bitirilmiş bir

hikâyedir; Kafka'nın ölümünden sonra geride bıraktığı hayat arkadaşı Dora Dymant'a borçlu bulunduğumuz bilgilere göre, sanatçı yabancı hayvan karşısında hikâye kahramanın yenilgiye uğradığı, meraklı bir bekleyiş ve savaş havasının egemen olduğu bir son planlamıştır; elimizdeki manüskriye göre de bu son pek uzak görünmüyor.

Dev Köstebek

Yazılış tarihi kesinlikle belirlenemedi, ama savaş sonrası yıllarında kaleme alınmış olabilir.

Bir Köpeğin Araştırmaları

Belki de Kafka'nın kaleminden çıkan en son hikâyedir. Aynı küçük boy defterde, birkaç sayfa geride bulunan Açlık Üstadı'ndan sonra yazılıp yazılmadığı kuşkusuz kesinlikle belirlenecek gibi değil. 246. sayfaya kadar metin, hikâyenin başlangıç bölümünü içeren temize çekilmiş bir manüskri temel alınarak gözden geçirildi. Besbelli fragman olarak kalmasına karşın, bu hikâyenin de Kafka sanatının tüm motiflerini bir araya topladığı görülmektedir: Köpek varlığının, dolayısıyla insan varlığının bir güvenlik ve kesinlikten yoksunluğu, belli bir köpek cinsinde adeta yaradılıştan var olan gerçeği arama çabalarının bütün büyüklüğüne karşın başarıya ulaşamayışı, buna da daha önceki zamanlarda işlenmiş bir hata yüzünden insan dünyasının aradan çıkarılmasının ve böylelikle köpeklerin gerçeği doğru dürüst öğrenmelerini sağlayacak önkoşulların tümüyle bir değişme geçirerek yeni, ama gerçek olmayan bir realiteye dönüşümünün yol açması; umutsuz durumlara katlanmada başvurulan Kafka'ya özgü barok mizah: Çelişmeli ilişkilerin anlatım aracı olarak ironi; gerçeği arama yolunda bıkılıp usanılmadan sürdürülen çabalardan asla vazgeçmeyiş ve hikâye sonunda köpeğin kendi varlığını tümüyle feda edip yoksunluk içinde yalayarak ve dünya nimetlerinden el çekerek ulaştığı bir kendi dışına kayış; başka

dünyalardan gelir gibi o bir tuhaf müziğin işitilişi. Öyle bir müzik ki, hidayet (yarlıgama) motifine işaret etmekte ve köpek kendi yaşamına ancak bu yoldan katlanabilmektedir. Ayrıca harcanan çabalarla henüz erişilemeyen, ama bütün kesinsizlik ve kuşkulara karşın göz önünde bulunan bir son hedef ve anlam noktası olarak bu hidayet motifinin ışığı altında incelenirse, Kafka'nın yaşam ve yapıtlarının, Tanrı'dan uzak bir dönemde sürdürülen gerçeği bulma yolundaki aramaları simgeleyecek güçte bir bütün oluşturduğu görülüyor.

Sanırım olayın akışım gereksiz yere kesintiye uğrattığından Kafka'nın hikâyeden çıkardığı bir yeri kişisel içeriğinden ve psikolojik değerinden ötürü buraya almadan yapamayacağım: "İlkin yalnız seyircilerdeydi dikkatim; davranışları zamanla değişmişti. Henüz ben bir çocukken, yaptıklarıma aldırmamışlardı. Kötü şakalara kalkışan bir çocuktum, üzerinde durulmaya değer bir şey miydi bu; paylanır gibi bir bakılıp geçilirdi şöyle, ilerde düzeleceği umulurdu. Ama gerçekte bir çocuk değildim o zamanlar, edepsizlik denen şeyi hayli erken gelişmişliğimle düşünüp taşınarak bile bile yapıyordum; ama kuşkusuz kasıtlı uğraşlarımla çocukların kimsenin etkisi altında kalmadan oynadıkları oyunlardakinden daha çok bir şey elde edemiyordum. Ancak önüne geçilmez taşkınlıklar söz konusu olunca — ki bazen gerçekten de oluyordu — yaşlının biri ilerden koşup kafasıyla bana tosluyor, galiba yücelerin değerini öğrenebilmem için beni arka üstü yere yıkıyor, sonra baldırlarımı ısırıp kanatıyor ve bunun adına da eğitim diyordu. Burada bir haksızlıktan söz açılabilirse de, yine haklıydı böyle davranmakta; biraz daha büyüdüğüm zaman bütünle ilişkisini anladığım için böylesi kötü davranışları hoş karşılamaya başladım; ancak bu hoyrat davranışları bir eğitim değil, gerçekte olduğu gibi, yani pek içli, ince ve aslında kendini pek savunacak durumda bulunmayıp, çocuklardan bile korkan bir kimsenin tehlikeli bir saldırı karşısında başvurduğu bir özsavunu gibi görüyordum. Hani belki her eğitsel davranışın iki yönü vardır: Birincisi, bilgisiz çocukların gerçek üzerine o doludizgin saldırılarını püskürtmek ve sonra da

derslerini almış çocukların usulcacık, sezdirmeden, yavaş yavaş yalan içine itilmesini sağlamak. Büyüyüp de yine boyun eğmemeye başladığım zaman, iyice kötüleşti durum.”

“O” — 1920 Yılından Notlar

Çoğu hemen art arda yazılmış olarak 1920 yılından kalma büyük boy bir defterde bulundu.

Casinelli: Eski Prag’da Kari sokağında bir kitaplık. Burada her vakit edebî yenilikler sergilenirdi. Kafka, bir ara bana, kitaplıktaki kitap isimlerini yiyip yutarcasına okuduğunu söylemişti.

Mezar Bekçisi

Bu oyunun üç değişik özgün metni var. Bunlardan biri mavi renkte büyük boy defterlerden birine yazılmıştır. Ayrıca, Kafka’nın üzerinde düzeltmeler yaptığı bir manüskri de daktilo yazısıyla elimizde bulunuyor. Daktiloyla yazılmış manüskri, elle yazılmış manüskriye göre birkaç değişikliği, ayrıca kimi kısaltmaları içeriyor, örneğin büyük boy defterdeki manüskri şu sözlerle başlıyor: “Pek dar bir sahne, yukarı doğru serbest.” “Mabeyinci” yerine “Yaver”, “Mezar” yerine “Mauseleum” v.b. yer alıyor bu manüskride. Daktilo manüskrisinin ötekisine göre daha sonraki bir zamanda yazıldığı kuşkusuz; bu manüskri, oyunun temize çekilmiş varyantının başlangıcını oluşturuyor. Oyunun gerek ilk, gerek daha sonraki temize çekilmiş varyantında bir başlık yoktu. Mezar Bekçisi başlığını ben ekledim. Temize çekilmiş manüskri, arka tarafı ve sağ yanını boş bırakılmış küçük boy altı yaprak kâğıt üzerine sık yazıyla yazılmıştır. Altıncı kâğıtta oyun şu sözlerle kesiliyor: “Otuz yıldır geldiğine göre Dük Frederik olamaz, çünkü o öleli daha on beş yıl geçti. “Ama kendisi”. Altıncı yaprağın en alttaki satırla son bulduğuna bakılırsa, temize çekilmiş manüskri bu kadarla bitmeyebilir. Ama manüskrinin arkası bulunamadı. Dolayısıyla, oyunun ilerisi için büyük boy mavi defterden

yararlanılmıştır; bu defterde oyun daha uzun bir süre, yani Isabelle epizoduna kadar sürdürülür. (Oyun metninin ikinci evresi). Prenses'in kendisini çağırdığını Prens'e ileten uşağın sahnede görünmesinden sonra büyük boy mavi defterdeki metin çizilmiş ve yer yer birbiriyle kesişen birden çok çeşitlemeler art arda dizilmiştir. (Metnin üçüncü evresi). Oyunun bu son bölümü, ancak birleştirme (kombinasyon) ve metinsel onarım yoluyla, var olan parçalar elden geldiği kadar çelişkiye yer vermeyecek gibi bir araya toplanarak verilebilirdi. Benim burada başvurduğum böyle bir girişimin kesin başarıya ulaştığı asla söylenemez; ama kimi yerleri daha kesin çizgiler taşıyan birbirine aykırı çeşitlemelerin sözcüğü sözcüğüne basılması, hatta fotokopilerinin verilmesi de yeterli bir çözüm oluşturamaz; dolayısıyla, bu fragmanın yayınlanması (sanatçının bazı ölüm sonrası yazılarındaki gibi), Kafka'nın işlediği temalar içerisinde pek baskın yer tutan o asla sona erdirilemeyecek ödevlerden birine, o "Çin Seddi" surlarından birine benziyor.

Max Brod

İKİNCİ BASKI İÇİN SÖNSÖZ

Başlangıçta ölüm sonrası yazılarını içeren bir cilt olarak yayınlanıp sonradan on altı ek yazıyla genişletilen Kafka külliyatının beşinci cildi Bir Savaşın Tasviri'nin ilk baskısına göre bu yeni baskı, ek bölümünde dört yeni yazıyı daha içeriyor. Bunlar, Akademi İçin Rapor, Çin Seddi'nin İnşasında, Avcı Gracchus hikâyelerinden birisiyle ilgili oldukları için yeni baskıya alındı. Söz konusu yazılar daha önce altıncı ciltte bulunmaktaydı. Ama altıncı cildin yayınlanmasından sonra külliyatın hazırlanmasında şimdiye kadar yayınlanmış ciltlerdekinden bambaşka bir yol izlendiğinden, eski düzenin alıkonulması zaten düşünülemezdi; bu durumda, birinci ve beşinci ciltteki parçalarla açık bir anlam ilişkisi gösteren fragmanlar da bu cilt içerisine alındı. Akademi İçin Rapor fragmanında, büyük boy mavi defterlerin birindeki manüskride, daha önce yayınlanmış hikâyeyi hemen izleyen ve şimdiye kadar yayınlanmayan bir diyalogla bir öğretmenin Rapor'a tepkisini anlatan bir ikinci fragman bulunuyor. Daha sonra Kafka aynı büyük boy deftere bu Rapor'un kesin biçimini yazmıştır.

Tel Aviv, 1946

Max Brod

ÜÇÜNCÜ BASKI IÇÎN SONSÖZ

Bir Savaşın Tasviri cildinin üçüncü baskısından dört hikâyeyi çıkardım. Taşrada Düğün Hazırlıkları cildinde yayınlanan büyük boy defterlerdeki yazılar arasında kesin yerlerini bulmuş ilgili hikâyelerin adları şöyle: Şanşo Panşo ile İlgili Gerçek, Sirenlerin Susuşu, Prometheus, Gündelik Bir Şaşkınlık.

Max Brod

İçindekiler

[I] Bir çeşit likör. (Ç.N.)

[II] Bir tepenin adı. (Ç.N.)

[III] Elbe ırmağının bir kolu. (Ç.N.)

[IV] Bir ada (Ç.N.)

[V] Prag’da bir caddenin İsmi. (Ç.N.)

[VI] Bu fragman, Kafka’nın yazıları arasında “Eski Bir Yaprak” adındaki on bir satırlık bir hikâyeden sonra gelmektedir.

[VII] Bu fragman da Çin Seddi’ndeki hikâyeler arasındadır.